

752/22 (pr)

65249#8.

515-1111 1111

1111/1111

DE BRY

LATIN AMERICA

PART VIII.

SECOND EDITION.

14 $\frac{1}{2}$ "

Very fine copy of this rare Part. The Map has wide side margins with the edges uncut.

In this copy there are no Plates on pages 57 and 58, whereas some copies have plates.

Page 142 has the plate. In some copies the space for the plate is left blank.

Page 145 has a wrong plate, the same being a duplicate of the one on page 137 (Canaria magna). I have supplied an overlay of the proper plate which does not occur elsewhere in this Part. This overlay is taken from an imperfect copy of Gottfried's abridgement 1655. The blank leaf at the end is genuine.

This copy has the Continuation pages 129-160 (error for 150). Most authorities place these leaves at the end of Part IX, but Crawford (with whom I agree) holds that they should come (as in this copy) at the end of Part VIII (Vide Crawford page 143 par. 6. and page 148 par. 16). It will be noticed that the catchword, pagination and signature marks all indicate Part VIII as their proper positions. Nevertheless the heading on page 129 4th. line distinctly says, PARTIS NONAE and I have seen copies bound up at the end of Part IX.

Henry N. Stevens
14 Oct 1925

60

PRIMO, DESCRIZIONE
DEI MONUMENTI E DELLE
ANTICHITÀ DI ROMA

di GIULIO PASQUALELLI

Volume I. Roma, 1881.

Per la vendita presso la Libreria di Roma.

Per la vendita presso la Libreria di Roma.

Per la vendita presso la Libreria di Roma.

Per la vendita presso la Libreria di Roma.

Per la vendita presso la Libreria di Roma.

Per la vendita presso la Libreria di Roma.

Per la vendita presso la Libreria di Roma.

Per la vendita presso la Libreria di Roma.

Per la vendita presso la Libreria di Roma.

Per la vendita presso la Libreria di Roma.

Per la vendita presso la Libreria di Roma.

Per la vendita presso la Libreria di Roma.

Per la vendita presso la Libreria di Roma.

Per la vendita presso la Libreria di Roma.

Per la vendita presso la Libreria di Roma.

Per la vendita presso la Libreria di Roma.

Per la vendita presso la Libreria di Roma.

Per la vendita presso la Libreria di Roma.

Per la vendita presso la Libreria di Roma.

Per la vendita presso la Libreria di Roma.

Per la vendita presso la Libreria di Roma.

Per la vendita presso la Libreria di Roma.

Per la vendita presso la Libreria di Roma.

Per la vendita presso la Libreria di Roma.

Per la vendita presso la Libreria di Roma.

Per la vendita presso la Libreria di Roma.

Per la vendita presso la Libreria di Roma.

Per la vendita presso la Libreria di Roma.

Per la vendita presso la Libreria di Roma.

Per la vendita presso la Libreria di Roma.

Per la vendita presso la Libreria di Roma.

Per la vendita presso la Libreria di Roma.

Per la vendita presso la Libreria di Roma.

Per la vendita presso la Libreria di Roma.

AMERICÆ PARS VIII.

Continens

PRIMO, DESCRIPTIONEM TRIUM ITINERVM

NOBILISSIMI ET FORTISSIMI EQVITIS FRAN-
cisci Draken, qui circumnavigato vniuerso terrarum orbe, postea copiis nau-
ticis, ad expugnandum ciuitatem PANAMAM; in In-
diam nauigauit.

SECUNDO, iter nobilissimi Equitis THOMAE CANDISCH, qui duorum fere anno-
rum spacio, 13000. Anglicana miliaria in mari confecit, vbi describuntur quoque omnia
que in hoc itinere ipsi acciderunt & visa sunt.

TERTIO, duo itinera; nobilissimi & fortissimi Equitis GVALTHERI RALECH
quibus describitur auriferum & potentissimum Regnum GVIANA, ad Septentrionem
fluminis ORENOQUE, alias OREGLIANADICTI; situm cum Metropoli eius
MANOA & MACVIEGVARAI, aliisque finitimis regionibus & fluuiis; merci-
bus item præstantissimis, & mercatura, quæ in regno hoc exercetur, cuius luculenta tabu-
la Geographica in fronte operis occurrit.

PRIMO QVIDEM ANGLICANA LINGVA PARTIM AB E-
quitibus ipsis, partim ab alijs, qui hisce itineribus interfuerunt sparim consignata: iam vero
in vnum corpus redacta, & in Latinum sermonem conuersa, Figurisq; & imaginibus
artificiose illustrata & in lucem emissa; opera & sumptibus
IOH. THEODORI de BRÿ P. M. hæredum.

FRANCOFVRTI,

Typis ERASMI KEMPFERI,

Anno M.DC.XXV.

PRIMO, DESCR- PTIONEM TRIVMPTINERVM

NOBILISSIME ET POTENTISSIME FRAM-
MENTI, ad expugnandum eundem, a. m. d. c. lxxv.
dispositio

Secundo, in nobilissimum Thomam, Cantuariensem Archiepiscopum, legatum
apostolicum, et legatum a. m. d. c. lxxv.
Tertio, ad omnes, nobilissimos, et potentissimos, legatos, et legatos
quoslibet, in quocumque loco, et in quocumque loco, et in quocumque loco,
humani generis, et in quocumque loco, et in quocumque loco, et in quocumque loco,
MAGISTRO, MAGISTRO, MAGISTRO, MAGISTRO, MAGISTRO, MAGISTRO, MAGISTRO,
et in quocumque loco, et in quocumque loco, et in quocumque loco, et in quocumque loco,
et in quocumque loco, et in quocumque loco, et in quocumque loco, et in quocumque loco,

PRIMO QUIDEM ANGLICANAE LINGVA PARTIM AB E-
quidus, et in quocumque loco, et in quocumque loco, et in quocumque loco, et in quocumque loco,
in quocumque loco, et in quocumque loco, et in quocumque loco, et in quocumque loco,
et in quocumque loco, et in quocumque loco, et in quocumque loco, et in quocumque loco,
et in quocumque loco, et in quocumque loco, et in quocumque loco, et in quocumque loco,

FRANCISCVS
Typis Erasmi Kemmerer
Anno M.D.C.LXXV.

LINE A

Difser See wiert vonden CANIBALES PARIME
heiffen in FOPONOWINI Er hatt 200 meille
falz wasser vnnnd hatt fill Inſeln in See

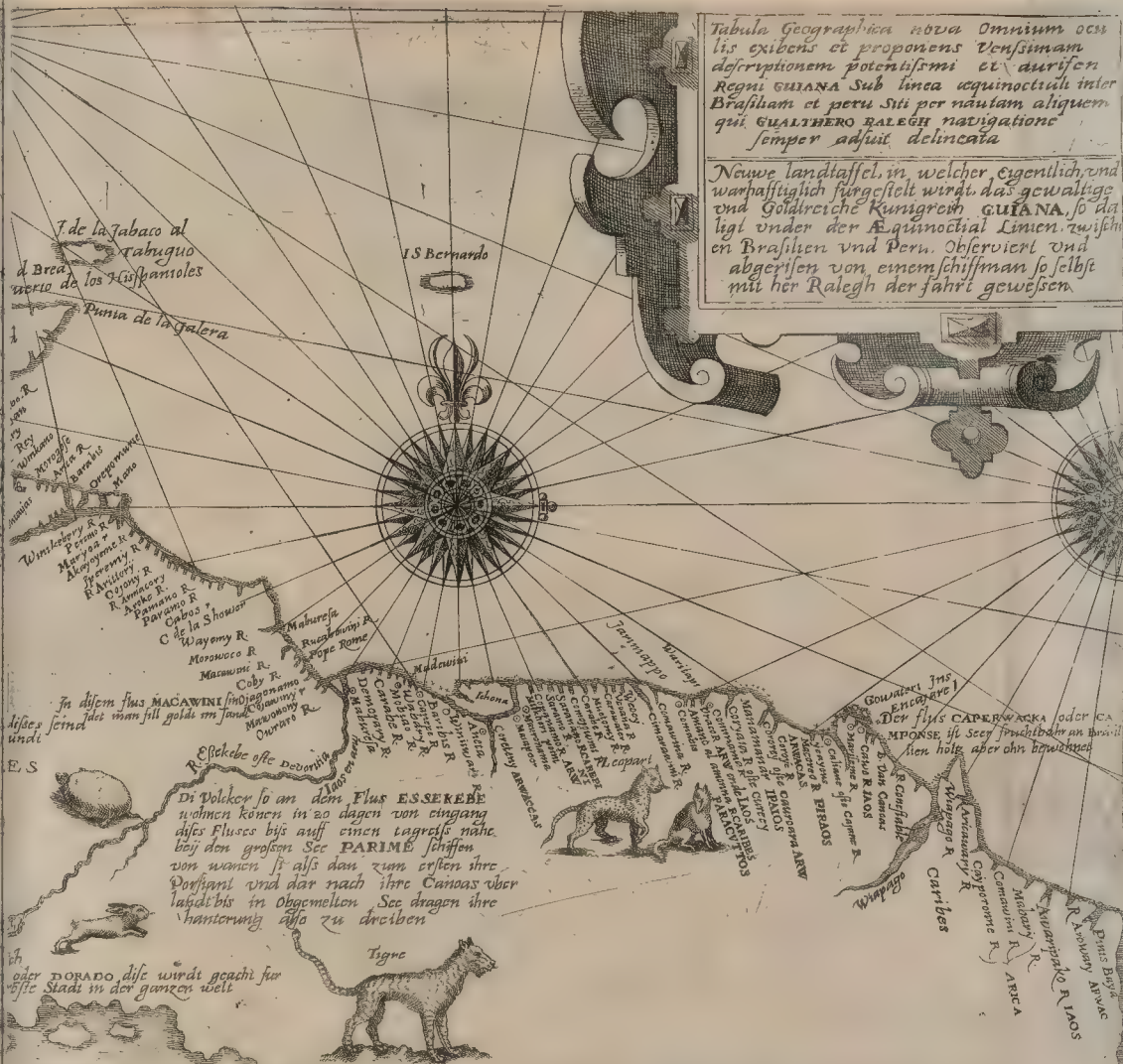
NOTA

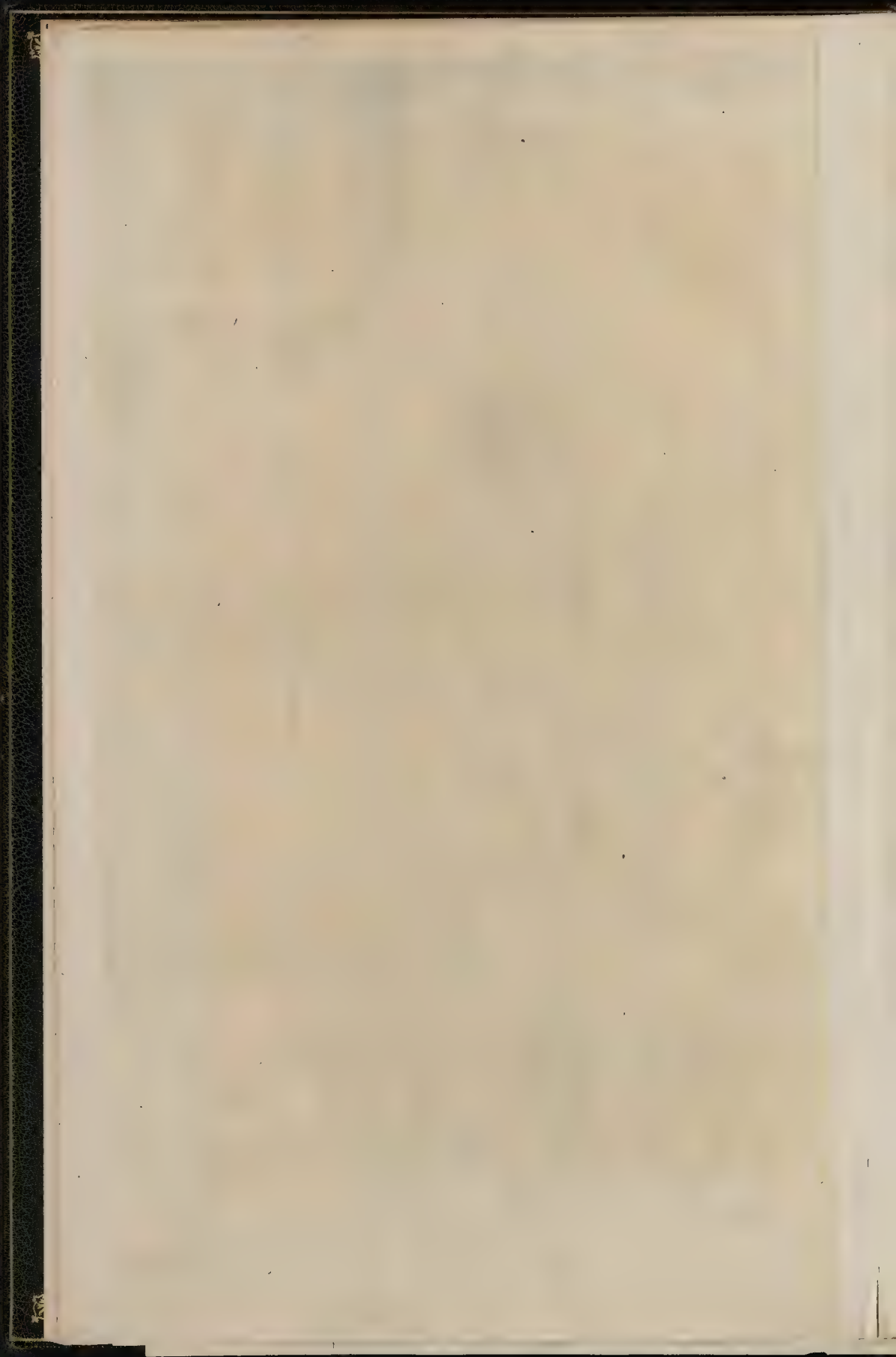
NOTA
Der Winter in GVIANA, fenget an
im Meyen, und endet sich im Septe-
mbris, in welcher zeit kein schiff
da-erharen mag, wegen der
großen warm und dicker blizem
und aufflassung der wasser. Den
sich der Fluss ORONOQUE, um di-
se zeit, wol so hoch erhebt, und
alle dinsten, so im eingang dessen li-
gen beacket, also daß d ein wonner
hervon gewonen sich diß zeit vñ
den giffen vñ Baumen ihre won-
nen zu halten.

AMA ZONES daher dieser große Fluss den wir immer
hast ist eine Nation so fuhrnehmlich in Weibern befestigt
welche im Jahr nur einen Monat haben in welchem sie
zu den Männern gefahren als im Aprilen in diesem
Monat sind sie lustig und gucken ding uns einander mit
Danken bringen und danken ihnen als bald aber dieser Monat
aus ist geht an jeder wider seinen weg wenn nun diese
Weiber ihren Saen gebahren schicken sie den selben ihrem
Vater heim ist es aber ein Tochter behalten sie dieselbe und
schicken dem Vater eine Verrechnung darfuhr

Tabula Geographica nova Omnium ocu-
lis exhibens et proponens Venerabilissimam
descriptionem potentissimi et auriferi
Regni GUIANA Sub linea aequinoctiali inter
Brasiliam et Peru. Sit per nauticam aliquam
qui GUALTHERO RALEGH navigatione
semper adfuit delineata

Näwe landtassfel, in welcher eigentlich und
warhaftiglich fargestelt wirdt das gewaltige
und Goldreiche Königreich GUIANA, so da
ligt vnder der Aequinoctial Linien zwisch-
en Brasilien vnd Peru. Observiert und
abgerissen von einem schiffman so selbst
mit her Ralegh der fahrt gewesen

FRANCISCI DRAKEN, EQVITIS ANGLI, ITER PRIMVM, QVO IPSE A XIII. NOVEMB. AN. 1577. VS QVĒ AD III. NO- uemb. Anni 1580. triennij nimirum spacio, totum terrarum orbem permensus, multa memoratu digna vidit, & expertus est, cum breui rerum præ- clare ab ipso hoc itinere gestarum commemo- ratione.

An. 1577
Novemb.

AD. XIII. Nouemb. An. 1577. Nobilissimus ille FRANCISCVS DRACO Eques Anglus, cum laudis & gloriæ avidissimus jamdudū fuisset, PLUMBETIA cum 5. nauibus soluit, assumptis 164. armatis, ALEXANDRIAM petiturus, sed vi ventorum quassatus & rejectus, coactus est altera die, nō absq; magno periculo PLUMBETIAM reuerti, parum enim abfuit, quin cum vita classem & socios perdidisset, sed Dei tamen beneficio factum est, vt malus tantum primariæ suæ nauis, quam PELLICANVM vocabant, frangeretur, & nauis quædam alia, quam vocabant FLOREM AVREVM, in littore concuteretur reliquis rebus omnibus seruatis, & periculo exemptis.

Decemb.
An. 1577.

Secundo igitur, cum damnum hoc aliquo modo reparasset, die 13. Decemb. profectus, 25. ejusdem mensis Barbaricum litus legit, prope promontorium CANTINVM. Ibi enim Insulam MAGABOR nomine aduectus, idoneam nauibus suis stationem, vnum fere miliare à terra, & portum omni tempestati periculo vacuum intuenit. Itaq; cum ex Anglia secum ad aliquot minores naues, matricariam jam paratam attulisset, hic vnam ex ædificare constituit.

Interim cum occupatus in ædificandis nauibus esset, incolæ ad litus conuolant, signum pacis præferentes. Misit igitur quosdam, qui ad primariam nauem vnum atq; alterum ex incolis adducerent, ex quibus de suo erga nos animo aliquid cognoscere mus, cumque obsidem etiā illis qui in littore erant, dedisset, quidam ex illis vltro ad nauē prædictam transfrerarunt, & suis annuitionibus manifeste significarunt, quod postero

die redire & secū oīes, capōnes, pullos galinaceos, & id genus alia esculenta afferre vellent; idcirco Dux noster DRACO lintheaminibus, calceis & lanceolis quibusdam, eos donauit, quæ omnia læto animo & sereno vultu accipientes discesserunt. Sequenti die iterum quidā ad litus reuersi sunt, ad quos similiter DRACO quosdam, vt antea factum erat, emisit. Verum cum vnus ex hostris in terrā ocyus è nauī profligisset, animo amice eos amplexādi atque salutādi, animaduertit animum eorum plane inmutatum, & longe aliū esse, quam antea fuerat. Sic vt prima quaq; etiā minima offensā, eum confossi fuissent, sed eum ipse neminem læderet, equo superimpositum eum secum abduxerunt.

Hoc cum DRACO vidisset, non diutius ibi commorandum statuit, sed cum etiam nauicula ista perfecta esset, 30. & vltima Decemb. naues rursus conscendit, cumq; oras istius Insulæ præter nauigare vellet, Piscatores aliquot Hispanicos animaduertit, & tribus ex illis captis vltius profectus est, vbi tres naues Carauellas dictas adortus, secum auexit, & sic 17. die Ianuarij, ad promontorium BLANCVM appulit, ibiq; nauim in anchoris vna cum duobus nauitīs cepit. Cum vero & milites suos ad omnem fortunæ aleā paratos & quam exercitissimos esse vellet, hic lustrationem aliquā instituit. Cumq; ex Piscatorum nauibus omnia, quæ vsui sibi suisque essent futura acceperet, reliqua nauī quam BENEDICTVM vocabant, & alia ex illis quas paulo ante ceperat 20. vecturarum siue lastarum capaci, in ejus locum assumpta, tandem 22. Ianuarii die, hinc rursus soluit, & non admodum longe progressus, Carauellam Lusitanicam, quæ ex Insula quam

Ianuarii.
Anno
1578.

VIRIDEM vocant Sal asportare voluerat cōprehendit. Insula n. ista multū salis profert, & vtnauta siue gubernator nauis Lusitanicæ referebat; in vna istarū Insularū quam MAIO vocant, maximus numerus C A B A R I T A R Ū M siue Caprarū generatur, ex quibus incolæ, quorū tamen pauci ibi habitant, annuatim, necessaria quædam præternauigantibus nauis Regis Hispaniæ, cum B R A S I L I A M alias Regiones vltiores petunt, conficiunt.

Vigesima septima Ianuarij; ad dictam hanc Insulam appulit, sed Incolæ, cum ob interdictionem Regis Hisp. mercatūram libere exercere nobiscum non auderent, nullibi comparuerunt. Itaque postero die, sub præfectis WINTERO & DOVGTHIO 60. armatos emisit, vt inquirerent, si quid rerū necessarium ad vitam humanam sustentandam reperirent. Hi cum primario hujus Insulæ loco, iuxta institutionem siue informationem P I L O T Ū siue nautæ istius, qui cum nauī superiore captus erat, approperebant, tandem post tres dies, superatis aliquot montibus, eo venerunt, offendentes incolas omnes in fuga. Verum ista pars, vtpote culta & fata, longe fertilior altera parte fuit, vbi etiam maturis dulcissimisque vuis suum genium oblectarunt. Quod quidem mirum alicui non immerito videri poterit, & minime credibile, quod tam maturos & generosos fructus ibi inuenerint, quo tempore solstitij brumalis aduenerunt. Sed sciendū est, eos non procul à Tropico Cancrī & æquinoctiali linea diffitos esse, & Solē bis super verticem suum transeuntem habere, præsertim cum linæ torridæ sint quam proximi. Itaque cum Solis æstus eos fere nunquam deferat, mirarinos amplius necesse non est, si tam citō maturos fructus ibi repertos fuisse dixerimus. Regio ista referta innumeris capris & syluestribus gallinis, profert ingentem salis copiam, qui sponte hic nascitur, ab incolis vero diligenter colligitur, & veditur. In hac etiam regione fructus quidam quem Locos vocant, in arbore, ramis & folijs prorsus carente, nascitur, idque in cacumine arboris in manipulis quibusdam, quorum vnusquisque caput viri adæquat. Extremum ejus putamē multis fibris & ferraturis præditum est, tætae magnitudinis, vt dimidiam & integram etiam inensuram capere possit. Eo autem perforato siue fracto, nucleus inuenitur solidus, dulcis & albus, imo amygdalis non absimilis, qui dulcorem non ingraturum vascantibus præbet. Cum igitur hęc & similibus fructibus satis sese oblectassent, ad interiora istius regionis penetrantes, maximam copiam C A B A R I T A R Ū M siue Caprarum inuenerunt,

sed animalia hæc in fugam magis cū solertia pulsa erant, ne aduenæ & noui hospites earum, vel vsum vel vtilitatem persentirent, in quem finem etiam aliquot annosæ & macilentas C A B A R I T A S hinc inde disperferunt, quas cum nostri inuenissent tenues, paruas & paucas, susq; deq; tulerunt & intactas reliquerunt. Atq; ita tandem naues repetierunt.

Die 31. Ianuarij ad Insulam S. I A G O peruenimus, vbi quidem terræ appulimus, vt tamen bombardis nos & naues nostras assequi nemo posset, licet non parum in nos glomerorum emitteretur. Regio ista non modo pulchra & ampla, verum etiam diues & fertilissima esse, visa est. Habitat a Lusitanis, exceptis montibus & locis altioribus, quæ ab Aethiopibus inhabitati quidam perhibent. Cum enim inseruitutem ab illis jam dudum redacti, & se in libertatem vindicare omnibus modis exitijs fuissent, tandem rebus non ex animi sententia procedentibus, cū voti sui compotes fieri non possent, sese in desertā loca & editiores montes contulerunt, vbi in hunc vsque diem vitam degunt. Non procul ab hac ora duas naues conspeximus, ex quibus vnā comprehendimus. Cumque inde vina generosa, & merces alias preciosissimas accepissemus, solum Imagistrum nauis captiuum abduximus, reliquis omnibus, cum vno vase vini, & cibarijs vestibusque necessarijs, rursus dimissis. Eadem illa nocte ad Insulam quandam accessimus, quam Lusitani D E L F U O G O Insulam ardentem vocant. Versus septentrionem ignis est perpetuo ardens, quem ex sulphure aliquid arbitrantur, interim tamen terra fertilis est & fructifera, cū a Lusitanis sedulo percolatur. Versus austrum adjacet huic Insulæ, alia, quæ aspicienti viridis semper apparet. Vnde et I S O L A D E L B R A C C O, siue Insula pulchra vocatur, multa sese ex hac insula in mare flumina aquæ dulcis exonerant, quæ quidē nauibus adiri facile possunt, sed propter nimiam profunditatem eliciendis & firmandis Anchoris minime idonea sunt, fundum enim nullum fere agnoscunt.

Hinc profecti optimam ventorum tranquillitatem, per tres integras septimanas experti sumus, postmodo procellis, fulgure & tonitribus obruti, in summisque angustijs constituti, hoc tandem delectationis habuimus, quod subinde Cete, Delphines & B O N I T A E obuiam nobis fierent, vna cum piscibus, qui volitare per aera quidem solent, magna vero copia in naues sese præcipitant, in quibus, humore suo naturali aqua nimirum destituti, & volatu suo inde priuati, escanaugantibus existunt. Posteaquam autem vi-

ridem

PARS OCTAVA.

Aprilis
An. 1578.

ridem Insulam deseruissimus; 54. continuos dies Oceanum magnum nauigauimus, ita ut terram interea nullā viderimus. Tādē nobis Brasilia visa est; hanc sub gradu 13. versūs polū antarcticū sitam; 5. die Aprilis conspeximus; cumq; de nostro aduentū incolā aliquid cognouissent; multos continuo ignes extruxerunt, quibus dāmonijs suis sacrificarent, cum in finem, (quemadmodum postea cognouimus) ut suis incantationibus; arenas & alia innumera in fortuna; ad litus cumularent; quibus vel ad naufragiū perducti, vel alijs malis affecti; à sua terrā prohiberemur. Vnde etiam diu multū; nobis desudandum fuit; quin & 7. huius mensis die, tam grates procellas; fulgura & tonitrua sustinimus; ut etiā nauē; CHRISTOPHORVM nomine, 20. vecturam siue lastarum; quam ab Hispanicis piscatorib. ut dictū est, cepēramus; amiserimus. Sed eam tamen rursus die 11. Aprilis; multo cū labore & periculosa reliquarum nauium dispersiōe; recuperauimus, circa promontoriū LATITIÆ; quo in loco collectis & congregatis rursus nauib. nostris; vasa recentia & dulci aqua repleuimus. Regio hæc humidū aerem & fertile solum; artagenibus & certis plethum habet, hominibus nullis aut certe raris habitat; nullo enim hominē offendimus, excepto quod tandem magis magisque regionem intrantes multifaria vestigia hominum, ut colligi licebat, magnæ cuiusdam staturæ conspeximus. Inde consensu rursus nauibus & relaxatis anchoris paulo vterius progressi sumus; & anchoras denuo firmauimus inter scopulum, & terram illius loci, vbi ratione scopuli naues in tuto fuerunt. Abundabat hic locus multis lupis marinis, itaq; magnam eorum copiam cepimus; & in futurum victum diligenter reseruauimus.

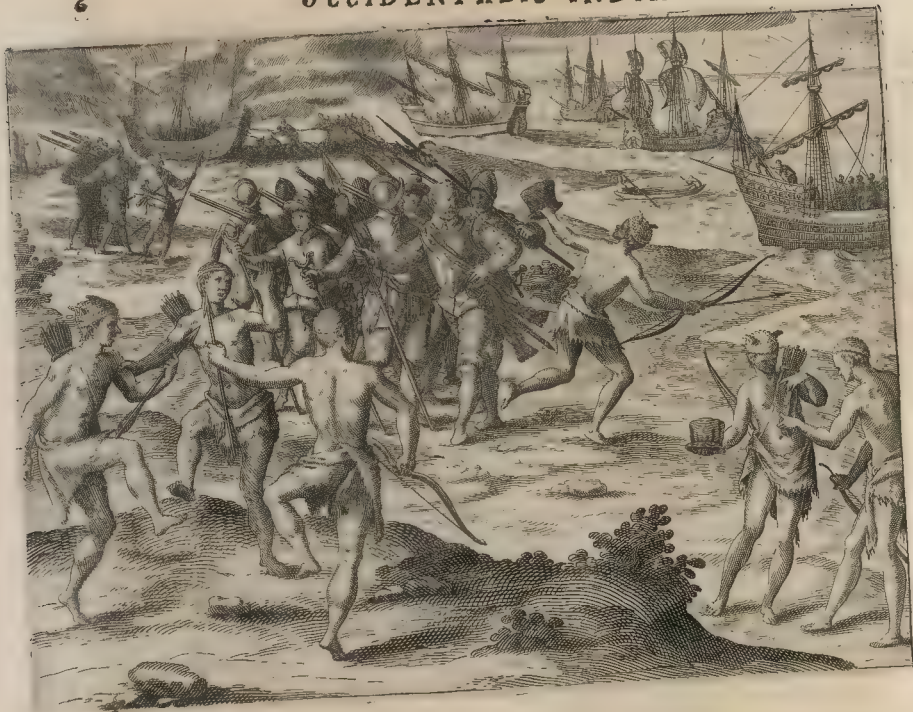
Hinc nauigatum est; ad 36. gradus, in magnum illum & spaciosum locum PLATA dictum, 54. vel 53. orgyas profundū. Aqua hic quidem erat dulcis & ad potandum apta; quare etiam vasa nostra; ea repleuimus; sed locum ad anchoras mittendas non inueniebamus. Quare 27. huius mensis die mare altum denuo ingressi sumus; fortuna non admodum bona, nauem enim VLIÆ dictā; cui nobilis quidam DOVETHIÆ vocatus, præerat, amissimus. Postea cum iuxta litus rursus nauigauimus, inuenimus amēnā & pulcherrimam regionem creberrimis Insulis insignem & conspicuam, in quarum vna tot marini lupi inerant; ut pro alimentandis omnibus nauibus sufficerent. In altera tantus auium numerus conuolarat, ut visu mirabile & jucundissimū esset. Abundat hæc In-

fulæ omnis generis victualibus & aqua dulci. Interea cum Dux noster DRACO per vnum atque alterum diem hic moraretur, concurrebant ad eum incolæ cum magno applausu & lætitia; sua mercimonia nobiscum commutare volentes. Verum difficile admodum erat mercaturam cum ipsis exercere; cum non nisi ad terram expositis mercib. eam tractare solerent. Homines aliōquin seueri vultus; & simplices erant; robusti tamen corpore; veloces pedibus, & quantum colligi licebat; satis sagaces.

Die 18. Maii omnem diligētiā adhibuimus, ut amissas naues recuperaremus, atque post diligētem explorationem altero tandem die nauem illam VLIÆ dictā à longe vidimus; & naues quæ ad stationem commodiorem inquirendam emissæ fuerāt, ad Duce[m] reuerſæ, de commodiori statione spem ipsi fecerunt. Itaq; Dux noster cum omnib. suis nauibus colligendi necessaria alimenta; & aquas recentes hauriendi gratia se ad stationem inuentam recepit; vbi ducentos vel plures lupos marinos cepimus; & VLIÆ nauem exoneratam igne cremauimus; feramentis solummodo & rebus necessarijs alijs reseruatis. Interea dum his rebus conficiendis occuparemur; per plures ad nos de regionis istius incolis venerunt; omnes nudi excepta medietate corporis, pudenda enim pellibus quibusdam crudis tecta; & capita contextis reb. alijs exornata habebant. Faciem varijs coloribus pinxerant; & circa tempora aliquid cornu simile gestabant. Incedebant autem arcu vlnam longo; & sagittis duabus instructi; videbanturque in remilitari non parum exercitati. Quod attinet ad negotiationes ipsorum nolebāt primō quicquam de manibus nostris accipere. Verum postquam DRACO in terram paululum descendisset, ut choreas & saltus eorum aspiceret, vnus statim ex medio saltu accurrens, cū videret eū obuerso sibi tergo cū aliquo suorum sociorū loqui, pileum cū spirā aurēā capiti ejus furripuit. Atq; festinabundus ad suos sese recipiens pileum sibi reseruauit, spirā ista alteri cuidam concessa. Hoc facto; naues rebus necessarijs instrui iussit. Cumque in altum rursus ascendisset, nauis illa Hispanica secundo nos deseruit per dies fere quatuor integros. Quare quamprimum eam recepisse[m], exoneratam rebus omnibus nobis vsui futuris, circiter promontorium BONÆ SPERIDIMIS;

A 3

Poste-

Iunius
An. 1578.

Postero die, qui 20. Iunii fuerat, peruenimus in portum S. IULIANI, cumque firmatis anchoris paululum egressi nauibus essemus, patibulum quoddam conspeximus, quod à MAGELLANO erectum fuisse putauimus. fertur. hic MAGELLANTS, de quibusdam rebellibus supplicium sumpsisse. Vigesima igitur secunda Iunii in terram descendit Dux noster, comitatus IOH. THOMA, ROBERTO WINTERGHIE, OLIVIERO armamentarii tribuno, IOHANNE BREWER, THOMA HOOD & THOMA DRAGEN. Ibi vinum atque alterum ex regionis istius incolis obuiam habuit. Itaque ROBERTVS WINTERGHIE arcum suum intendit, & lætitiæ signum populo isti præmonstrare volens, neruum contregit. Quo viso, barbari, autumantes inimicitiae aut belli signum hoc esse, omnibus modis contra eos insurgunt, & tantis armorum copijs aggrediuntur, ut summis viribus, vix sese contra tantos impetus tueri potuerint. Hoc bello tandem dirempto, Dux noster ansam arripuit contra aliquot inter nauigandum perpetrata à suis facinora animaduertiendi. Facta igitur seuerissima inquisitione, tandem vnanimi consensu nobilis quidam THOMAS DOVGTHIE, cuius jam aliquoties mentionem fecimus, ad mortem condemnatus est. Cum itaque nobilis iste DOVGTHIE

nullam elabendi spem superesse, & necessariū videret, ut pœnas corpore lueret, ut animam suam Deo seruariet, pacem cum Deo & socijs suis composuit, & Synaxin sacram petijt. Vt igitur fieri hoc commodius posset, Dux DRACO generali communicandi die constituta, ipsemet cum socijs S. Synaxin etiam vsus est. Cū igitur DOVGTHIE animam suam spiritali viatico recreasset, ad DRACONEM sese primo conuertit, & ipsum ex animo amplexus, deosculatus est, deinde vniuersis & singulis suis socijs valedixit, ac tandem precib. ad Deum habitis, in quibus quoque Regina Angliæ meminerat, ipsi prosperrima quæque precatus, collum suum liçtori pacifice præbuit, & pœnas meritas dedit. Quo interfecto Dux DRACO cum reliquis cœnam Dominicam celebravit, ut diximus, & suos ad pacem atque concordiam diligenter & paterne adhortatus est.

Decima septima Augusti die, hoc portu *Augusti* relicto, vltius nauigauit, & 20. ejusdem *An. 1578.* mensis MAGELLANICVM fretum ingressus est, ubi mortuum quendam hominem humi jacentem inuenit, sequenti 21. die, cum jam fretum istud intrasset animaduertit id admodum curuum & sinuosum esse, quare singulis fere momentis ventos aduersarios habuimus,

mus, ita ut velis etiam uti vix possemus. Interim tamen commodissimos portus, & magnam copiam aquæ dulcis hic inuenimus, quanquam in ostio propter infinitam profunditatem anchoras emittere & firmare non potuerimus, sed in littoribus & scopulis, ad quos procellæ nos compulerant, manere necessum fuerit. Terra ex utraque istius freti parte miræ est altitudinis, altissimis montibus abundat, sic ut à longe & externe aspicienti, videantur tres nubium ordines se inuicem contingere. Montium vertices perenni niue conteguntur. Austrum ortumque versus fretū hoc multas Insulas habet, & sese hinc inde Oceano commiscet. In fine montium, qui niue ut dixi semper rigent, regio ipsa amoenissimis viridissimisque arboribus, suauissimisque varij generis herbis floribusque fertilescit. Freti hujus latitudo quatuor, tres, duas & ad minimum vnam leucam adæquat. Die 24. ad Insulam quandam peruenimus, in qua aues erant magnitudine sua non multum ab anseribus distantes, quarum vno die, cum volare à natura edoctæ non essent tria millia in alimentationem futuram cepimus.

Septemb. An. 1578. Cum deinde his peractis 6. die Septemb. in mare australe inuecti essemus, septima ejusdem die, ingentibus procellis & tempestatibus, ultra 200. Leucas & gradum vnum in longitudinem versus Austrum ab ingressu freti rejecti sumus. Eodem tempore scilicet 15. Septemb. Eclipsis Lunæ ad horam diei sextam, in Occidente expectabatur. Rejecti igitur ad 55½. gradus in Austrum, tandem Insulas quasdam inuenimus, ubi dulci aqua nobis rursus prospeximus, & præstantissimas herbas inuenimus. Paulo ulterius progressi, sinum quandam intrauimus, ubi tam viri quam foeminae nudi incedebant, & nauigantes in nauculis CANOAS dictis, inde ad Insulam aliam alimentandi gratia proficiscebantur. Hi populi tam humani erant, ut quicquid haberent cum nouis hospitibus lubentissime communicarent.

Octob. An. 1578. Illinc discedentes versus septentrionem profecti sumus, atque 3. Octobr. die tres Insulas conspeximus, in quarum vna ingentem numerum auium inuenimus. Atque in vltima earum animaduertimus, Solem ut minimum 8. gradibus à Capricorni tropico abesse, & noctem ultra duas horas non durare. Quin etiam ab incolis intelleximus nullam noctem, sed diem continuum eos habere quando sol Tropicum attingeret. Die 8. Octobr. nauem vnam, cui VVINTER præerat, amissimus, quam procellæ in fretum illud, ejus supra mentio facta est, rejecerūt. Dux autem noster ubi cum nauibus suis altitudi-

nem freti priorem recuperasset, Aquilonem versus tendebat, autumans hoc sese cursu PERV regnum feliciter ingressurum, præsertim cum & tabulæ Geographicæ neotericae sic innuere viderentur, sed toto cælo erratum est, deprehendimus enim situm hujus Insulæ ab Aquilone versus ortum exporrectum esse, ita ut in tabulis istis, partes regni PERVANI aut mutilatim, aut minus fideliter descriptæ fuerint. Error ut minimum 12. gradus excedebat, quod factum fortassis est, ut alij creduli homines, aut fallantur, aut in discrimen adducantur.

Institutum iter modo supra dicto perficere conantes, ad Insulam quandam 29. Nov. appulimus, quam MOVSCHAM vocant. Sita hæc est sub 28. gradu latitudinis. Ibi ejectis anchoris, in terram descendimus, & homines offendimus, qui tyrannide, & immanitate Hispanorum, eo redacti erant, ut patria sua terra derelicta, sese hinc inde per Insulas absconderint. Hi duces nostrum singulari honore prosequentes, aliquot BOTATIS radicibus, & ouibus pinguislimis donarūt, qui his acceptis, recompensationis gratia eis res alias obrulit. Altera die mensis Dux noster DRACO duos viros, cum aliquot vasibus misit, ut aquam dulcem haurirent, sed incolæ Hispanos eos esse rati, animo in ipsos admodum irato visi sunt, ut parū abesset quin eos aggredierentur, & nostri gratias agerent, quod ex manibus ipsorum sese eripuerant. Statim igitur CHILEM versus nauigauimus, atque in itinere hominem barbarum Indum, Hispano non absimilem, in naucula, quam CANOA vocant, comprehendimus. Hic significabāt, prope S. LAZO Insulam nauem Hispanicam in anchoris morari alioquin ad regem Peruanum spectantem. Hoc cognito Dux noster virum illum partim largitionibus partim precibus commouit, ut se in portum VALPARIZOENSEM deduceret, ubi nauis dicta commorabatur. Tandem igitur vir ille accepta conditione cum cum suis eo deduxit. Quo cum venissemus inuenimus nauem adhuc in anchoris, octo Hispanis & tribus AETHIOPIB. in præsidio existentibus munitam. Hi arbitrati populares suos aduenire, non modo amice suis cum tympanis nos salutarunt, verum etiam nauiculam vino onustam nobis obtulerunt. Verum cum in nauē Hispanicam Angli irruissent; confestim Anglus quidam THOMAS MOENE, Hispanum quandā percutiens dixit, ABAXO PERROS, quod est, secedite vos canes. Dum igitur agnouissent Hispani, Anglos eos esse, mirantes sese crucis signo consignabant, Dux vero noster DRACO impetu in eos facto intra tabulatū eos cōglomerabat, excepto vno, qui

Novemb. An. 1578.

ex naui in mare sese præcipitans, natando in terram peruenit, incolis ad S. IAGO hæc narraturus, qui hoc audito sese in fugam statim dederunt. Postea DRACO in pagum irruit, cum spoliaturus, atque in æde quadam argenteum calicem cum quibusdam Missilibus ac ad altaria spectantibus ornamentis inuenit, quem Concionatori suo Dn: FLECHES dedit, in quadam domo ubi vasa & merces compinguntur, etiam vina quædam CHILICA & brancas de Cedro offendit. Quod secum omne abripuit, & postquam Hispanos omnes, excepto nauclero qui Græcus natione erat, in terram deposuisset, LIMAM petijt. Cum in mari veheretur, nauem istam captam perscrutatus, bona omnia in suas naues assumpsit. In qua quidem multa vina cum 25000. PESOS auri puri, cuius precium erat 37000. coronatorum, reperit. Tandem autem COQVIMBO veniens, 14. cordatos viros aquarū misit, qui per exploratores Hispanis significati, in 300. Equites, & 200. pedites Hispanos inciderunt, sed vnus tamen tantum Sclopeto perfoctus est, reliqui omnes ad naues sese statim receperunt. Hispanis abeuntib. emisit Dux noster quosdam qui mortuum sepelirent, verum cum in sepeliendo isti occuparentur, Hispani reuerfi sunt, vexilla pacis præ se ferentes. Verum DRACO fidem eis habere recusauit, & nauigatione sua TAVROFASAM transmisit. Ibi Hispanum dormientem in littore offendit, qui argentum 4000 coronatis non minus valens, secum habuit. Argento igitur accepto, Hispanum dormire iussit, & iter suum versus ARICAM direxit, ubi tres naues in anchoris offendit, & prædæ exposuit, referuatis sibi tantum 1140. libris argenti. Cum autem in nauibus istis neminem inueniret, LIMAM statim nauib. suis aduēctus est, & in itinere vnā adhuc nauē cepit, pretiosis linteis onustam, quam secum abduxit.

Febr. Ann. Die 13. Februarij LIMAM venit, ibique in
1579. portu duodecim naues in anchoris inuenit. His omnibus direptis atq; spoliatis inter alia cistam naetus est, Regalibus onustam, inter bombycina & linteamina multa. Deinde per exploratores suos intellexit, adhuc nauem quandam, cuius nomen erat CACAFVEGO, superesse, quæ cum multis bombardis PAITAM versus sese recepisset in portū. Itaque plenissimis, celerrimisq; velis eo nauigauit, ipsam persecuturus. Cumque eo venisset, cognouit eā discessisse PANAMAM, versus. Quo cognito, & ipse PANAMAM nauigauit, interim in itinere nauem cū multis instrumentis nauticis adortus est, quam cū expugnasset, præter instrumenta ista nauti-

ca, 81. libras auri, & aureum Crucis Domini signum, pretiosis vnionibus & gemmis, in primis vero Smaragdis perpolitum, in ea inuenit. Quæ quidem omnia in suam classem recepit, & celerrimo postmodum cursu nauem illam CACAFVEGO inuestigauit, donec eam tandem prope promontorium S. FRANCISCI, quod promontoriū 150. Leucis à PANAMA distat, adortus est. In ea multos preciosissimos lapides & vniones, tredecim arcas Regalibus refertas, optimi auri libras 80. & tredecim tonnas argenti inuenit. Cumque Magister nauis duos argenteos & deauratos scyphos haberet, alterum Ducinostro, alterum Quæstori tradere coactus est. Cæterum postquam spoliata hac naui abitum Dux noster pararet, mediastinus quidam Hispanici Naucleri, ad Ducem nostrum conuersus, dixit: Domine Capitane, Nostra nauis imposterum non CACAFVEGO, id est, ignem vōmens, sed CACAPLATA, id est, argentum spuens: Vestra autem CACAFVEGO nominabitur. Quod audire Duci & nobis omnibus valde grātum fuit.

Inde Occidentem versus nauigauit, vbi nauis ipsi sit obuia onusta linteaminib. & bombycinis, & pulchris CHINENSIVS patinis. Ex qua quantū ipsi placuit, secum abstulit. Aderat hac in naui nobilis quidam Hispanus, qui Falconem aureum miro artificio fabricatum cum pretiosissimo Smaragdo in pectore habebat: Hunc vbi vna cum nauarcho sibi tradi Draco petijt, & vtrumque obtinuit. GVATVLCAM deinde petijt, quo cū peruenisset, iudicem cum tribus officarijs in foro inuenit, decidentes & statuentes super delictis quorundam Æthiopum, qui pagum illum incendio subuertere decreuerāt. Quare iudicem, vna cum reis in naues abduxit, & ei serio mandauit, ad suos scribere, vt omnes pago exirent, donec aquam pro classe sufficientem sui hauissent. Hoc facto, Draco in terram descendit, pagum exspoliaturus atque inter cætera vasculum refertum Regalibus, modium vnum adæquans naetus est. Thomas Moene vero cum Hispanum quendam fugientem videret, eum acerrime insecutus est, atq; eo capto catenam ei aureā collo detraxit, cum alijs reb. pretiosis. Hinc profecti classe nostra, ad Insulam CANONA siue COCLIDEM peruenimus. Vbi nauibus omnibus collectis, eisq; rebus necessarijs, omnibus rursus instructis, cum classem pelago rursus committere vellemus nauem in PHILIPPICAS Insulas nauigaturam conspeximus, quam, cum paululum persecuti essemus, cepimus, atq; demptis inde reb. & mercibus melioribus, rursus dimisimus.

Pera-

Peraſtis hiſce omnibus reputabat ſecum Dux noſter omnes injurias & damna tam ſibi ipſi, quam ſuæ Reginz, & ejus Regno ab Hiſpaniſ illata, ſe jam ſatis vltum eſſe, ſperabat etiam Reginam ſuam hiſ quoq; rebus à ſegeſtis contentam fore. Itaq; reditū in patriam meditabatur, & hoc paulo diligentius, quam viaredeundo, tutiſſimū iter ipſi eſſet futurum, verum metuens Hiſpanos hinc inde ipſum obſervaturos in reditū, ſimulque pericula illa in memoriam ſibi reuocās, quæ prope fretū MAGELLANICVM verſus Auſtrum ipſi acciderant, tandem eo devenit; quod ſcilicet ad MOLVCCAS Inſulas nauigare vellet; tenendo curſum illum quē Luſitani veniētes domo per promontorium BONÆ SPÆ tenērent. Quare cum claſſem, vti inſtituerat, per MOLVCCAS traducere domum vellet, interimq; maximam tranquillitatem ventorum perſentiſceret: coactus eſt ſeruari curſum Hiſpanicum, vtpote Septentrionem verſus: permēſuſq; adhuc 600. leucas in longitudinem, vt ventum idoneum aſſequi poſſet. Protrahebatur hæc longa nauigatio à 16. Aprilis die, vſq; ad tertium Iunij.

Quinta Iun. cū eſſet ſub 42. Gradū verſus polū arcticū, tātum frigus expertus eſt, vt ſocij ipſius tolerare id amplius nō poſſet. Quare terram aliquam inueſtigare ibiq; appellere cogebatut. Prima ergo quam conſpexit regio ita niuib; obruta erat, vt nauib; egredi non luberet. Progreſſus igitur vltērius ſub 38. gradum lineæ peruenit, ibi pulchrum & amœniſſimum ſinum maris ingreſſus anchoras eiecit: Quo factō ſtatim ad eū accollæ illius regionis accelerarunt, ædes horū proxime ad littora extructæ erant. Hi Ducē ſuis munerib; afficiebant, & viſis pulcherrimis atq; precioliſſimis iſtis reb. quas Draco & ſocij ſecum attulerant, vltra modum commirati ſunt. Draco autē remuneravit eos ejuſmodi quibuſdam reb; , quib; nuditatem ſuam tegere poſſent. Itaque tam ipſum quā ſocios ejus Deos exiſtimabant. Aliſtē enim gens iſta edocta tūm non erat. Munera quæ offerebant, erant ornamehta pennaceæ ſive criſtæ, & vittæ in morem retis conſtructæ. Ædes eorū in circulum quaſi conuallatæ

Aprilis
An. 1579.
Iunij
An. 1579.

& ab inſimo loco vſq; ad cacumen, in cuſpidis modum acuminatæ erant, & in cuſpidibus tam arcte vndiquaque connexæ, vt propter nimiam coarctationē frigiditas fere omnis excluderetur. Lecti eorū erant terra ipſa,

ſtrata juncæ, quadam tenuiori materia, decumbunt hinc inde per ædes in medio domus ignē fouētes. Viri proriſ nudi incedūt: Mulieres vero carminatū juncū, nō abſimilem cannabi carminatæ pro veſtibus pendulis

dulis habent, cititer corporis medium alligatū, super humeris pellē ceruinā crudā gerunt: viris admodum obediētes & morigeri. Hic Draco tabernaculum suum ad radices montium ponebat, quo se populus iste cum cristis & sacculis suis Tabaco refertis quotidie conferebat. Virum quendam miris modis exagitabant, vt more patrio orationem ad nouos hospites haberet. Interea foeminae ab honestatis norma deflecentes se ipsas excruciabāt carnes genarū siue malarū suarū in terre dilacerantes. Ex quibus colligi licebat, quod conjurationibus & decationibus quibusdam effascinati essēt. Fama per vniuersam regionem peruagata, multi ex incolis, imo Rex etiam ipse, Ducem nostrum salutandi gratia conuenerunt. Et ante quam Rex quidem ipse accessisset, missi fuerunt duo primarij viri, quos legatos nominamus, saluumcōductum pro Rege exoraturi. Quo concessio ad regis placitum, in pompa Regia ingrediebatur, praemisso sceptro regio, duabus coronis, & tribus artificiosissime cōtextis catenis ex ossea quadam materia insignito. Sceptrigerum Rex ē vestigio sequebatur, cum sua G V A R D I A siue cuniculorū, & alijs pelliceis. Ipsum sequebatur turba nudorum virorum, quorum facies diuersissimis coloribus illuminatae erant: Quilibet eorum, etiā liberi, munera D R A C O N I afferebant. His sic incedentibus, D R A C O suos in ordinem redegit in cuniculis illis, ibidem extructis, in formam aciei cuiusdā, visu non inuicūdā. Postmodum sceptriger ille Regius orationē habuit, quā per alium ad hoc instructū expōsitā fuit: Qua finita omnes astātes, suo suffragio per Amen eam approbabant. Tandē Rex ipse cum suis optimatibus ad ipsum appropinquabat. Interea Sceptriger inchoabat cantum quendam, quasi saltaturus: quē Rex, cum vniuersa turba, laetus cantans & saltans imitabatur. Mulieres quidem in saltu sequebatur, verum canere nulla voluit. Quo peracto, tandem Rex ipse procereſque cum populo, Draconem Ducem nostrum in regem eligere voluerunt; innuentes se titulum iuraque omnia ejus regni ipsi tradituros, etiam desuper cautionem praestituros. Et nō longe post Rex cum comitatu suo ad D R A C O N E M cum singulari reuerentia properabant, laeti saltantesque coronam capiti ejus imposituri. Collum ornabant suis catenis, venerantes eum sub nomine Hioch; condecorantesque cum quasi maximis plurimisque triumphis. D R A C O licet ignarus esset, quid commoditatis, diuitiarum aut amplitudinis regno Angliā inde emerſurum esset, tamen in gratia Reginae suae hoc quicquid erat see-

ptum, coronam & jurisdictionem hujus regni, animo ouanti in se suosque transumebat; hoc vnicum in votis habens, vt sic omne in incrementum & laudem Regiae ipsius Majestatis redundaret, vt ante oculos magnas opes hic coram videret paratas. Interea quo D R A C O N I iste honos conferebatur, vulgus etiam socijs & ministris sua offerebant munera, cum ejulatu & dilaceratione miserabili malarum suarum. Verum Angli detestati ejusmodi lanienam caelum ipsis monstrabāt innuētes, ibi Deum viuum esse, quem omnes adorare & reuereri deberent.

Cum deinde populus omnis ab eo discessisset, D R A C O cum socijs suis in terram longius expaciatus, ferarum maximum numerum inuenit, in primisque ceruus quasi mille vbique congregatos. Tota vero regio cuniculis abundabat, qui ex vtraque menti parte sacculum gestabant, quo cibum suum sibi colligebāt. Pelles horū animalculorū apud ipsos sūt in maximo precio, ea de causa quod Regi vestes praebant. Insulam hanc D R A C O N O V A M A L B I O N E M vocabat, ob scopulos albos, & quia aliquam cum Anglia, quā olim A L B I O N dicta fuit, conformitatē habebat. Hoc in loco vix glebam aliquam attinges, quā non aliquid auri aut argenti admixtum habeat. In ejus autem rei memoriam, quod ibi fuisset, ipsique datum esset jus & titulus imperij, nomine Reginae suae, in portu quodam monumentum quoddam argenteum extruxit, cui nomen Reginae, diem aduentus, & voluntariam spontaneamque illam oblationem hujus regni insculpsit. In pede ejus dimidium solidum siue assem Anglicanum, vna cum Reginae pictura & insignijs affigebat. In basi suo nomine ascripto. Hispanos in hanc regionem vnquam penetrasse, vero simile non est.

His omnibus peractis, vela rursus ventis concessit, & 13. Octobr. ad insulam quādam venit, quā 8. gradus à linea versus Aquilonē sita est. Ex ea per plures enauigarūt homines in C A N O I S suis, adferentes secū C o c o s & id genus alios fructus. Populus iste inferiora aurum in rotundum circumuoluunt, & carnes illas cum quibusdam rebus pendulis per genas nutriunt. Vngues digitorum, in pollicis longitudinem alunt. Dentes adeo nigri sunt, vt picem praeseferant, ad id vero vt nigriores indies fiant, puluerem quendam ex quibusdam idoneis herbis confectum, secū circumferunt, quo crebrius vtuntur. Decima octaua. Octobr. denuo aggressus ad alias quot alias Insulas, vt puta T A G V L D A M, Z E L O N A, & Z E W A R V M Lusitanorum jurisdictioni subiacentes peruenit. Tandem ex longa nauigatione in fines M O L Y C C A R V M Insu-

Insularum intravit. Hinc TIDOREM, circumnavigando litus Insulæ MOTIR, quæ Regis TERNATENSIS Imperio pareat, petijt. Verum ibi Regis vicario in mari obuiam factus, admonetur amice, vt ante omnia TERNATEN contredat, quam TIDOREM perueniat. Secus enim si esset facturus, Regem saluum conditum aut nullum; aut difficilem concessurum: idq; ea de causa, quod Lusitanos, qui jã TIDORENÆ essent, loco hostiũ haberet. Quare DRACO persuasus TERNATEN classe sua iussit. Et in signum amicitie & pacis, Regi illius loci holosericum pallium donõ misit, simulque significari mandat, se non vt hostem ejus ad littora, sed vt mercaturam exercere volentem peruenisse, cujus licentiam sibi concedi oraret. Rex hoc intellecto anhuit, licentiamq; libere vbiuis negotiandi impertit, insuper & hoc addit, vt pro Regina siue domina sua, cujus se ministrũ profiteretur, omnibus iurib. & priuilegijs Regni sui vtatur. In ejus rei fidem signaculũ quoddam mittebat: & se ipsum coram, quamprimum naues suas in meliorem ordinem, quantum erant, rede gisset, veturum significabat. Cum itaq; Rex venisset; quatuor CANOAS præmisit, in earum singulis singuli ex ejus optimatibus inerant, splendide albis CALICE VTICIS pannis, quos IFFEL nominant, indutus. CANOAS straxe erant desuper storis odorem fragrantiss. & pretiosum spirantibus: decumbebatur super molli stramine arundineo. Ad classem nostram vbi appropinquassent, reuerenter admodum hoc clarissimis tecmirijs innuebant, quod missi esset a Rege suo, vt classem in tutum portum deducerent. Hos Rex ipse sex viris senioribus comitatus sequebatur, viri isti musicali aliquo artificio ipsum oblectabant. Dracus omnes quibuscum pretiosis muneribus affectos a se dimittēbat. Rex cum jam domum redire vellet, se altera die rediturum pollicebatur. Interim ea ipsa vespēra pro classe alimentanda, saga, oryzam, pullos gallinaceos, & caryophyllos summittebat. Insequenti die Rex vti promiserat, nõ redijt, sed per fratrem se ipsum excusari curauit. Interim Dracum orare in regiam suam descendat, verũ Dracus quod fidem datam Rex non seruaret, aliquid sinistri secum animo concipiens, etiam se excusare cepit, interim tamen aliquot nobilium suorum ablegat, vt fratri regis omnem animi sui benevolentiam significarent & quicquid grati possent, facerent. Vicerex interim loco oblidis apud Dracum pæstolabatur. Nobiles à Draco emissi, vt in regiam venerant, non modo a rege ipso, sed etiam sexaginta grandæuis viris, consiliarijs & proceribus regijs, magnifice & laute ex-

cepti sunt. Rex ad talos è medio corporis demissa talari aurea indutus erat, poplites ejus omnino nudi, pedes calceis ex optime præparato corio confectis induti erant. Capite aureis catenis redimito à collo aurea catena magni precij pēdebat. Digiti multis pretiosissimis vnionibus ornabantur. A dextris sella regie puer quidam cum ventilabrò, in modum vanni cujusdam constructo, & circumcirca multis sapphiris adornato stabat, quò Regiam temperaret. Cum jam rem suam pro animi sui lubitu nobiles Anglici confecissent, & ad naues redire vellent, per aliquem ex proceribus regijs ad classem honorifice deducti sunt. Rex iste septuaginta & vni Insulis imperat. Iejunia habent sub certis nouilunijs, vbi per integrum diem ab omni cibo & potu abstinent, noctu tandem famē sedant. Dracus vt suos ad classem recepit, cum omnis generis vitæ & vsui suo necessarijs, inde nauigauit, versuq; Austrũ latere Insulæ Celebes, aliã ad insulã peruenit; in qua maximæ & crassissimæ arbores vndiquaque conspiciebantur, ramos nullos habebat, nisi in cacumine ipsarum. Noctu hinc inde volitabant vermes volantes & lucidæ. Magnitudine muscas non excedebant, verum tantos radios de se spargebant, vt earũ quamlibet singulas ardentes, candelas xixiffes: Ibidem genus vespertilionum inueniunt, vix Gallinis minores. Item tantos cancos, vt famelici quatuor stomachi ab vno famē satis explere possent. Pisces isti cuniculos agunt, non secus ac ipsi cuniculi terrestres. Consensens hic iterum nauibus, ad Molluccas quidẽ Insulas appellere volebat; verum tempestatibus rejectus vix summis cū laboribus in occidentem versus Aquilonem circa Celeben Insulam cõstitit. Cum itaque hic propter contrarium ventum cursum suũ Occidentem versus habere non posset, verum in austrum tendere proram cogeretur, animaduertit, iter hoc valde periculosum propter tenuitatem aquarum, quæ Insulis vndique adjacebat, vnde non modo paulo post de classe, verum etiam de vita & vniuersis suis rebus periclitaretur. In his angustijs constitutus, nona die Ianuarij Anno M. D. LXXX. tandem in scopulũ quendam nauis ipsius illisit, & sic ab hora octaua illius diei pomeridiana, vsque ad vespēram frequentis diei circiter quartam horam, ibi in hæsit. Omni spe humanarum virium destitutus, tandem opera diligenti & sociorum, & propria, non sine euidenti Dei auxilio, & cum summo periculo inde liberatus fuit, cum tria dõlia caryophyllis referta, octo bombardas magnas, & aliquam partem farinæ & fabarũ in mare, vt se alleuiaret, proiecesset. Ad quod cum

Januar.
An. 1580

cum etiam ventus adiuuisset, qui à puppi ad proram se conuerterat, vela sua rursus pandi curauit, sicque pedetentim in altitudinem non absque maximo gaudio à scopulo secessit. Pro cuius auxilij beneficio Deo optimo & maximo infinitas gratias perpetuo habuit

Febr. Octaua die Febr. in ostium Baralenæ Insulæ penetrauit, Gentes hæc licet barbaræ, tamen valde humanæ erant. Itaque cum eis mercimonia commutare cœpit, viri nudi incedunt, exceptis capite & pudendis, quæ aliquo modo contegunt. Mulieres vero ab umbilico versus talos indumentis quibusdā conuestitæ sunt, monilia sex, septem, interdum & octo, ex ossæ, cornea, atque caprina quadam materia secum circumgerunt. Lintheamina sunt hic in magno pretio. Regio hæc pollet auro, argento, cupro, sulphure, nucibus Muscatis, Zingibere, pipere longo. Ex hisce omnibus Draeus tantum, quantum poterat, secum asportabat. Incolæ magnam experientiam metallâ ex se inuicem discutiendi, & inde omnis generis mechanica extruendi opera habent. Hinc progressus Iauam maiorem venit, admodum benigne ab incolis excipitur. Insulas hæc eges qui regunt, Raiah omnes vocantur, scilicet Raiah Donaw, Raiah Mangban-Ge, Raiah Calnecapello, &c. Admodum concordēs &

vnanimēs inuicem viuunt. Interdum duo interdum tres pluresue horum incolarū ad naues ejus perueniebant, mirè oblectabantur rubeis, viridibus & eius generis depictis pannis. Nudi incedunt versus superiora, excepto thoracē, quem Turcica quadam vitta obuelant, ad r. los pendato quodam bombycino, quod post se pendatum in terrâ trahunt, quilibet eo colore, quo sibi complacēt, circumuestiuntur. Armati sunt ensibus, scūtis, & pugionibus, quos miro artificio conficiunt, sic vt Draucus is oblectatus aliquot comemerit. In singulis pagis suis ædes magnas habent, in quibus quotidie conuenire solēt, nō modo viri, & mulieres, verum etiam pueri. Quilibet secum tales cibos eo sumit, quibus apprimè afficiuntur, aliis fructus; hic oryzam, ille assatas gallinas, hic faga, alius alia. Mensæ eorum tres pedes à terra in altum positæ sunt, his ferulas imponunt, sic, vt omnis qui mēsa affidet, eas capere libere possit, & vnus alterum oblectet edendo. Oryzam earationē coquunt, vt alij apud nos panem

noti Marcium siue Zuccharinum. Primo enim ollæ foraminosa, aperta eo in loco, ubi capaciior, & magis spaciola est, infundunt oryzam aridam. Deinde ollam hanc in aliam ollam aqua effervescenti plenam imponunt. Vbi cum paulisper oryza ebullit prope ignem, intumescit, & ita foramina obstrantur, & aqua omnis penitus excluditur, hinc ebullitione illa aqua oryza indurefcit, sic ut in panem optimum concrefcant. Ex quo postmodum, cum oleo, butyro, zuccharo & alijs id genus aromatis, dulcissima & suauissima ferula excoquunt. Lues gallica alibi dicta; hic valde frequens est. Hanc sic curare solent, a decima hora diei, vsque ad secundam pomeridianam ardentissimo soli sese exponunt agroti, sicque peccantem & malignam qualitatem extirpant siccando. A lava maiore egressus ad promontorium Bonæ spei peruenit. Geographicas tabulas Lusitanicas in eo omnino falsas deprehendit, quod ajunt, hic omnium periculosissimum fretum, quod toto Oceano esse possit, reperiri. Siquidem tã

sue navigationi hoc loco æquor aptum inuenit, ac per vniversam suam expeditionem, hucusque totum Oceanum perueniens, habuerit.

Decima octaua Iulij naues conscendit: *Iulius An. 1580* & vigesima secunda Iulij Insulã Sierram Leonam dictam adnauigauit. Ibi quæ cõnuociam omnium rerum necessariarum haustus est. Inprimis hic magnas copias Elephanorũ videre posses, & fructum quendam ostracæ is non dissimilem, arboribus nascentem, in tanta copia ut folium vix cernere liceat.

Vigesima quarta Iulij Sierram Leonam reliquit, & post varios casus & tot discrimina rerum feliciter & laudabiliter a se gestarum, tertia die Nouemb: Anho Domini 1580, in Angliam redijt. Cum integrum triennium in perficienda ista celeberrima expeditione nauali consumsisset, quam tamen cum tanta laude & gloria ad portum deduxisset, ut inde non solum cum immensis diuitijs domũ redierit, sed etiam immortale decus & sibi & patriæ sue compararit.

SECUNDVM ITER SIVE NAVIGATIO ET EXPEDITIO A FRANCISCO DRAKEN

equite Anglo, in Indiam occidentalem suscepta: ubi simul exponitur quid in Insulis ac oppidis S. IACOBI, S. DOMINICI, S. AUGUSTINI, & CARTHAGENÆ

acciderit, præstitumque sit.

Anglia.

FRANCISCVS Draco Eques Angl^{us}, ut Regina & patriæ suæ nomẽ celebre apud omnes & clarum redderet, iterum constituit iter, & expeditionem in Indiam occidentalem suscipere, præparatis igitur 25 nauibus, assumpsit 2300. personas, milites partim probatos, partim nauaras & nauium gubernatores, eosque ex Anglia Anno 1585. die 12. Septemb. ad portum, quem vulgo PHLEVMOUTH nominat, adluxit. Inter eos multi præstantissimi centuriones siue Capitanei exercitatusissimi, & nobiles fuerunt, quorum nomina sunt, CHRISTOPHORVS CARLEIL, supremus præfectus siue legatus, terra marique miles exercitatusissimus; MATTHÆVS MORGAN, IOHANNES SAMPSON, ANTONIVS PLOTT, IOHANNES MARCHANT, GEORGIVS BERTON, GVALTHERVS BYGGES, RICHARDVS STANTON, & IOHANNES HANNAM, qui terra potissimum valebant. Mari vero præstantes, & qui munera quædã

in nauibus gesserunt, erant MARTINVS FROBISHER Admiralis siue Archithalassus, reonauticæ peritissimus, qui aliquoties Ducem exercitus in pugna nauali egerat. Item FRANCISCVS KNOL, THOMAS FRENAR, GUILIELMVS CIGEL, IACOBVS CARLEIL, HENRICVS WHYTE, THOMAS DRAKE, THOMAS SEELY, DVX RINNERS, DVX CROSSE, DVX FORTESCH, DVX CARLES, DVX HANVINS, DVX ERITZO, DVX MOONE, DVX VAGHAN, DVX VARNEY, & DVX GILMAN. Quibus insuper multi adhuc nobiles adfuerunt, quorum nomina commemorare nimis longum foret.

Principio igitur cum 18. Septemb. inde soluissemus ad VATIONAS Insulas Hispaniæ peruenimus, coacti nimium aduerso vento & tempestate maxima, quemadmodum etiam recentis & dulcis aquæ defectu. Quãprimùm autem anchoras ibi firmassemus, mandatum a Duce accepimus, ut nauibus nostris populo & armis necessarijs instructis, ad pugnam & omnem fortunam nos parare-

B

mus.

Phleu-
montb.
12. Septemb.

mus. Quia & ipse suam GABOT (ut naues istae vocantur) ingressus ciuitatem VAIONA petijt, eo fine ut eam Dei beneficio & ope expugnaret. Sed cum vix ad dimidium miliare progressi essemus, venit nobis obuiâ mercator quidam Anglus, quëm præses vel Gubernator istius ciuitatis ablegauerat, ut nos interrogaret qui essemus, & vnde veniremus. Cum hoc locutus Dux noster, accessit Capitaneus SAMPSONEM, ad dictum istius ciuitatis VAIONA præsidem ablegauit, ut de duobus capitibus eum interrogaret, PRIMO, An pax vel apertum bellum inter Hispanos & Anglos esset. Deinde, cur mercatores nostri cum bonis suis ibi detinerentur. Hic Capitaneus SAMPSON vbi cum supradicto mercatore in ciuitatem venisset, animaduertit omnes ciues, quin & ipsum præsidem, non parum turbatos & sollicitos, propter subitam istam & insperatâ impressionem. Interea autem Dux noster cessare noluit, sed de consilio CHRISTOPHORI CARLEIL supremi præfecti sui, decreuit propius ad ciuitatem accedere, ut si necessitas ita postularet post reditum dicti capitanei SAMPSONIS, antequam vespera facta esset, ex improuiso ciuitatem vel expugnare, vel ad minimum cohercere posset. Paulo post ex ciuitate reuersus SAMPSON, hoc responsum attulit, primo quod pacem vel bellum inter Anglos & Hispanos concerneret, non posse præsidem aliquid certi respondere, propterea quod subditus esset Regis sui, bellum autem gerere suum non esset sed Regis, cuius ciuitas ista esset. Secundo, quod mercatores Anglos ad hos quidem ex mandato & iussu Regis, cum bonis suis ibi detentos aliquantisper, sed non hoc fine ut ex ea detentione damnum aliquod sentirent, præsertim cum etiam ante octiduum, Regis nomine mandatum tale publicatum esset, ut mercatoribus Anglis liceret, cum bonis suis discedere, proficisci & nauigare sine vlllo metu, quocunque vellent. Hoc ut confirmaretur ita esse, misit statim præses istius ciuitatis, aliquot nostratum mercatorum, qui tum temporis in ciuitate VAIONA erant, & mercaturam ibi exercebant, ut ejus rei testimonium perhiberent. His ita commemoratis atque expositis, deliberatum est, quid factum optimum videretur, nam circa vespere primū ex nauibus egressi eramus, ad locum quandam qui tutissimus ad pernoctandum & commodissimus visus erat.

29. Sept.

Sequenti vero die misit nobis præses ciuitatis istius, panes, vinum, oleum, poma, botros, Marmaladas (qui cibus ex melle præparatus erat) & id genus alia, in recreatione nostri, sed circa medium noctis accidit mu-

tatio aeris, quam postea magna tempestas secuta est, ita ut consilium mutarem, optimum & maxime consultum fore putantes, si ad naues rursus primo quoque tempore properarem. Nam tempestas quidem ea ita inualuerat, ut antequam naues contingere possemus, solutis & contulsis anchoris, quâdam in mari oberrare videremus. Quin imo venti tam vehemens fuerant, ut nauis quidam etiam inuiti, non sine summo periculo soluere, & vetis cedere cogerentur. Et ventis quidem sese commiserant, nauis TALLEBOT, nauis HAVKINS, & alia SPEEDWEL dicta, quæ sola mirabiliter in Angliam reuerfa est, reliquæ autem nos rursus affecunt sunt, & hæc quidem fortuna siue tempestas tres dies integros durauit. Ut cessauit autem, misit Dux noster præfectum CARLEIL cum GALEOTTA, & nauis sua altera, tribus item alijs, & aliquot minoribus nauigijs, ad ciuitatem VIGON, ut videret, an ibi vel in

Vigon.

vicinia aliquid acquirere, & spoliū referre posset. Quod ipsum non caruit suo fructu. Nam in itinere aliquot naues, comprehendit, omnis generis vasis domesticis onustas, ex quibus non parum lucratus est. Inter alias a. vna omnis generis & sacra munera ad ecclesiâ Parochialem ciuitatis VIGON pertinentia, vasa item argentea, & crucem ingentis magnitudinis, artificiosissime cælatam atque elaboratam, quæ magni æstimabatur, vehēbat. Itaque (ut postea narratum nobis est) incolæ vrbs VIGON conquesti sunt, se tum temporis ultra 40000. coronatos amisisse. Postero die Dux noster ex hisce Insulis 20. Sept. soluens, ciuitatem VIGON reliquit, & portum sibi aliquem elegit, qui commodissimus videbatur, tam nauibus suis ordinandis & quietandis, quam vasibus nostris aqua recenti rursus implendis. Dum autem ibi essemus, venit ecce gubernator ex GALLICIA, (quod loci olim CALLAICI, juxta quorundam sententiam, habitarent) afferens secum exercitum quantum colligere subitopottuerat, cujus numerus dicebatur fuisse 2000. pedum, & 300. equum, cumque non procul a nobis abesset, & locum quandam occupasset, ex quo classem nostram intueri optime poterat, misit quosdā qui cum nostro Duce loquerentur, qui accedentes colloquium impetrarunt, hac conditione, ut celoce vel alia nauicula accederent, datis ab utraque parte suis obsidibus. Hac conditione accepta, ingressus est Gubernator ipse cum tribus alijs, in Admiralis nostri nauem, quæ in eum finē ad littus perducta fuerat. Eadē ratione & Dux noster nauem suam ingressus, ei obuiam processit. Congressi igitur cum multa locuti essent, concluderunt, licitum esse de-

bere

bere populo nostro, tantum recentis & dulcis aquæ haurire, quantum vellent, quin & omnia alia quæ ad recreationem nostrâ pertinerent, integrum nobis esse debere, pecunia nostra ab incolis redimere.

Palma.

Inde progressi sumus, ad Insulâ **CANARIAS** eo consilio, ut Insulam **PALMAM** occuparem, & de rebus omnibus nobis abinde prospiceremus, quas ex Insula ista habere potuissemus. Cum autem eam non nisi vno in loco aggredi possemus, qui locus multis propugnaculis munitus erat, ex quibus aperte nos tormentis & sclopis petere hostes possent, quemadmodum etiam non pauca in nos tormenta emissâ sunt, coacti sumus mutato consilio, inde discedere, præsertim cum etiam maris incommoditas & vortices innumeri, nos auocarent, qui nobis non parum incommodare potuissent. Relicta igitur ista Insula, aliam petijmus, vulgo **DEL FERRO** dictam, (quæ ante hæc tempora, ut

Del Ferro.

quidam volunt, **PLVITATIS** vocata est) si fortassis res ibi melius succederent. Cû igitur ibi appulissimus, mille milites qui ex navis nostra descenderant, in valle quadam ad radices montis alicujus, tribus vel quatuor horis commorati sunt, & aciem instruxerunt, interea venerunt ad nos Incolæ, adducentes puerum quandam ex Anglia oriundum, qui in ista Insula diu vixerat. Hic indicabat nobis, paupertate & inopia maxima eam laborare, ita ut incola vix famem pellere possent, & tantum non morerentur. His igitur auditis iussit nos Dux noster quam primum naves nostras repetere, ut eadem adhuc nocte regionem Africæ conterminam, secundo vento peteremus. Itaque die Saturni qui erat

13. Nou.
Capo Bianco.

13. Nouembris in regionem quandam delati sumus, vulgo **CAPO BIANCO** dictam, quæ vasta & admodum depressa humilisque erat, quin & mare eo in loco tam humile fuit, ut multos pisces ibi ceperimus. Postea peruenimus in locum quandam, qui portus vel statio navium fuisse videbatur, ibi offendimus quasdam naues Gallicas, Cumque Nauarchus & reliqui navæ humaniter exciperentur, populus noster, qui capiendis piscibus operam dabat, & varie dissipatus erat, post acceptum prandium rursus congregatus est, & inde soluentes ad Insulas **DEL CAPO VERDE** dictas peruenimus.

Capo Verde.
16. Nou.

Decimosexto ejusdem mensis Novembris cum nobis summo mane Insula **S. IACOBI** visa esset, firmavimus ad vesperam anchoras nostras, inter civitatem **PLAY** siue **PRAY** dictam, & arcem **S. IACOBI**, unde tota Insula nomen suum obtinet. Descenderunt igitur ibi ex navibus mille armati, quos **CHRISTOPHORVS CARLEIL** supremus

præfectus siue legatus, Ducis deduxit, qui tum temporis sicut etiam antea semper rem omnem prudentissime & fortissime gessit. Inter quo eundum fuit, admodum arduum & incommodum erat, vallibus & saxis infestis, unde sæpe nobis accidit, ut dum saxa ista circumiremus, acies & ordo instructus distraheretur, nec tamen cessare vel subsistere nobis licebat priusquam ista via superata in apertum campum venissemus, ubi ordinem & aciem de nouo instruxit.

Cum igitur in plano & parenti campo essemus, processimus in nostro ordine eo usque, donec tantum dimidio miliari à civitate abessemus, ubi subsistere iussi sumus, nec quicquam ante diem alteram moliri, cum neminem haberemus, qui viam nobis ad urbem monstraret, & locus nobis plane incognitus esset.

Sequenti autem die dimidia ante lucem hora, populum in tres Legatus ducis nostri ordines distribuit, ita ut exoriente sole in ordinem jam essemus collocati, ubi licet propius ad urbem accederemus, neminem tamen conspeximus, qui nobis hostiliter resisteret. Itaque Dux noster duos Capitaneos, **SAMPSONEM** & **BARTONEM** ablegavit, adjunctis unicuique 30. sclopetariis, qui quamprimum in civitatem (quæ quidem in valle sita erat, ita ut nos in vertice montis constituti, facile eam contemplari possemus) descenderent. Eodem tempore vexillum etiâ majus, quod cruce rubra, Anglico more, distinctum erat, ereximus, ut qui in classe erant signum nostrum regium propugnaculo hostium jam affixum viderent, postea mandatum est, ut omnia tormenta ænea, quorum ultra 50. in moenibus civitatis erant, emitterentur, in memoriam regis dedicationis, quemadmodum hoc quotannis in tota Anglia die 17. Nouembris solet, idque ex vna parte.

17. Noui.

Idem vero etiam ex altera parte ab illis qui in classe adhuc erant, factum est, tanto fragore, sono, & stridore ut aer undique repletus, aures nostras maxime feriret. Interea Legatus Ducis, maximam partem militum in monte retinuit, donec in urbe diuersorij nobis prospiceretur, & quilibet sciret in quem locum diuertere deberet, cui libet enim Capitaneo certus locus datus est, ubi cum suis sese contineret, & excubias ageret, ne periculum ab hoste timere cogere-mur.

B 2

Insula

S. Iacob.
Play.

OCCIDENTALIS INDIE

Infula S. IACOB, ex omnibus qua Africam contingunt celeberrima est, sita e regione CAP O VERDE. Et ab hac Insula, reliqua omnes, etiam si aliquot miliaribus inuicem distent, nomen suum acceperunt. Ciuitas S. IACOB, idem habet nominis cum ipsa Insula, & mercaturam exercet, cum GUYNEA, & alijs vicinis regionibus Africa, vnde omni generis merces per mercatores in Portugalliam suae Lusitaniam transfuehuntur.

Explicatio numerorum præcedentis tabulae.

1. Locust est vbi classis Britannica primo subsistit, & anchoras firmavit. 2. Locust quatuor fere miliaribus a ciuitate distans, vbi Anglicani milites ex nauibus egressi sunt. 3. Via qua Angli, montes superarunt. 4. Campus latus & vndique patens, vbi Angli aciem instruxerunt, ad oppugnandam ciuitatem. 5. Acies Anglorum. 6. Propugnaculum extra ciuitatem S. IACOB, per quod Angli ciuitatem ingressi sunt. Erat autem in loco editiori situm, vt ex eo ciuitas lustrari commode, & iter que ad eam duceret eligi posset, sita est enim ciuitas inter duos montes, & valles habet arboribus fontibusque saluberrimis maxime conficiuas & iucundas. 7. Valli ipsa, in qua salutarium herbarum, & suauissimorum fructuum, vt posca Dactylorum, Chysomelorum, sacchari & aliorum, maximus est & vberrimus prouentus. 8. Foru in ciuitate. 9. Templu ciuitatis. 10. Propugnaculu mediũ versus mare, omni munitione instructum. 11. Propugnaculum versus occasum, tormentis probe munitu. 12. Propugnaculu versus ortum, tormentis munitum. 13. Locust apertus in cacumine montis versus occasum, armis aequis vt propugnacula cetera instructum, per quem Angli sunt ingressi. 14. Sacellum, versus occasum ciuitatis extructum, quo ex foro peruenitur. 15. Incola Portugallensis ex ciuitate S. IACOB fugientes. 16. Via qua Angli ad locum S. DOMINIGO profecti sunt, quem Episcopus cum præcipuis Insulae proceribus tenuerunt, qui adueniente Anglorum exercitu, infugam versi sunt. 17. Locust S. DOMINIGO, qui in medio Insulae situs, 12000. passibus a ciuitate S. IACOB, abest. 18. Locust mari vicinus, Prayo dictus, quẽ Angli sub discessum suum, quem admodum ciuitatem S. DOMINIGO, igne perdidit. 19. Pisciu volans (seu auis potius) ad vinum expressus, quales in mari Atlantico innumeri inueniuntur, ita vt aliquando in naves cadere soleant, cum enim ad 200. passus volarunt in mare rursus decidunt. Aliquando magna copia conuolant, vt Delphino vel BONITO, qui etiam marinus piscis est, & ipsi insidias subinde struunt, resistant, vltra dimidiam vnam in longitudine non habent.

Commo-

Commorati sumus igitur ibi 14. diebus, & spolia accepimus, quæ ex terra prouenerāt, vinum, oleum, acetum, & alia, merces etiam quæ inde ad alia loca transmittuntur. Auri autem & argenti, nihil accepimus, nec quicquam aliud alicujus precij. Eodem tempore cum adhuc ibi vorfaretur acciderunt quædam non indigna relatu. Venit ad nos Caduceator quidam signū induciarum præ se ferens, ad quem duo centuriones SAMPSON & GEORGIUS missi sunt, quos ipse primo interrogauit, vnde venissent & qui essent, eumque respondissent nos Anglos esse, quæsiuit porro, an inter Anglos & Hispanos bellū intercederet: cui dixerunt nostri, sibi adhuc respondere, licitum & permissum non esse, debere autem eum Ducem interrogare, si aliquid certi ea de re cognoscere vellet, se autem fidem daturos, quod sine villo periculo & detrimento saluum ad Ducem nostrū ducere & reducere vellent, verum ipse propius accedere recusabat, propterea quod in mandatis id non haberet. Dicebant igitur eum non populo tantum, sed & toti patriæ profuturum, si Ducem nostrum accederet, & gratiam eius imploraret. Decretum enim à nostris jam ante tres dies erat, omnia igne injecto vastare. Ipse autem his auditis discessit, promittens, se sequenti die reuersurum, atque à nobis visus amplius non est.

24. Nouēb. Vigesimo quarto Nouemb. Cum sexcentis armatis in pagum quandam peruenimus, è regione S. DOMINICI situm, qui 12. miliaribus à mari aberat, sed neminem ibi inuenimus, incolæ enim eo relicto in montes sese receperāt, itaque paululū ibi substitimus; expectantes, an aliquis nos fortasse accessurus esset, sed cum nemo nos conueniret, iussu sumus reuerti ad locum vnde veneramus. In itinere autem ostenderunt sese hostes nostri: sed non tanta copia, vt nos aggrediauerēt, itaque dum eos expectauimus, vespere facta est, vt nos vix ante noctem, ciuitatem S. IACOBI assilui potuerimus.

26. Nouēb. Die Lunæ, qui erat 26. Nouemb. conuocatis nauibus, iussit Dux noster omnes milites ex ijs descendere, sed supremus Legatus CARLEIL, misit centurionem GORINGE, cum suo præfecto TUCKSO, & centum armatis, vt forum ciuitatis tueretur, donec milites naues essent ingressi, quas naues ADMIRALIS in littore cum aliquibus expositorijs nauigijs expectabat, vt populum ad maiores naues transfunderet. Præterea iussit etiam Dux noster, vt centuriones BERTON & BYGGE cum suo milite GABERAM (ita enim id genus nauium hodie vocatur) ingrederentur, at cum duabus expositorijs nauibus, sub imperium dicti SAMPSONIS in

ciuitatem PLAY concederent ad instrumenta tormentaque bellica inquirenda, de quibus ex quodam captiuo pridie ejus diei cognoueramus, qui promiserat etiam, se locum nobis monstraturum, vbi essent occultata.

Cum igitur eo venissent, centurio SAMPSON, captiuum sibi locum monstrare iussit, vbi tormenta essent occultata, quod quidē facere non poterat, vel potius nolēbat, sed nihilo tamen secius in secretis locis duo ingentia tormenta inuenta sunt, quorum vnū ferreum, alterum æneū erat. A meridie præcepit Dux noster, vt cum reliquis nauibus ad urbem istam accedentes eam quam primum igne succederemus, & postea naues rursus ascenderemus, quod ē statim ita factum est, & eadē adhuc vespere inde rursus solouimus. Sed antequam progrediamur, dicendum aliquid est de acie quam in hac Insula S. IACOBI instruximus, & rebus quibusdam alijs relatu dignissimis.

Quilibet centurio ibi populum suum explorauit & descripsit, qui coactus est jurare, quod Regiæ Angliæ fidem seruare vsque ad mortem velleret, & mandata Ducis obseruare semper atque perficere. In primis autem mirati sumus quod toto eo tempore, quo ibi commorati sumus nemo ad nos neque à Gubernatore & præside istius Insulæ Regis homine, neque ab Episcopo istius ciuitatis, qui in magna erat autoritate, missus esset, neque etiam ex ciuibus & incolis quispiam ad nos venisset, cum tamen eos quotidie expectaueramus, existimantes aliquem veturum qui repeteret, quod ibi abstuleramus, vel ad minimum peteret, ne omnia ipsis eriperemus, quibus ad sustentationem vitæ suæ ipsimet indigerent, vel saltem ciuitati parceremus, ne ea injecto igne vastaretur. Nam quamuis ad 12. miliaria Anglica à nauibus nostris discesseramus, vbi cognoueramus Gubernatorem & Episcopū sese occultasse, qui nos aduenientes fugerant, quāuis ēt cū reuerteremur, sese nobis ostenderāt, & nos subsistentes eorum aduentū expectaueramus, tamen propius accedere noluerunt, etiam si nos multos miserimus qui cum ipsis loquerentur. Quod autem nos accedere ausi non sunt, existimo hac de causa factum esse, quod adhuc memoria tēuerint, quanta ante tres annos injuria GUILIELMO HAVKINS non procul à PLYMOUTH affecerant, qui tum temporis ibi etiā cū suis præsens erat, cui quidem fidem datam non seruauerant, quod ipsis dictate conscientia ipsorum notum adhuc erat, ego vero ejus in commemoratōne hoc in loco supersedere potius volui, ne cum odio & rædio recenserem, quod omnibus jam pridem innotuit.

OCCIDENTALIS INDIAE

Cum igitur male admodum nos haberet, quod suo alloquio nos non dignarentur, sed insuper in puerum quendam, qui ad nos pertinebat, crudelissime saeuissent (inuenimus enim cum initinere, amputato capite, & intestinis ex ventre inhumanissime protractis) omnia aedificia eorum tam in ciuitate quam extra ciuitatem igne subuertimus. Postquam autem inde soluissemus, cursu nostro ad Indiam Occidentalem directo, inuistatus quidam morbus populum inuasit, quo breui tempore ultra trecenti sublatis sunt, & morbum istum non animaduertueramus, donec octiduum jam in nauibus fuisset, eo enim tempore nihil morbi sentimus, postea vero ardenti febris laborare quidam ceperunt, & quibus pauci vitam conseruarunt, qui tamen vires animi & corporis omnes fere per morbi vehementiam amiserunt. Quin etiam in mortuorum corporibus maculae siue stigmata apparuerunt, qualia tempore pestis conspiciuntur.

26. Decem.

Ceterum 18. diebus ex Insula S. IACOBI, ad Insulam S. DOMINICI peruenimus, quae in India Occidentali prima est, sed permansimus tamen aliquot dieb. in Insula S. CHRISTOPHORI, versus Occasum sita, vique ad natalem Christi, vt aegrotis melius prospiceremus, & purgatas naues acri salubriori exponeremus. Reparatis autem viribus decreuerunt Duces & centuriones nostri in Insulam HISPANIOLAM nauigare, inuitati nimirum amenitate S. DOMINICI, quae ejus loci celeberrima & amplissima quondam ciuitas fuerat.

In itinere nauem quandam quae nobis obuiam venit, comprehendimus, atque ex illis qui in ea erant, omnia quae ad nauigationem hanc necessaria videbantur quaeuisimus, ubi inuentus est aliquis, qui dicebat portum eo in loco admodum arenosum, & regionem vndique rotundam ac probe munitam esse, quin & propugnaculum multis tormentis formidabile habere, ita vt terram contingere non possemus, nisi praesentissimo nos periculo exponere vellemus, excepto quodam loco qui decem millia passuum a ciuitate abesset, promisit igitur se nos tutissima via ad istum locum ducturum.

His igitur auditis iussi sumus expositorias naues ingredi, & Dux noster nauem conscendit, quam PHASELYM Gallinominant, at-

que ita per totam noctem nauigauimus, quauis non magnum iter confecerimus, adueniente autem die locus nobis apparere cepit, quem petijmus.

Atque ita primo Ianuarij Anno 1586. ad 1. Ianuarij. terram appulimus, in loco nouem vel decem millia passuum a pulcherrima ciuitate S. DOMINICI versus Occasum distante, propterea quod nemini locus aliquis hucusque cognitus esset, ubi minora nauigia tuto collocari possent, & minus a tempestatibus periculi metuendum esset, eiq; Dux noster videret, omnes iam nauibus egressos esse, reuersus est ad classem suam, nosq; Dei & Legati sui CARLEI patrocinio commendans, progressi iussit. Itaque postea circiter horam octauam, ante meridiem progressi, circa meridiem ad ciuitatem peruenimus, ubi aliquot nobiles & praefecti ciuitatis cum 150. pulcherrimis equis, nobis occurrerunt, qui tamen nobis nocere nihil potuerunt, sed a nostris scolopetarijs & fulminatoribus militibus, multis glandibus, & globis excepti atque petiti sunt, ita vt portis nos prohibere & arcere non possent, ad quas bono ordine & probe instructa acies parati semper ad pugnam properauimus, licet insuper duae portae quae mare respiciebant militibus probe munitae, & non procul ab illis aliquot scolopetarij milites in insidias collocati essent.

Ac noster quidem exercitus, (qui militum 1000. vel 1200. fere erat) in duas partes siue ordines diuisus fuit, in hunc finem vt simul & semel ad vtramque portam irruptionem faceremus, non cessantes, donec omnes ad forum ciuitatis congregaremur. Cumque in nos tormenta sua emisissent, alta voce exclamans praefectus noster, ad constantiam nos adhortatus est, & magna vi ciuitatem inuasit, sed primus tamen fuit, qui ab vna parte ciuitatis globo ex tormento aereo ictus occubuit, itaque nos ne rursus tormenta sua puluere implere possent, summo studio & cura prohibentes, posthabitis illis qui in insidijs erant, (qui quidem etiam nos impedire non poterant) summa vi in portas irruimus, & ciuitatem vna cum aduersarijs militibus ingressi sumus, qui postea fuga sibi consulentes vitam suam conseruare potius, quam vires colligere, & milites hinc inde dissipatos congregare rursus voluerunt.

TARS OCTAVA.

19

QVOMODO FRANCISCVS DRAKO, CIVI-
TATEM S. DOMINICI IN INSVLA HISPA-
niola sitam occupaverit.

Clavis S. DOMINICI, sita est in Insula Hispaniola, qua quoad magnitudinem cum Anglia comparari commode potest. Cuius-
tas ista ab Hispanis splendidissime pulcherrimeque extructa, omniaque vicinis Insulis dominatur.

Explicatio numerorum in tabula consignatorum.

1. Hispani extructio igne, de Anglorum aduentu socios admonent. 2. Area vel campus 10000. passibus à ciuitate S. DOMINICO
distans, ubi exercitus Anglicus ex panibus ingressus est. 3. Via per sylvas ad ciuitatem ducens, quam Angli sunt ingressi. 4. Planus cam-
pus, ubi aciem instruxerunt. 5. Acies Anglorum. 6. Porta, per quam Dn CARLII supremus ordinum ductor, ciuitatem peruenit,
posthabitis omnibus quibus portam istam munita erat tormentis. 7. Secunda porta, per quam Capitaneus PORTALLI cum alijs ingressus est.
8. Bonae insigne magnitudinis, quos Hispani in Anglorum aciem immiserunt, si forte eam turbare possent, sed nihil profecerunt. 9. E-
quites & sclopetarii pedites Hispanorum. 10. Locus ubi classis Anglicana subsistit. 11. Forum ciuitatis. 12. Cathedralis Ecclesia suae
templum artificioso extructum & pulchre exornatum. 13. Arx sine propugnaculum, in quo 50. tormenta aeneae postea erant ut portum
suerentur. Ad hanc artem confugerunt Hispani superata & expugnata ciuitate, sed paulo post cum impares sese esse sustinendis Anglorum
viris deprehenderent, naues conseruerunt & in alteram sese fluminis partem contulerunt. 14. Naues ab Hispanis data opera mari
submersae, ne Angli ipsi ad persequendum uenturum. 15. Ingeus Hispanorum trirēmis, ab Anglis igne consumptis. 16. Alia naues His-
panorum, ab Anglis exusta. 17. Horti ciuium, pulcherrimos fructus producentes. 18. Monasterium S. BARBARAE in monte nonni-
hil eleuato, extructum. 19. Via qua legatus Anglorum ad praesidem suae gubernatore ciuitatis, profectus est. 20. Turris quam albam
vocat. 21. Mirabile & squamosum animal, quod nauca Anglicani, ALIGARTAS, Hispani vero CAYMON nominant; nouem fere pe-
des longum, in dorso nigrum & squamulis munitum, in ventre molle & subui coloris, delectatur ouis testudinum marinarum, quae diligenter
inquiri & ex arena in quam posita sunt eruit. Hispani aliquoties viderunt, ab hoc animali vaccam apprehensa cauda in maris peractam
esse, quod idem etiam hominibus accidere potest, si eos forte apprehendat, sed facile tamen homines illam euitare periculum possunt, cum tar-
do admodum gressu procedat. Angli hominum animalium multa sclopetis & lanceis suis, in desertis Insulis interfecerunt, in prioribus enim pe-
dibus facile vulnerari possunt, & boni etiam cibi sunt, caro enim praesertim nuper natorum sapore vitulinam carnem refert. 22. Testudo
marina, cuius supra mentio facta est. Haec aliquando ad 40. vel 50. passus ex mari in terram proferri & postea in arena fere 100. ouis ma-
ris vultus ingreditur. Haec ouis postmodum calore solis excluduntur, & pulli statim ad mare proferant, multi tamen à supra dicto animali
ALIGARTAS autem in mare perueniant, deuorantur. Carnem habent boni cibi, quae carnem bubali sapore & colore representat, oua
etiam ad cibum commode assumuntur. Cantha ergo imposita quatuordecim longitudine estrium pedum, latitudine vero non nisi duorum
cum dimidio, coloris nigri, & tam firma, ut etiam pro clypeo equi possit. In ventre eam habet molliorem & subui coloris. Potest autem hoc
animal sese contrahere & sub concubam occultare ita ut plane nullum membrum foris appareat. Harum testudinum Angli in CAYMA-
NICIS Insulis, ultra centum, praeter dictas ALIGARTAS, vix atq; altera nocte ceperunt. Cum enim ex mari egredierentur, ergo eas
imposuerunt, & postea, quia in pedes sese erigere amplius non possunt, interfecerunt.

Hoc modo urbem ingressi, ad forum quā-
primum properauimus, & postea occupata
magna ista, quæ ad templum sita erat, arca,
loca vicina, quæ nobis commodissima vide-
bantur, omnia armatis repleta, propugna-
culis munimus, cum enim ciuitas magna,
& numerus militum nostrorum exiguus ef-
set, non potuimus statim omnia loca militib.
nostris occupare.

2. LANIAR. Sequenti die aliquanto longius progressi,
alia adhuc loca quæ nostro proposito accō-
modata videbantur, occupauimus, eaq; fol-
sis & aggerib. in quibus tormenta nostra col-
locarentur, probe firmauimus, atque ita ci-
uitatem istam integrum mensem possedi-
mus.

Interea ciues & incolæ ciuitatis nobiscū
egerunt, vt ciuitatem suā pecunia redime-
rent, sed nos petitionem ipsorum recusātes,
quod die nihil aliud egimus, quam vt ædificia
ante ciuitatem in suburbio, igne accende-
remus, & non parum profecto laboris insum-
psimus, in ædificijs quæ ex quadratis lapidi-
bus magnifice extructa erant, diruendis &
solo æquandis & quamuis mandatum erat,
vt singulis diebus vsq; ad horā antemeridia-
nam nonam, nautarum & remigum ducenti,
nihil aliud agerent, quam vt ædificia, quæ
extra castra nostra sita erant, igne accende-
rent, tamen vix quartam ciuitatis partem
demoliri potuimus. Tandem tamē cū nobis
summa pecuniæ 25000. coronatorum ab in-
colis offerretur, acquieuius, & ciuitatem
ipsis restituius, præsertim cū ibi subsistere
& permanere propositum nobis non esset.

Inter alia memoratu digna, quæ in ista ci-
uitate visa sunt, fuit memorabile quoddam
Hispanicæ insolentiae documentum. Cum
enim aulam regiam in qua Gubernator &
præfectus vrbis regius residerebat, ingredere-
mur, inuenimus pulcherrime & artificiosis-
sime exornatam scalam, qua ad superiores
ædium partes ascensus fieri solebat. Ascen-
dentes igitur inuenimus locum vndique pa-
tentem instar porticus alicujus, vbi ab vna
parte oculis aduenientium insigne Regium
obijcitur, & sub eo ingens globus maria &
terram representans, cui generosus equus
posterioribus pedibus insistit, pectore non
nihil eleuato, & prioribus pedibus ad saltum
in cælum quasi faciendum paratis, hoc in o-
re symbolum gestans, NON SVFFICIT
ORBIS. Cujus dicti sententiam cum à pri-
moribus ciuitatis, qui ad nos pro redimenda
ciuitate sua venerāt, inquirere mus, ipsi qui-
dem nihil responderunt, sed partim alio re-
spexerunt, partim pudore suffusi, & abjectis
in terram oculis obtulerunt, ita vt quidam
ex nostris cum viderent eos turbatos & con-

fusos esse, dixerint: Si Regi vestro cum no-
stra Regina aperto Marte congregiendum
esset, breui ab insolentia sua remissurus, & in
eo totus futurus esset, vt nos ab incuria & di-
reptione suarum regionum & prouinciarum
prohiberet, ne subditis suis tantum damni
inferremus, quantum vobis jam illatum vi-
detis. Mirati sunt multi, quod in tam magna
pulchra & populosa vrbe, in qua omnia quæ
ad necessitatem & recreationem nostram
pertinebant abunde inuenimus, vel parum
vel nihil auri & argenti repertum sit, sed si
causam scrutari, & rem aliquanto propius
intueri velimus, hoc non admodum mirum
videbitur. Hispani enim ex hac Insula, quæ
quoad magnitudinem cum Anglia compa-
rari commodè potest, Indos, veteres nimirū
colonos misere exturbarunt, cum omnibus
quæ rei metallicæ periti, sciuerint quo in lo-
co aurum & argentum reperiretur. His igitur
omnibus ejectis, postmodum moneta ænea
siue cuprea vti cœperunt, cujus magnam co-
piam inuenimus.

Mercēs quæ inde transportantur, sunt
Saccarum, Gingiber, quod ibi crescit, & co-
ria bouina. Multi enim boues ista in Insula
tanquam fertilissima nutriuntur, eam solum
ob causam, vt coria accipiant atque diuen-
dant. Inuenimus vero etiam multa generosa
vina, oleū, acetū, item farinam optimi gene-
ris, pannum item lineum, sericum villosū,
&c. quæ nuper ex Hispania eo delata erant;
vasa vero argentea nō multa ibi reperta sunt.
Nam in calidis istis locis vtuntur potius vasīs
fictilibus ex terra vel argilla paratis, & colo-
re vario pulcherrime illustratis, (quæ vocantur
PORCELLINA, & eo ex Insulis Orienta-
libus, perferuntur) quin etiam vitrorum ibi
magnus vsus est, quæ pulcherrima ibi confi-
ciuntur & præparantur. Sed tamen quædam
etiam vasa argentea ibi inuenta sunt, quæ
magnis sumptibus acquisuerant.

Ex hac Insula in continentem terram pro- Carthage-
gressi, ciuitatem CARTHAGENAM tandem na.
aspeximus, quæ tam breui interuallo à litto-
re maris absuit, vt illi qui in expositorijs na-
uibus erant, tormentis vulgaribus eam asse-
qui facile potuerint.

Appulimus autem ad portum quendam LANIAR.
qui quinque miliaribus Britanniis à ciuita-
te aberat, vbi neminem inuenimus qui nobis
resisteret, nullum etiam propugnaculum,
vallum vel aggerem conspeximus, itaq; cū
circiter horam quartam pomeridianam
nauibus egressi essemus, ordinem ductor &
legatus Ducis nostri CARLEIL, aciem sta-
tim instruxit, vt si fortassis in itinere quidam
aggredi nos voluissent, ad pugnam & conflictū
parati

parati essemus, quo facto postea pedetentim ea nocte in arenoso littore progressi sumus.

Cumque dimidio saltem adhuc miliari à ciuitate abessemus, ecce cœtum equites nobis obuiam processerunt, quos sclopetarij nostri ita exceperunt, vt in fugam statim cōiecti, eadem qua venerant via reuersi sint, præsertim cum etiam in palustri & ipsis admodum inconuenienti loco nos aggressi fuissent.

Eodem tempore ingētem fragorem tormentorum audiuius, propterea Dux noster signum dedit Admiralī & centurionibus *FRENAR, W HYTE, CROSSE* & alijs, vt cum suis expositorijs & alijs minoribus nauigijs propugnaculum ciuitati proximū expugnarent, quod ipsum quidem tentarunt, sed res successu suo caruit, cū locus iste prope munitus introitus haberet admodum angustum, imo ferreis etiam catenis in latitudine obductum.

Itaq; ea vice nihil effectum est, nisi quod qui ab altera parte istius portus integro miliari à nobis aberant, ad arma sese statim receperint, ita enim erat populus noster diuisus, & via qua proficiscebamur dimidio miliari à ciuitate, tam angusta erat, vt in latitudine non vltra passus quinque haberet, & ab vno quidem latere mare, ab altero portus quidam erat, qui locus fuit fossa & muro lapideo, probe cinctus, ita vt etiam tormenta ei imponi commode potuerint, & meo quidem iudicio locus iste talis fuit, vt commodiorem inuenire vix potuissent. Præsertim, cum vix equum vel currum vnum tempore necessitatis transmitteret, & gerris terra repletis plurimis munitus esset, quæ aggeris & propugnaculi instar esse poterant.

Eo in loco erant sex tormenta ænea, ad acies nostras optime directæ, erant etiam in portu isto trirèmes duæ, 11. tormentis æneis, & trecentis vel quadringentis sclopetarijs repletæ, qui nos quoque ab isto latere aggressi sunt, propugnaculum autem ipsum trecentis fortissimis militib. firmatum erat, qui nostrum aduētum summo desiderio expectantes, tormenta & sclopetæ sua semel atque iterum emisissent. Verum nos, antequam dies illucesceret, commoditate tenebrarum rectissime vsi sumus, atque de mandato legati Ducis nostri, tacite & quiete per arenam in littore maris ad ciuitatem perreximus, vt ita vniuersum ipsorum conatum eludentes, omnes ictus quibus nos petere studuerūt euitauerimus. Prohibuerat enim Legatus Ducis nostri, ne quis ex nostris sclopetum aliquem emitteret & fulminaret, antequam ad murum venissemus.

Quo vti peruentum est, omni vi, tam sclo-

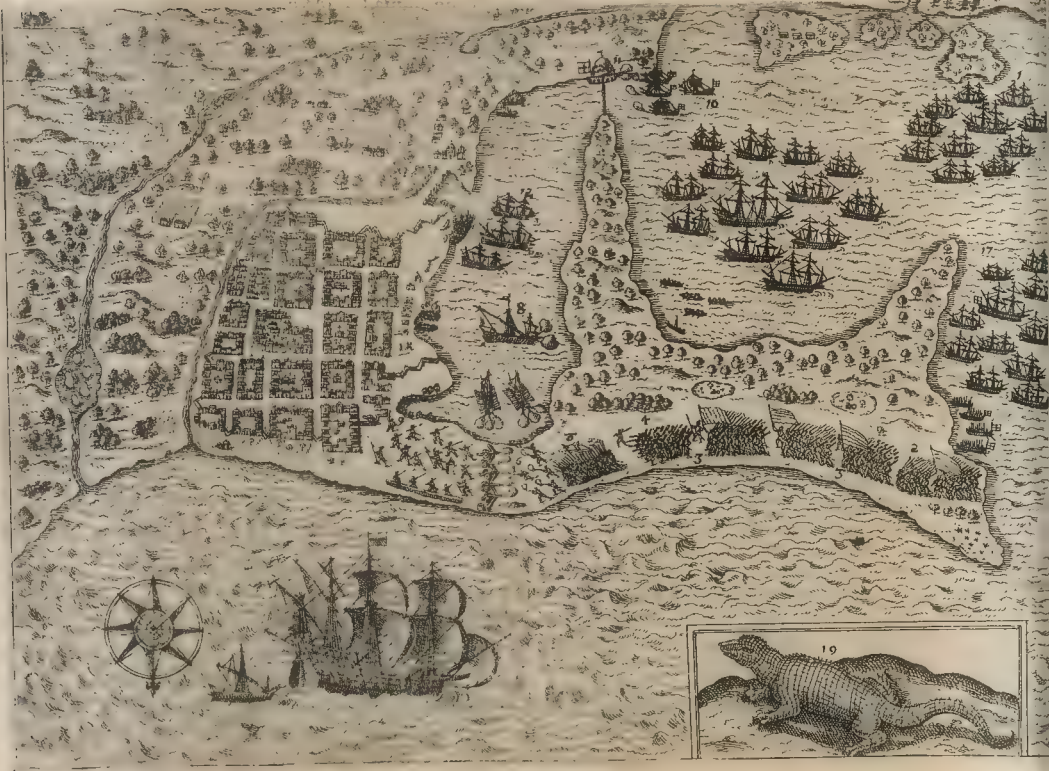
petarij quam hastati & lancearij, aggrētes, propugnacula & gerras siue corbes terræ repletos ascendimus, (is enim locus commodissimus videbatur quo hostem aggrēderemur, atque omnia subuertimus, quamuis is locus rectissime & optime munitus esset, & postquam sclopetarij sclopetæ sua emisissent, hosti nos immiscuimus, qui cum hastæ & lanceæ nostræ ipsorum sarissis longiores essent, quin & armis melioribus induti essemus, nobis diu resistere non potuerunt, sed fugam dare statim coacti sunt.

Legatus vero etiam Ducis nostri, primo statim impetu signiferum Hispanum, qui ad mortem vsque strenue sese defendit, propria manu trucidauit, cumque fugere cœpissent, è vestigio eos insecuti sumus, sēper ipsis imminentes, ita vt ne respirare quidē ipsis permitteremus, donec tandem ad forum ciuitatis peruenerimus, quod licet ab ipsis primo quidem occupatum esset, tandem tamē nobis concedere coacti sunt. Quemadmodum etiam paulo post totam nobis ciuitatē concesserunt, extra eam toto quo ibi commorati sumus tēpore, sese sustinentes. Omnes viarum exitus introitusque vallis & fossis suis artificiosissime muniti erant, sed excubitores viarum, qui ibi constituti erant facile à nostris superati & in fugam cōiecti sunt, paucis vulneratis, & interfectis, sed & Indi sagittarij, magno numero quibusdam in locis quæ ipsis aptissima viderentur, constituti erant, qui summa vi & virtute sagittas suas venenatas in nos emisissent, quarum quidem venenum tam fuit exquisitum, vt qui eo laderetur, præsentissima morte perirent. His igitur sagittis multi ex nostris vulnerati & interfecti sunt. Quin etiam acutissimis lignis, quorum multa in via, qua ingrediendum erat, veneno infecta absconderat, multos ex nostris ad mortem vsque vulnerarunt, & nisi in littore maris progressi fuisset, maximo nos periculo incauti & imprudenter exposuissemus.

Cæterum multa etiam alia ibi acciderunt, quorum tamen commemoratio hoc tēpore lubens superfedeo, ex quibus fortasse non indignum annotatione fuerit, quod cœturio *SAMPSON*, qui militibus primi ordi- ^{Februarij} nis præerat, multa vulnera gladijs percussa, in prima irruptione acceperit. Item quomodo Gubernator ciuitatis *ALFONSVS BRAVVS*, à centurione *GORINGE*, qui sclopetarijs præerat, post acceptum ali- quod vulnus, comprehensus fuerit.

FRAN-

OCCIDENTALIS INDIAE
FRANCISCVS DRACOCAR-
THAGENAM CIVITATEM EXPV-
GNAT.

Carthagena ciuitas, in India occidentali continente sita, portum habet ad mercataram inter Hispaniam & PARRV exercendam commodissimum.

Numerorum in tabula explicatio.

1. Locum in quo Angli, firmatis anchoris cum classe subsisterunt. 2. Locum, à Carthagena quatuor vel quinque miliaribus distant, ubi milites nauibus egrediuntur. 3. Via qua Angli in litore maris ad ciuitatem profecti sunt. 4. Pedica siue columnula acutissima, pedem vnum cum dimidio longa, ab Hispaniis in semitam vulgarem qua ingrediendum erat posita. Quae adeo veneno erant tincta, atque infesta, ut leuissimò attactu homines interficerent. Sed cum Angli ea semita non intederent, sed in litore maris progredierentur, nihil ab hoc stratagemate damni acceperunt. 5. Exercitus & copia Anglicana. 6. Propugnaculum ex solido saxo artificiosissimè extructum, in quadam loco vix 500. passus longe, pile, fossis & quinque tormentis armis munitum, quae quidem in viam omnia directae erant, ut accessu hostem arcerent. Et eo quidem in propugnaculo Hispani milites ad custodiam positi erant. 7. Duae trivernae ad litus maris, 400. militibus sclopetae munitae, & ita instructae, ut Anglos oblique exciperent & trucidarent. Hi non cessarunt in nos sclopeta sua emittere, sed Dei beneficio nemo ex Angliis interfecit, laesus est. Nam inssu CARLAE Capitanei, Angli aliam viam ingressi sunt, & per noctem etiam renebras periculum istud euaserunt, ut salus ad propugnaculum tenerent, quod ab altera parte ex qua Hispani equites nos adoriri debebant, vacuum omnino erat, & non nisi geris suis aggeribus munitum, quod munitione milites hostis BARCADA nominant, sed aggeres hos Angli suis armis quibus instructi erant facile demoliti sunt, atque ita propugnaculum istud expugnauerunt, ubi primo statim ingressi Capitaneum istius propugnaculi virum fortissimum vulnerarunt, & in vincula coniecerunt, reliquos autem omnes veteranos milites strucidauerunt. 8. Magna nauis, quam vulgo GALLEASSA, latine autem Biremem nominant, ingentibus tormentis munita, quae omnia in Anglos, quamquam frustra, emissae sunt, globi enim propter magnitudinem & intervalum inter nos & GALLEASSA Anglos affeque non potuerunt. 9. Hispani qui expugnato hoc propugnaculo, ex altera parte per pontem ciuitatis aufugerunt. 10. Naues quaedam Anglica, quibus propugnaculum quod in portu erat aggressi sumus, sed nullo tamen effectu. 11. Propugnaculum, quod iuxta portum interviorem, ex quadratis lapidibus elegantè extructum, militibus etiam & tormentis probe munitum. Qui tamen expugnata ciuitate cum Anglorum aduentum timebant, eo dere ideo aufugerunt. 12. Locum ubi Angli secundo firmatis anchoris cum classe subsisterunt, postquam ciuitatem iam expugnassent. 13. Hoc in loco naues Hispanorum comburantur. 14. Forum ciuitatis. 15. Templum, quod ex pulcherrimis quidem lapidibus, antea extructum, nunc magna ex parte concidit, cum enim Angli excubias ordinare vellent accidit, ut globus ex tormento forte fortuna prorumpens, una columnam in qua templum ex parte fundatum erat quassaret, ex qua concussione magna ipsi portio concidit. 16. Pons per quem Hispani ad suburbium fugerunt. 17. Locum ubi Angli tertio firmatis anchoris cum classe subsisterunt, cum discedere vultus vellent. 18. Insula multis frugiferis arboribus pulchre confecta & exornata, multis etiam vitiis fontibus scatens, ex qua Angli aquam pro suo exercitu attulerunt. 19. GYAN animal reptile, colore prope viridi, cuniculus magnitudine representat in syluis & aliis desertis locis vixit, ab Indis capium Hispani venditur, boni & salutaris cibi est, maxima fisci sexus semini, & ouis abder. 20. Duo stagna, aqua salis, Angli ad dextram sita cum properarent ad ciuitatem Carthagenam expugnandam.

Inpri-

In primo ordine erant et centurio WIN-
TER & Ducis nostri legatus, centurio POW-
WEL SERGANT MAIOR siue excubiarum
magister medium obtinebat: MORGAN au-
tem, qui in expugnatione S. DOMINICI pri-
mo ordini additus fuerat, hic postremum ob-
tinebat. Omnibus autem eadem mens & vo-
luntas erat, & hostem tanta virtute & ala-
critate aggressi sunt, ut sese tueri diutius non
potuerit. Mansimus autem ibi sex septima-
nis, quo quidem tempore morbus iste, cuius
supra mentionem fecimus, non cessauit no-
stros affligere, quamuis aliquanto tamen re-
missius, ex illis autem, qui eo corripiebatur,
pauci mortem effugerunt, vires enim ami-
ssas recuperare non potuerunt, quin tandem
in furorem acti, eo rursus liberari vix ac ne
vix quidem potuerunt, ut prouerbiū ē inde
nasceretur, quo de parū considerate & pru-
denter loquentibus dicebatur, eos CALEN-
TURA (sic. n. Hispani febrem ejusmodi ar-
dentem nominant) comprehendere esse. Fuit
n. ut supra quoque dictum, ardens, continua &
pestilens febris, quæ originem suam, juxta
quorundam opinionem traxerat, ex impuro
aere vespertino, quem SERENAM nominat.
Dicebant enim, omnes qui ibi circa vespē
in aere versarentur (exceptis Indis aut alijs
ejus loci incolis) infectos, pestilentiali post-
modum febris corripi solere. Nostri autem
plerumque subditi, in impuro isto aere, dum in
Insula S. IACOBI essemus, excubias noctur-
nas egerunt. Hoc itaque morbo, cum nume-
rus militum nostrorum admodum minue-
retur, factum est, ut nauigationem in Insula
NOMBRE DE DIOS, vnde iter terra facere
constitueramus in PANAMAM, cujus nauig-
ationis jam initium factum erat, absoluerē
& perficere non possemus, in quo quidem
loco multum auri & argenti, ad recompen-
sationem laborum & molestiarum nostrarum
lucrari potuissemus.

Decreuimus igitur Carthagera domum
rursus reuerti, postquam Hispani nos ibi li-
beralissime tractassent, quemadmodum i-
dem in ciuitate S. DOMINICI factū fuerat,
vbi ipsi nos, & nos vicissim ipsos conuiuio sa-
tis lauto exceperimus, ita ut ipsemet Guberna-
tor vrbis cum Episcopo & multis nobilibus
primoribusque ciuitatis honoris ergo, nos
conuenerit, in ciuitate autem CARTHAGE-
NA, quemadmodum & extra eam, multa
aedificia subuertimus, & injecto igne vastauimus,
propterea, quod de precio quo ciui-
tatem redimere volebant, conuenire inter
nos non poterat, tandem tamen conuenit,
ut pro residua ciuitatis parte quæ nondum
destructa erat, nobis 110000. florenos nu-
merarent. Ac ciuitas quidem ista licet vix

mediam ciuitatis S. DOMINICI magnitudi-
nem attingeret, tamen multo plus pecuniæ
numerate coacta est, quam ciuitas S. DOMI-
NICI. Pluribus n. hæc ciuitas opibus & diui-
tijs abundabat, propter portum loco cōmo-
dissimo situm, vnde nullo negotio merces in
Insulam NOMBRE DE DIOS, & alia loca
transmitti poterant, quemadmodum etiam
ditissimis potentissimisque habitabatur mer-
catoribus.

In ciuitate autem S. DOMINICI maxima ^{Februarius}
ex parte, nobiles, jurisconsulti & Senatores
habitabant, cum aula Regia ibi constituta
esset, ad quam incolæ omnium vicinarum
Insularum appellabant. Præterea etiam ante
viginti dies nuncium acceperant, quod ciui-
tas S. DOMINICI a nobis expugnata spolia-
taque direpta esset, ut interea ciuitatem
suam munire, armis sese instruere, & aurum
argentumque cum omnibus preciosis suis reb.
aliis traducere, commodè potuerint.

Sed (ad propositū vt reuerter) postquam
sex septimanas ibi cōmorati essemus, naues
rursus conscendimus, cum vero vix biduum
vel triduum progressi essemus, ecce naus quæ-
dam, quam in Insula S. DOMINICI accepe-
ramus, tormentis æneis, & multis bonis spo-
lijisque onusta (vnde etiam Strenam eam vo-
cauimus) accepta rima vel foramine, aquam
recipere & haurire cœpit, ita ut tandem et-
iam deperdita fuerit. Quare Dux noster cū
eam inter alias hinc inde dissipatas naues, nō
videret, diligenter inquisiuit, donec eam re-
perit multis in locis perforatam, & nauas
militesque in ea aquam effundendo admodū
debilitatos, itaque iussit ut naus quædam alia,
cui nomen erat TALLEOT nauem istam a
tergo sequeretur, quo si forte eam mergi cō-
tingeret, populus beneficio alterius nauis
seruaretur. Ipse autem Dux noster, cum tota
classe CARTHAGENAM iterū est reuersus.

Postea, cum decem dies exponendis bo-
nis, & populo ex fracta ista nauis in aliam trā-
sferendo consumpsissemus, soluiamus rursus,
& versus occasum in CVBAM ad cacumen
siue CAPUT S. ANTONII iter nostrum di-
reximus, eoque peruenimus die 27. Aprilis,
sed cum aquam ibi recentem habere nō pos-
semus, coacti sumus alio nos conferre, itaque
vltterius progressi spe bona ad MATAMAR
regionē versus occasum solis sitam, & HAVA-
NA dictam, secundo vento appulimus, qui
ventus tamen statim commutatus & nobis
contrarius factus est, ut ita murato cursu ad
cacumen siue caput S. ANTONII nobis rur-
sus redeundum fuerit, vbi tandem necessita-
te edocti ex fontibus & locis palustribus, quæ
trecentos passus a mari distabant, copiosam
dulcem aquam accepimus.

27. April.

Capo S.
Anthony.

Non

Non possum hic silentio præterire quam sese diligentē & sollicitum Dux noster in his & omnibus necessitatibus præbuerit. Nam non solum suo exemplo alios inuitauit, & ipsemet bene longo tempore aquam hausit, ac si vnus ex vulgaribus seu infimis quibusq; fuisset, sed etiam summo studio non sine maximo sæpe vitæ periculo, nauium suarum curam egit, etq; de rebus necessarijs omnibus abunde prospexit, vestitu incedens tam vulgari ac si ex subditis vnus fuisset. Quinimo omnia summa cum laude & gloria peregit. Nec vero etiam in minima ejus laudis partē habendum judico, quod legatum haberit tam strenuum fortemque virum, vt cōsilio ejus in omnibus vti rectissime potuerit, quemadmodum etiam consilia ipsorum irrita nunquam fuerunt, sed semper felicem exitum habuerunt. Et hæc quidem vtrique communis laus erat; quod vnumquemq; iuxta suum meritum vel præmijs vel pœnis afficiebant.

13. Maij.

Die 13. Maij relicto rursus CAPO S. ANTONII, ad CAPO DELA FLORIDA (locus n. hic siue angulus in mari ita vocabatur) 28. ejusdem mensis die peruenimus, sed nullibi tamen appulimus, donec ex longinquo (regione nimirum Florida ad latus versus septentrionem relicta, speculam ex ligno, siue signum quoddam eleuatū & quatuor in locis alligatum, conspeximus, ad cuius summitem 30. gradibus ascendere necesse erat. Ad hunc locum nostris expositorijs nauibus delati, paululum in parte ista fluminis processimus, sperantes locum aliquem inuenire vbi hostes absconditi laterent, neminem enim habebamus qui nobis iter monstraret vel locorum etiam istorum cognitionem aliquam haberet. Et Dux quidem noster legatum iusserat primo ordini præesse. Progressi autem vnico saltem miliari, conspeximus propugnaculum ex altera parte fluminis ab Hispanis extructū. Hinc progressi ad dimidiū adhuc miliare, inuenimus locum quandam patentem nullo muro cinctum, in quo ædificia ex ligno erant extructa. Ibi tormenta nostra collocauimus ad propugnaculum istud deijciendum, & globus quidem primus à legato Ducis nostri eiectus per mediū hostis vexillum transiit, quemadmodum postea ex Gallo quodam, qui ab ipsis captiuus ibi detinebatur, cognouimus, reliqua tormenta direximus ad partem propugnaculi inferioris trabibus & lignis obductam.

28. Maij.

Eadem nocte Ducis nostri Legatus, cum 4. vexillis, fluuium istum trajecit, & ibi ad locum quēdam fossis suis vndiq; cinctum suos expofuit, qui quidem locus prope propugnaculum situs erat, ita vt sclopetarij facile

assēqui quēmlibet possent, qui exerto ex fenestra capite, nos respecturus esset. Deceuerat etiam tormenta sua æneastatim eo trāferre & ad propugnaculum dirigere, sed cū nautæ & follores, qui foueas facerent, nondum adessent, rem eam insequentem noctē distulit. Eadem etiam nocte Ducis nostri Legatus cum sex alijs armatis centurionib. qui erant, MORGAN, SAMPSON & quatuor alij, nauculam, quæ remis propelleretur ingressus est, vt exploraret, quomodo excubias suas hostes constituissent, & qua occasione populus traduci & promoueri cōmodissime posset. Cū autem hostes, dictos hostes centuriones è longinquo vidissent, quamuis ipsi se probe contexerant & occultarant, existimarunt, vniuersas nostras copias jam jã sibi imminere & adesse, itaque primo quidem ad arma properantes, aliquot tormenta emisunt, sed fuga sibi consuluerunt. Interim Ducis nostri Legatus ad nos reuersus est, ignorans tamen an propugnaculum desertum esset nec ne, donec Gallicus quidam rubicen, tuba sua cantilenam de principe ab ORANGE canens, à nostris, qui ad partem fluminis alteram in excubijs erant, visus est, qui se, cum interrogaretur, nostrum amicū declarans, propugnaculum ab Hispanis desertum esse dixit, in cuius rei confirmationē ipse sese nobis dedens, promisit, quod vellet nobiscum reuerti & in propugnaculum nos perducere.

S. August.

Huic igitur fidem habens, Dux noster, cū legato suo & quibusdam alijs centurionibus, expositoriā ingressus est nauem, assumpto secum Admirali & militibus quibusdam alijs, qui duabus vel tribus nauiculis eum sequebantur. Atque ita ad propugnaculum profectus est, quibus appropinquantibus alij, qui ibi manserant, duo tormenta amice in nostram gratiam emisunt, sed postea cum in propugnaculum venissemus, reperti ibi non sunt.

Muri huius propugnaculi, ex trabibus & conglutinatijs asseribus facti erant, eum in modum, quo PALIS ADÆ (sic enim hodie istiusmodi propugnacula vocantur) fieri solent. Fossæ autem quibus cingeretur, nondum erant perfectæ, vix enim quatuor ante nostrum aduentum mensibus, propugnaculum istud ædificari cœptum erat, vnde etiã sese seruare & à nobis defendere diu non poterunt, quin & hac de causa desertio facta est, quod non solum facile expugnari, sed etiam in injecto igne subuertri atq; deuastari posset. In hoc propugnaculo, 14. tormenta ænea, quæ lignis transuersim collocatis & terra vndiq; firmatis, nē cedere possent, imposita erant, & arcem, quæ pecuniæ regis inter milites

PARS OCTAVA. 25

EXPUGNATIO CIVITATIS

S. AVGVSTINI IN AMERICA

SITÆ

Civitas S. AVGVSTINI, ligneis aedibus extructa, amenissimos hortos habuit, & solum vndique fecundissimum. Ab Anglis igne iniecto plane deustata est. In hac civitate presidium erat 150. Hispanorum, quemadmodum etiam in alio loco S. HILARII dicto, qui 12. miliaribus hinc aberat, idem constitutum presidium fuit. Hac autem presidia eo sine & consilio ita disposita erant, ne vel Angli vel Galli interiectam terram (quamvis incultam) occupare possent.

Numerorum in tabula explicatio.

1. Locus ubi classis Anglorum firmatis anchoris primo subsistit. 2. Locus, ubi milites Anglorum ex navibus sunt egredi. 3. Propugnaculum, siue specula, in qua vigiles constituti erant, ut de hostium aduentu incolis tempestus monerent. 4. Via qua in littore maris Angli ad propugnaculum profecti sunt. 5. Locus, ubi tormenta aenea ex navibus in terram deposita sunt. 6. Pratum in loco depresso situm, per quod Angli ad sylvas & regionem propugnaculi sitas peremerunt. 7. Sylva in littore fluminis, ubi multi tumuli arenarii fuerunt, circa quos Angli castrametati sunt, & aliquot tormenta ita collocarunt, ut eodem adhibe die quadam in propugnaculum emittere potuerint. Sequenti die Dux CARLEIL, tanquam supremus ordinum ductor, decrevit cum populo & tormentis bellicis flumen transire, ut propius ad propugnaculum veniret, quod cum Hispani animadvertentes, clam nocturno tempore fuga sibi consulentes, propugnaculum deseruerunt. 8. Locus ubi Hispani circa propugnaculum non procul a flumine in excubiis fuerunt. 9. Arx siue propugnaculum S. IOHANNIS PINOS dictum, quod ex ligno cedrino ab Hispani elegantiter extructum, & 14. machinis tormentis munitum fuit, qua in Anglos & regionem in castris commorantes, direxerant, sed tandem ab ipsis igne iniecto vastatum est. 10. Trivens Anglica, quibus Angli, cum terra non possent, mari ad civitatem S. AVGVSTINI profecti sunt. Quam quidem civitatem mox expugnatam, iniecto igne deustarunt & deleverunt. 11. Civitas S. AVGVSTINI, in qua praesidium fuit 150. Hispanorum militum. 12. Curia civitatis. 13. Turris siue specula in qua Hispani excubias agebant. 14. Templum civitatis. 15. Delphinus, nobilis piscis, hoc in loco repertus, coloris in dorso carulei, in lateribus viridis, in ventre vero albicantis, caput magna ex parte etiam caruleum habet, quem admodum & superiorem cauda partem. Inter omnes pisces conspectum humanum minus vitas, tempore nocturno totus aureus apparet, letatur quando naues advenire videt, & cum vultu delectatur, carnem habet boni & salutaris cibi. Nihil comedit praeter aves & pisces minores alios, nautae hantus saepe numero capere eos, & in cibum praeparare solent. 16. Hic tractus pars est regionis FLORIDAE sub 30. gradu latitudinis siue elevationis poli, & mare isto in loco est profundius quam in aliis insulis.

res distribuenda, continebatur, adhuc clausamque obleratam inuenimus, in qua duo talenta ejus monetæ quam STERLING vocamus, reperta sunt.

Expugnato igitur hoc propugnaculo, cui nomen erat S. IOHANNIS, vt urbem quoque expugnaremus supererat, ad quam cum ab isto loco propter aquarum intermediarum multitudinem pertinere non possemus, per aliam statim viam ad naues nostras reuersi, postea fluuium magnum qui ab vrbe quæ S. AVEVS TINVS nominabatur, ingressi sumus, atque ad urbem appulimus, ubi quidam milites nos expectarunt, qui tamen simul ac sclopeta in nos sua emisissent, fugâ dederunt.

Postquam autem nauibus egressi essemus, statim SERGANT MAIOR, hoc est, Præfectus excubiarum, equo, quem ibi ad equirandum per omnia paratum inuenit, insidens, eos qui aufugerant insecutus est, si forte aliquis ex ijs comprehendere posset. Huic, cum solus esset, aliquis qui post carecta latebat, globum per medium caput trajecit, & postea antequam nos adueniremus tot vulnera pugione & gladio infixit, vt mori coactus fuerit, cujus nos mortem admodum ægre tulimus, cum strenuus & cordatus miles esset, & dignus qui diutius vivere debuisset.

In hac ciuitate S. AVEVS TINVS, præsidium erat 150. armatorum, quemadmodum etiâ aliud in ciuitate S. HELENÆ, 12. miliaribus inde versus septentrionem sita, ejusdem multitudinis, ab Hispaniarum Rege constitutum erat eo fine, vt omnes exteri & peregrini (Angli videlicet & Galli) ab istis locis prohiberentur. Horum præsidiariorum Gubernator vel Dux, erat PETRVS MELENDEZ, Marchio & nepos ADMIRALIS MELENDEZ qui ante annos 15. vel 16. Classem nostram, cujus Dux IOHAN HAVKINS fuerat, in littore MEXICO, contra datam fidem impugnaverat. Hic PETRVS MELENDEZ vtriusque præsidii Dux, cum nos adueniremus in ciuitate fuerat, sed statim alio sese recipiens eam deseruerat. Itaque cum Capitanei & Centuriones omnes conuenissent, decretum fuit, vt quamprimum expugnato S. HELENÆ propugnaculo, aditum nobis & accessum pararemus ad regionem, quæ ab Anglis inhabitata, à virgine Regina nostra, LA VIRGINIA vocatur, quiquidem locus versus septentrionem, sex gradibus (vt hodie loqui solemus) à ciuitate S. HELENÆ aberat. Sed ad ciuitatem S. HELENÆ venientes, non appulimus, neque etiam nauibus egressi sumus, propterea quod tractus iste arenosis & periculosis breuibz formidabilis videbatur, & nemo ex nautis nostris viatura nos perducere ad ciuitatem poterat. Quamuis a. Archi-

S. Helena.

thalausus noster præcedenti nocte quatuor miliaribus à terra, profunditatem maris explorasset, reperissetque eam tantum trium cum dimidia vlnarum esse, tamen reperti sunt, quidam, qui affirmarent nos etiam maioribus nauibus quam nostræ essent, ad littus appellere facile posse, modo nauta quidam esset, qui transitus & vias cognitæ aliquo modo & exploratas haberet. Itaque in humili isto mari in quo ad duo miliaria variæ Insulæ cernebatur, oberrauimus.

Tandem igitur cum 11. Iun. ignem aliquem eminens videremus, qualis quidem omnibus istis in locis accendi solet, ablegauit Dux noster nauculam suam cum aliquot nautis, vt cum hominibus qui ignem istum extruxissent loquerentur, qui aliquot Anglos ibi inueniunt, & aliquem ad nos adduxerunt, qui viam nobis ad portum monstraret. Cum a. portus iste recipiendis nauibus nostris non sufficeret, quarundam nauium ancoras extra portum firmauimus, verum sequenti die ingens tempestas & ventus exitit, quo hæc solutæ & hinc inde distractæ sunt, ex quibus tamen quædam postmodo ad classem nostram, quædam in ipsam Angliam reuersæ sunt.

Eo in loco Dux noster, RODOLPHO LA V generalis Anglorum, qui in VIRGINIA erant, gubernatori promisit, quod velle populo suo de omnibus rebus necessarijs prospicere, & vnam ex maioribus suis nauibus cum expositoria quadam naucula ibi relinquere, quam nisi intramēstrum tempus numerus militum, quorum tum tantum 150. erant, rursus compleretur, in Angliam reuerteretur. Verum cum videremus eos qui in VIRGINIA adhuc supererat, nos solū rerū omnium inopia laborare, sed & varijs cum morbis & miserijs confictari, vt nihil magis in votis haberent, quam primo quoque tempore in patriam suam reuerti, statim eos in naues nostras recepimus, & nobiscum abduximus.

Tandem igitur 27. Iulij, Anno 1586. dum reuersi, in PORTSMOUTH Angliæ, unde superiori anno solueramus, appulimus. Deo sit laus & gratiarum actio, qui nobis suam gratiam largitus est, vt hoc iter tam feliciter, non sine magna Regine, patriæ & nostrum omnium gloria, absoluerimus. Spolia quæ in itinere lucrati sumus, æstimabantur 6000. librarum STERLINGIS nostratis monetæ, quarum 2000. inter milites & nautas distributæ sunt.

Ex numero autem eorum, qui hoc iter primo ingressi fuerant, fere 750. morbis partim sublati, partim ab hostibus interfecti perierunt, quorum qui præ alijs præstantes & celebres fuerunt, nomina hæc sunt:

Centurio POVE L centurio BIGGES cen-

11. Iunij.

12. Iunij.

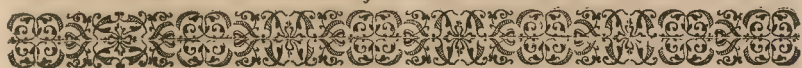
La Virginia.

27. Iulij.

centurio VARNOT, centurio CICELE, centurio MOONE, centurio HAMAN, centurio FORTESCUE, centurio GREVEFIELD, Legatus THOMAS TEVOKER, Legatus ALEXANDER SARICK, Legatus ESCOT, Legatus VINCENIVS, Legatus WATERHOVE. Item NICOLAUS WINTER, ALEXANDER CARBEIL, ROBERT ALEXANDER, SCROVP, IACOB DIER, PETER DVQVE, & alij, quorum nomina jam non succurrunt. Accipimus vero etiam 242. tormenta, tam fu-

Finis secundæ itineris.

sa, quæ ex ferro fabrefacta. Item 200. ex æe Caldario, in Insula quidæ S. IACOBI, quinquaginta duo vel tria. In S. DOMINICO, octuaginta, quorum ingentia pleraque fuerunt, veluti CANONES, & medij CANONES, serpentes, & medij serpentes, &c. Præterea in ciuitate CARTHAGENA sexaginta, pleraque magni generis. Et in propugnaculo S. IOHANNIS, quatuordecim. Nam de ferreis tormentis quæ ex ciuitate S. DOMINICI, & ex CARTHAGENA abduximus, verba hoc in loco facere nihil attinet.

TERTIVM ITER FRANCISCI DRAKEN EQVITIS ANGLI QVI VI. REGIIS,

& 21. alijs nauibus, in quibus 2500. armati fuerunt, ad expugnandam ciuitatem

PANAMAM, in Indiam occidentalem profectus fuit,

Anno 1595.

Nomina sex regiarum nauium.

DEFIANCE, GARLAND, AVENTVR, DELIGHT, VORSICHT, HOPE,

Recusatio, Sertulum, Audacia, Voluptas, Providentia, Spes.

Anno 1595. die 20. Aug. venteris Styli soluiumus cū 27. nauibus, ex portu PLEYMOUTH, sed reuersi sumus rursum in portū COVZON, & ibi vsq; ad meridiem alterius diei quieui- mus. Sequenti die allisa est naus HOPE, cuius præpositus vel Gubernator erat FRANCISCVS BASKERFIELDE Equus, ad scopulum EDDESTRIN, qui vt sibi subueniretur, tormentum æneum emisit, sed illæsa, vna cū alijs littus Hispanicum petijt.

Die 8. Septembris, comprehendimus duas celoces, quæ in BARBARIAM siue Mauritaniam ire volebāt, eas nobiscum retinuiumus, donec perueniremus vsq; ad Insulas CANARIAS, vbi eas illæsas dimisimus, hac tamen lege, ne hosti de aduentu nostro quicquam dicerent, & 26. Septembris, FORTEM VENTVRAM, vnam ex CANARIIS Insulis aspe- ximus.

27. Septembris deliberato consilio constituiumus metropolim harum Insularum oppugnare, in qua duz vel tres arces erāt. Cūque eam ex vna parte præteruecti essemus, reuersi sumus ab altera parte vsque ad propugnaculum quod versus Ortum situm erat,

cohantes cum 1400. armatis in arenoso portu qui inter ciuitatem & propugnaculum erat appellere, sed propter moram quam traximus, hostes in arena ista aggerem & vallū fecerāt, & in eo aliquot tormēta reposuerāt, vt sine periculo nauib. egredi nō possemus, quod quidem periculum duces & centuriones nostri subire recusabant. Nam in littore erant pedites equiresq; Hispani fere 900. qui multis globis nos indefesso studio petebant. Dux tamen supremus iussit, vt ancoras nauium quibus nomina SALOMON, BONAVENTURA, CONSTANCE, & 9. vel 10. aliarum, firmaremus, donec alij, locum fortasse commodiorem inuenirent, vbi descendere in terram possent, sed cum viderent consultum id nō esse, verimus nos ad plagam Insularum Occidentalem, & vasa nostra aqua dulci repleuimus, vbi centurio GRIMSTON vna cum 6. vel 7. alijs, in montem ascendit, & ab incolis oppressus, cum chirurgo nauis SALOMON, captiuus abductus est, tribus vel quatuor interfecit. Hi captiui nostrum propositū manifestarunt, feceruntq; vt à Prælege ejus loci quidam ablegarentur, qui omnes ejus loci ciuitates de nostro aduentu edocerent, ad quas appellere in Angliā jam pridem constitueramus.

Capo Ver-
de nomi-
natis in
tabulis
promonto-
rii Viride.

Die 28. Septembris soluiinus rursus & iter nostrum direximus versus promontorium CAPO VERDE. Et postea prateruecti Insulam TENERIFFA, quæ ejus loci altissima est, quemadmodum etiam Insulam S. ANTONIA siue S. LVCAR dictâ, cursû direximus versus PORTORICCO, prope S. BERNARDO, aspicientes 27. Octob. Insulam MATELYNT, vnde progressi sumus ad Insulam DOMINICO. Ibivenit nobis obuiam CANOA quædâ seu naus Indica, TABACCA, saccaro, VANNANIS, & alijs frugibus onusta, quas nobiscum permutare pro securibus, cultris, corallijs, & alijs ejusmodi rebus volebant. Homines erant ANTHROPOPHAGI, procero corpore, & rubro colore picti. Hæc CANOA appulit ad nauem Ducis nostri DRACONIS, cum non procul ab Insula MAREGALLANTE aberat, qui ipsi thoracem ex alluta factum, & strophium pro frugibus suis dedit.

Sequenti die solutis ancoris, nauigauimus per TODOSANTOS, quæ erant 4. vel 5. Insulæ paræ inter DOMINICO & GADALUPO, sitæ, nihil præter arbores habentes, & in plaga Orientali non procul à GADALUPO ancoras firmauimus, in plaga Occidentali hujus Insulæ, aqua profunda est, & firmandis ancoris conueniens. Hic reuersus est ad nos Dn. IOHANNES HAVKEN, per plagam australem à S. DOMINICO. Hic etiam naues nostras purgauimus, & celoces quasdam extruximus, vasa item recenti & dulci aqua repleuimus, & milites quodammodo recreauimus, Insula GADALUPO nullis hominib. sed feris tantum bestiis quales sunt lupi, falcones, pellicani, &c. habitatur, DRACO Dux noster aprum hoc in loco, sclopo suo confecit.

30. Septemb. naus DON FRANCOIS ingētis capacitatis, quæ optima erat ex omnib. IOHANNIS HAVKEN nauibus, & Capitano VVIGNAL commissa, à 5. FREGATTIS persecutionem passa est, quibus vehebatur 550. armati, qui 15. Septeb. ex Hispania, sub imperio DON PETRI TELLI, missa erāt, vt ex PORTORICCO argentum, quod à PHILIPPINIS eo delatum fuerat, afferrent, dicta naus nostra sese illis adjunxerat, existimans casu ad naues IOHANNIS HAVKEN pertinere, & tandem videntibus illis qui in celoce nostra erant, comprehensa, & spoliata est, cumq; qui in ea erant in vincula coniecti essent, dimiserunt nauem istam cum 4. vel 5. ægrotis & vulneratis. Hæc nobis postea à captiuis, quos in Insula S. IOHANNIS comprehendimus, commemorata sunt.

Quarto Octobris cœpimus nauem BUTSACK dictam, quæ comæcatum & res ad

bellum necessarias vehebat, exonerare, propterea quod sequi nos non posset. Atque inde cursum nostrum versus septentrionem direximus. Versus ortum vero Insulas MONTSERATA, ROTONDA, ESTAZIA, S. CHRISTOVEL, & SABA vidimus, quarum maxima, non excedit octo miliaria in longitudine, aquam habet arenosam, quæ ancoras ad 7. vel 5. fila admittere potest. Porro ad 7. vel 8. miliaria versus austrum progressi peruenimus 8. Octobris ad Insulas quasdâ, quæ VIRGINES vocantur & vulgo periculosa habentur, sed nos ibi portum 14. 12. & 8. filorum inuenimus, vel 1000. nauibus recipiendis aptum. Insulæ sunt altissimæ, aqua recenti & dulci destituta, piscibus tamen, psittacis, & pellicanis abundantes. Eo in loco facta est exploratio & distributio populi in 12. ordines. Atque ita per Insulas illas proficiscentes, per quas antea pauci profecti fuerant, 100. fere miliaria lucrati sumus. Sed & Dn. IOHANNES HAVKEN, ibi morbum contraxit ex sollicitudine & dolore, quod in Insulis CANARIIS non modo nihil profecisset, sed & nauem DON FRANCOIS amisisset, & conatus ejus omnis hostibus jam manifestus esset. Soluiinus tamē rursus 10. Octobris, & confecto versus ortum vno miliari, in exiguum portum peruenimus, vbi aquam ad 13. fila inuenimus ab vtroq; latere altissimis montibus cinctam.

Duodecimo Octob. ante meridiem per angustias quasdam, periculo tamen vacuas, versus occasum ad Insulam S. IOHANNIS perreximus, in qua PORTORICCO sita erat, circa vesperam relictis versus meridiem tribus Insulis, quæ dicebatur LOS PASSAGES, delati sumus ad eam S. IOHANNIS plagam, quæ ortum respicit, & ita consequenter ad PORTORICCO.

Hic obiit Dn. IOHANNES HAVKEN Dux noster generalis, post cuius mortē D. THOMAS BASKERFIELD ipsi succedens, nauem GARLAND dictam, ingressus est. Circavesperam antequam ancoras firmasset, 18. formæ in nos emissæ sunt, ita vt globus per mediam naus DEFIANCE malum transmissus, conclauē in quo cœnam DRACO capiebat, petierit, & sellam in qua ipse sedebat, fregerit, quicodem momento poculum vino repletum in manu habens ebibit. Ipse quidem Dux noster læsus non est, sed NICOLAUS CLIFFORD eques Anglus, qui & ipse mensæ assidebat, in fura vulneratus, statim mortuus est, quemadmodum etiam Capitaneus STRATFORD & BRWYER, vulnerati vero & alij sunt quamuis non lethali ter. Postea versus ortum progressi, ancoras in angulo extra ciuitatem non procul à tribus

istis

litis malis firmavimus. **P O R T O R I C C O** multa propugnacula habet, ita ut neminem facile admittat.

Decimotertio Octobr. decretum est, ut 30. armati sub quolibet vexillo eligerentur, qui cum 25. celocib. versus occasum in portum proficiscerentur, & ignem Hispanis navibus injicerent, potissimum autem quinque illas perderent, quæ 15. Septembr. sub **D O N P E D R O T E I L O** ex Hispania soluentes, die 28. Octobris in Insulis **C A N A R I I S**, & 27. Nouëb. in **D E S S E A D A** sub arce ancoras suas firmaverant. Quod ipsum quidem cautè & circumspecte à nostris effectum est, qui indictas quinque **F R E G A T T A S** ignem projecerunt, quo maxima quæ **A D M I R A L I S** erat funditus consumpta, reliquæ vero omnes similiter accensæ & læsæ sunt. Nec potuerunt illi, qui in arce erant nostros prohibere, quin hoc propositum in actum producerent, quâvis 190. globis Hispani nos petierint, atq; ita non parum damni in navibus nostris dederint, 50. nimirum armatis interfectis, & multis aliis vulneratis. Præterea multi etiam Hispani ibi occubuerunt igne partim, partim aqua extincti, ut taceâ eos qui in vincula sunt coniecti.

Quin etiam naues quasdam in ostio maris malis mirabiliter contextas submerferunt. Ex hiscè **F R E G A T T I S** quælibet 20. ænea tormenta & 100. tonnas pulcris habebat, merces earum, sericum erat, oleû & vinû, Argentum vero quod afferre debebant, ad munitissimum propugnaculum delatum erat, & ut mihi captivus quidam postea confitebatur 3800000. coronatorû siue 350. tonnarum auri æstimatum est. Omnes ex civitate vxores & liberos in sylvas deduxerât, ita ut tantum milites in ea superessent.

Decimoquarto Octobris eramus adhuc sub tormentis extremi propugnaculi, sed ipsi metuebant ne proxima nocte rursus ingrederemur, itaque cum 4. **F R E G A T T I S** egressi sunt, & **A D M I R A L I S** data opera siue per infortunium submersa est, idem etiam, ut nobis videbatur cum cæteris fecerunt, vel ad Castellum eas saltem propius adduxerunt 15. Octobr. cum ibi adhucessemus, vidimus **C A R A V E L L A M** siue celocè, ex angulo Castelladiuenire, sed antequam celocè nostra eam assequi possemus, ad terram appulit, ubi eam sequi amplius non potuimus, præsertim cum etiâ eos, qui in littore erant, eisubuenire videremus.

16. & 17. Octobr. ab armis cessatum est.

18. Octobr. ad Austrum paululum ex occasu Insulæ declinauimus, & ancoras firmavimus ad 4. 5. & 6. fila in pulchro & arenoso fundo, egressi etiam ibi navibus sumus, easque

purgauimus, præparantes simul 4. celoces: Quin etiam celocem quandam comprehendimus; quæ litteras ex **H A R T I** siue **H I S P A N I O L A** attulerat, ex quibus cognouimus duos piratas Anglos multum damni circa istam Insulam dedisse.

20. Octobr. præcepit Dux noster, ut cum tribus navibus quæ erant, **P H O E N I X**, **D E L I G T** & **C A R A V E L** in ostio fluminis cuiusdam ad duo fila aquæ, fere miliarivno à navibus nostris alijs, anchoras firmaremus. Ipse enim ad 3. vel 4. miliaria in flumine progressus; quæsiuit oppidulû **S. S T E M A N A**, expugnans arcem aliquam in itinere; & quosdam qui in ea erant captiuos abducens: Venit etiam in **B A S K E R V I L D I** nauim & ibi per noctem mansit.

23. Octobr. exoneratam nauem quæ vocabatur **D V I P I T**, igne consumpsimus, propterea quod nos sequi per omnia non posset. Postmeridiem cum naues rursus conscendere vellemus; confugit Hispanus quidam cum vxore sua in Admiralis nauem; metuens ne puniretur, quod mandato neglecto ciuitatem **P O R T O R I C C O** ingressus esset; postea progressi sumus versus occasum & Septentrionem propter copiam saxorum; quæ sub aqua ad 4. vel 5. miliaria à **C A B O** siue promontorio Insulæ istius reperiebatur.

25. Oct. præteruicti sumus **C A B O R O S S O**, quod promontorium versus austrum situm erat, & conspeximus **M O N A M**, paruam & planam Insulam inter Hispaniolam & **S. Iohannem** sitam. Eo die rupta est suprema puppis in navi **T H E E X C H A N G E**, h. e. collybus, cui præerat **D. W I N T E R**, & sequi amplius nō potuit, itaq; **P H O E N I X** remissa est, ut eam quæreret, cumq; eam Dei beneficio inuenisset, mansit apud eam vsque ad diem alteram, qua Gubernator rudente eam nauis suæ alligauit, verum circa horam nonam frangebatur malus magna & prima, vna cum rudente quo **P H O E N I X** alligata erat: Itaq; eam populo & bonis exoneratam, mergi permiserunt. Et **P H O E N I X** ante 28. huius ad classem nostram reuersus non est.

29. Octobr. vidimus Insulâ **C Y R I C O A**, & firmavimus ancoras nostras, in latere Occidentali, quod 8. miliaribus à continente aberat, ubi aqua profunda satis & periculi omnis expers erat, sed paulo post soluētes, progressi sumus, versus occasum ad continentem, & vidimus **A R V B A M** Insulam minorem **C Y R I C O A**, quam ad tria miliaria versus austrum reliquimus.

Vltimo Nouemb. vidimus 3. vel 4. scopulos, instar Insularum, **M O N E A S** dictos, inter **A R V B A M** & proximum promontorium septentrionale continētis, sitos, & versus me-

ridiè vidimus terram continentem, vbi amnèm rapidissimam inuenimus, cuius aqua alba erat.

PHOENIX cum nostra Carauella & alia quadam nauicula, hunc amnè ingressa, vènerunt circa noctis medium, sub promontorium DEL LA VELA, quo postmodum vniuersa classis, cum ei signū ignis datum esset, secuta, ancoras sub promontorium firmavit. Bona est ibi statio, & fundus bonus, ac non procul à terra, aqua habetur ad 14. 12. & 10. fila. Hoc CAPVT terra est plana, quæ 8 vel 10. miliaria versus Austrum & Occasum excurrit, & Insulam habet parua non procul à vertice sitam.

1. Decemb. direximus classem nostram ad fluium RIO DELA HACHA, in cuius litore 20. miliaria versus occasum procedendo, sita erat ciuitas, quæ vna ex antiquioribus, inter omnes eas, quæ in continente cōspiciuntur, erat. Hæc licet non admodum magna sit, terrā tamen habet bonam atque fructuā, & facile à nobis expugnata est, populo in fugam coniecto. Naues in aqua ad 6. fila firmatae erant, parua autem ad duo cum dimidio. Atq; versus ortum ciuitatis copiosam arenam inuenimus.

Fluius aquæ dulcis ibi non procul ab urbe reperitur, sed ostium tam copiosa arena erat repletum, vt minores etiam nauiculæ eā superare vix possent. Superato autem ostio ad 6. vel 8. miliaria ascendendo nauigari potest. Itaq; Dux noster DRACO cum 150. armatis, noctu ad 6. miliaria versus ortum progressus est, & oppidulum quoddam piscatorum LA HACHERA dictum, occupauit, vbi margaritæ piscari solent. Incolæ omnes fugam dederant, exceptis 16. vel 20. militibus, qui paululum resistebant; sed multi tamen ex illis vna cum aliquot Negris comprehensi sunt. Inuenimus ibi margaritas quasdam, & res alias in ædibus, cumq; vires aliquo modo recollectissemus, Dn. THOMAS BASKERFIELDE vterius progressus est.

Sexto Decemb. venerunt quidam Hispani, offerentes pecuniam pro redimenda ciuitate LA HACHA, sed nō poterat inter nos conuenire, cumq; parati essemus ad recedendum vidimus Carauellam, quam et post horam, vna cum duabus Barquis; siue paruis nauiculis comprehendimus, quæ frumento Indico quod MAYS nominant, argento item atque margaritis, quamuis non magni precij, onustæ erant.

Die 7. Dec. mortuus est IARKE, Gubernator nauis THE HOPE, in cuius locū successit THOMAS DRAGO Ducis nostri frater, IONAS BODERHAM vero factus est Gubernator nauis BONAVENTURE, & Do-

minus CÆSAR Gubernator nauis AMITIE.

Die 10. hujus decreuerunt Hispani 24000. coronatos in redemptionem ciuitatis numerare, & captiuus quidam promisit 4000. coronatos pro sua persona.

Die 14. attulerunt incolæ ciuitatis aliquot margaritas, sed eas tanti æstimabant, vt Dux noster eos remitteret, & terminum 4. tantū horarum ipsis constitueret, quo tempore precium ciuitatis afferrent.

Die 16. Decemb. ipsemet Gubernator ciuitatis ad prandium venit, & inter alia quæ cum Duce nostro habita sunt colloquia, dicebat aperte, se ciuitatem istā nihil curare, nec velle etiam eam redimere, quin & margaritas præter voluntatem suam missas fuisset. Quicquid autem de redemptione propositum fuisset, id eo tantum factum esse, vt tempore isto intermedio quo de redimenda ciuitate ageretur, cæteræ vrbes, quæ non ita munitæ erant admoherentur, vt bona; pecudes & populū, ex manibus nostris in syluas traducerent, sed nihilo tamen secius DRACO noster duas istas horas, quib. ei commectus promissus erat, lubens ipsi concessit, vt de ista re melius deliberaret.

Die 17. Dec. BASKERFIELDE cum nauibus ELISABETH, CONSTANTIE, PHOENIX, CARAVEL, & 4. vel 5. celocibus, ad aliquot miliaria progressus est versus occasum, & postmodo egressus, terra profectus est ad ciuitatem TAPA, quam expugnatam igne combussit. Nec quenquam qui sibi resisteret, inuenit, tam in discessu quam in accessu, præterquam, quod cum amnèm quendam traiceret, seruus quidā eius vulneratus est, quem tamen adhuc viuum ad naues nostras perduximus. Hinc ad miliare adhuc progressi, pagum SALAMBA, igne perdidimus, & postea cum aliquot captiuis & non exiguo lucro, ad naues nostras reuersi sumus.

Die 18. Dec. ciuitates RANGERICA, & LA HACHA, injecto igne funditus deletæ sunt, excepto saltem templo & monasterio Monialium, pro quibus apud Ducem intercessionem facta fuerant. Eodē postea die carbasa ventis dedimus, vt ad cæteras naues reuerteremur, quæ Dn. THOMAM BASKERFIELDE secuta fuerant.

Die 19. conuersi sumus ad promontorium GVCA S, illudq; 20. Dec. aspeximus. Hoc promontorium est CAPVT tempestatibus varijs & ventis plurimis propter summam altitudinem expositum. Ibi Insula quædam in ipso ostio sita est, signo albo versus occasū conspicua. Terra eo in loco admodum salebrosa est, & in saxo quodam domus excubij dicata. In medio istius scopuli, parua quædam

dam Insula conspicitur, ad quam inter Insulam DROTTE & continentem, ingressus patet. Ibi etiam portus & ciuitas S. MARTINÆ est, quam circa horam vndecimam expugnauimus. Incolæ ejus loci omnes fugam dederat, exceptis quibusdam Hispanis, NEGRIIS, & Indis, qui 30. vel 40. tormentis prius emissis, postea ipsi quoque aufugerunt. Eadem nocte legatus & qui Gubernatoris vicem gerebat, captus est, quin & spoliū non exiguum in syluis accepimus. Nam in ciuitate nihil relictum erat, quamuis vix locus aliquis in tota ea regione ditior reperiretur, præsertim cum ēt arena auro intermixta videretur. S. MARTHA, inter altissimos mōtes sita, 28. miliarib. à RIO DE LA HACHA abest. In hoc portu, non admodum commoda nauium statio est, propter tempestates, quæ à luna silente ibi excitantur.

Die 21. Decemb. mandatum accepimus vt succensa ciuitate, naues ascenderemus, quamuis ventorum maxima vis esset, quam plurimi milites vitare volentes in littore sese paruis nauiculis saluarunt. Amisimus a. hac nocte ex cōspectu nostro PHOENICEM, Capitaneum AVGVSTINVM, PETRVM LEMOND, & nauim GARLAND, cū PINASSE siue celoce. Qui in littore erant, ex CARTHAGINE infestati sunt, sed ad nostros tamen reuerſi tandem sunt, excepto PETRO LEMOND, qui cum nouem alijs captiuus abductus est.

Die 26. Decemb. vidimus Insulas NOMBRE DE DIOS, aliquot miliaribus à nobis versus ortum distantes.

Die 27. peruenimus ad ostiū siue ingressum in NOMBRE DE DIOS, & circa horam primam, ciuitatem eam occupauimus, ex qua populus omnis aufugerat, exceptis 100. Hispanis qui castellum occuparant. Hi tribus vel quatuor tormentis nos petierūt, quorum vnum inter ejaculandum, fractum est. Quin etiam sclopetis nos petierūt, sed postea videntes fortissimū nostrum impetum, in syluis sese absconderunt.

Vrbs hæc mediocriter ēt magnitudinis, latissimis plateis, ædificijsq; altissimis, vt & templo ex durissimo ligno pulcherrimè exstructo exornata, in cacumine montis cuiusdam, qui in ciuitate erat, inuenimus domunculam excubitoribus destinata, in qua 20. frustra argenti rudis, & duo auti puri, argentum ibidem signatum plurimū, & spolia alia accepimus.

Sita est vrbs in loco palustri, perpetuis pluuijs obnoxio, & aerem tam habet noxiū, qualis in nulla Indiæ ciuitate reperitur. Maximus ibi proventus est malorum punicorū, VANNANARVM, radicū CASSAUE, &

pomōrum id genus aliorum, sed radices tamen non sine periculo comeduntur. Ad plagam ciuitatis Orientalem prope portum, amnis quidam aquæ recentis & dulcis mare ingreditur, ciuitas ædificijs & areis pulcherrimis refertissima est. Ab eā vnico tantū miliari aberat oppidū quoddam Indicū, ad quod cum 100. armatis profecti sumus, sed incolæ fracto, qui per fluiuiū nos ducere potuisset, ponte, sese in arbuſtis & arundinetis cum 20. vel 30. sagittarijs absconderant, qui ex improviso nos aggressi, Legatū Ducis PANAM interfecerunt, & trib. vel quatuor præterea vulneratis, oppidū ingressi sunt, quod tamen postea igne accensum deferuerūt. Nos autē, cū eos in syluas aufugisse sciremus, dedimus operā, vt funditus oppidū istud deleteretur, præsertim cum Dux noster non procul ab isto loco vasa nostra recenti aqua imple-ret. Portus ciuitatis NOMBRE DE DIOS elegās est, & qui ibi appellere volūt, hi rupes & saxa ab vtrōq; latere plurima inueniunt, quæ tamen periculo omni carēt, cum videri possint, & ita disposita sint, vt ad tria vel 4. filā in medio ipsorum ancoræ firmari commodè possint, extra vero scopulos istos ad 8. vel 10. filā damnum nauibus dare nemō queat. Hoc in loco aulæ Magister obiit.

Die 24. Decemb. assumpsit Dn. THOMAS BASKERFIELD 760. vel 750. armatos, ad ciuitatem PANAM proficisci volens, vbi quidē ipsis itinere angusto & malo, 30. miliaria conficienda erant, nam iter illud ex montibus & arbuſtis exsectum, perpetuis aquis & paludibus deformē erat, ita vt itinere peiori milites profecti nunquam fuerint. Quin & Hispani in cacumine montis, qui meo quidē iudicio in medio itinere situs erat, propugnaculum fecerant, jam pridem scilicet de aduentu nostro admoniti, in quo præsidium erat 90. vel 100. Hispanorum. Et huiusmodi quidē præsidia adhuc duo nobis superanda erant, antequam ad ciuitatem PANAM veniremus. Qui in præsidio erant, nos sclopetis suis petebant, antequam eos animaduertimus, & vltra 20. ex nostris interficiebant, quorum in numero erant, Capitaneus MARCHAN supremus ordinis ductor, signifer SAMPSON, MAVRTIVS VVILLIANVS, vnus ex prædialijs Regiæ in Anglia Majestatis. Vulnerati sunt autē Legatus Ducis HUNTLEY, ita vt postea moreretur. Præterea in ſura læsus est ipse mer Dux noster BASKERFIELD, vna cum alijs 40. fere armatis. Quare populus cum jam defessus & læsus esset, videretq; commeatum & cibum jam ferme consumptum esse, nec quicquam isto itinere rursus acquiri posse, effecerūt & obtinuerūt apud D. BAS-

KERFIELDE vt mutato consilio suo, de reditu ad naues cogitaret. Itaq; cum ad Ducē DRAKEN ea de rescripisset, reuersus est ad ciuitatem NOMBREDE DIOS, die 4. Ianuar. Anno 1596.

Die 5. Ianuarij cum DRACO ciuitatem NOMBREDE DIOS vna cum templo omnibus FREGATIS, BARQVYS, & GALEOTTIS injecto igne vastasset, carbasa & vela nostra versus Occidentem direximus.

Die 10. Ianuar. conspeximus Insulam quādam 30. miliaribus versus Occidentem ab hoc loco distantem, nomine SONDA, ibi ancoras firmauimus ad 12. filam in arena & fundo bono, vbi cum ad angulum versus ortum peruenitur, magna scopulorum series metuenda est, quā conspicitur vbi ad finem Insulae peruentum est. Hic vidimus nauem quandam celocem nostram insequi, quam statim comprehendimus, erat enim onusta frumēto quod MAXS vocant, cumque populus examinaretur, cognouimus ees missos fuisse, vt de nostro aduentu omnes portus & stationes versus occasum admonerent. Insula hæc 9. vel 10. miliaribus à continente abest, multis syluis formidabilis est, & ad 2. miliaria nullis hominibus habitatur. Hic purgauimus naues nostras, & celoces adhuc superstites rursus instruximus, ad 22. vsque Ianuarij ibi commorantes, quo die rursus ad ciuitatem NOMBREDE DIOS reuersi sumus. Accidit enim vt supremus PILOTTA ibi moreretur, & Dux etiam noster DRACO Dysenteria laborare inciperet.

23. Hujus direximus vela nostra ad PORTAM BELLAM, quā tribus tantum miliaribus versus occasū, à NOMBREDE DIOS aberat.

*Franciscus
Draco moritur
Dysenteria.*

Die 28. Ianuarij ante meridiem obiit Generalis noster Dux DRACO, qui aliquandiu Dysenteria laborauerat, quā tamen ea nocte cessare visa fuerat. Dicebat ipse nobis paulo ante obitum suū, se certo scire, Hispanos post mortē suā multū molituros, debere igitur nos curam agere nauū omniū, imprimis vero regiarum. Hæc & multa alia cū dixisset, surrexit vestimenta induere volens, sed statim lecto rursus impositus est, & eadē hora in Christo obdormiuit. Testamenti sui executores fecit fratrem suum THOMAM DRAKEN & IONAM BODERHAM, Heredes vero bonorum suorū omniū filios fratris sui instituit, excepto agro quodam quē dicto BODERHAM legauit. Eodem tempore obiit etiā OZIA præfectus nauis THE DELICT. Nos autem eo die anchoras firmauimus in portu qui PORTABELLA vocatur, quo quidem præstantiorem & commodiorem nondum habueramus. Offerebātur etiam nobis hinc inde in littore stationes, tam maioribus

quā minoribus. nauibus recipiendis accommodatæ, vnum solummodo tormentum in angulo terræ istius qua ortum respicit, plantatum erat. Inter Insulam vero & cōtinentē semper ad 5. vel 6. filam aqua reperitur, sed optimus ingressus est in ostio aperto, inter hæc & aliam insulam, quā versus occidentem longa saxorum serie excurrit.

In PORTABELLA vix octo vel 10. ædes erant, præter domum regiam, quam pro gubernatore ædificabāt, qui eo mittendus erat. Erat etiam ibi propugnaculum siue castellum in littore maris ex integris arboribus factum & multa terrā oppletum. Ac nisi nostro aduētū propositum & conatus ipsorum fuisset impedire, ipsi quidem castellum firmissimum ibi fecissent, ita vt firmius in ea regione nullum inueniri potuissent, nam & ciuitatem ibi condere decreuerant. Erant ibi tria tormenta bellica, ex orichalco fusa, mari immersa, quæ extraximus, populus cū omnibus bonis suis aufugerat. In portu isto erat pagus quidam apertus, & nullo munimento cinctus, penes quem reperiebatur annis recentis & dulcis aqua, quem ingressi quidam ex nostris, inuenerūt vinum, oleum & ferrū.

Hoc in loco postquam ancoras firmassemus, peracto funere DN. FRANCISCI DRAKEN, ingressus est THOMAS BASKERFIELDE cum omnibus centurionibus alijs, nauem regiam THE DEFIANCE, in qua DN. BRYDE, qui nobis à sacris concionibus erat, concionem pro tempore isto habuit, magno cum applausu populi. Finita vero concione iussit THOMAS BASKERFIELDE omnes centuriones & capitaneos in nauī THE GARLAND, conuenire, vt cum illis de rebus necessarijs deliberaret. Cumque eo venissent, productas literas commissorias eis monstrauit, quibus lectis, è vestigio Dux generalis habitus & declaratus est, & BODERHAM nauis DEFIANCE gubernator factus est, DN. SAUEL, nauis AVENTVRE.

Præter dictum OZIAM, præfectum nauis THE DELICT, obiit etiam EGERTON, nobilis quidam in nauī VORSICHT, & I.A. Wood præcipuus classis nostræ Chirurgus in nauī GARLAND, nec non & ABRAHAMVS KONDAL, in nauī SACKER dicta.

Hoc in loco recenti aqua vasā nostrā repleuimus, naues purgauimus, & vela reparauimus. Conuenerat enim inter Ducem & Centuriones omnes, vt si iter aliquod ad S. MARTHAM inueniri posset, illud ingrederemur, sin minus, rectā Angliā repeteremus.

Sexto Febr. exoneratā nauē ELISABETH, quæ DN. WATZEN senatoris cuiusdā Londinensis erat, submersimus. Cumque aliqui ex nauī, cui nomen erat PEGASVS, inter-

in terram egressi, recentem afferre aquam vellent, ab Hispanis ex improviso oppressi sunt, qui duobus interfectis, nec non duobus etiam vel tribus captis, sese rursus subduxerunt.

Die 7. Februarij navis DELICT & FREGATA Capitanei EDNES, exoneratæ, cum admodum corruptæ essent, submersæ sunt. Naues vero Regiæ velis indigebant.

Eodem die explorato populo nostro, inuenimus in vniuersum 2000. viros, connumeratis omnibus tam ægrotis quàm saluis, & sequenti die omnes nostros captiuos in terram exposuimus, tam Hispanos, quam alios. Duos autem captiuos ablegauerat Dux noster THOMAS in ciuitates NOMBRE DIOS & PANAMAM, vt ^{pro} quibusdā præcipuis captiuis afferrent, qui tamen reuersi non sunt. Cæterum cum jam discessuri essemus, venerunt ad nos quidam vexillum album præ se ferentes, quod pacis signum erat, & Duci nostro significarunt, se 10. Anglos captiuos habere, conditione tamen non iniqua, & velle se eos nobis ex PANAMA transmittere, si 8. vel 10. adhuc dies ibi commorari vellemus. Verum nos dolū subesse verebamur, & cogitare aliud non poteramus, quam quod nos detinere & remorari vellēt, donec classis regia adueniret.

Die 8. huius, cursum nostrum ad S. MARTHAM direximus, & 14. huius vidimus Insulam BARRV, quæ versus occasum sita 14. miliaribus à CARTHAGENA abest. Circa noctem præcepit nobis Dux noster, vt ad portū ciuitatis BARRV nauigaremus, sed ingressa ea nocte tempesta orra est, & ventos integra lunæ quarta tantos experti sumus, vt aliquot naues amiserimus. Ea enim nocte nauem VORSICHT amisimus, sequenti vero die naues SVSANNAM, PANEL, HOPE, & PEGASVM. Itaque tertio die intermisso hoc ad S. MARTHAM cursu, iter versus promontoriū S. ANTONII ingressi sumus.

Die 25. Febr. aspeximus Insulam GRACAMAINAS, 30. miliaribus à IAMAICA distantem, quæ humilis & arenosa Insula est, multis testudinibus abundans.

26. Huius vidimus eleuatam regionem CVBA, versus ortum à fractis Insulis sitam, & delati eramus ex plaga orientali ab Insula PINOS in periculosissimum tractum IORDINAS, quod cum vidissemus, versus austrum nauem direximus, & ad septentrionem PINOS progressi sumus, quam Insulam 1. die Martij vidimus. Terra humilis est, arboribus repleta, & limpidissimis fontibus in plaga septentrionali scatens, in medio 8. vel 9. rotundi colles assurgunt, & in plaga occidentali tres continui.

Cum in plaga occidentali essemus, & vasa nostra recenti aqua replere vellemus, vidimus circa horam primam pomeridianā 20. naues, tertiam nimirum partem classis regiæ quæ ablegata erat ad Insulas HONDEROS, & in vniuersum 60. nauibus constabat. Habebat autem mandatum de nobis exterminandis, vbicumque nos inuenirent. Hæ naues 20. quæ nobis obuiam fiebāt, sese in HAVANA recrearant, & CAPO CORIENTOS petere volebant, qui locus à superiori 50. miliaribus abest. Cum autem nos vidissent, studebant vento nos anteuertere, sed nos ventum ipsis præripuimus, quo facto Archithalassius vexillum Regium naui præfixit, atque ita vento secundo eos aggressi sumus. Præceperat autem dux noster, ne illi qui in nauis DEFIANCE erant, tormenta sua emitterēt, priusquam propè ad hostes venissent.

Hispanorum VICE PRÆTORIA naus quæ magnitudine sua omnes nostras naues superabat, primo progressa, emisit duo anteriora & maxima tormenta in nauem nostrā CONCORDE, quæ tamen ipsi nihil cōcessit, quod pugna istius naualis initium erat. Naus BONAVENTURA admodū studiose Viceprætorix nostræ adhærens, tormentis & bombardis artificiosissime eam petijt, ita vt larus vnum perruptum sit. Archithalassius in Prætorix nostra naui globis & pulueri suo nihil minus pepercit, sed DEFIANCE, quæ in medio hostium fulminabat, tam vehementer pugnabat, vt Hispanorum VICE ADMIRALIS, vna cum tribus vel quatuor alijs nauibus, cogeretur fugam dare & ADMIRALEM, classemque reliquam deferere.

Post occasum solis, conuertit sese vniuersa classis versus ortum, & nos similiter iter versus ortum ingressi sumus ad CAPO CORIENTOS, eo fine vt cum reliqua Hispanorum classe congregaremur. In hac pugna amisit naus DEFIANCE 5. viros, tres Anglos, vnū Græcum, & vnum NEGRVM, in aliis vero nauibus, capitanei quidam militesque gregarij vulnerati sunt. Sed vesperi vidimus ingentem Hispanorum nauem igne succensam ardere, quod fortassis à puluere tormentario per incuriam factum fuerat.

2. Martij, cum dies oriretur, non procul à CAPO CORIENTOS aberamus, quod humile est promontorium, multis arboribus oblitum, quæ altitudine sua omnes alias vincit, & toto fere miliari à CUBO distant in plaga orientali, nam in australi fere tota CVBA syluis & arboribus repleta est.

Classis Hispanica quæ tum 14. tantum nauibus constabat nobis à tergo cum secundo vento imminebat, non audebat tamen pro-

propius accedere, quamvis ADMIRALIVS siue Archithalassius noster eam expectaret. Itaque nauigando promontorium istud facile superauimus, excepta nauis SALOMON, quæ littori adhærens nos sequi non poterat, sed vento versus ortum à nobis auulsa & abrepta est. Quod cum Hispani viderent, 3. vel 4. nauibus ad eam properarunt. Nos autem DEFIANCE nauem emisimus, quæ ei suppetias ferret, itaque Hispani rursus ad classem suam concesserunt. Interea quieuius & nauem SALOMON expectauimus. Qua adueniente iter nostrum ad CABOS. ANTONIO direximus, quæ Insula circiter horam secundam pomeridianam nobis visa est. Regio itidem humilis est, & versus meridiem sinum in mari habet alba arena conspicuum. Statio est bona contra ventos Septentrionales & Subsolanum. Ea nocte horam vnam atque alteram intermedium noctis & occasum quieuius. Cumque dies rursus apparere inciperet, aspeximus Insulam CVBA & plagam orientalem ad ORGANES, qui periculosissimi scopuli sunt, & 8. fere miliaribus à CVBA distant, initium fumentes quamprimum quis CABOS. ANTONIO præteruectus est.

Die 5. Martij venti admodum remissi & lenes fuerunt.

Die 7. vidimus eleuatam quandam regionem, instar coronæ, quæ sese aperuit versus occasum, 13. vel 14. miliaribus ab HAVANA, cum alio quodam loco in CVBA, TABLES dicto, qui 8. miliaribus versus ortum à dicta corona aberat. Regio vltra insulam HAVANAM exiguos duos tumulos nobis exhibebat videndos, referentes formam vberum muliebrium.

Die 10. aspeximus CABO siue promon-

torium FLORIDA, quod & ipsum de pressum humileque est & non procul ab hoc CABO versus austrum aliquot fractæ & submersæ Insulæ cernuntur. Hora secunda pomeridiana ex oculis nostris terram istam amissimus, cum 12. miliaribus versus ortum à CABO abessemus. Postea versus ortum usque ad mediam noctem progressi sumus, & inde cum vento subsolano versus Septentrionem, quo vento usi sumus usque ad 13. Martij, ita ut ad 31. gradus ascenderemus. Postmodo ingens tempestas & ventorum commotio facta est, quæ naues BONAVENTURAM & IOHANNEM MINOREM amissimus, cursum inter ortum & austrum tenentes.

19. Martij, hærebamus in 29. gradu, & cursum inter Ortum & Septentrionem tenebamus. Die vero 21. Martij maximam tempestatem experti sumus, sed ventos tamen habuimus bonos. Multæ autem naues ex classe nostra substiterunt, excepta THE HOPE quæ procedebat. Apud Admiralem vero manserunt DEFIANCE, ADVENTURA, & PHOENIX.

Die 28. Martij eramus in 39. gradu, & iter ad FLORES direximus, quem locum 8. Aprilis conspeximus, nonio huius, in plaga Insulæ australi ancoras firmantes, vbi aquas recentes hausimus, quibus DEFIANCE fere destituebatur. Hic in terram expositi sunt DRACONIS duo Naucleri.

Die 10. Aprilis vela nostra ventis rursus dedimus, & die quidem Paschatos pluuias ventosque experti sumus maximos, sed tandem Dei beneficio salui & incolumes, cum illis, quæ adhuc superant, nauibus, domum redijimus.

Finis omnium itinerum Draconis.

VERISSIMA DESCRIPTIO NAVIGATIONIS A THOMA CANDISCH, NOBILI ANGLLO, SVSCEPTÆ, QVA IPSE AB ANNO M.D. LXXXVI. usque ad annum 1588. universum terrarum orbem circumnavigatum ab se exploravit, & perlustravit, per Dn. FRANCISCVM BRETTIE, qui ipsemet huic itineri & navigationi cum aliis adfuit, fidelissime consignata.

LXXXVI. usque ad annum 1588. universum terrarum orbem circumnavigatum ab se exploravit, & perlustravit, per Dn. FRANCISCVM

BRETTIE, qui ipsemet huic itineri & navigationi cum aliis adfuit, fidelissime consignata.

ANno 1586. die 21. Julij veteris styli, solvimus ex PLYMOUTH, portu Angliæ, cum tribus navibus; ADMIRALI nimirum, cui nomen erat THE DESIRE, hoc est, cupiditas siue desiderium, capacitas vero 120. vesturarum siue lastarum: THE CONTENT, hoc est, sufficientia, cujus capacitas erat 60. lastarum, & HUGO GALLANT, hoc est, Hugo Expeditus, cujus capacitas 40. lastarum fuit. Quæ naues 123. armatis, & omnibus rebus necessarijs ad 2. annos, munitæ atq; instructæ erant, sumptibus Dn. THOMÆ CANDISCH, Nobilis Angli, qui etiam Admiralis vel Dux generalis habitus est.

Die Martis qui erat 26. Julij adhuc 45. miliaribus à promontorio FINIS TERRÆ, absumus, vbi nobis 5. naues Hispanicæ ex BYSCAIA quæ olim Cantabria, occurrerunt, venientes nostro quidem iudicio ex magno maris sinu in TERRA NOVA. Admiralis noster eas aggressus, tribus horis oppugnauit, sed nocte præuentus capere nullam potuit.

Die 1. Augusti. circa horam 10. antemeridianam, vidimus Insulam FORTE VENTURA, quæ ex CANARIIS vna est.

7. Die Augusti prope jam ad littus BARBARIÆ peruenieramus, vsque ad fluuiū RIO DEL ORO, hoc est, fluiuius aureus.

19. Augusti peruenimus ad promontorium CABO BLANCO, hoc est, promontoriū albū, sed vetus tā vehemens erat, vt nō possemus eoufq; ascendere, vbi piscatores piscationibus operam dare solent, itaq; 6. horas quieuius in loco versus occasum, præsertim cum copiosa arena ante promontorium istud in plaga australi inueniretur.

15. Augusti eramus in vertice CABO VERDE, hoc est, promontoriij viridis, & nostro quidem iudicio 50. miliaribus ab eo versus mare.

Die 18 huius promontoriū SIERRA LEONA, versus ortum à nobis aberat, & eodem die Zephyrus spirare cœpit, qui cursum nostrum ad eō promouit, vt 20. Augusti tantū 6. & dimidiō gradibus, à linea æquinoctiali abessemus.

Die 23. Augusti strenue à SIERRA LEONA progressi, ad plagam ejus australem, die 25. Augusti peruenimus, vbi portus seu statio nauium erat, quam H. BREWER; vice Admiralis in nauī THE CONTENT ingressus est.

Die 26. Augusti, portum ingressi sumus, & in ingressū circa scopulum in plaga australi, mare inuenimus 5. fath. profundum; vltius autem progressi superato nimirum scopulo isto non minor 10. fath. profunditas reperta est, donec in ipsam stationem veniremus, quæ vñico tantum miliari à promontorio aberat, & versus austrum excurrerat, sed dāda omnino erat opera vt quis nauī suā in medium sinum ingrederetur, erat enim ibi refluxus admodum vehemens, & in stationes sese magna vi effundens. Ex Angliā vsque adhuc locum numerantur 950. miliaria, quod quidem iter à 21. Julij vsque ad 26. Augusti emensi sumus.

Die 27. Augusti venerunt duo NEGRI siue Aethiopes ad naues nostras, ab Admiralī Londinensi ad nos missi, hi nutu significabant, nauem quandam Lusitanicam non procul à nobis in portu isto quiescere, itaq; minima nostra nauis THE GALLANT ad tria vel quatuor miliaria ascendit, sed cum PILOTA siue gubernatore destitueretur, vltius progredi non audebat, finis enim ad tria

ad tria vel quatuor miliaria ibi in terram excurrit, & petiulosa est profunditatis, ut ex quodam Lusitano postmodum cognouimus.

Die 28. Augusti, missi sunt quidam, qui medium diem saltando & voluptates alias exercendo sese cum NEGRIIS siue Aethiopibus oblectarent, & de nauis hac Portugallensis aliquid expiscaretur. Hi cum rursus nauis conscendere vellent, reppererunt Lusitanum quendam post carecta latentem. Qui cum captiuus ad nos adduceretur, referebat, nos non sine ingenti periculo posse ad pagum istum nauigando peruenire, & nauem de qua nobis dictum fuerat, inuestigare, itaque diligenti habita examinatione & tortura etiam praemissa, cum animaduertemus ipsum vera profectum, ab inuestigatione & persecutione nauis istius abstinimus. Inter alia affirmabat hic captiuus etiam, quod nauem suam isdem in locis per maris intemperiem amississet, & quod in numero istorum qui captiui erant NEGROS siue Aethiopum duo adhuc superessent sui socij siue comites itineris. Nomen ipsi Emanuel fuit, patria Portuensis ex Portugallia erat.

Die Augusti 29. nauis egressus Dux noster CANDISCH, una cum 70. viris, pagum quendam ingressus est, ex quo, post conflagrationem aliquot ædium, spolia abduximus, quæ tamen exigua erant, propterea quod populus cum bonis suis ad alia sese contulerat loca. Hinc discedentes, peruenimus ad pagum quendam apertum, multis tamen arbutis cinctum, NEGRII vero vel Aethiopes aduentantes nos sagittis suis pro virili exceperunt, sed non plures quam tres ex toto nostrorum numero vulnerarunt, qui, licet veneno a sagittis istis infecti fuerint, Dei tamen beneficio in viuis conseruati sunt. Pagi ipsorum, pro loci istius qualitate vel potius rusticitate muro luteo cincti sunt, aream capacitatis satis magnæ habent sudibus cinctam atq; munitam. In plateis, ædibusq; sordium nihil colligitur. Homines siue NEGRII isti, subiectissimi sunt suo Regi, cui multum etiam honoris exhibet, sic enim ex quibusdam accepimus, qui obsides in locum duorum NEGROVUM de quibus supra dictum, ipsis dati erant. In hoc pago ultra ædes 100. numerari non poterant.

Septemb.

Primo Septembris, multi ex nostris nauibus egressi, in insula sua per totum diem nullo prohibente lauerunt. Sequenti vero die, cum faber quidam lignarius ad arbuta ejus loci fecisset, opus naturæ perfecturus, conspexit forte fortuna NEGROS ibidem latitantes, qui postquam animaduertent se visos & exploratos esse, subitanea & forti impressione impetum in nostros fecerunt, ita ut fu-

gam arripere nostri cogerentur, in qua tamen luga non pauci vulnerati sunt, in primis vero miles quidam, GUILHELMVS PICKMAN, in partem pedis superiorem, seu femur, sagitta percussus est, qui cum eam extrahere niteretur, fracta est, cuspidem in carne permanente, per noctem autem a veneno isto totus venter ita intumuit, ut colorem atramentati referret, unde sequenti die mortuus est, & venenata cuspis postmodum extracta. Verum illud ex herba quadam exprimitur.

Die Septemb. 3. multi ex nostris suis nauiculis ad 4. miliaria ascenderunt, & multos pisces ceperunt, multa itidem poma citria, ab arboribus decerpta, nobis attulerunt, & in reditu duos bubalos conspexerunt.

Die 6. Septemb. ex portu egressi, a SIERRA LEONA cursu soluiimus.

Die sequenti seu 7. Septemb. discessimus ab Insulis CABO VERDE, siue promontorii viridis, quæ alias Insula a MADRABUMBA dicuntur, & 10. miliaribus a promontorio SIERRA LEONA distant. Vesperis circa horam quintam ancoras emisimus ad duo miliaria ab Insula quadam, quam postmodum ingressi, nihil inuenimus præter arbores VANNANAS. Habitabatur autem meris NEGRIIS. Die 8. Septemb. circa insulam istam, quadam nauicula nostri profunditate aquæ explorantes deprehenderunt eam in circuitu istius loci esse 5. florum, quibusdam vero in locis duo tantum, item 6. & plura inueniunt filia. In plaga Insulae istius orientali, pagus erat in quo NEGROS habitauerant, ut ex victualibus reperitis colligere erat. In plaga australi aquam recentem nullam inuenimus, sed in plaga Septentrionali eam tribus vel 4. in locis accepimus.

Insula ista continuam spectatoribus exhibet syluam, excepto quodam tantum loco, ubi ædificia ipsorum extructa sunt, qui locus undique arboribus VANNANAS profertentes cinctus est, quæ fructum illum bonum & salutarem ferunt. Tractus hic perpetua tonitrua, fulgura & pluias hoc mens habet, cujus quidem rei causam esse iudico quod sol linea æquinoctiali proximus est.

Die Septemb. 10. soluiimus ab Insula MADRABUMBA, Brasiliam siue Americam petiti.

Vltimo Octobris delati sumus ad montem Orob. quendam, 24. fere miliaribus a CABO FRIO seu promontorio frigido, in Brasilia distantem, cujus vertex formam rotundæ ciuitatis habebat, juxta autem montem istum duæ adhuc Insulae sitæ erant.

Primo Nouemb. nauigauimus inter Insulam S. SEBASTIANI, & continentem terram, Nouemb.
terram,

terram ad quã deinde et appulimus & instrumenta nostra nautica reparauimus. Hoc in loco etiam celocem extruximus ex materia, quam nobiscum in nauí nostra habebamus. Victores etiam vasa & dolia nostra repararunt, quæ aqua recenti impleuimus. Comorati sumus autem istic loci ad 23. vsque Nouembris, prospicientes nobis de omnibus rebus necessariis. Interea dum hæc ageremus, conspeximus forte fortuna CANOAM quandam, peculiariis cuiusdam generis, quæ ex flumine IENERO veniens, Insulam S. VINCENTII petebat, in eam ex mancipia cum Hispano quodam erant, qui Archithalassonaui nostra, quæ ADMIRALIS vocatur, CHRISTOPHORO nimirum HARE, notus & familiaris fuit. Hic enim Christophorus Anno 1581. cum nauí quadam in Insula S. VINCENTII fuerat. Itaque cum speraremus alium quandam Anglum in Insula S. VINCENTII habitantem, (quæ quidem

non ultra 20. miliaria ab isto loco ubi tunc eramus, aberat) cum cibariis quibusdam assequi, dimisimus hunc Hispanum cum literis ad conterraneum nostrum in Insula S. VINCENTII habitantem exaratis. Qui quidem promittebat, quod intra decem dies responsum nobis referre vellet. Non enim milites, sed mercatores nos esse tum profitebamur, qui propter mercimonia nostra, istis in locis versemur. Sed responsum tamen nullum accepimus, itaque cum tempus à nobis deputatum præterisset, nosque spe nostra frustratos esse videremus, paratis rebus omnibus, ex hac Insula S. SEBASTIANI 23. Nouemb. rursus soluimus.

Die 16. Decembr. peruenimus in oram *December.* Americæ ad 47. & dimidium gradum, Terra à nobis 6. miliaribus versus occasum aberat, & nos ita in littore vsque ad 48. gradum ascendimus.

Die 17. Decembr. portum quandam ingressi sumus, quem Admiralis noster qui primus cum ingrediebatur, PORTUS DESIRE, hoc est, portum desiderii vel desideratum & exoptatum nominabat. Intra portum istum vna atque altera Insula conspicitur, circa quam magna copia canum marinorum, ingentis & formidabilis magnitudinis inue-

nitur, qui quoad anteriorem corporis partem, Leoni haud immerito comparantur, caput enim collum & tota anterior pars longissimis densissimisque pilis formidabilis est, pedes ipsorum formam manuum humanarum repræsentant, catulos singulis mensibus progenerant, & lacte nutriunt, in maribus quærunt, pisces nimirum omnis generis.

neris. Catulicorum cibum optimum præbent, carnem enim habent quam quoad saporem discernere à carne ouilla non facile possis, siue assam siue elixam eam comedas, canes ipsi tanti sunt roboris, ut vix quatuor viri aliquem superare & interficere possint, quin etiam gladio vel hasta transfixi ad mare properant, nec moriuntur donec capita ipsorum probe conterantur. Auium præterea magnus ibi proventus est, quæ terram instar cuniculorum perfodiunt, atque in istis foraminibus oua sua excludunt, volare nequeunt, cum alas habeant pennis destitutas, vescuntur piscibus marinis, & nobis dictæ sunt aues PINGVINÆ.

In hoc portu elegans est & periculi expers nauium statio. itaque naues nostras in terram subductas ibi purgauimus & reparauimus.

Die 24. Decembr. quæ natalem Christi proxime præcedit progressus est forte fortuna vir quidam cum puero vnicū miliare à nauibus in vallem pulcherrimam ad radices montis sitam, ubi ante duos vel tres dies puteum nostri fecerant, propter aquæ dulcis & recentis isto in loco defectum, circa hunc puteum cum indusia sua lauarent, oppressi sunt ab Indis, qui in montes aufugerant, & sagittis vulnerati. Cum autem Dux noster cum 16. vel 20. armatis eos aggredereetur, facile in fugam versi sunt, licet 50. vel 60. omnino essent. Vir quidem ille nomine GARCE, in genu, puer vero in humero vulneratus erat. Sagittæ erant ex tenui arundine acutissimo filice in extremitatibus armatæ. Homines fere sunt, qui Christianorum aspectum sedulo fugiunt, & brutorum instar animalium viuunt. Quando defunctos suos sepelire volunt, moris est apud ipsos, ut eos ad scopulos, qui in littore maris sunt, perducant, atque in cacumine eorum vna cum arcubus, sagittis, aliisque rebus preciosioribus, quas in vita sua charas habuerunt, eos sepeliant. Inprimis vero quibusdam glebis delectantur, quas in littore maris repertas, artificiose præparant & secant, ita ut quadratæ appareant, & postea capitibus defunctorum supponunt. Sepulchra eorum ex magnis & oblongis præparata lapidibus, vndique sagittis defunctorum cinguntur, rubro colore tinctis, quo viui etiam seipso pingere consueuerant.

Die 28. Decembr. soluimus rursus ex portu THE DESIRE, Insulam quandam petitori, quæ versus austrum tribus miliaribus à portu abest. Cumque quod superat nobis de auiibus nostris PINGVINIS, sale conditum esset, progressi sumus paulatim in littore versus austrum.

Die 30. Decemb. præteruerti sumus scopulos, 5. fere miliaribus à terra distantes. Hi scopuli ad 48. gradus versus austrum à linea æquinoctiali excurrunt.

Anno 1587. die 2. Ianuarii, offendimus pulchrum CABO siue promontorium, 51. gradibus à linea æquinoctiali, & aquæ profunditas ibi erat 7. filorum, vno miliari à terra.

Die 3. Ianuar. aliud CABO seu promontorium offendimus, quod 52. gradibus & 45. minutis à linea adest, & excurrit vsque ad ostium periculosissimi tractus ESTRECHO DE MAGALLANES, qui tractus quibusdam in locis 5. vel 6. miliaria in latitudine habet, quibusdam vero in locis est arctissimus. Sub hoc promontorio cum aliquandiu quiesceremus, ancoram quandam per procellas & tempestates nimias amissimus triduum integrum durantes.

Die 6. Ianuarii fretum MAGALLANES, viam angustissimam ingressi sumus.

Die 7. huius arctam hanc viam ingressi, Hispanum quendam in littore cepimus, qui vna cum 23. Hispanis ibi commorabatur. Superstites hi nimirum erant ex 400. qui ante tres annos in præsidium ad hæc angustias positi fuerant. Omnes autem exceptis hisce 24. fame & siti interierunt. Superauimus autem eodem adhuc die fretum siue angustias eas, ad quas ab ostio numerantur 14. miliaria, quod ostium ab angustis istis ad 52. gradus ascendit. Ab hoc loco vsque ad Insulam istam, in qua aues PINGVINAS cepimus, numerantur 10. miliaria versus occiduum vel austrum potius.

Die 8. Ianuar. emissis anchoris nostris, plurimas aues PINGVINAS cepimus, & in futuram necessitatem sale conditiuimus.

Die 9. Ianuarii soluimus ex ista Insula versus austrum, ad regiam ciuitatem PHILLIPPI, ab Hispanis ibi extructam. Hæc ciuitas quatuor propugnacula habebat, quodlibet vno tormēto æneo formidabile. tormēta autem ista omnia propter aduentum nostrum in terram desossa erant, exceptis rotis, quæ in locū suum erant dispositæ. inquisiuius igitur tormenta ista, & terra eruta, nobiscum abduximus. Ciuitas conuenienti loco extructa, omnibus syluarum & aquarum commoditatibus gaudet, templo pulcherrime exornato & in peculiari loco seorsim posito. Ex patibulo etiam, in quo miserime aliquæ ex suis suspendebant, colligere licebat, eos iustitiæ cultores acerrimos esse. Nostro quidem iudicio ante hæc tempora cibum

cibum alium non habuerunt præter ostreas & testudines, rara enim ibi animalia cernebantur, & ex sylvis vix feram vnam atque alteram potum ad aquam prodire videbamus. Hispani cum solummodo in finem istum in locum missi erant, ut transitu alios prohiberent, & neminem in Oceanum australem præter suos dimitterent, verum testante id experientia, Deus huic eorum instituto manifeste repugnauit. Licet enim iam biennium ibi essent, serere tamen nihil poterant, unde fructum aliquem perciperent, quo sese sustentarent, præterea etiam impetus & insultus Idorum sustinere quotidie cogebantur, unde factum ut absumptis omnibus quæ ad sustentationem eorum facere poterant, ipsi tandem fame in propriis ædificiis, imo & in vestimentis suis perierint, quemadmodum multos adhuc in vestimentis suis fame ita confectos & mortuos inuenimus. Cum igitur vna pars ciuitatis fetore defunctorum cadauerum admodum inficeretur, coacti sunt reliqui, qui in viuis adhuc erant, ciuitatem deferere. Hoc autem antequam facerent, omnia arma & instrumenta bellica in terram defoderunt, & postea progressi in littore maris victum suum quæsiuerunt, ubi ultra annum integrum foliis arborum, pomis, radicibus, auibisque si quas incerpere poterant, sese sustentarunt. Tandem decreuerunt ad RIO DE PLATA hoc est, fluuium argenteum commigrare, cum de 400. tantum 23. in viuis essent, inter quos duæ mulieres erant. Hoc in loco recreauimus nos, bona pace fruantes, & lignis aquaque recenti nobis abunde prospicientes. Dux noster oram hanc, PORTO HAMBRIENTÆ hoc est, portum famelicum vocauit, distat autem à linea æquinoctiali 53. gradus versus austrum.

Die 14. Ianuarii, relicta hac ora, nauigauimus versus austrum, & paulo post declinauimus ad occasum, petentes promontoriū, quod vocatur CABO FROVARD, cuius promontorii angustia versus austrum ad 54. gradus excurrunt. Ab hoc promontorio progressi sumus 5. miliaria versus Septentrionem, ingredientiens riuum quendam maris in plaga australi, quem concharum riuū, à conchis, quæ ibi magna copia reperiuntur, nominauimus. Commorati sumus ibi 6. diebus vento vntes Zephyro.

Die 21. Ianuarii soluius ab hoc concharum riuo, versus occasum 10. miliaria progressientes, ubi in plaga Septentrionali pulcherrimum similiter & arenosum riuum inuenimus, quem Dux noster ELISABETHÆ riuum vocauit. Interea autem dum ibi anchoras emitteremus, mortuus est qui-

dam ex nostris faber lignarius, ad nauem HUGO GALLANT pertiñens, qui etiam ibi sepultus est.

Die 22. Ianuarii, post meridiem ab hoc ELISABETHÆ riuo, ad duo saltem miliaria progressi sumus, ubi iucundissimum fluuium inuenimus, quem ingressus nauicula sua Dux noster, ad tria miliaria perlustrauit, videns inter cætera terram fertilem & planam, qualem alibi locorum nondum huic vsque conspexerat, erant enim salebæ in ista vicinia quamplurimæ. In hoc flumine conspeximus multos barbaros & feros homines, quos etiam assecuti sumus. Erant autem Anthropophagi, & carnibus crudis etiam semper vescerantur. Hi populi in Hispanos aliquoties impetum fecerant. Habebant enim gladios fractos, cultros item, & id genus alia, unde sagittas suas parare & exacuere poterant. Studebant ipsi quidem & nitebantur vnice, ut nos ad sese in flumine isto inuiterent. Sed Admiralius noster cum hoc animaduerteteret, tormenta in eos aliquot emitti curauit, unde plurimi eorum trucidati sunt. Postea ex flumine isto soluentes, peruenimus ad canalē S. Hieronymi, 2. miliaribus à priori loco distantem. ab hoc canali tribus vel quatuor miliaribus progressi, ad promontoriū quoddam in plaga Septentrionali situm, peruenimus, à quo promontorio vsque ad fretum MAGALLANES, fere semper versus occasum est procedendum. In vniuerso hoc tractu, propter ventorum & procellarum multitudinem subinde portum reperere coacti sumus, vento & tempestatibus variis vsque ad 23. Februarii iactati, tot enim in nos pro-

Februarius.

cellæ à montibus irruiebant, ut nisi funes habuissemus solidos & probe compactos, per eundem nobis necessario fuisset. Quin integro etiam mense, quo hic commorati sumus, cibum præter ostreas & aues nullum habuimus, ut ita famis etiam periculum non exiguum fuerit, coactiq; fuerimus instar auis, victum nostrum in agris quærere.

Ab vtraque parte fluminis istius, ad duo miliaria portus & stationes nauium conuenientes sunt. Et nostro quidem iudicio à Canali S. Hieronymi, vsque ad ostium freti supradicti, in Oceano australi, 34. miliaria numerantur, ut ita fretum istud in longitudine 90. miliaria habeat, & ostium freti eiusdem est cum ingressu ex mari septentrionali altitudinis siue eleuationis, 52. nimirum graduum cum duobus tertiis, versus austrū à linea æquinoctiali.

Die 24. Februarii, Oceanum australem ingressi sumus, & in plaga australi cum ex freto solueremus pulcherrimum situm est

promontorium, pyramidem habens satis longam. In plaga septentrionali 4. vel 5. Insula non procul à continenti conspiciuntur. Præterea etiam multa loca depressa quasi, & submersa ista in regione apparent, quæ LAS ISLAS ANEGADAS Hispani, hoc est, Insulas Submersas nominant. Circa meridiem remissimus post nos Insulas istas ad 5. miliaria versus ortum, vento videntes australi.

Martius.

Die 1. Martii, procellæ nos & tempestates ex Septentrione oppresserunt, ita ut ea nocte nauis HVG O GALLANT socios ex conspectu suo amitteret, cum à terra abessemus miliaribus 49. cum dimidio, vel ad minimū 45. Tempestas hæc triduum integrum duravit, quo tempore nos, qui in nauī HVG O GALLANT eramus, reliquis ex conspectu nostro amissis, in maximo vitæ necisque versati sumus periculo, propter rimam vel fissuram nostræ nauis. Coacti sumus igitur strenue totum hoc triduum laborare & aquam effundere, ita ut somnum etiam nullum videremus.

Die 15. Martii, peruenimus cum nauī nostræ HVG O GALLANT, inter Insulam S. MARIE, & continentem regionem, ubi reliquas nostras naues rursus offendimus, quæ biduum nos expectarant apud Insulam LA MOCHA, quæ in latitudinem 38. gradus habet, & versus austrum sita est. Hoc in loco quidam ex nostris cum nauī egredierentur, ab Indis, sagittis vulnerati sunt, qui tamen cum bombardas nostras admodum formidarent, facile in fugam coniecti sunt. Indis hisce perpetuum cum Hispanis odium & bellum intercedit, pertinentq; ad magnam prouinciam ARECCA.

Dicta hæc prouincia ARECCA, regio est auri argentiq; ditissima, nec vnquam ab Hispanis superata, quos viriliter aliquoties sustinuerunt & fortissime repulerunt incolæ. populus enim est audax atque cordatus, qui libertatem suam vnice tuetur.

Die 15. Martii solutis nauibus, in plagam occidentalem Insulæ S. MARIE progressi sumus, aquæ profunditatem 6. filorum habentes.

Die 16. Martii, Dux noster vna cum 70. vel 80. armatis in terram appulit. ibi venerunt ad nos aliqui Indi, cum duobus primoribus istius loci, qui cum nos Hispanos esse putarent, mance salutarunt, duxeruntq; ad locum quendam, vbi Hispani pulcherrimū templum altaribus crucisque imaginibus ornatum extruxerant, circa templum istud horrea erant 50. vel 60. hordeo triticoque referta, tantæ præstantiæ, quantæ in Anglia reperiri vix potest. Inuenimus etiam multos

manipulos radicem POTATÆ, boni cibique omnia parata erant ad censum & tributum Hispanis debitum exsoluendum. Insula hæc multis etiam pomis, suis & gallinis abundat. Populus tanto seruitutis iugo ab Hispanis premitur, ut ne gallina vel porco vesci ipsis liceat, omnes Christiani facti sunt, sed more Ecclesiæ Romanæ, hoc est, didicerunt AVE MARIA, PATER NOSTER, & alias precatilunculas Latine proferre.

Hac occasione nobis de frumento & carnibus suillis prospeximus, quin etiam gallinarum & radicum POTATÆ magnam copiam assumsimus, additis fere 500. canibus marinis, & copioso frumento ex GVINEA, quod MAYS nominant. Quanquam autem de rebus omnibus abunde nobis prospiceremus, satis tamen adhuc ibi reliquimus, & Dux quidem noster duos istos populi primores sempersecum in nauī retinuit, liberaliter tractauit, & vino optimo recreauit. Vnde cum intelligerent Hispanos nos non esse, nutu & signis quibusdam nobis significarunt, nos si ad continentem ARECÆ regionem proficisci vellemus, satis auri argentiq; aliarumque preciosissimarum rerum accepturos esse. Sed cum Dux noster mentem ipsorum percipere non recte posset, & alio etiam properaret, paratis rebus omnibus post aliquot dies inde discessimus.

Die 18. Martii, relicta hac ora, 10. miliaria versus Septentrionem progressi sumus, noctu in litore sub velo acquiescentes.

Die 19. dicti mensis, nauigauimus in litore versus ortum, ad Insulam LA CONCEPTION, id est, conceptionis, nocte autem ancoras firmauimus circa aliam quandam Insulam, vbi tamen egressi nauibus non sumus.

Die 20. sequenti, relicta Insula LA CONCEPTION, ingressi sumus riuum quendam, qui fundum arenosum habebat, vbi licet pecudes & aquam recentem videremus, subsistere tamen nolimus.

Die 30. Martii peruenimus in riuum quendam nomine QVINTERO, cuius eleuatio est 32. graduum & 50. minutarum. Eodem die cum ancoras nostras emissemus, accidit ut pastor quidam pecuarius in cacumine montis dormiret, hic cum expergiceretur, & naues nostras aduentantes videret, supra modum stupefactus, antequam nos ad litus appellere possemus, consensu equo quantum potuit auolauit. Paulo post cum Dux noster assumptis 30. sclopetariis nauī egressus esset, venerunt ad ipsum tres equites, strictos præ sese gladios ferentes, cumque interuallo quo sagitta assequi eos possemus, abessent, substituerunt, & propius accedere recusarunt.

runt. Dux igitur noster duos scopetarios cum FERDINANDO, ad eos ablegavit, (qui FERDINANDVS vnus erat ex 400. istis Hispanis, de quibus supra dictum, quē in ostio freti MAGALLANICI acceperamus) ipsi autem eos admittere cum bombardis nolebant, certo quodam signo indicantes, vnum tantum eos accedere debere, consentimus igitur vt FERDINANDVS solus ad eos iret, nobis non procul subsistentibus. Hic FERDINANDVS postquā diu multumq; cū ipsis locutus fuisset, reuersus tandē retulit, secum ipsis de cibariis & ad victum pertinentibus locutum fuisse, & eos promississe, quod expectationi nostrā abunde satisfacere velent. Postea Dux noster hunc FERDINANDVM cum vno scopetario ad eos rursus misit, sed ipsi vnum tantum ad colloquium admittere volebant, cumq; consentiente scopetario FERDINANDVS eos solus accessisset, ipse subito equo insidens, cum equis discessit, posthabito sanctissimo iuramento quo sese Duci & vniuerso populo non semel obligauerat, quod nos deferere noller, sed ad mortem vsque nobis adhærere. Cum igitur Dux noster audiret eum contra datam fidem discessisse, vasa recentia aqua repleri iussit, & nauem ingressus, constituit sequenti die speculatores emittere, qui ædificia ipsorum inquirentes, spoliarent, & igne penitus euerterent.

Vltimo Martii, capitaneus HAVERS, cum 50. vel 60. scopetariis, ad tria vel quatuor miliaria progressus, gregem boum & vaccarum syluestrium copiosissimum inuenit, similiter equorum etiam & equarum indomitaram, innumeram multitudine, aderant etiam lepores, cuniculi, perdices & id genus aliarum volucres. Terra ferax est & frugifera, nec vllus dulcis aqua in ea defectus.

Cum eoque progressi essemus, vt pergere propter montium altitudinem non possemus, quicquid apud limpidiissimum fontem, inter elegantes salices ex monte promanantem. Cumque nos aqua ista recreassemus, ad naues iterum reuersi sumus per eiusmodi vias & loca, vbi sperabamus homines inuenire, sed totum diem progressi neminem offendimus, præter canes sylvestres. Hostes autem interea, cum ex tribus equibus illis, & FERDINANDO nostro fugitauo cognouissent, nos paucos numero esse, ducentos equos emisertant, qui nos oppugnant, verum cum nos vidissent, & fortiores esse, quam reuera eramus, putarent, appropinquare ausi non sunt, causa autem erroris ipsorum erat, instructa nauis & optimus ordo, quo processimus donec vesperti ad naues & custodiam nostram veniremus.

Die 1. Aprilis, nauibus egressi, ad fontem quendam non procul à nauibus nostris, ad hauriendam recentem aquam processimus, eumque in opere essemus & vasa nostra impleremus, irruerunt in nos ducēti fere equites, qui antequam scopulum istum, in quo aliqui ex nostris armati, constituti erant, assequi possemus, 12. ex nostris apprehenderunt, eosque partim trucidarunt, partim in vincula coniecerunt, reliqui ab illis, qui in rupe vel scopulo erant ex periculo erepti sunt. Ac licet quindecim saltem ex nostris essent armis suis iustructi, integram tamen fere horam eos pugnando sustinuiamus, donec 24. ex ipsorum numero interfectis, reliqui fugam dederint.

Quinto huius, ex sinu QVINTERO solui-mus. Ab isto loco non plus vnico miliari Insula quædam sita est, in qua plurimas volucres, quas supra PINGVINS vocari diximus, accepimus, & versus occasum nauigando processimus.

Die 15. Aprilis, peruenimus ad regionem MARAMORENA, gradibus 23. eleuatam, quæ portum habet bonum propter Insulam quandam non procul inde distantem, quælibet enim nauis ab vtroque latere appellere potest. Itaque ADMIRALIVS cum 30. viris ad terram appulit, quod cum Indi vidissent, statim ex scopulis, in quibus sese occultarant, nobis in occursum venerunt, aquam & ligna secum ferentes, admodum enim sibi ab Hispanis metuebant, populus erat simplex, vitam agens feris brutisque non absimilem. Ducebant autem nos secum ad tabernacula & ædificia sua, quæ miliari fere integro à nauibus nostris distabant, vbi virores quoque ipsorum vidimus. Et ædificia quidē in hanc formam extructa erant: Humi cernebantur strætæ pelles quædam, & circum eas erectæ paludes siue stipites, quibus ligna quædam alia transtuerim imposita erant, ramulis arborum contexta atque munita. Cibus ipsorum sunt carnes crudæ & graucolentes. Si quis ipsorum moriatur, eum vna cum arcu & sagittis, tebusque aliis quæ ei gratæ fuerunt, sepeliunt, aperuimus enim sepulchrum quoddam vt mores & consuetudines eorum probe perdisceremus. CANOÆ siue cymbæ ipsorum pulcherrimæ & artificiosissimæ extructæ sunt, ex duobus coriis siue pellibus ita inuicem aptatis atque dispositis, ac si vesicæ essent. Quin etiam duas habent in CANOIS suis vesicas, quas spiritu oris impletas CANOIS alligant, atque ita aquas ingressi, ingentem piscium multitudinem capiunt, quibus censum vel tributum sibi ab Hispanis impositum exsoluunt, sed pisces admodum sordidè præparant.

Die 23. Aprilis, cepimus nauiculam quandam ex ARECCA venientem, eamque retinentes GEORGIVM nominauimus, populus cum nos videret, relicta naui discesserat, & quum nostri eos insequerentur, apprehendere tamen non poterant, postea portum ciuitatis ARECCA ingressi nauem offenderunt satis magnam, capientem nimirum 100. vecturas siue lastas, sed cum ea iam exonerata esset, prater solam istam nauem nihil acceperunt. Ciues in ARECCA tribus vel quatuor tormentis, PINASSAM siue celocem nostram petierunt, nec multum ab erat, quin eam ex aree siue propugnaculo suo subuertissent, itaque nos cum Pratoria, & altera naui HVGOGALLANT portum ipsum ingressi sumus. Dux enim noster decreuerat, in arcem siue propugnaculum istud impetum facere, antequam numerus eorum augeretur. Causa autem, cur nauis THECONTENT post nos remanserit, erat, quod in loco quodam 14. miliaribus versus austrum ab ARECCA distante, ipsi nauem quandam Hispanicam BORTICIS siue vreis vino Hispanico plenis, onustam, offenderant. Itaque cum tantum inde accepissent quantum capere & vehere poterant, ad nos postmodum reuersi sunt. Ciues autem ex ARECCA cum de aduentu nostro certio-

res facti essent, bona sua omnia partim alio transtulerant, partim in terram defoderant, & vicinos in auxilium exciuerant, ita vt Dux noster nauibus nos egredi prohiberet. Interea dum ibi commoraremur, ipsi suis nos tormentis petierunt, nosque satis fortiter ipsis respondimus. Qui in celoce nostra erant ad littus progressi, nauiculam quantam comprehenderunt, nihil morantes tormenta, quibus sine intermissione, sed frustra tamen petebantur. Posthac misit Dux noster nauiculam quandam cum signo pacis, quæ interrogaret an nauem istam magnæ capacitatis, cuius supra meminimus, redimere vellet, sed ipsi hoc recusarunt, propterea quod sub pena capitis à VICEREGE siue gubernatore Regio in Lima, ipsis iniunctum erat, ne quam nauem aut captiuos etiam pecunia redimerent. Sed Dux noster hoc cum in finem fecerat, vt captiuos qui in QVINTERO comprehensi fuerant liberaret, non vt cum ipsis multum loqueretur & sermones conferret.

Die 25. Huius cum adhuc ibi moraremur, conpeximus nauem quandam ex plaga australi ad ARECCAM ciuitatem peruentam. Itaque Dux noster nulla celoce & nauicula alia, eam persecutus est, sed qui in propugnaculo & altissimis montibus erant, multis

signis

signis naue[m] istam monebant, vt antequam nos eam assequi possemus ad terram appelleret, quo facto nihil eundantes, qui in ea erant, fuga sibi cōsuluerunt, in quorū numero Monachi etiam quidam fuerūt, quod ex vestimentis ipsorū perspicere potuimus. Nos autem eos persequi, consultum non iudicauimus, cum videremus multos ex ciuitate equites, ad eos properare. Recta igitur nauem istam derelictam petiuimus, in qua tamē nihil fere inuenimus, quod laborē nostrum recompensare potuisset, postea ad naues nostras reuersi; magnam istam nauem igne concremauimus, & vnam ex nauigijs minoribus submersimus, reliquis seruatis. Ac tandem ab ARCCOLoluimus, iter versus occasum dirigentes.

Die 27. Aprilis, comprehendimus rursus aliam nauiculam, quæ venerat ex S. IAGO, Insula quadam, non procul à QVINTERO, vbi aliquot ex nostris amiseramus, sita. In hac nauicula Græcū[m] quēdam inuenimus, nomine GEORGIVM, qui peritissimus PILOTTA fuit nauiclerus erat, & habebat cognitionem omnium portuum & totius littoris in CHILI. Homines isti missi erant vt de adlientibus nostris, & amissionē populi nostri eos, quī in LIMÆ erant, certiores facerent, præter Græcū[m] istum, Belga etiam vnus & trēs Hispani in nauicula ista erant, qui omnes id reiurando sese obligare & Sacramēto eadē Dominicæ à Monachis quibusdam accepto, confirmare coacti fuerant, quod si forte caperentur, literas omnes in mare abicere vellent; quemadmodū etiam ab ipsis factum, cum celocē nostram sibi imminētem viderent. Hæc & alia Hispani confessi sunt, cum à Duce nostro criminaliter per torturam interrogarentur, Belga vero ille nihil confiteri, sed potius mori quam periturus fieri volebat. Itaque supplicium strangulationis ipsi Dux noster minatus est, nec prius tamen quicquam confessus est, quam ligato iam collo à terra eleuaretur, quo facto eadē prolatus est, quæ Hispanos quoque confessos fuisse diximus. Itaque nauicula concremata, homines istos captiuos nobiscum abduximus.

Maii.

Die 3. Maii, ad portum quendam peruenimus, tribus pagis conspicuum, quorum nomina erant DARACCA, CHINGA, & PRICA. Ad vltimum huic appulerunt quidam ex nostris, atq; in ædes ingressi, panem, vinum, fœcus, gallinās & id genus alia acceperunt, sed ad pagum ex tribus hisce optimū, propter tempestates & procellas maris maximas appellere non potuimus. Ora hæc 13. gradib. cum duobus tertijs versus austrum à linea æquinoctiali abest.

Die 5. Maii, ex hoc portu rursus egressi sumus, & nauem nostram THE CONTENT, vice Admiralem nimirum, in quadam Insula ZEADES dicta, reliquimus, vbi etiam antea eam amiseramus.

Die 9. Maii, nauem quandam conspeximus, quam naues nostræ Prætoria cum HYGONE GALLANT & GEORGIO insecutæ sunt, vbi GEORGIVM quidenā nauem, quam in portu ciuitatis ARCCOL acceperamus, amisimus; nauem vero quam persequebamur, apprehendere non potuimus; postea GEORGIVM rursus quæsiuimus, sed frustra.

Die 10. Maii, amisit nauis HYGON GALLANT, in qua ego & FRANCISCVS PRÆTORIAMUS, ex conspectu suo, nauem Prætoriam.

Die 11. nos qui in nauī HYGON GALLANT eram, portum quendam ingressi sumus, ad 12. gradus eleuatū, vbi circa vesperam, hora nimirum octaua, fontem quendam recentis aquæ inuenimus, itaq; in terram ad hauriendam aquam egressi sumus, licet 18. tantum numero effemus. Vasis nostris repletis, cum ad naues rursus iremus, manserunt duo vel tres ex nostris in littore, qui cum paululum progredierentur, venerunt ad locum quendam, vbi fere 500. saccos præstantis farinae inuenerunt, ramis arborum contectos, itaq; huius farinae acceperimus quantum nobis sufficere videbatur. Postero die, cum primum aurora oriretur, nauem nostram rursus ingressi sumus, ibique ad meridiem vsq; firmatis anchoris quieuius. Interea qui in pago erant nobis insidias fruētes, pecudes suas ad littus miserunt, vt nos allicerent atq; ex nauī prouocarent, at quinos dolum præsentientes, fidere noluius, sed solutis anchoris die 12. Maii, inde discessimus.

Die 13. Maii, portum quendam ingressi sumus, sub eleuatione 9. graduum situm, ibi cum centurio noster M. BRVER, ARTHUR VVARFORD, IOANNES VVAY, diaconus noster IOANNES NEVVIRAN, ANDREAS VVIEHT, GWILHELMVS GARGEFRED, & HENRICVS HILZIARD, mecū nauī egressi, in littore ad quartam miliaris partem præcederent, inuenerunt nauiculam quandam, 5. vel 6. lastarū ad littus protractam. Hanc summo cum labore in aquam rursus detruximus, & ego cum centurione postmodum ingressi sumus, reliquis bombardas suas afferentibus. Sed vix ingressi aquam ad genua habuimus ascendētem, ita vt clypeis nostris effunderē eam non possemus, & parum abesset, quin submergeremur. Cum autem tandem ex nauicula ista egressi effemus, nouitū eccē periculum nobis metuendum fuit, proprium enitū nostrum scalum cernere

amplius non poteramus, tandē autem cum cum rursus videremus, nec tamen eis propter maris intemperiem ad litus appropinquare, & nos recipere posset; coacti fumus tranando eum assequi, ubi aliquoties ad humeros vsque in mari stetimus progressique sumus, donec tandem Dei beneficio, bini ad illum pertingeremus, & 14. huius mensis die, inde rursus solueremus.

Die Maii 16. ex nostris 16. qui in naui *HVCO GALLANT* eramus, magnam nauem cepimus, in qua 24. personæ erant; quæ ex *GVAIAVIL* veniens *LVDOVICVS* dicebatur, & 300. lastarum siue vecturarum capax erat. Pugnavimus cum illis ferē dimidiā horam, Pilotæ siue Naclerus eius dicebatur *CONSALVVS DE DVBAS*, hunc vna cum *NEGRO* siue *Æthiope* quodam nobiscum summus. Naui nihil præter trabes & quæ ad victum necessaria erant habebat. Itaq; cum ad 7. miliaria discessum ab isto loco fuisset, eam aqua submersimus. Hæc omnia facta sunt in loco 7. gradibus versus austrum à linea distante. Submersimus etiam cymbam seu nauculam ipsi adhærentem, & nihil ex ea accepimus præter velum anterius & comineatum seu victum necessarium.

Die 17. Maii, inuenimus rursus Prætoriam & naues nostras cæteras, focii autem nostri interea duas ditissimas naues acceperant, *Saccaro*, *Syrupo*, *MAYS*, aluta, abdomine, saccis *PINTADOS* refertis, frumento *Indico*, aliquibus *MARMELADIS*, & 1000. gal-
linis, onustas.

Altera naui maxima ex parte farina triticea siue similigine, & *MARMELADIS* onusta erat. Altera vero æstimabatur 20000. librarum *STERLINGS* hoc est, nostratis monetæ 200000. coronatorum. Nos nauibus nostris repletis, populum qui in viuis adhuc erat ex istis nauibus in terram deposuimus.

Die 20. Maii ingressi fumus portum ciuitatis *PAITA*, ubi cum anchoras nostras emissemus, Dux noster vnā cum 60. vel 70. armatis nauibus egressus, præliatus est cum incolis ciuitatis, eosque in fugam versos persecutus est vsque ad verticem montis ab altera parte ciuitatis siti. Mancipia tamen quædam, & cum his pauci alii, mandatum acceperant à Gubernatore suo, vt manerent in eo ciuitatis loco, vbi nouum propugnaculum & castellum extruere cœperant. Horum 100. fere numero erant, & signum sanguinci coloris præ se ferebant. Præfectus rei bombardicæ multa in eos tormenta ænea emisit, fecitque vt locum istum deserere & in montem quendam sese recipere cogerentur, ex quo bombardis nos suis petere conabantur. Nauibus igitur egressi, post occupa-

tam & expugnatam ciuitatem *PAITA*, isti montes perreximus, & facile omnes in fugam conuertimus. Cum autem in montes venissemus, inuenimus occultam istam viā qua ex ciuitate in montem iuerant. Inuenimus etiam 25. libras argenti & supellectilem domesticam omnis generis, ædificia ipsorum variis bonis abundabant, sed Dux noster consultum non putabat nos prædæ & spoliis inhiare, quæ nobis impedimento esse poterant, cum nesciremus qualibus nos armis hostes aggredi vellent, & vero certo sciremus eos multo plures quam nos esse, præterea etiam dimidio prope miliari à nauibus aberamus. Itaque reuersi sumus in ciuitatem *PAITA*, quæ pulchre extructa erat ita vt plateæ etiam omni sterquilinio destituerentur. Ædificia ad minimum 200. & curiam habebat splendide exornatam, verum nos iniecto igne totam ciuitatem cum omnibus suis bonis funditus deleuimus, quæ bona ad minimum 18000. coronatorum æstimabantur. Quin etiam minorem nauiculam quam in portu inuenimus, incendi-
mus, ac tandem descendentes cursum nostrum ad Insulam *PYNA* direximus.

Die 25. Maii peruenimus ad Insulam *PYNA*, in qua conueniens nauium statio est, ibi inuenimus ingentem nauem 250. lastarum, quæ submersa, ad terram appulimus, ubi Dominus Insulæ istius habitabat. Habitatio eius in littore splendidissime extructa erat, multis contignationibus exornata, ita vt vndique tam in mare quam in terram prospectus inde pateret. In inferiori parte istius domus cœnaculum erat pulcherrimum, & in eo locus ad conuulsanda bona separatus atque distinctus, in quo loco *BOTRIOTOS*, hoc est, lagenas inuenimus picæ, resinæ & lino, vnde testes & funes parantur, repletas, nam in hac Insula optimi funes quorum in mari australi vsus est, conficiuntur. Hic *CASSIQUE* siue Dominus, omnes istius Insulæ incolæ ad suos labores adhibet. Ipse met Indus erat, uxorem vero pulcherrimam ex Hispania fœminam habebat, quæ eum propter splendidam istam habitationem & bona quibus affluebat plurima in matrimonium admiserat. Fœmina hæc instar Reginæ ab incolis colebatur, pedibus terram nõ attingebat, (hoc enim contemptus signum apud eos habetur) sed si quando animi recreandi & aeris mutandi gratia portam egredi volebat, in lectica quasi à quatuor viris siue baiulis efferebatur. Linteo siue munimento quodam aduersus solem & ventum utebatur, & pedissequas habebat quamplurimas, quemadmodum etiam famulos in seruitium suum ex præstantissimis totius Insulæ

fulæ iuuenibus selectos. Verum cum propter tranquillitatem maris & ventorum nō statim appellere ad litus possemus, fœmina hæc cum suo Marito & omnibus Indianis & Insula aufugerant atque in continentem sese receperant, acceptis secum vltra 100000. coronatis, quod ex capitaneo quodam cognouimus, qui cum quibusdam aliis in Insula relictus, & à nobis comprehensus erat, cum nauicula sua ad nos appelleret exploraturus qui & quales essemus.

Die 27. Maii, Dux noster cum quibusdam sclopetariis aliisque militibus in continentē terram profectus est, ubi hunc CASSIOVE siue Regulum cum vniuerso suo thesauro commorari capitaneus dictus affirmauerat. Cum autem ad terram istam veniremus, inuenimus 4. vel 5. naues, VANNANIS, funibus, farina, alioque commearu onustas. Dux igitur noster capitaneum istum captiuū seuerè interrogabat, proposito etiam mortis periculo, quidnam hæc naues sibi vellent, sed ipse se ignorare affirmabat, & cuius essent, & in quem finem eo adductæ, nemo enim gentium ibi conspiciebatur. His igitur emissis progressi sumus, affirmauerat n. nos CASSIOVE siue regulum istum cum vniuerso thesauro suo facile posse inuenire & capere, cum in loco isto, in quem confugisset, non plura quam 3. vel 4. ædificia extructa essent, & ipse nobis resistere nullo modo posset. Sed cum huic relationi nō responderet euectus, cœpimus ipsum vrgere, vt quid naues istæ sibi vellent, sine cūctatione diceret. Respondit igitur se ignorare vnde venissent, nisi fortasse pro 60. militibus cōmeatum veherent, qui, vt audiuisset in ciuitatem GVIAQVIL profecturi erant, quæ ciuitas 6. miliaribus ab ista Insula aberat, vbi 3. vel 4. naues Regi Hispanorum tum extruebantur. Ea in ciuitate plerunque 100. militum præsidium esse solebat, sed quia de nostro aduentu audierant, adhuc 60. sibi adiungi petierant, in nauium & ciuitatis tutelam.

His auditis capitaneum istum quidem Dux noster nondum dimisit, sed populum ad constantiam admonens, noctu ignotam quandam syluam ingressus est, venitque ad istum locum vbi præcedenti nocte incolæ Hispani in excubiis fuerant, & paulo ante nostrum aduentum tanta cum festinatione discesserant, vt cibum etiam ad ignem appositum deseruissent. Bona vero sua vel secum abstulerant, vel in terram absconderant, ita vt nihil eorum inuenire possemus. Acceptis igitur aliquot gallinis, & aliis quæ palato nostro conueniebant cibis, inde discessimus.

Die 29. Maii, Dux noster paruum quan-

dam Insulam ingressus est, non procul à PVNA insula distantem, in quam Dominus Insulæ PVNA, omnia sua peristromata, quibus cœnacula domus suæ exornare consueverat, ex corio inaurato artificiosè facta, vasa item domestica, & vniuersam supellectilem, cum nauium etiam munitionibus, deduxerat, de quibus omnibus quicquid maxime arridebat accepimus.

Insula ista pulcherrima, & rebus omnibus affluentissima est, sed nec auri nec argenti fodinas habet. Circa arcē istius CASSIOVE adhuc 200. ædificia extructa erant, & totidem in pago vno atque altero eiusdem Insulæ, quæ quoad magnitudinem cum Insula WIGT siue VECTI prope Angliam sita, comparari cōmode potest. Ab vno domus istius latere pulcherrimus hortus conspicitur, variis floribus ornatus, in cuius extremitate pureus repēritur aquæ dulcis atq; recentis, cinctus vero hortus iste arboribus quibusdā est, in quibus Gossypii nascitur, hac ratione. In summitate arboris fructus quidam instar pomi crescit, ex quo postmodo gossypium prorumpit, semine in medio instar fabæ vel pisiculi in cluso. Quodlibet autem pomū 7. vel 8. eiusmodi grana feminis continet. Gossypio igitur maturo si non pomum istud aperiatur, grana ista sua sponte erumpunt.

In horto hoc etiam ficus per totum annum fructus suos ferentes, PEPONES, itemdē, MELONES, Cucumeres, Raphani & alii fructus iucundissimi, herbæque iuuatissimæ reperiuntur. Ab altera domus istius parte pomarium situm est, Chrysomelis, pomis citrinis, pomis punicis, & aliis id genus fructibus ornatum. Cæterū prata & pascua habentur ibi optima, vnde equis, bobus, vacis, vitulis, ouibus, caprisque quamplurimis abundant, magna præterea ē columbarum, gallinarū, anatum, auiumq; id genus aliarū ibi reperitur copia. Præterea etiam templū non procul ab ædibus istius CASSIOVE extructum erat, in quo missæ populo præcinebantur, nam cum fœminam istam Hispanicam in vxorem duceret, Christianam simul fidem & religionem Hispanicam amplexus est. In templo altare erat crucis imagine conspicuum, & 5. campanæ, quas nobiscum abduximus, templo igne succenso.

Interea temporis socii nostri nauem Prætoriam purgarunt, refecerunt atq; in aquam rursus deduxerunt. Nos autem die nocteq; circa domum istam in excubiis fuimus.

Secundo Iunii cum excubitores nostri exiuisent ad cibum inquirendū ex improviso 100. Hispani impetum in nos suis bombas, disclopetisque fecerunt, qui præcedente nocte ad alteram partem istius Insulæ appulerant.

pulerant. His sese coniunxerant omnes qui in Insula ista erant, armis suis probe armati & instructi, cuius quidem coniurationis autor NĒGER siue Æthiops EMANVEL erat, cuius supra quoque mentio facta est, qui à nobis aufugerat, cum primo ad Insulam istā venissemus, ibi non exiguo in periculo fuimus, omnes enim dissipati, & vix 16. vel 20. vno in loco congregati eramus, itaq; etiam duo ex nostris trucidati sunt, priusquam ædificia assequi possemus. Quamvis autem sesquihoram eos pugnando sustinuerimus, tandem tamen multitudini eorum cedentes ad litus vsque progressi sumus, vbi fortiter etiam cum istis dimicauimus, donec ZACHARIAS SAXIE, qui lancea sua viam, qua ex monte descensus patebat, præcluserat, & duos Hispanos trucidauerit, ipse globo per medium pectus transmissio, lethaliter vulneratus in vera Dei inuocatione honestissima morte occumberet, postea enim hostes à littore fortissime abegimus, & subinde quoddam cymba vel naucula aliqua ad naues nostras remisimus. Interea ROBERTO MALDOCK hoc accidit, vt propria sua bombardæ sese interficeret, globo per caput suum transmissio. Quia autem ego, FRANCISCUS PRETTIE cum THOMA ANDRES, STEPHANO GOMIER, & RICHARDO ROSA in littore constituti eramus vt hostes aliquo modo reprimeremus, ne transitu ad mare socios prohiberent, tormenta nostra in rupem collocauimus, vnde hostes ferire optime poteramus. Tandem autem & nos naucula insidentes ad socios reuersi sumus. In hoc conflictu ex hostibus 46. interempti sunt, quos ab ipsis in arbuta, & domos veteres protractos postea inuenimus. Ex nostris autem nouem trucidati, & tres captiui abducti sunt.

Eodem adhuc die, qui erat 2. Iunii, iterum ad terram cum 70. armatis appulimus, & hostes nostros aggressi in fugam vertimus, quamvis Hispani quidem 100. sclopetis & bombardis, Indi vero 200. arcubus & sagittis probe armati & instructi essent. Postea igne in ciuitatem iniecito, eam funditus deleuimus. Quin & hortos extirpauimus, & quatuor ingentes naues, quæ quidem nondum perfectæ erant, igne exussimus.

Die 3. Iunii nauis nostra THE CONTENT in terrâ subducta & sordibus expurgata fuit in omnium nostrum præsentia, PINASSA etiam nostra siue Myoparo quam Hispani igne accenderant, rursus reparata est.

Die 5. Iunii, relicta Insula PVNA, in qua vndecim diebus commorati eramus, peruenimus ad locum quendam RIO DOLCE hoc est, flumen dulce dictum, vbi recentem a-

quam hausimus, & nauem nostram HVC GALLANT submersimus, propter defectum populi, capacitas eius erat 40. lastarum.

Die 10. Iunii, Indos quos cum naucula quadam interceperamus, cum primum Insulam PVNAM ingressi essemus, in terram rursus deposuimus.

Die 11. soluiumus ex portu RIO DOLCE.

Die 12. Iunii lineam æquinoctialem transgredientes, toto huius mensis residuo tempore versus Septentrionem nauigauimus.

Die 1. Iulii, cœpit nobis apparere portus *salim*. NOVAE HISPANIAE, & mansimus in loco quodam 4. miliaribus à terra, ad 10. autem gradus à linea æquinoctiali versus septentrionem sito.

Die 9. Iulii cepimus nouam nauem 120. lastarum, in qua Gallus quidam MARSILIA oriundus erat, nomine MICHAEL SANCIVS. Hic primus erat qui nobis aliquid diceret de nauī S. ANNA, quam postea cepimus cum ex Insulis, quas PHILIPPINAS nominant egrederetur. In hac nauī 6. personæ erant, quas nobiscum retinuimus, quemadmodum etiam vela, funes & ligna pro igne faciendo, nauem vero igne concremauimus.

Die 10. Iulii, excepimus rursus nauculam quandam aliam, quæ mista erat, vt nunciū de nostro aduentu hinc inde in littore habitantibus afferret, vt ex MICHAELE SANCIO percepimus, sed omnes ex ea discesserant. Nulla harum nauium bonis quibusdam onusta erat, sed venerant tantum ex SANSONATO in provincia GVATIMALA de nostro aduētū, alios admonēdi gratia. Itaque igne hanc etiam cremauimus, & ad portum ACAPULCO perreximus, in quo naues quiescere solent, quæ Insulas PHILIPPINAS petunt.

Die 26. Iulii, ancoras emisimus in fluuiū quodam non procul à CAPOLITA, vbi vasa nostra recentī aqua impleremus, nocte vero cum 30. viris ad ciuitatem AGVATVICA perreximus, quæ duobus tantum miliaribus à fluuiū isto, ab æquinoctiali vero linea 15. gradibus & 40. minutis abest.

Die 27. peruenimus in portum ciuitatis AGVATVICA, offendentes ibi nauculam ex SANSONATO, onustam CANOIS, & ANILE, capientem vero lastas 50. Homines autem ex eo omnes discesserant. Appulimus igitur ibi, & ciuitatem yna cum templo atque telonio igne perdidimus. Telonium magnum erat & pulchre exornatum, in quo etiam 60. sacci ANILE repleti, quo pictores vtuntur, tum temporis fuerant, quorum quilibet 40. coronatorum æstimabatur,

præ-

præterea etiã 400. sacci CACAOS ibi erant, quorum quilibet 10. coronatos valebat. Hi CACAOS populo æque ac pecunia accepti sunt, & pro argenteo REGALI dantur 150. æque ac si moneta optima essent, saporem amygdalarum fere habent. Homines ibi eis non tantum vescuntur, sed & potum inde præparare solent. In ciuitate inuenimus corbem multis capsulis, in quibus oleum absynthii erat, refertum. Postquam autem ciuitatem ipsam igne perdidimus, in qua 100. fere ædificia fuerant, venit ad nos is cuius nauis ea fuerat, signũ pacis præ se ferens. Hic quamuis principio cum omni populo ad montes confugisset, tandem tamen ad promissionem & fidem capitanei HAVERS celocem nostram ingressus est, atque ad Admiralem CAPOLITAM perductus. Cumque inuicem hi duo locuti fuissent, ad terram depositus rursus est, quemadmodum capitaneus ei noster promiserat.

Die 28. Iulii, ex CAPOLITA soluimus cum propter maris intemperiem aquam ibi haurire non possemus, & portum ciuitatis AGVATVICA rursus ingressi sumus.

Die 29. Iulii, Dux noster ad terram appulit, vna cum 30. armatis, atque toto militari in syluam progressus est, vbi MESTIZO quendam, nomine MICHAELEM DE TRAXILO, qui telonio præfectus erat, offendimus. Hic copiosam secum suppellectilẽ habebat, quam vna cum eo in nauem nostram traduximus. MESTIZO autem lingua Hispanica idem est, ac filius Hispani ex Indica muliere tanquam ex mixto semine prognatus.

Augustus.

Die 2. Augusti, cum vasa nostra recenti aqua impleuissimus, & hunc MESTIZO examinassimus, eum rursus in terram deposuimus, atque circa vesperam ex AGVATVICA soluimus, quæ ciuitas, vt dixi 15. gradibus & 40. minutis versus occasum à linea æquinoctiali abest.

Die 24. Augusti, Dux noster assumptis 30. armatis, cum celoce nostra portũ quendam ingressus est, quẽ vocant PORTO DE NATIVIDAD, in quo vt ex relatione MICHAELIS SANCII percepimus, PINASSA requiescebat, sed PINASSA hæc antequam nos eo perueniremus ad 12. miliaria ascenderat, ad inquirendos vñones & margaritas. Hic cepimus quendam MVLLATO, hoc est mediũ Æthiopem in lecto decubentem, qui cum literis quibus de nostro aduentu scriptum erat, missus erat, vt omnes de nostro aduentu, vsque ad ciuitatem MEXICO admoneret. Nos equo ipsius interfecto, & literis ablatis, eum rursus dimisimus. Ædificia vero igne exussimus, quemadmodum etiam duas naues non ita pridem extructas, qua-

rum capacitas erat 200. lastarum, postea ad socios reuersi sumus.

Die 26. Augusti, delati sumus in portum ciuitatis S. IAGO, siue Iacobi, vbi vasa nostra rursus recenti aqua repleuimus, in cuius littore plurimæ arbores nascebantur, VANNANAS generantes, aqua autem ipsa piscibus refertissima erat. Quidam ex nostris etiam margaritis inhiarunt, piscari eas volentes, sed raras admodum inuenerunt.

Die 2. Septemb. vesperi circa horam nonam ex portu S. IAGO discessimus, qui portus, 19. gradibus & 18. minutis à linea æquinoctiali versus Septentrionem abest.

Die 3. Septembr. anchoras emisimus in exiguo quodã portu MALACCA dicto, qui portus vnico tantũ militari versus occasum à portu LA NATIVIDAD abest, stationemque nauibus optimam præbet. Circa meridiem, Dux noster vna cum 30. viris, nauibus egressus in pagum quendam Indorum, duobus miliaribus à portu distantẽ, nomine ACATLAM profectus est, ibi inuenimus 30. ædes & templum aliquod, populus vero omnis aufergerat, quemadmodum adhuc quosdam fugientes vidimus. Itaque igne iniecto pagum istum euerimus, atque ad naues eadem nocte reuersi sumus.

Die 4. Septembr. relicto portu MALACCA, cursum in littore tenuimus.

Die 8. huius peruenimus in portũ CHRA CALLA, vbi in littore duas ædes conspeximus, atque portus hic 18. fere miliaribus à CABO siue promontorio CORRIENTES abest.

Die 9. Septembr. emisit Dux noster capitaneum HAVERS, cum 40. armatis, & comitem itineris nobis MICHAELEM SANTIVM addit. Itaque ad duo miliaria in tramite per sylvas ducente progressi, ad locũ quendam peruenimus, vbi tres domos cum quibusdam Indis, vno Hispano, qui erat faber lignarius, & vno Lusitano inuenimus, quos omnes comprehensos vinctosque coegimus, vt nobiscum ad littus procederent, quo cum venissemus, iussit Dux noster, vxores & mulieres eorum multa poma punica, mala aurea, citrina, VANNANAS & id genus alia afferre, quorum maximus ibi est prouentus, quod cum fecissent restituit ipsis viros suos, retento saltem SEMBRANO, fabro lignario Hispanico, & DIEGO Lusitano. Sequenti die ex hoc portu discessimus.

Die 12. Septembr. delati sumus in paruam quendam Insulam S. ANDREAS dictam, vbi multas volucres, & plurimum salis inuenimus, itaque captas volucres partim sole durauimus, partim sale condimus, interfecimus etiam multos SEALES seu canes marinos, & Iguanes, quod genus serpentum est,

est, quatuor pedes & acutam caudam habens, carne dulcissima præditum. In hac Insula usque ad 17. huius commorati sumus, & postea discessimus.

Die 24. peruenimus in portum ciuitatis MASATLAN, ad 23. gradus cum vna secunda, directe sub TROPICO CANCRITUM. In ipso portu fluuius erat vndique conclusus, ita vt per canale tantum inde effluat, in plaga Septentrionali extra canalem aqua dulcis reperitur, sed propter loci incommoditatē vasa nostra vix replere ibi potuimus. In fluuiio isto ad dimidiū miliare à terra multi pisces, & in terra præstantissimi fructus omnis generis reperiuntur, quos collegimus, quamuis non sine periculo.

Die 27. Septemb. solui mus rursus ex portu ciuitatis MASATLAN, iter nostrum ad Insulam quandam dirigentes, vno miliari versus Septentrionem ab hoc portu distantem. In hac Insula naues nostras reparauimus, & nauem celocem extruximus. Non procul autem alia quoque Insula sita est; canibus marinis plurimis abundans.

Hoc in loco aufugit captiuus quidam Hispanus, DOMINGO siue DOMINICVS nomine, qui cum suo custode ad fontem ierat indusia lauandi gratia. Aquam enim ingressus integrum miliare tranando confecit, venitque in continentem terram, ubi postmodum 30. vel 40. Hispanos cum aliquot Indis in præsidio conspeximus, qui ex ciuitate quadam, nomine SCHAMETLAN, ii. fere miliaribus ab isto loco sita, venerant, vt ex relatione MICHAELIS SANCII percepimus. In Insula ista, ubi naues nostras reparauimus, aquam recentem non inuenimus, sed Dei beneficio, cum vix ad 3. vel 4. pedes arenam perfoderemus, satis copiosam eam inuenimus. Et profecto in magno tum temporis propter aquæ defectum versabamur periculo, ac nisi aquam inuenissemus, 20. vel 30. miliaribus regrediendum sane nobis fuisset. Sed Deus excitauit cor Hispani cuiusdam, cui nomen erat FLORIS, hic nobis id dedit consilii, vt arenam effoderemus, cuius quidē rei cum quidam ex nostris periti essent, inuenimus ibi aquæ recentis & dulcis quantū satis erat. Hoc in loco commorati sumus usque ad 9. Octobris, cumque vasa nostra dulci & recenti aqua impleuissemus, profecti sumus circa vesperam, ad CABO siue promontoriū S. LV CAR quod in plaga occidentali promontorii CALIFORNIA situm est.

Die 14. Octob. aduecti sumus ad promontorium S. LV CAR quod fere cum extremitate Insulæ WIGT siue VECTIS comparari potest. Intra promontorium istud ingens finus est, quem Hispani AGVADA SEG VRA

nominant, hunc finum iucundissimus fons illabitur, & ad habitatur multis Indis. Nos in isto flumine vel fonte aquā hausimus & consumimus circa hoc promontoriū, recedēdo reuertēdoque dies aliquot, vsque ad 4. Nouemb. Die 4. Nouemb. cum residuis nostris *Nauem-* duabus nauibus THE DESIRE & THE *ber.* CONTENT, promontorium CALIFORNIA circumnauigauimus, quod ad 23. gradus cum duabus tertiis versus Septentrionem situm est.

Tubicen vel Symphonicus nauis nostræ Prætoriz., ascendens in corbem qui est in summitate mali, vidit nauim ad promontorium properantem, altaque voce nauem istam inclamans, nos non parum exhilarauit, itaque etiam Dux noster & alii in locum istum ascenderunt, cumque remita habere deprehenderent, ad ADMIRALEM detulerunt, qui nobis imperauit vt ad pugnam nos pararemus, postea nauem istam insequentes dedimus operam, vt secundo vento eam aggredi possemus, emisissæ ab vna nauium nostrarum parte tormentis omnibus eam oppugnauimus. Quæ quidem ad regem Hispaniæ pertinebat, eratque ADMIRALIS in oceano australi, nomine S. ANNA, capacitate 700. lastarum. Cum ab vna parte impressionē facere cœpissemus, essemusque omnino vix 50. vel 60. animaduertimus capitaneum istius nauis se ad defensionem ab vtraque parte præparasse, velis enim primum medium vltimumque contexerat castellum, ita vt neminem conspiceremus, interea ipsi sese armis suis probe instruentes, multis lapidibus nauem nostram obruerant, tanta celeritate & multitudine; vt duobus ex nostris interfectis & quatuor vel quinque vulneratis, recedere paululum cogeremur. Sed nihilominus tamē denuo nauem istam aggressi, tormentis nostris eam perrupimus, multis vulneratis & plane occisis. Capitaneus sese dedere nolens fortiter cum suis pugnabat. Itaque Dux noster tertio eam irruens tanta tormentis suis tonitrua excitabat, vt naui admodum perforata, multisque in ea interemptis, abiicere tandem animum inciperent, præsertim cum etiam in periculo submersionis essent, propter nauem multis ictibus perfossam. Postquam igitur 5. vel 6. horis nobiscum pugnasent, signum pacis naui suæ præfigentes, quærebant nobiscum pro impetranda pace & gratia consequenda agere, & simul suam bonorumque suorum salutem exorare. Itaque Dux noster depositis velis capitaneum nauicula quadam ad se venire iussit.

His auditis gauisi sunt admodum feceruntque quod iusserant. Paulo post venit ad nos

October.

ad nos præcipuus ex mercatorib. qui in naui ista erant, procidensq; ad genua Ducis nostri, gratiam exorabat, qui etiam omnia ipsis condonauit, remisitque quæ hætenus facta erant, hac tamen lege, vt nobiscum candide agerent, & omnes opes diuitiasq; nauis suæ fideliter indicarent, quod mercator se facturum promisit, iussitq; statim Capitaneum & PIOTTA siue Nauarchum vocari, qui cum aduenissent & parem Duci nostro reuerentiam honoremq; declarassent, pacem ipsis Dux noster promisit, quo facto, Capitaneus & PIOTTA Duci nostro bona indicarunt, quæ in naui ista veherentur nimirum 122000. PEZOS auri, PEZO autem 4. solidos Anglicanæ monetæ, nostratis autem, florenum valet. Deinde pannos ex serico, vt pote Damascenos & alios preciosissimos, muschi etiam & aromatum bonam copiam, præter omnis generis cibaria & vinum præstantissimum. His itaque commemoratis & consignatis, iussi sunt in naui Prætoria vltiorem resolutionem & responsionem expectare.

Die 6. Nouembr. ingressi sumus portum AGVADA SEGVRA vel PORTO SEGVRO, id quod portum securum sonat. Atque ibi vniuersum nauis Hispanicæ populū, tam feminas quam viros numero 190. personas in terrâ deposuimus, cum non procul abessent à fonte dulcis & recentis aquæ, locus iste piscibus, auiibus, lignisque, leporibus item cuniculisq; abundabat plurimis. Cumq; Dux noster omnis generis cibos & vinū ipsis concessisset, ipsiq; ex velis & asseribus tabernacula sibi figere & nauiculam Barquā extruere facile possent, nauem istam bonis exonerauimus quæ inter socios distributa sunt, ita vt quilibet suam inde partem acciperet. Licet autem murmurare quidam die 8. Nouemb. aduersus Ducem cepissent, & hac distributione non acquiescere vellent, illi potissimum qui in VICE-ADMIRALI naui THE CONTENT erant, tamen omnia statim sopitata sunt atque transacta.

Die 17. Nouemb. qui solennis est coronationi Regiæ maiestatis in Angliā, emisit Dux noster omnia tormenta ænea tam maiora quam minora, & sub noctem ignis lætitiæ accenso, earum vt & antea emisit, magnā cū admiratione Hispanorum, qui tale quid antea nunquam viderant. Sequenti die Dux noster, Capitaneum Hispanum in libertatem asseruit, & plane dimisit, addito ipsi honorifico munere, relictis etiam armis quibus sese contra Indos tueri atq; defendere posset. Antequam autē Dux noster inde discederet, accepit ex naui ista S. ANNA duos pueros ex IAPONIA oriundos, qui patriam

suam linguam legere scribereque poterant, vnus vocabatur CHRISTOPHORVS, eratq; annorū 20. alter COSMVS annos natus erat 17. ambo ingenti præstantissimi. His adhuc tres adiūxit, ex Insula MANILLA oriundos, quorum primus dicebatur ALPHONSVS, eratq; annorū 15. alter ANTONIVS DE DASI 13. tertius 9. tantū annorū erat. Hos vero in Angliam aduectos postmodū Comiti ab ESSEX obtulit. Præterea assumsit adhuc vnum nomine NICOLAVM RODVGO Lusitanum, qui non tantum in CANTON aliisq; locis in CHINA, sed & in Insula IAPAN, quæ Insula argenti auriq; ditissima est, & in Insulis PHILIPPINIS fuerat. His adiūxit præterea & Hispanum quendam, qui PIOTTA erat, habebatque cognitionem locorum ACAPULCO & totius littoris inter NOVAM HISPANIAM, & Insulas LADRONES, vbi Hispani plerunq; appellere solent, quando inter ACAPULCO & Insulas PHILIPPINAS iter faciunt. Insulæ LADRONES non tantū aquam habent recentem, sed & VANNANAS, & radicem POTATE, quamvis meris Barbaris impiisque hominibus habitentur.

Die 19. Nouembr. Dux noster circa quintam pomeridianam, nauem Hispanicam S. ANNA iniecto igne perdidit, quamvis 500. adhuc lastis variarum mercium onusta esset. Postea emissio ingenti tormento, summa cum lætitia explicatis rursus velis nostris domum repetiuimus, nimirum versus Angliam vento bono & secundo nauigantes. Circa vespæram reliquimus post nos vice Admiralem THE CONTENT, quæ ex portu quidem nondum egressa erat, cumq; putarem eam nos sequi, eam prorsus amissimus, ita vt nunquam postea domum reueria sit.

Ab hoc portu AGVADA SEGVRA in CALIFORNIA, versus Insulas LADRONES nauigauimus, & isto itinere omnes huius mensis residuos dies, quemadmodum totum etiam sequentem mensem Decembrem, vsq; ad primum Ianuarii, Anno 1588. dies nimirum 45. consumpsimus, miliaria interea temporis circiter 1800. nostro quidem iudicio conficientes.

Anno 1588. die 3. Ianuarii, horā matutinā ^{Anno 1588} sexta cepit nobis vna ex Insulis LADRONES, GVANA nimirum apparere, quæ sita est ad 13. gradus cum duabus tertiis versus Septentrionem, & quia vento utebamur secundo, peruenimus circa noctis medium ad locum 2. tantum miliaribus inde distantem, vbi nobis 60. vel 70. CANOES hominibus barbaris plenæ, obuiam venerunt, afferentes radices POTATE, VANNANAS, COCOS, & recentes pisces, quos in mari ceperant. Hæc & similia nobiscum permutare volebant.

bant. Cum igitur ipsorum mentem animadu-
uerteremus, alligata quædam ad funem fer-
ramenta, in ipsorum CANOAS transmisimus,
contra vero ipsi aliquot POTATE radices,
& fasciculos VANNANAS funi alligatas
nobis remiserunt. Hac igitur ratione mer-
ces cum ipsis mutauimus. Sed tandem vix
ipsis nos eripere potuimus, tanta enim na-
uem nostram cinxerunt multitudine vt et-
iam inuicem sese læderent, & nauiculas siue
Canoas quasdam frangerent, populo vitam
suam natando conseruante. In qualibet
CANOA 4. 6. vel 8. personæ erant, vestibus
nullis vtentes, natare peritissimi, colore ni-
gricantes siue fusci, statura & proportionem

nostros aliquo modo superantes: Capillos
habent oblongos, nodo in vertice colliga-
tos, non ablimiles imaginibus, quas in CA-
NOIS suis sculptas habent, speciem seu for-
mam Cacodæmonis referentes. CANOÆ
ipsorum tam artificiose factæ erant, vt similes
non viderimus. Paranturn. & extruuntur si-
ne villo vel cultro, vel alio, quod ad secundū
adhibetur, instrumentō. In latitudine vltra
duos pedes non habent, cum tamen 20. vel
30. pedes longæ sint, eiisdē in prora & puppi
formæ, vimine vel aliis id genus funibus col-
ligatæ. Habent etiam malos, & vela, quæ ex
SEGOS parata quadrata vel triangularia
ad ventum excipiendum aptissima sunt.

Cum igitur hi barbari a nobis recedere
nollent, coactus est Dux noster aliquot tor-
menta in ipsos emittere, verū ipsi summa a-
gilitate & dexteritate sese pronos in aquam
præcipitarunt, vt animaduere non posse-
mus, an aliquis ex ipsis interuisset nec ne,
præferunt cū sub aqua natantes effugissent.

Die 14. sub vnico saltem velo in nostra na-
ui quieuius vsque ad horam matutinam 4.
vel 5. tunc enim vna cum aurora ad vnā ex
insulis PHILIPPINIS appulimus, quæ vocat-
ur SPIRITVS SANCTVS. Quæ Insula ob-
longa est, promontorium habens quod ver-
sus ortum & occasum porrigitur, & versus
occasum quidem longo tractu in mare ex-

currit. Abest autem hæc Insula a GVANA &
Insulis LADRONES, 310. miliaribus, quod
quidem iter 11. diebus exiguo cum vento
emensi sumus, ita vt 3. vel 4. noctibus vela
non explicauerimus. Insula hæc 13. gradibus
à linea abest, copiosis habitatur hominibus,
sed barbaris atque immanibus. Syluis per-
petuis horret, & à præcipua Philippina-
rum Insula MANILLA, 60. fere miliaribus
abest. MANILLA Hispanis inhabitatur plu-
rimis, numero 500. Habitant autem Hispani
isti in aperto quodam pago, tribus vel qua-
tuor tamen propugnaculis partim ligneis,
partim lapideis munito. Triremes habent
vnā atq; alterā, quæ tamen ad ciuitatem
perti-

pertinent. Locus est auri ditissimus, aliisque commoditatibus gaudens, mercaturam exercent cum *CAPVLCIO* in *NOVA* Hispania, & subinde de veltz. nauibus ex *CHINA* & *SANGVELO* bonis generis merces ipsis aduehuntur. Mercatores ex *CHINA* & *SANGVELO* magna ex parte *Ethiopes* sunt & *Mahometistae*, multum auri secum afferunt, quod cum argento eiusdem ponderis permutant. *SANGVELO* si supra modum prudentes sunt, & in omni artificio excellunt, ita quidem in inueniendi subtilitate, & elaborandi res inventas dexteritate, ut & nendi & acu pingendi artificio longe etiam *Christianos* superent, si nimirum *magines* & *typos* spectes variorum animalium, autum, piscium, verumque, serico, auro argentoque ductili & margaritis exornatos atque effectos.

Eodem die circa vesperam, fretum maris siue angustias inter Insulas duas *Lucon*. & *Cambay* ingressi sumus.

Die 15. Ianuarii, peruenimus ad Insulam *CAPVL*, ubi inter hanc & aliam Insulam angustum erat fretum, & fortissimus fluxus atque refluxus maris, mixtis subinde tumultibus quibusdam arenatis, qui in cacumine dictae Insulae *CAPVL* conspiciebantur, sed sine tamen omni periculo, cum profunditas & latitudo maris ubique satis magna esset, circa horam decimam antemeridianam cum anchoras nostras emissemus, appropinquarunt ad nauem nostram duae nauiculae Indiae, siue *CANOAE*, in quibus erant duo ex praecipuis istius Insulae *CASSIOVE* siue reguli, quorum numero septem erant, hi nos Hispanos esse putantes, attulerunt radices *POTATES*, quas *CAMOTAS* nominant, & virides *COCOS* siue nuces Indicas, contra vero nos quartam regalis numi partem pro 4. *COCIS*, & tantundem etiam pro Corbe *POTATES* plenos vnicuique ipsis restituentes, radices autem *POTATES* boni sunt admodum & dulcissimi saporis, siue assis siue elixis quis vtatur.

Huic *CASSIOVO*, cuius erat per totum corpus variis secturis & lineamentis secta & filia. Nos autem omnes alios dimisimus hisce duobus *CASSIOVIS* tantum recentis, iussimusque reliquos quinque etiam aduocari, sed hoc populo vix abeunte, ecce statim alii aderant, *COCOS* & *POTATES* radices quamplurimas afferentes. Quin & ceteri *CASSIOVI* siue principes cum aduenerunt, attulerunt sues fide porcos & gallinas secum plurimas, in quibus permutandis eandem obseruarunt consuetudinem, quam cum Hispanis, pro qualibet enim siue, quas *BALBOYE* vocant, octo argenteos *REALES*

accipiunt, pro gallo autem siue gallina, vnu *REALEM*. Itaque totum istum diem in anchora haerentes, consumpsimus redimendo *POTATES*, *COCOS*, capones, gallos, gallinas, fuscque, & quicquid praeterea afferebatur, quibus nos satis recreare atque reficere potuimus.

Die 15. Ianuarii circa vesperam petebat *NICOLAVS RODRIGO* (Lusitanicus ille siue *PILOTTA* siue Nauarchus, quem ex magna nauis *S. ANNA* non procul a promontorio *CALIFORMIA* acceperamus) ut solus ad Duce[m] nostrum admitteretur, habere se enim quod ipsi soli esset concedendi, cumque admitteretur ad colloquium, dicebat: se, quanquam ante haec tempora hostis eius fuisset, scire quod fidem iam ipsi dedisset, & in omnibus seruitium fidele promississet, itaque intermittere non posse, quin de quodam nefario ausu & proditione ipsum certiore[m] faceret, quae quidem aduersus eum & populum eius iam decreta & deliberata esset. Hispanicum enim *PILOTTAM* seu Nauclerum, quem ex eadem nauis *S. ANNA* acceperamus, literas scripsisse, & obsignatas, capsula vel cista sua inclusisse, quarum haec esset summa, Quod duae naues in oris *CHILI*, *PERV*, *NOVA ESPANGA*, & *NOVA GALLICIA* fuissent, quae multas naues, omnis generis praestantissimis thesauris, preciosissimisque mercibus onustas cepissent, multas vrbes & pagos igne deleuissent, & damna plurima istis regionibus intulissent, in primis vero quod regiam nauem *S. ANNA*, quae ex *MANILLA*, *CALIFORMIAM* versus profecta fuerat, thesauris & bonis omnibus spoliata[m] igne concremassent, & populum quidem omnem in terram deposuissent, se vero per vim secum retinuissent, itaque velle sese gubernatorem & praesidem ciuitatis *MANILLAE*, monitum, ut propugnacula & triremes quibus possent modis munirent, & de rebus ad bellum necessariis sibi probe prospicerent. Praeterea certiore[m] se quoque Gubernatorem facere, quod dicti isti praedones & piratae in anchoris prope *CAPVL* Insulam, vnica tantum nauis haerent, & quod Gubernator, si quidem vellet, facile eos iam superare posset, cum pauci admodum essent, & locus etiam tantum so. miliaribus a *MANILLA* abesset. Quod si autem hanc occasionem piratas istos opprimendi negligeret, nihil cogitandum & expectandum ipsis aliud esse, quam sequenti anno ciuitatem suam expugnatum, spoliatum & funditus delerum iri. Postquam igitur Dux noster *Candisch*, haec audiuisset, conuocato ad sese Hispanico isto *PILOTTA*, de hac re eum interrogauit, qui princi-

pio quidem id acriter negabat, postea tamen cum per testes fide dignos & infallibilia indicia conuictus esset, iussit eum Dux noster suspendi, quod ita etiam 16. Ianuarii factum est.

Circa hanc Insulam CAPVL 9. dies commorati sumus, ubi omnis generis voluptatibus nos recreauimus, sat lignorum & aquæ recentis semper habentes. Incolæ huius loci fusci & nigricantis coloris magna ex parte nudi incedunt, Viri supparo partem corporis mediam tegunt, quod ex foliis VANNANARVM contextum, instar subligaculi per pedes transmittunt, & circa umbilicum connectunt, pudenda saltem eo regentes. Mirum hoc est & inauditum, quod pueri horum locorum, clauum ex plumbo candido, per glandem membri virilis transmissum gestent, qui clauus in extremitate dissectus in duas partes diuiditur & incuruatur, caput vero instar alicuius coronulæ exornatum est, vulnus vero vel foramen illud in iuuentute sanatur, atque excreuit, sine aliquo doloris sensu: Et hunc clauum inferere in foramen illud & exferre vel deponere pro libitu & naturæ necessitate possunt. Nos ut hoc eo confidentius affirmare & referre melius possemus, acceptum CASSIQYI siue Domini istius filium annos 10. natum, probe contemplati sumus, extracto aliquoties clauo isto & iterum immisso. Consuetudo hæc in gratiam mulierum & foeminarum istius loci introducta est, quæ cum animaduertunt viros suos ad Sodomiam & fornicationes nimis propensos esse, consilium ceperunt quomodo huic lasciuia virili occurrerent, & propterea apud magistratum suum hanc legem exorarunt. Populus hic Diabolum ipsum precibus suis veneratur, & per sæpe cum ipso colloquitur, præsertim quando ipsis in forma & specie abominanda & horrenda apparet.

Die 23. Ianuarii, Dux noster Candisch, conuocatis omnibus CASSIQYIS & gubernatoribus huius & fere centum aliarum Insularum, qui tributum suum, porcos nimirum siue sues, capones & gallinas, POTATOS & COCOS, dedissent, aperuit eis, se & socios suos minime Hispanos, sed Angelos & iuratos Hispanorum hostes esse. Existim credo & explicato vexillo tympanum pulsare iussit. Quo viso omnes mirati sunt, & promiserunt, quod non ipsi tantum, sed & omnes finitimæ Insulæ contra Hispanos pugnare, & ipsi aliquando reuerso, auxilio venire velent. Hanc promissionem Dux noster promptissime accepit, & ut ipsi de suo affectu & animo erga se nihil mali suspicari possent, dedit ipsis pecuniam pro omnibus quæ ipsi

tribuit loco antea ei obtulerant, quam quidem pecuniam grato animo accipientes circa nauem nostram magna alacritate & mira celeritate nauigabant, ut nos aliquo modo spectaculo hoc oblectarent. Tandem cum Dux noster magnum tormentum emisisset, admodum mirati sunt, & pacifice amiceque à nobis dimissi abierunt.

Die 24. Ianuarii, primo diluculo explicatis velis nostris, in littore Insulæ MANILLÆ progressi sumus, cursum nostrum versus occidentem inter Insulam MANILLAM & Insulam MASBAT tenentes.

Die 28. Ianuarii, cum circa horam 7. matutinam in ancoris hæreremus inter duas insulas, vidimus FREGATTEM aliquam, inter duas Insulas progredientem, itaque hanc insequentes, cum eam iam immineremus, & ancoras emittere vellemus, euasit ea ex manibus nostris, summa cum celeritate, itaque lembum vel nauiculam nostram sex scopetariis militibus instruximus, qui eam strenue insequerentur, sed ea annem quandam ingressa, euasit, ut reperiri amplius non posset. Cum autem in littore nauigaremus, inuenimus loca quædam in mari periculossima, venerunt etiam 2. vel 3. CANOÆ ex ostio fluminis alicuius, quæ licet à nobis in clamata, propius accedere volebant, nec vero nimis longe à nauibus discedere ausi sumus. Itaque dum hinc inde respiceremus, vidimus tandem aliam quandam BALSAM siue CANOAM, & homines qui in ea erant crederi sedebant, tunc nos. Erant in hac CANOÆ 5. vel 6. Indi, cum vno Hispano. Hanc cum fere affecuri essemus, in fundum cecidimus, itaque quidam ex nostra nauicula in aquam profluentes, eam liberarunt, & postea BALSAAM siue CANOAM istam apprehendimus. Quæ apprehensa Indi in aquam profluentes euaserunt, Hispanus vero solus captus est. Capta hac BALSA, aperuit se cohors quædam Hispanorum militum in terra, habentium vexillum rubra cruce insignitum, instar vexillorum quibus in Angliâ utimur. Numerus eorum 50. vel 60. erat, & nuper ex MANILLA in quadam BARQVA nauicula ad hunc locum RAGAM dictum, delati erant, ut nauem quandam regiam nuperrime extructam, & in portu feramenta tantum pro remis necessaria expectantem, deducerent. Permutatis igitur inuicem globis nostris, ipsi FREGATTA nauiculam instruebant, quæ nos caperet, sed nos discessimus, & cum videremus, eos non posse nobis nocere, nisi tormentis sese nostris exponere vellet, ad terram appulimus, sed Fregatta illa circa promontorium nauigauit, ut eam amplius cernere non possemus.

Atque

Atque ita cum captiuo hoc nostro Hispano ad nauem nostram peruenimus, qui quidem nec nauta, nec miles aliquis erat, sed vna cum aliis ex MANILLA venerat, vbi bene longo tempore in Xenodochio vel Nofocomio vixerat, homo simplex & imperitus, qui ad interrogata nostra minus nihilo respondere poterat. Cum igitur tota ista nocte in anchoris hareremus, animaduertimus Hispanos in 2. & 3. partes separatos excubias summa diligentia agere, & saepe etiam sub noctem fulminare. Tractus hic terræ planæ, arbores habet proceras & altas, ex quibus mali pro nauibus fieri optime possent. Fodinas etiam habet auri tenuissimi & purissimi, ad quarum præsidium Indi collocati sunt. Versus austrum adhuc alia magna Insula conspicitur, quæ Hispanis aut aliis peregrinis nationib. subiecta non est. Incolæ omnes NĒGRĪ siue Æthiopes sunt, vnde etiam Insula ipsa NĒGROS vocatur, magnitudine Angliam fere superat, & ad 9. gradus ascendit, terra fere omnis humilis, depressa & frugifera apparet.

Die 29. Ianuarii, hora 6. matutina velis nostris denuo explicatis, lembum siue nauculam nostram, ad meridiem vsque, semper præmisimus, & toto eo tempore tanquam in angusto aliquo freto intra Insulas PANVA & NĒGROS nauigauimus, conspeximusque ad 16. miliaria egressum quendam ex hisce faucibus versus austrum, vbi naucula ad nos reuersa iterum est. Hispanus vero, quem paulo ante ceperamus, in terram expositus est, imposito ei, vt salutem nostro nomine Capitaneo Hispano diceret, iubereque eum interea multum auri & argenti colligere, vt esset, quod reuersi paulo post abduceremus. Hoc autem tempore quod eum ipsimet salutare non potuerimus, hanc ipsi causam indicari iussimus, quod magna aliqua naui expositoria destituti, nostros socios in terram exponere non potuerimus, alias non intermissuros fuisse, quin eum ipsimet salutassemus, rogare igitur nos vt hac vice nos excusatos habere velit.

Die 8. Februarii, hora octaua matutina vidimus Insulam BATACHINA dictam, quæ versus septentrionem vno tantum gradu à linea abest.

Die 14. Februarii, peruenimus ad 11. vel 12. exiguas Insulas, admodum humiles & depressas, prætervecti multos arenarios tumulos, quæ eminus Insulæ videbantur. Exiguæ hæ Insulæ Moluccæ dicuntur, & tribus gradibus, cum decem minutis à linea æquinoctiali versus austrum abfunt.

Die 17. Februarii, mortuus quidam est ex naui nostra, nomine IOHANNES GANEFORD, victor, qui cum diuturno morbo hætenus conflictatus fuerat.

Die 20. Februarii, ad Insulas quasdam delati sumus, circa quas minores etiam insulæ non paucae, 4. gradibus à linea æquinoctiali distantes versus septentrionem cernebantur.

Die 21. Februarii, mortuus est Capitaneus HAVER qui ante 7. vel 8. dies ardentissima & pestilentiali febre correptus fuerat. Hunc linteo inuolutum, cum duobus tormentis magna & omnes bombardas nostras emisillemus, preces item ad Deum ardentissimas habuissimus, in mare abiectimus, summa cum mœsticia & consternatione Ducis nostri & totius collegii. Paulo post egomet ipse FRANCISCUS PRETTIE, & mecum alii plures, in morbu incidimus, & ita tres vel 4. septimanas magna in miseria & dolore egimus, propter astum & ardorem nimium, & Climatis etiam temperaturam non admodum bonam atque salutarem.

Die 1. Martii, freto maris apud Insulam IAVAM minorem superato, anchoras emisimus in plaga occidentali Insulæ IAVÆ maioris. Ibi non procul à nobis aliquot piscatores conspeximus, qui sub insula ista in loco vbi fluuius mare ingreditur, piscabantur. Dux igitur noster cum aliquibus aliis nauculam ingressus, NĒGRVM seu Æthiopem istum secum sumpsit, qui in naui S. ANNÆ fuerat, & linguam Æthiopiam loqui poterat, atque ita piscatores istos accessit, ipsi autem visa naucula nostra, in terram aufugerunt, inter arbusta & fruticeta sese ex metu abscondentes, sed Dux noster præcepit, vt NĒGRO ipsos inclamaret, quo facto, ipsorum aliquis qui vocem agnouerat, ad litus proceffit, itaque Dux noster eum interrogabat de recenti aqua & lignis, cumque is locum vbi hæc inuenerentur, ipsis monstrasset, iussit Dux noster vt Regem suum accedens diceret, peregrinam quandam nauem ibi aduenisse, quæ cum ipso merces suas, vniones nimirum & alia, pro auro & argento bono permutare cuperet. Piscator ille respondebat nobis, quod ad cibum & comestum attineret, non debere nos sollicitos esse, accepturos enim esse quantum desiderare & requirere possemus. Reuersis igitur sociis nostris, vasa nostra aqua dulci & recenti repleuimus, lignaque satis multa accepimus.

Die 8. Martii venerunt ad nos ex ciuitate duæ vel tres CANOÆ, ouis recentioribus,

bus, gallinis, piscibus, malis aureis, citreis-
que onusta, dicebant autem, quod plus no-
bis missum fuisset, nisi naus nostra tam lon-
ge à terra abfuisset. Itaque soluris ancho-
ris propius ad urbem accessimus, cumque
adhuc in itinere essemus, venit nobis ob-
uiam una ex CANOIS Regiis. In hac se-
cretarius regius erat, qui capiti impositum
linteum varie pictum habebat, inuolutum
instar turcici TULIPAN siue pilei. Homo
plane nudus incedebar & discalceatus, ex-
cepta parte corporis media subligaculo
confecta, pectus habebat sagittis in varios
ductus scissum atque laceratum: Interpre-
tem habebat MESTIZVM, hoc est, mixti
generis ex Indo & Lusitano, qui lingua
portugallensi dicebat, secretarium hunc artu-
lisse secum aprum, gallinas, oua; pisces re-
centes, saccarum, & vinum, tantæ præstan-
tiæ ac si destillarum fuisset. Potro signifi-
cari nostro Duci secretarius iste iusserat, se
intra quatuor dies, nobis tantum cibi allat-
urum, quantum exoptare possemus. Itaque
Dux eum liberaliter habuit, & variis
saccari confectioibus vinique generibus,
addita dulcissima musica, exhilarauit. Post-
ea indicari ipsi iussit, se Anglum esse, & ex
regno CHINÆ venire, ubi mercaturam ex-
ercuisset. Ad hæc autem loca propter so-
lam mercaturam appulisse, ut animadu-
eretur, quibus mercibus ipsi delectarentur,
decreuisse vero etiam MALACCAM
proficisci.

Ad hæc respondebat interpres aliquot
Lusitanos in regione sua esse; qui locum
istum ad habitationem sibi delegissent,
& mercaturam cum ipsis subinde exerce-
rent, redimentes ab ipsis NEGROS;
Caryophyllos, piper, saccarum, & id genus
alia.

Secretarius hic cum suo interprete per
noctem in nostra naui dormiuit. Itaque
Dux noster præcepit, ut quilibet bombar-
dis sese armaret, emisimusque bombardas
70. vel 80. intermixtis subinde tormentis
maioribus, summa cum admiratione huius
gentis barbaræ, cui eiusmodi naues nō mul-
tæ antehac visæ fuerant, sequenti die, Dux
noster secretarium hunc cum suo interprete
amice dimisit.

Die 12. Martii, venerunt ad nos, uti pro-
miserant, Regiæ CANOÆ, sed propter
uentum aliquo modo aduersum, non po-
terant ea vespere ad nos pertingere, sed
cogebantur expectare usque ad diem se-
quentem, quo & alia 9. vel 10. CANOES,
has insæcuræ sunt, quæ similiter, ut priores
ad Regem etiam pertinebant, onusta duo-

bus tauris adhuc viuientibus, decem suibus
probe faginitis, innumeris caponibus, gal-
linis, anatibus, anseribus, VANNANIS,
saccaro, placentis, COCO, chrysomelis
dulcibus & aliquo modo austeris, pomis
citrinis, vino naturali & destillato, & sale
insuper plurimo ad cibos hosce condi-
endos necessario.

Aderant in hisce CA-
NOIS duo etiam Capitanei Regii, & duo
portugallenses, mediocris stature, sed for-
mæ admodum præstantis. Horum quili-
bet indusio, thorace & caligis oblongis ho-
neste vestitus erat, præterquam quod dis-
calceatis & nudis pedibus incedebant.
Cum his portugallensibus magna cum læ-
titia locuti sumus, integro enim sesquianno
Christianum nullum videramus. Itaque
Dux noster eos liberalissime excepit. & ipsi
non parum etiam nostra præsentia delecta-
ti sunt. Quærebant autem ex nobis, quid
de Rege suo, DON ANTONIO, cognitum

*D. Antonio verus
Hares Re-
gni Lusitani.*

haberemus, utrum adhuc viueret vel mor-
tuis esset, affirmabant enim se longo iam
tempore in Portugallia non fuisse, ab Hi-
spanis autem subinde audiuisse, eum rebus
humanis iam pridem exemptum, occu-
buisse. Dux igitur noster respondens, san-
cte affirmabat, eum adhuc in viuis esse, &
quidem in Anglia degere, ubi honeste à Re-
gina nostra haberetur & sustentaretur. Cuius
quidem rei argumentum illud esset,
quod sub eodem Rege Portugalliæ, Occa-
num australem ingressi essemus, ad bellum
Hispanis inferendum, quorum quidem na-
ues non pauca à nobis expugnata, spolia-
ta, aqua submersa, & igne concremata hæ-
ctenus fuerint. Huic relationi acquiescen-
tes, exponebant nobis contra statum &
conditionem Insulæ IAVA, & primo qui-
dem eius fertilitatem & omnis cibi abun-
dantiam, de qua etiam supra, pauca dixi-
mus. Deinde thesaurum, opes, diuitias,
merces & bona alia quibus affluebat. Ter-
tio naturam & ingenium etiam populi istius
loci, & nomen Regis in ista Insula nobis ex-
ponebant, cui nomen erat RAIA BOLAM
BOAN, vir magnæ & singularis prope apud
subditos suos autoritatis. Et populo qui-
dem sub capitis pœna prohibita erant om-
nes venditiones, mercationes & permu-
tationes cum peregrinis, & aduenis, sine
expressa Regis permissione, & consensu.
Rex ipse multorum annorum vir erat, 100.
uxores habens, filius vero eius habebat uxores
50. Moris est apud ipsos, ut si quando
Rex ipso moriatur, ipsi corpus combu-
rant, & cinerem diligentissime collectum
referunt. Quinto die post Regis obitum,
uxores

vixores regiae omnes de consuetudine istius regionis, in certum quandam locum sese conferunt. Quorum quæ præcipua fuit, globum quendam, quum in manu tenet à sese proicit, obseruatque quo globus iste sese voluat, eo enim postea ipsa cum omnibus aliis procedunt, & facie semper versus ortum conuersa, atque inter eundem pugione nouacula instar acutissimo, quem *CRISE* vocant, pectus sibi perfodiunt, & in faciem prolapsa occumbunt. Hoc tam verum est, quam auditu mirum & inusitatum. Viri ingeniosi sunt, prudentes, robusti, & quamuis nudi incedant, ad omne tam opus perficiendum aptissimi. Regi suo subiectissimi, & ad omne mandatum exequendum paratissimi sunt. Et sane nihil etiam quod à Rege ipsis impositum atque præceptum est, recusare audent, etiam si summum etiam vitæ necisque subire periculum deberent, præsertim cum sciant, Regem ipsis non parcere, sed statim ubi infecta ad eum accedant, interfici eos iubere. Hinc fit ut populus iste fortissimus & confidentissimus sit omnium, qui in plaga

Oceani meridionalis reperiuntur. Nam & mortem non metunt, & si quando sese vulneratos sentiunt, vel proprio sese gladio interimunt, vel sponte sua armis hostium sese obiciunt & exponunt, ut eo citius moriantur. Viri quidem coloris sunt nigrioris quam feminae, quæ etiam vestibus vtuntur amplioribus & maioribus, quam viri. His commemoratis, dicebant, se certos esse, Regem suum *DOÑ ANTONIO*, si ea in loca venire vellent, statim nullo negotio, omnes insulas *MOLYCCAS*, *CHINAM*, etiam *SANGLES*, & *PHILIPPINAS*, sibi subiecturum, quin & omnes in vniuersum Indos à partibus suis habiturum esse. Cum igitur & hisce Lusitanis & Indis aliis partim ad interrogata respondendo, partim pro alatis obsoniis & mercibus pecuniam debitam numerando, abunde satisfactum esset, amice à nobis discesserunt, promittentes omnem nobis beneuolentiam sub reditum nostrum declarare. Abeuntibus autem ipsis, tria ingentia tormenta in significationem nostræ beneuolentiæ emissæ sunt, atque ita ipsis valedictum.

Die 16. Martii velis iterum explicatis, interversus CABO de VONA ESPERANCA, direximus, quod caput siue promontorium, maxime versus austrum in Africa situm est.

Aprilis.

Reliquos Martii & Aprilis dies in Oceano magno, iter I A V A M Insulam & continentem Africae regionem siue terram nauigauimus, & diligentem cœli syderumque rationem habuimus. Quin etiam auium volatus non negleximus, ex quibus nautæ de tempestate futura, siue bona siue mala iudicium facere solent. Præterea etiam ventorum, procellarum, pluuiarum, tonitruumque ratio exquisitissima habenda erat.

Maius.

Die 10. Maii procellas ex occasu habuimus, tanta vehementia, vt nauem etiam vix retinere, atque in ventum dirigere potuerimus, quæ quidem procellæ diem noctemque durarunt.

Die 11. Maii quidam in corbem mali medii ascendens, terram quandam animaduertit versus occasum à nobis distantem, cumque nos de ea inclamaret, vidimus eam versus occasum à nobis in meridie constitutis distantem, & aliter quidem iudicare non potuimus, quam promontorium illud esse, quod vocatur VONA ESPERANCA. Aberat autem à nobis adhuc 40. vel 50. miliaribus, cum ventum fere nullum haberemus, expectauimus igitur & commemorati sumus in loco versus ortum excurrente, vsque ad noctis medium, quo tempore cum ventus iterum secundus aspirare cœpisset, iter nostrum versus occasum direximus.

Die 12. & 13. Maii ventum nullum animaduertimus, aere vsque ad 14. Maii nebuloso & turbulento existente. Quo rursus purgato & nebulis omnibus remotis, terram rursus conspeximus, quæ erat CABO FALSO, locus nimirum 40. adhuc vel 50. miliaribus à promontorio VONA ESPERANCA distans. Hoc promontorium facile præ aliis cognosci potest. Nam è regione tres montes non procul ab inuicem distantes conspiciuntur, quorum medius altissimus est, & terra in littore, maris altior est quam alibi. Promontorium vero VONA ESPERANCA versus occasum à CABO FALSO situm est.

Die 16. Maii, circa quartam matutinam, ventus ex ortu prorumpens magna vehementia vsque ad diem alterum flauit, quo promontorium VONA ESPERANCA siue bonæ spei aspeximus. Terra erat aliquo modo eleuata, & versus occasum in cacumine, non procul à continente, ap-

parebant nobis duo colles, alter alteri impositus, & præterea adhuc tres in mari cernebantur, terra tamen interiecta deprefiori, quæ vsque ad littus maris excurrerat. Promontorium autem bonæ spei, secundum Lusitanorum supputationem, 2000. miliaribus ab Insula I A V A distat, sed error commissus est quoad 150. miliaria, id quod ex cursu & velocitate nauis nostræ deprehendimus. Nouem enim septimanas hisce 1860. miliaribus conficiendis infumpsimus.

Die 8. Iunii cœpit nobis apparere insula Iunius. S. Helena, à qua quidem 7. vel 8. miliaribus adhuc abfuimus, sed cum vento fere omni destitueremur, ea nocte tenere eam non potuimus.

Die 9. Iunii, cum ventus nobis iterum aspirare cœpisset, ad terram appellere studentes, lembum siue nauculam nostram præmisimus, vt portum istum exploraret, & post meridiem anchoras emisimus ad 12. mila, in amœno quodam & tranquillo portu, duobus vel tribus rudentibus à terra distante, in plaga Insulæ septentrionali. Hæc Insula terram habet admodum eleuatam, & medio maris sita est, inter continentem AFRICÆ & AMERICÆ, siue BRASILIÆ & littus GVINEÆ. Distat à linea æquinoctiali 15. gradibus & 48. minutis versus austrum, & à promontorio BONÆ SPEI 600. miliaribus.

Eo die in terram nauibus egressi, vallem inuenimus pulcherrimam, multis ædibus artificiosissime extructis conspicuam, in primis vero templo regis siue lateribus contecto, & pulchre dealbato, porta extrinsecus pulcherrima & altissima exornato, admirabilem. In templo hoc altare erat, tabella, quæ Saluatoris nostri & sanctissimæ eius matris Mariæ artificiosissime pictas imagines, & historias alias spectantibus exhibebat, mirabile parietes ædis istius sacri contecti & obducti erant pictis & variegatis pannis. Iuxta templum hoc ab vtraque parte domus extructæ erant, vna ad coquendos cibos, altera ad negotia alia peragenda, destinatæ. Hæ ædes tectum habebant planum, in quo vineæ erant pulcherrimæ, & circa ædificia ista aquæ dulcis salutarisque fontem inuenimus iucundissimum. E regione templi istius latissima & lapidibus strata platea, in vallem vsque ad littus maris excurrit, quod littus pulcherrimo horto conspicuum est, in quo cucumeres & melones magna copia reperiuntur. In platea ista ædificium ligneum extructum est, pro campis, quibus ad sacrificium Missæ homines in-

nes inuitantur. Iuxta hoc ædificium crux lapidea cernebatur, quæ in anno 1571. ibi erecta fuerat, quæ annorum numerus lapidi inculptus erat. Vallis hæc pulcherrima est & amplissima totius Insulæ, vndique pomis aliisque frugiferis arboribus, vt & herbis ad culinam maxime idoneis referta. Reperiuntur ibi ficus, perpetuos fructus ferentes, ita quidem vt toto anno vel flores, vel virides vel maturas in eis cernere ficus possis, propter solis in insula ista vicinitatem nimiam. Multas præterea habet arbores alias, fructus dulcissimos & iucundissimos, vt pote Chrysoniela, poma punica, aurea, & citria ferentes, quæ quidem omnes optimo ordine collocatæ sunt, vt locum ambulationibus vmbra sua præbeant gratissimum. Intermediis in arcibus Petroselinum, Basilicum, Fœniculum, Anisum, Sinapi, Raphanus, & id genus herbæ salutares aliæ reperiuntur, præterea pomarium etiam hoc multis in locis aqua recenti irrigatur, quam quidem perducere ad quamlibet arborem,

vt omnes inde humectarentur, facillimum videbatur.

Aqua ista ex monte profiliens, per saxum quoddam, magno cum strepitu, impetuque in vallem descendit, & in multas scilicet venas diuidit, per quas tota deinde vallis irrigatur. Insula alias montosa est, profundis vallibus formidabilis, atque plurimi fructus in collibus montium nascuntur, vnde eos auferre periculosissimum est.

Reperiuntur præterea in hac insula multæ perdices tam cicures, vt non facile auolent, etiam si sibi appropinquant homines videant, celerime enim vt periculum euitent, montes ascendunt. Nos quasdam bombardis nostris affecuti sumus, & colore & magnitudine alias ab his quas in Anglia habemus, magnitudine n. gallinam exæquant, & coloris sunt cinerei. Magna frequentia in foueis victitant, ita vt duodecim, sedecim, imo viginti, sæpe in vna fouea reperiantur, & foueæ eiusmodi plurimæ reperiuntur.

Phasianetiam plurimi ibi cernuntur, fed & ipsi diffimiles his, qui in nostris regionibus inueniuntur, imo à perdicibus parum differunt.

Plurimas etiam gallinas Indicas siue calectuticas, nigri & albi coloris & ruffis capitibus inuenimus, quæ oua ponunt eiusdem magnitudinis & coloris cum iis quæ à nostris ponuntur.

Capras præterea vidimus innumeras, quas Hispani CABRITAS vocant. Animal est ferocissimum, & nunquam solum sed maxima còpià apparet, ita vt aliquando etiam ducenta numerare capita possis. Quorum quædam asinos magnitudine exæquant, & iubam equorum instar, barbamque in terram vsque pendentem habent. Ex his quædam interfecimus, quamuis celertimo cursu altissimos etiam transcendere montes possent, in quibus quidem montibus millenumerari simul & semel solent.

Taceo apros ingentis magnitudinis admodum pingues, qui in montibus istis commorantes, capi vix possunt nisi dormiant.

Cum ad Insulam istam appulsemus, inuenimus in ædibus istis tria mancia, NEROS nimirum siue Æthiopes, quorum vnus ex Insula IAVA oriundus erat, qui nobis indicabat, classem ex India orientali, quinque nauium, quarum minima 900: lastarum capax esset, multis aromatibus, Calecuticis pannis, preciosissimisq; margaritis & vniõnibus onustam, viginti diebus ante nostrum ad Insulam istam aduentum, Hispaniam petiisse.

Insulam hanc Lusitani diu possederunt, sementemque in ea fecerunt, vt ex India occidentali venientes, ibi sese recreare atque reficere omnibus rebus necessariis possint. Atque ne fructus absumentur, neminem ibi habitare sinunt, præter quosdam, qui propter morbos & ægritudinem in naui & itinere contraactam vltèrius peruenire nequeunt. Hos enim ibi relinquunt, vt vires aliquo modo recolligant, quibus restitutis, domum postea repetere comodius possint. Ad hanc vero etiam Insulam non facile appellere solent, qui iter in Indiam Orientalem ingrediuntur, sed qui inde reuertuntur. Quando enim loca ista petunt, frumento & rebus necessariis aliis adhuc instructi sunt, sed reuertentes plerumque frumenti & aliarum rerum inopia laborant, quarum rarissimus est in India prouentus.

Die 20. Iunii, postquam cibus quos ibi in-

uenimus, nos satis recreassemus, lignis etiam & aqua dulci, rebusque necessariis aliis nobis abunde prospexissemus, circa vesperam, hora nimirum octaua, explicatis velis inde discessimus, cursu rectissimo Angliam petentes, & vento quidem vsu sumus Euro, versus occasum nos propellente, qualis plerumque apud istam Insulam inuenitur.

Die 3. Iulii, nauigauimus versus occasum, ^{Iulius.} ventum habentes ex Euro & Austro comixtum, animaduertimusq; nos vnico gradu & 48. minutis à linea æquinoctiali versus Austrum abesse.

Die 12. Iulii, ventus fere nullus sentiebatur, quæ quidem tranquillitas, ad 15. vsque huius mensis durauit.

Die 17. Iulii, lenissimum Zephyrum sensimus, cumque ad 3. vel 4. gradus, versus septentrionem procederemus, Eurum accepimus, & ventum alium ex Euro & aquilone mixtum, qui quidem mutatus non est, donec intra tricesimum & quadagesimum gradum versus septentrionem versaremur.

Die 21. Augusti vento in Zephyrum ^{Augustus.} rursus mutato, versus austrum 38. gradibus à latitudine septentrionali discessimus.

Die 23. ex occasu versus austrum perreximus, Insulas ACORES captantes.

Die 24. Augusti, tempore matutino conspeximus duas hasce Insulas, FLORES & CORVO; quæ ad 39. gradus ascendunt, & versus ortum nauigauimus.

Die 3. Septembr. occurrit nobis nauis <sup>Septem-
ber.</sup> quædam Belgica, quam HVLCKEN vocant ex Lysabona proueniens. Hæc referebat nobis subuersionem & expugnationem classis Hispanicæ, non procul ab Anglia factam, quod nobis auditu iucundissimum gratissimumque erat.

Die 9. Septembris, superatis horribilibus procellis & tempestatibus, quibus vela nostra fere omnia lacerata & rupta fuerant, tandem per misericordiam gratiamque omnipotentis Dei, ad diu desideratum portum PLYMOUTH in Anglia appulimus, ex quo 21. Iulii Anno 1586. solueramus.

Post aliquot annos idem hic THOMAS CANNISCH, aliud iter mari ingressus est, sed non absoluit, propter aduersam fortunam atq; valetudinem, cum qua in medio itinere consiliari incipiens, cursum vertere est coactus. Domum tamen repetere amplius non potuit, sed in ipso mari suis ad Christum precibus, mortuus est.

PRÆFATIO DOMINI GVAL-
THERI RALEGH. DE AVRIFERO
REGNO GVIANÆ.

*C*um varie sententiae fuerint, & rumores diuersi, de auro, quod ex GVIANA allatum est, sparsi, adeo vt senator etiam quidam Londinensis, qui rei monetariae praest, affirmare non dubitauerit, aurum hoc nullius esse precij, opere precium me facturum putavi, si probationes & explorationes aliquot huius auri hic exponerem, vt & calumniatori huic os obturaretur, & aliis sinistris opinionibus tempestiue occurreretur. Verum quidem est, mihi, cum in Insula TRINIDATIS essemus, à quodam Indo significatum esse, non procul à portu, in quo anchoram firmaueramus, mineralia quaedam & lapides scintillantes reperiri, in quibus, vt ipse quidem arbitrabatur, aurum absconditum lateret, praesertim cum quidam ex Anglia & Gallia ibi magnum eorum numerum colligere, & nauibus secum auehere visi essent, meque missis 40. viris, iussisse singulum singulos afferre lapides: sed cum eos explorarem & probarem, deprehendi manifeste, quod tantum MARCASITA essent, nihilominus tamen aliqui mihi fidem habere nolentes, acceptos aliquot lapides secum attulerunt, & post reditum nostrum variis in locis probari & explorari, petierunt.

In GVIANA nullam ego MARCASITAM vidi. omnia enim saxa & lapides, tam in terra quam in aqua, pellucidi sunt, & scintillantes. Ego autem expertus sum, quod non sint MARCASITA, verum mineralia aurum habentia, imo nihil sunt aliud, quam LA MADRE DEL ORO, vt Hispani nominant, hoc est, mater auri, alij etiam auri spumam vocant. Horum auri mineralium, socii navigationis meae aliquam etiam secum in Angliam aduexerunt copiam, pulcherrima quæque preciosissima esse existimantes, quod quidem alias visum non est, sed ego hic neminem prohibere volui, quin voluntati & cupiditati suae morem gereret. Ego tamen probe sciebam aurum ibi non nisi exiguis granulis reperiri, quæ ex lapidibus illis iam essent separata, qualia subinde in fluuio GVIANA cernebantur, vel certe in forma minutorum silicium, quorum ego non exiguum numerum passim in montibus conspexeram, sed deficiebant nos, tempus, opera, & instrumenta ad eam rem idonea, quo minus eiusmodi silices colligeremus. Huiusmodi silices multos etiam in littore & ripa fluminis vidi, sed cum saxa, in quibus hærebant, essent admodum dura, vix unum atque alterum nostris effodere pugionibus poteramus. Hos quidam WESTVOD in platea lignorum habitans, primo explorauit, & deerant 12000. vel 13000. libræ STERLINGS, in THONNA. Alterius generis lapillos duo alij, BYLMAR & DIMMOCK explorarunt, & animaduertunt deesse 23000. libras in THONNA. Cum autem (vt reliquas explorationes taceam) semper malum bono admixtum sit, & fortasse, (vt quidem videtur) hic senator de optimo & praestantissimo non acceperit, arripuit inde occasionem, omne illud aurum extenuandi, & criminandi, vt ita navigatio mea passim in suspicionem & contemptum adduceretur.

Fuerunt

P R A E F A T I O.

Fuerunt autem etiam qui dicerent, me, si quidem aurum in GVIANA reperissem, illud maiori copia, proculdubio aduecturum fuisse: Qui quidem si viderent, quam duris optimum quodque saxis obrutum esset, & quasi sepultum, quamque tempore, hominibus & instrumentis idoneis caruerimus, non aperuissent tam facile cogitationes cordis sui. Neque tamen ego teneor ad rationem cuique reddendam, de eo quod ego mecum attulerim, sed & hoc latere neminem debet, totis quatuor mensibus lunio nimirum, Iulio, Augusto & Septembri, flumina istius regionis nauigare non posse, propter maximam aquarum copiam, quae tanta est, ut omnes arbores transcendat, ut si quis eo tempore ab aqua apprehendatur, nulla ratione mortis periculum euitare possit. Nos vero tantum aliquot scaphas nobiscum habebamus, quas in Insula TRINIDATIS, parari iusseram, ad censum atque tributum colligendum. Præterea totum etiam mensem à nauibus nostris aberamus, quas nautis non admodum instructas reliqueramus, promittentes nos intra 15. dies ad summum ipsis rursus affuturos.

Alij reperti sunt qui dicerent, aurum hoc ex BARBARIA à nobis in GVIANAM transportatum esse, quæ quidem sententia adeo est absurda, ut refutatione vix indigeat. Quod enim meam personam attinet, non equidem delector tam longis & periculosis nauigationibus me ipsum decipere. Quorsum enim attinet somno & cibis lautioribus abstinere, ardorem solis maximum sustinere, variis miseris morbis & periculis sese exponere, labores, curas & molestias ingentes pati, & fructum inde nullum referre vel expectare alium, quam ut MARCÁSITA ad nos, & aurum ex BARBARIA in GVIANAM perferatur? Confido autem omnes honestos & cordatos facile vel me tacente intellecturos, parum laudis ex mendacio prouenire, & dolis neminem honestam apud alios famam, & admirationem sibi comparare posse. Ego sane non parum temporis peridi in his itineribus, neque sumptibus ullis peperci, saltem ut Maiestati Regiæ gratificarer, & patriæ prodessem. Illud enim per omnem meam vitam operam dedi, ut bona consilia, in actum producerentur, & insolentes Hispanorum negotiationes aliquo modo impedirentur. Et possem quidem facile ex hoc regno Guianæ & prouinciis eo spectantibus, quas nuper inueni Reginam nostram longe potentissimam ditissimamque facere, modo tempus & mature mihi de rebus necessariis prospiceretur, antequam Hispani suo hoc Regnum seruitutis iugo subiiciant. Quin imo non fauore tantum Regiæ Maiestatis, sed & vita me ipsa indignum iudicabò, nisi re ipsa probauero (modo Regia Maiestas clementer annuat, suppetiasque mihi ferat) omnia quæ à me scripta sunt, minora esse quam dignitas & loci præstantia requirat. Iam lectorem ad sequentem narrationem & commentationem ueriores remitto.

GVALTHERVS RALEGH.

F. VERISSI.

VERISSIMA DESCRIPTIO AV- RIFERI ET PRÆSTANTISSIMI REGNI GVIA- NÆ, QVOD HISCE TEMPORIBVS, A VETERIBVS REGNI PERV INCOLIS habitatur, & à posteris GVAIANA-CAPÀ, potentissimi quondam in PERVIA Regis, possideatur, vna cum descriptione diuissimarum Regionum & prouinciarum EMERIA, AROMAIA, & AMAPAIA, anno 1595. per nouissimum & fortissimum Virum GVAL- THERVM RALEGH, equitem Anglum inuentarum.

Solutio ex
Anglia.

NNO 1595. die Iouis 6.
Februarii, ex Anglia solu-
uimus, & sequenti die so-
lis septentrionalis Hispani-
æ montes aspeximus;
cumq; secundo fere sem-
per vento vteremur, bre-
ui tempore BARLINGES

scopulis à tergo relictis, ad insulas CANA-
RIAS peruenimus, appellentes, 17. eiusdem
mensis die ad Insulam FORTE VENTYRA;
vbi duos vel tres dies quieuius, inde ad lit-
tus maioris CANARIÆ, & consequenter ad
TENERIFFAM peruenimus, vbi nauem ex-
pectauimus, quam Iuuenem lænam appel-
labant, in qua Capitaneus AMYS PRESTO-
RES, cum sociis suis vehebatur, sed cum na-
uis illa septem vel octo diebus non adueni-
ret, nec quicquam de ea perciperemus, solu-

Navigatio
in Insulam
Trinidadis

uimus inde & Insulam TRINIDATIS petii-
mus, ego quidē solus cum nauimeā, & parua
nauicula ad Capitaneum CROSSEN perti-
nente, amiseramus n. ex conspectu nostro in
littore Hispanico, GALLIASSAM nauem,
quæ nobiscum ex PLEIMOYTH soluerat.
Aduenimus autē ad Insulam TRINIDATIS,
die 22. Martii, & anchoram firmauimus ad
cuspitem siue verticem CVRIAPAN, quem
Hispani PVNTE de GALLO nominant, & ad
8. fere gradus pertingit. Ibi 4. vel 5. dies eo-
morati, nullum neque Hispanum neque In-
dum offendimus. In littore quidem cum à
promontorio CARAO, versus CVRIAPAN
nauigaremus, ignem conspeximus, sed meru
Hispanorum, nullus Indus nobiscum loqui
audebat, itaq; ego interdum ad littus egres-
sus sum, vt terram & regionem istam aliquo
modo perlustrarem. Post dies aliquot à se-
ptentrione ad ortum paulo, à CVRIAPAN

Curiapan
vel Punte
de Gallo.

nos vertimus, vt istum assequeremur locum,
quem Hispani PVNTO DE LOS ESPANNO-
LES, incolæ vero CONQVORABIA nomi-
nant. Sed interim tamen littus ego subinde
legere non destiti, omnem occasionem ca-
ptans; cum Indis colloquendi, & fluminum,
totiusque istius regionis qualitatem aliquo
modo pernoiscendi. Ex CVRIAPAN ad por-
tum quendam venimus, quem Indi PARICO
hominant, vbi flumen recentis & dulcis
aquæ animaduertimus, homines autem
nullos inuenimus.

Hinc progressi sumus ad portum alium,
quem Indi PICHE, Hispani vero TIERRA
de BRE A vocant. Inter hunc & portum
præcedentem, multa ego flumina recentis
& dulcis aquæ reperi, & inter ea, vnum
aquæ salæ, in cuius littore multa ostrea in
ramis arborum crescebant, falsâ & boni sa-
poris. Et quidem ostrea illa in arboribus
& non in terra crescunt, quod in India oc-
cidentalibus & aliis locis frequentissimum est.
Hæc arbor ab ANDREA THEVETO in
sua GALLIA ANTARCTICA cap. 26.
describitur, addita figura vel imagine
illam admodum bonam, non enim li-
quescit ardore solis, vt solet pix vel resina
illa, quæ ex Noruegia huc aduehitur, itaque
nauibz admodum est conueniens. Hinc
perue-

Descriptio
arboris cu-
iusdam.

Circa hunc portum TIERRA de BRE A Lapides re-
sine sue PICHE tot reperiuntur Resinacei sinacti.
lapides, vt omnes totius mundi naues istis
linere possis, nos probauimus refinam
istam in nostris nauibus, & inuenimus
illam admodum bonam, non enim li-
quescit ardore solis, vt solet pix vel resina
illa, quæ ex Noruegia huc aduehitur, itaque
nauibz admodum est conueniens. Hinc
perue-

peruenimus ad ANNAM PERIMAM, & circa fluuium CARONEM, ubi ciuitas Hispanorum sita est, nauigantesque tandem apulimus ad PVNTO DE LOS ESPANNOLES vel CONQVORABIAM.

Insula TRINIDATIS formam pedi siue baculi pastoralis refert, angusta est, & versus septentrionem montosa. Terra admodum bona est, quæ saccarum, ginger, & aromata Indica alia proferre optime possit, abundat feris syluestribus, oloribus, piscibus, & frugibus aliis, quin & MAYS & CASSAVEN habet, unde panis conficitur, & radices alias omnes quæ in occidentali India reperiuntur. Hispani fatebantur ibi reperiri grana auri in fluuiis, sed quia decreueramus, ad regnum GVIANÆ tanquam Gazophylacium & repertorium omnis thesauri nos conferre, parum solliciti eramus de auro diligentius ibi inuestigando & quærendo. Hæc Insula ab incolis CAIRIVOCATUR, habitatur autem variis populis. Qui enim in PARICO habitant, IATIO, qui in PVNTO CARAO, ARVVACAS vocantur, qui inter CAREOS & CARIADAN; SALVATOR, inter CARAO & PVNTA GALLERA, NEPOIOS habitant, qui vero circa ciuitatem Hispanorum habitant, seipfos CARINEPAGOTOS nominant. De cæteris populis fluminibusque nihil in præsentia dicam, mentionem eorum in loco commodiori facturis.

Cum in PVNTO DE LOS ESPANNOLES ex nauiegrederemur, inuenimus ibi multos Hispanos in excubiis constitutos, cumque signum pacis darent, nisi Capitaneum WHIDDON, qui cum eis loqueretur, virum honestum & singulari prudentia præditum, quem postea in Insula illa sepelire non sine magno dolore coactus sum, cum ex GVIANA reuersus essem. Videbantur tum Hispani illi nobiscum pacem facere velle, idque magis ex desperatione suæ potentiae, quam aliis honestis de causis. Circa vesperam istius diei effugerunt ab ipsis duo Indi, & in parua CANOA ad nos venerunt, quorum vnus erat CASSIQVYS siue Dominus terræ CANTIMAM, qui superiori etiam anno cum Capitaneo VVHIDDON conuersatus fuerat. Ex eo veram accipiebamus relationem de Hispanorum viribus, de ciuitate ipsorum, & de præfecto ciuitatis DON ANTONIO DE BERREO, qui dicebatur in GVIANA occubuisse, sed res aliter habebat.

Dum in PVNTO DE LOS ESPANNOLES commoraremur, accedebant quidam Hispanorum militum, lintea & pannos à nostris empturi, & nostras simul etiam naues inspecturi, quos pro more nostro liberaliter excepimus, unde totam regni GVIANÆ

conditionem & commoditatem, quæ ipsis quidem nota erat, ego cognoui. Vno enim exhilaratos hosce milites, qui iam aliquot annis vinum non viderant, eo perduximus, ut Regnum hoc GVIANÆ laudare, & opes diuitiasque eius celebrare per incogitantiam inciperent, cumque ego simularem, me eam saltem ob causam eo venisse, ut Anglos, quos in VIRGINIA reliquisssem, visitarem, nullo negotio viam ad hoc Regnum ab illis explicatus sum.

Causa moræ in hoc loco nostræ duplex erat, vna quod cogitabam de BERREO me vlcisci, qui anno superiori 8. viros, qui sub Capitaneo VVHIDDON erant, prodiderat, dum ille profectus esset ad inuestigandum E. BONAVENTURE. Altera ut indies plura ex Hispanis cognoscerem & inuestigarem de regno GVIANÆ, fluminibus, itineribus, & aliis commoditatibus eius, itemque de irrito conatu dicti BERREI, in actum rursus producendo.

Interea dum tempus ita falleremur, accidit ut cum alio quodam CASSIQVO in portu versus septentrionem habitante, amicitiam & familiaritatem contraherem, qui mihi referebat, dictum BERREVM, in MARGARITAM & CYMANAM misisse, ut exeritum euocaret, quo nos sub discessum nostrum inuaderet opprimeretque. In tota enim Insula sub capitis pœna cæterat, ne quis Indorum nobiscum loqueretur aut quicquam contraheret, quin & duos, qui hoc mandatum transgressi erant, supplicio affecerat, ut postmodo mihi relatum est. Nihilominus tamen singulis noctibus quidam nos accedebant, qui de crudelitate & intolerabili eius tyrannide supra modum querebantur, quod nimirum terram istam pro libitu partiretur & militibus suis distribueret, veteribus CASSIQVIS & terræ Dominis in seruitutem reductis, quos etiam in vincula coniectos ardenti larido aspergere, & variis modis torquere non vereretur. Et hoc quidem ita esse, ipsemet postmodum deprehendi, cum enim in ciuitatem eorum venissem, inueni 5. Regulos siue uces, quos in India occidentali CASSIQVOS vocant, in vincula coniectos, fame & cruciatibus variis fere consumptos. Hi reguli sua lingua vocantur ACARVVANA, sed ab eo tempore, quo Angli Galli & Hispani ad hæc loca venerunt, nomen Gubernatorum vsurpant, cum audierint supremum naui Rectorem, Capitaneum siue Gubernatorem vocari, Horum igitur 5. Gubernatorum, quos in

Conuersationes Indorum & Anglorum sub pœna capitis, prohibet.

Sauicia & crudelitas Berrei.

Nomina 5. regulatorum in vincula à Berreo coniectorum.

Nomina populorum in Trinidadi.

Hispani in Puncto de los Espannoles inducias expetunt.

Commercium Hispanorum cum Anglis.

Cæterum cum omnem occasionem obseruassent, oppressi circa vesperam EL CAMPO de GUARDIA, & præmisso Capitano CALFIELD cum 60. armatis, ipse cum 40. infecutus sum, ad ciuitatem istam nouam quam S. IOSEPH vocabant expugnandum.

Quam etiam nullo negotio expugnaui, omnibus qui in ea erant libere dimissis, excepto BERREO & sociis eius, quos captiuos mecum in nauem abduxi, ciuitate ista S. IOSEPH, videntibus omnibus Indis, iniecto igne funditus deleta.

Ciuitas S. Ioseph expugnata & igne deleta.

Eodem die aduenit Capitaneus GEORGIVS GIFFORD cum nauī Regiæ in Anglia Maiestatis, nec non & Capitaneus KNYMIS, quos ego postea in littore Hispanico amisi, vna cum GALLIASSA, & quibusdam aliis nobilibus, qui classi nostræ magno adiumento fuerant.

Postea conuocatis omnibus istius Insulæ Ducibus, qui Hispanorū iurati hostes erant, inter quos BERREVS etiam quosdam ex aliis regionibus adductos, in perniciem incolarum ibi constituerat, significauī eis per interpretem, quem mecum ex Anglia adduxeram; Me esse ministrum cuiusdam Regiæ, quæ adhuc virgo, & potentissima CASSIOPE in occidentem esset, cui plures CASSIOPEI subiecti essent, quam arbores in tota ista Insula reperirentur. Præterea huic Regiæ inimicitias esse cum CASTILIANIS, propter immanem ipsorum crudelitatem & seruitutem, & eam omnes circumiacentes populos à seruitute & tyrannide Hispanica so-

lere liberare, quemadmodum etiam me nullam aliam ob causam in istam Insulam misisset, quam vt incolas à iugo Hispanorum liberarem; & Regnum GVIANÆ, contra eorum impressionem defenderem, tutumque redderem. Monstrabam eis etiam effigiem Regiæ Maiestatis, quam tanta cum admiratione venerationeque intuebantur, vt ad idololatriam adduci facile potuissent. Hæc eadem etiam in finitimis Regionibus, cum Regnum GVIANÆ peterem, populo passim proponi curauī, vnde nomen Maiestatis Regiæ apud exterarum istarum nationum adeo innoruit & celebre factum est, vt hodie Regina nostra in remotissimis istis locis EZRABETHA CASSIPVNA AQVEREWANA vocetur, hoc est, Elizabetha, suprema princeps, & potentissima Domina.

Postea relicto PVNTO DE LOS ESPAÑOLES, reuersi sumus in CVRIAPAN, cumque BERREVS meus captiuus esset, inquirebam ex eo quantum poteram & ipsi no-

Celebritas nominis Regiæ Anglicæ.

Quid conuocatis istius Insulæ incolis propositū & significatum sit.

rum erat, de statu & commoditatibus Regni GVIANÆ.

Hic BERREVS, nobilis erat magnæ & illustri familia, qui Regi Hispaniarum NEAPOLI, Mediolani, & in Belgio fidelissime, summa cum prudentia serui erat, & quidem bellicosissimus erat, & animi minime abiecti. A me seruatus & habitus est ita, vt dignitas eius poscere videbatur, & tempus istud permittebat.

Superiori anno emiseram Capitaneum WHIDDON, vt omnem statum & commoditatem huius regni GVIANÆ exploraret, statueram enim iam tum, hanc Regionem patescere, & imperio Reginæ nostræ subiicere. Sed longe alienam à veritate acceperam relationem. Regio enim ista vltra 600. miliaria Anglica à mari abest, quod ex BERREO perceptum, ego hoc populum meum summo studio celavi, quia alias ad propositum hoc meum perficiendum ægre consensisset. Ex his autem 600. miliaribus, iam superata erant 400. Naues n. nostras tot post nos miliaribus in mari reliqueramus, vt eo felicius & facilius propositum finem assequi possemus, itaq; 400. ista miliaria, exiguis & vilissimis confeceramus nauigiis. Nam ex carina veteris cuiusdam Onerariæ, paraueram novam triremem, & in quadam actuaria navi, duabus cymbis, & scapha alia, navis illius, quam iuuenem leonulam vocant è nostris 100. armati cum cibo & comœatu ad mensum vnum sufficiente, iter illud ingressi sumus, vbi quidem cogebarum sub dio pernoctare, & omnibus cœli iniuriis subiecti atq; expositi esse, in duris asseribus formum capientes. Et cibo (quod pessimum erat) vescentes, qui æstu solis ita infectis atque corrupti erant, vt odore tam graui & foetido nares laderet, quo nullus carcer tota Anglia afficere captiuos potest.

Si Capitaneus PRESTON aliquanto citius ad Insulam TRINIDATIS venisset, (iam n. mensis ille elapsus erat quo nos ibi manufuros ipsi polliciteramur, donec exportu Hispanico veniret) si inquam ipse diebus 10. aduenisset, priusquàm aquæ crederent, proculdubio vique ad magnam ciuitatē MANOA delati fuisset, vel ad alias ciuitates pagosque, vt ita ditiori reditu nostri in patria fuissent exhilarati, sed voluntas Dei nō erat hac quidem vice suam nobis gratiam largiri. Si autem fortuna & vocatio mea me rursum ad ea loca mittere vellet, libenter ego vitam meam huiusmodi itineribus consumerem. Quod si vero alius quispiā ad hanc rem eligeretur, ego ipsi spondere & certissime polliceri possum, eum plus effecturum, quam vnquā in MEXICO à CORTESIO, vel in PERV

à PIZARRO, effectum est, quorum ille quidem, CORTESIVS, principatum MOTEZYMÆ, hic vero, PIZARRVS, regnum GVASCAR & ATTABALIPÆ deuicit & superauit. Et quicumque, hoc regnum acquisierit, ille princeps & Dominus futurus est maioris auri, ciuitatem etiam & populorum plurimum, quam vel Hispanorum Rex, vel Turcicus etiam Imperator.

Quia autem fortasse aliquis dubitare possit, & interrogare, quomodo factum, quod regnum hoc GVIANÆ, tot ciuitatibus, pagis, templis, atq; thesauris ornatum sit, operæ precium me facturum putavi, si breuiter indicarem, quomodo modernus Imperator, suam à principib. in PERV originē traxerit, de cuius regionibus, ciuitatibus, variis consuetudinibus, diuitiis, & victoriis à PETRO DE CIEZA, FRANCISCO LOPEZ, & aliis ingentia volumina scripta sunt. Nam cum FRANCISCVS PIZARRVS, DIDACVS ALMACRVS & alii, qui Regnum PERV deuicerunt, ATTABALIPAM, qui filius fuit GVASCARIS interfecerant, qui quidē ATTABALIPA fratrem suum natu maiorem GVASCAR antea etiam trucidarat, fuga sibi consulens iunior GVANACAPA filius, multa milia militū secū ex Regno OREJONES abduxit, & in istam Americæ partem se contulit, quæ inter fluuium istum magnum AMAZONES, & BARAQVAN, sita est, quæ etiam ORENOQUE vocatur.

Regnum GVIANÆ situm est versus mare à PERV ad ortum, sub linea Æquinoctiali, & plus auri habet, quam vlla alia regio in PERV plures etiam ciuitates, quam PERV vnquam habuit, cum adhuc in flore esset, vtitur etiā iuribus & statutis, quin & religionē regni PERVANI. Relatum etiam mihi à quibusdam Hispanis est, qui ciuitatē regiam MANOA, quam Hispani EL DORADO nominant, viderunt, ciuitatem istam magnitudine & diuitiis, omnes ciuitates totius mundi, quæ quidem Hispanis hæcenus visæ sunt, longe superare. Adiacet ciuitas ista mari aquæ salis, longo 200. LEGVAS, instar maris Caspii vel Hyrcani, de cuius magnitudine, præstantia & imperio, quemadmodum etiam de GVIANACAPA, qui auus fuit moderni Imperatoris in GVIANA, ita scribit FRANCISCVS LOPEZ, in vniuersali sua historia: *Todo el seruicio de su casa, mesa, y cocina era de oro, y de plata, y quando menos, de plata, y cobre, por mas vezio. Tenia en su recamera estatuas buccas de oro, que parecian gigantes, y las figuras al proprio, y tamaño de quantos animales, aues, arboles, y yervas produze la tierra, y de quantos pesces cria la mar y aguas de sus reynos. Tenia asy si fogas, costales, cestas, y troxos de oro y plata, y mueros de palos de oro que*

Situs, status, cura, religio, & opes regni Guiana.

Berreia familia & origo.

Status & conditio Regni Guiana.

Conatus noster eui impeditus.

Diuitia regni Guiana.

pareciesen lenna vaiada para que mar. En fin, no auia cosa en su tierra, que no la pruuiesse de oro contra hecha. y aun dizen que tenian los Ingas un venges en una Isla cerca la Puna, donde se yuana a holgar en la mar, que tenia la Ortaliza, las flores, y arboles, de oro y plata, inuencion y grandeza hasta entonces nunca vista. Allendo de todo, esto, tenia infinitissima cantidad de plata y oro para labrar en el Cuzco, que se perdio despues la muerte de Guascar, y los Indios lo escondieron, viendo que los Espannoles lo tomaban y

Opes Regis
Guianae
capa.

Embuiuan en España, hoc est, Omnia vasa domus, mensae & culinæ suæ, erant ex auro & argento, & vilissima quæque erant ex argento & ære maioris firmitatis gratia. In aula sua constitutæ erant imagines instar gigantum, quæ fusæ & excavatæ intrinsecus erant, varia etiam animalia, aues, arbores & fructes, naturalis suæ magnitudine qua in terra conspiciuntur, pisces item omnis generis, quales aquæ in suo regno produciunt. Omnes cistæ eius auro & argento repletæ erant, & segmenta auri instar ligni fissi quod igni imponitur, plurima habebat. Denique nihil erat in toto suo regno, cuius formam & imaginem ipse non ex auro factam in ædibus suis haberet. Dicitur autem vulgo quod

Horitima
ginariis ex
auro &
argento
extructi.

INGARVM hortos imaginarios in Insula PVNA habuerit, ad quos aerem mutandi gratia, mari ire solitus sit, omnis generis floribus, & fructibus, arboribus ex argento & auro factis exornatos, tanta arte, vt nihil tam preciosum pulchrumque antea sit inuentum, visumve. Maximam præterea vim auri & argenti rudis habebat, quod à GVASCARE post mortem suam relictum, Indi occultarant, cum viderent Hispanos omnia rapere & ex regno suo in Hispaniam mittere. Sequitur in cap. 17. FRANCISCVS PIZARRVS omne aurum & argentum ATTABALIPÆ ponderavit, postquam in manus suas illud venisset, pondus vero auri talibus verbis ibi exprimitur; Hallaron cinquenta y dos mil marcos de buena plata y un millon, y trecientos y veinte y seys mil, y quinientos pesos de oro, hoc est, Inuenerunt 52000. marcas argenti puri, & 1326500. PESOS auri, qui sunt Castilianici coronati.

Quamuis autem hæc fidem fere omnem superare videantur, facile tamen apparebit, nihil hic fictum vel excogitatum esse, si velimus tot millia considerare, quæ quotidie ex PERV in HISPANIAM mittuntur, ipso enim facto deprehendimus, Regem Hispanum, propter diuitias & opes regni PERV omnibus totius Europæ Monarchis principibus longe superiorem esse.

Potentia
Regis Hi-
spanici
vnde.

In portu ORENOQUE commorati sumus 20. diebus, & postea naues nostras reliqui-

mus in CVRIAPAN. IOHANNES MARTINES scriniarum in ORDAO magister, aperuerat primo ciuitatem MANOA, iter & nauigatio eius consignata erat in Grammatophylacio IVAN de PVERTORISO, cuius copiam habebat BERREVS, sperans se suum quoque propositum ad felicem finem, iuxta hanc descriptionem perducturum. Nam & AVRELIANO amnead aperiendam regionem GVIANÆ instructus, cum veniret per fluium AMAZONES, decreuerat ciuitatem MANOAM expugnare, sed ipso in mari submerso, & classe tempestatibus euerfa, nihil ea vice tentatum fuit. Post hunc alius

quidam DIEGO HORTADO hoc sine ex Hispania, cum 600. militibus & 30. equis soluit, sed & hic cum ad littus GVIANÆ appulisset, cum omnibus suis interfectus est, omnibus fere ipsius nauibus submersis atque euerfis. Quin imo longo tempore ignoratum fuit, quod ipse deuenisset, donec BERREVS anchoram naui eius in flumine ORENOQUE reperit, vnde multi cogitarunt, cum in mari submersum & extinctum fuisse. Quod autem dictus MARTINES eo usque progressus est, vt in ciuitatem Regis INGÆ venerit, hac ratione factum est. Cum HORTADVS in portu MOREYTO moraretur, & per incuriam castra ipsorum igne accenderentur, dictus iste MARTINES, qui supremus eorum gubernator erat, ad mortem condemnatus est, sed milites, qui ipsi admodum fauebant, sua intercessione effecerunt, vt in CANOAM nauiculam aliquam solus cum armis suis, sine omni cibo, poneretur, & ita in flumine isto dimitteretur. Quo facto accidit, vt CANOA vel nauicula ista recto cursu ad quosdam GVATANOS occasum versus habitantes, laberetur. Qui cum nullum vnam Christianum siue hominem albi coloris vidissent, videntes eum admodum mirati sunt, & assumptum hunc MARTINES pro miraculo in regione sua hinc inde deduxerunt, donec tandem etiam in ciuitatem Manoa veniret, vbi Rex INGÆ sedem suam habebat. Rex autem cum hominem vidisset, statim animaduertit, eum Christianum esse, (non multum enim temporis adhuc præterierat, quo fratres sui GVASCAR & ATTABALIPÆ interfecti erant) itaque assumptum eum in Regiam suam satis honorifice & liberaliter tractauit. Ita vixit hic MARTINES in ciuitate MANOA, 37. mensibus, vt portam non egrederetur, quin etiam si oculis per quando eum secum isti Induicerent, oculos ei obligabant, vt videre nihil posset. Post septem menses, cum linguam istam iam mediocriter intelligere cepisset, interrogauit eum

Diego Hortado ciuitatem Manoa expugnatum.

Quomodo Martines in Manoa peruenit.

Martines in regione Guianæ hinc inde deducitur.

Martines obligatis oculis per Guianam ducitur.

eum Rex, vtrūq; domum redire, vel in suo regno secum manere mallet, & cum MARTINES maiori suorum desiderio teneretur, veniam ipsi dedit; domum rursus abeundi, adiunctisque ei aliquot GVIANIS, qui eum ad fluvium ORENOQUE comitarentur, dimisit eum bona cum gratia, tanta insuper auri copia donatum, quanta à comitibus ferri potuit.

Cum autem ad fluvium venisset, spoliaverunt eū GVIANI & ORENOQUEPONI, qui in vicinia habitabant, omni suo thesauro, exceptis duabus lagunculis, quas auro puro impletas, ipsi potu repletas esse autumabant. Postea nauicula CANOA, ad Insulam TRINIDATIS in flumine ORENOQUE, navigavit, & inde, ad S. IVAN de PVERTO RICCO, ubi postquā longo tempore vixisset, constituit tandem in Hispaniam redire, sed morbo correptus periit, cumque in agone esset, & de vita desperaret, vocato ad se sacer-

dote, qui ipsi S. Synaxin communicaret, post commemorationem totius historię & curriculi sui, produxit aurum suum, illudque Ecclesię eius loci testamento legavit, ut pro salute sua vota faceret & supplicaret.

Hic MARTINES primus fuit, qui civitatem MANOAM, EL DORADO vocavit, ut à BERREO mihi significatum. Incolę huius regionis GVIANÆ omnes sunt strenui potatores, & potando omnes nationes populosque longe superant. Quando autem Rex vel Imperator conuiuium facit, Duces & Gubernatores qui ad conuiuium invitati cum Rege bibere debent, primo omnes nudato corpore illinuntur balsamo albo; CIRCUM ab ipsis vocato; postea à quibusdam Regiis ministris ad hoc officium deputatis, tenuissimus ex auro pulvis exilibus calamis aspiratur vniuerso eorum corpori, ut inaurati per totum corpus appareant.

Manoam
vitas cur
El Dorado
vocata
à quo.

Cum ita sunt preparati, accumbunt, & continuis 6. vel 7. diebus strenue potant. Hanc ob causam, quemadmodum etiam propter incredibilem auri copiam, quam ibi vidit, civitatem istam EL DORADO vocavit, cum & omnes in templis statuar, & vniuersa, quibus in bellis vtuntur,

armæ ex puro auro facta sint.

Post hæc omnia coactus est quidā PEDRO de OSVA eques Nauarræus, Regionē hanc GVIANA rursus inquirere, qui ex regno PERU regressus, nauem suam in fluuio QIA fabricauit. Fluius hic versus Austrum labitur in QVIE TO, vbi multa aqua in fluvium inquirere.

Pedro de
Osua co-
natus re-
gionem
Guiana
inquirere.

AMAZONES descendit circa locum istum, quo OSVA cum vniuerso suo populo ex terra MYTELONES est egressus. Ego sane mihi omnino persuasi, hoc imperium siue regnū, Reginae Angliæ reservari, siquidem nemini, quotquot suas vires in eo experiri hætenus voluerunt, res feliciter & ex animi sententia cessit. Quod quidem hic aliquanto prolixius persequi & demonstrare libet.

Hic PEDRO de OSVA, habebat in populo suo quendam Boscum siue Cantabrum, humilinum familiam, qui vocabatur LOPES AGVIERRETZ, eratque ALFEREZ siue signifer. Hic post aliquot septimanas, cum milites multo itinere & comectus defectu fere defecissent, nec propter fluvium AMAZONENS quicquam in itinere consequi possent, excitato in populo tumultu, seipsum Ducem fecit, cumque interfecto OSVA & omnibus qui à partibus eius fuerant, palmam obtinisset, omne sibi in populum imperiū sumpsit, volens non tantum regnum GVIANÆ, sed & vniuersam PERUVIÆ regionē, & totam occidentalem Indiam in suam potestatem redigere. Habebat à partibus suis 700. milites, qui plures ad sese allicere, numerumque suum quotidie augere & operam dare se vellem promiserant, ut omnes ciuitates in PERV potestati suæ subiicerentur. Sed viam in flumine inuenire non potuit, quia in GVIANAM perduceretur, neque etiam suum cursum ad Regionem PERV vertere, propter rapidissimum fluminis AMAZONIS defluxum, & coquebatur circa ostium aliquod fluminis, aquam istam transire, quod ostium ad minimum 1000. leguas ab eo loco abest, ubi nauem primo conscenderant, quod iter in littore confecerat, donec venisset in MARGVERITAM, septentrionem versus à MONPATER sita, qui locus hodie PVERTO DEL TYRANNO vocatur, propterea, quod DON IVAN DE VILLA ANDREDA ibi interfectus est, qui erat Gubernator in MARGVERITA, & pater illius DON IVAN SARMIENTO, qui & ipse ibi Gubernator fuerat. Hic cum ipse & IOHANNES BYRG venissent, expugnata & superata Insula, omnes gladio interfecit, qui sibi resistebant. Inde in CVMANAM progressus, eadem in incolas crudelitate sæviit, qua vsus erat in MARGVERITA, & breuiter dicendo, vastauit ipse vniuersum littus in CARCAS, vna cum prouinciis & Regionibus ad fluvium VENSVALLO & RIO de BACCHE sitis. Hæc si recte memini facta sunt eo anno, quo Dominus IOHANNES HAVKIVS cum alio, qui dicebatur IESVS LYBECENSIS, ad S. IVAN de LEVA, nauigauit. Retulit enim ipse mihi se ali-

quem in littore isto animaduertisse, qui magnas turbas in flumine AMAZONVM dedisset.

Dictus AGVIERRETZ pergens in suo proposito, venit ad S. MARTHAM, quo pago superato omnes sibi resistentes trucidauit, constituitque postea NVEVO REYNO de GRANADA aggredi. Itemque PAMPELONE, MERIDA, LAGERITA, IVNIA, & omnes alias ciuitates NVEVO REYNO expugnatas in Regionem PERV percurrere, sed in pugna quadam in NVEVO REYNO superatus & victus est, cumque rationem nullam elabendi videret, gladio propriam suam filiam interfecit, dixitque se, quandoquidem eam ad principatum euehere non posset, nolle etiam committere, ut mancipium Hispanorum facta, Tyranni & proditoris filiam se esse subinde audire cogetur. Atque hi exitus contigerunt illis, de quibus hætenus dictum, AVRELIANO, nimirum, HORTADO, MARTINES, OSVA, & AGVIERRETZ.

NOTA. Nobilissimus & clarissimus Dn. CAROLVS CLVSIVS, suis literis nuper ad duos fratres de Bry, Lugduno exaratis, commemorat se anno 1565. SIVILLÆ, in Hispania, integrum tractatum duos digitos crassum, lingua Hispanica de crudelitate & Tyrannide huius AGVIERRETZ vidisse, concessum sibi ab amico quodam suo SENIOR PEDRO, qui super argentum, quod ex PERV prouenit, inspector constitutus erat, ut illud exploraret & monetariis postmodum distribueret. Hunc tractatum scribit dictus Dn. CLVSIVS se libenter describere voluisse, & postmodum cum aliis communicare, tanquam lectione dignissimum, propter varias huius AGVIERRETZ machinationes, sed vix potuisse se eum legendo percurrere, siquidem non diutius quam vnam noctem eum retinere potuerit. Commemoratur autem se inter alia hæc quoque legisse, quæ ad confirmationem huius historiae facere possunt, nempe: Quod dictus LOPES AGVIERRETZ, cum se undique circum videret, & nullam elabendi viam rationemque excogitare posset, ad vniuenitatem suam filiam, quam ex DONN. de MENDOZA uxore susceperat, conuersus, dixerit: Et tu quidem filia, mea iam manu trucidabere, nequam ego filiam post mortem meam relinquam, quæ proditoris & Tyranni filia audiat. Filia perterrefacta crudeli hac voce & sententia, petiit à patre, ut sibi parceret, donec fusis ad Deum precibus, animam suam in manus Domini commendaret, quod quidem ea conditione ab eo impetravit, ut preces non protraheret, sed quam citissime absolueret. Cum vero in genua prolapsa, orare ad Deum cepisset, pater mora impatiens, scopeto corpus eius traiecit, cumque videret, eam adhuc vivere, nec prostratam esse isto ictu, arripit pugione cor ipsius & pectus transfixit. Quo facto filia,

Osua à se-
distofo si-
gnifero in-
terfectus.

Agui-
retz ca-
pit.

Agui-
retz filia
suam ene-
cat.

filia, BASTA PADRE, hoc est, sufficit mi pater, dixit. & extimēta est, post cuius mortem, ipse quoque statim capess & misere trucidatus est, qui finis fuit & exitus huius Tragediæ.

Ieronymo Ortal.

Post hos secutus est IERONYMVS ORTALVS de SARRAGOSSA. Hic venit cum 130. armatis & circa mare impressionem fecit, sed fluctibus maris ad littus in PARTIA propulsus est, prope S. MIGUEL de NIVIRI. Eodem tempore suam quoque fortunam expertus est, DON PEDRO de SYLVA Lusitanus, ex familia RVIGOMES de SYLVA, qui propter fauorem & gratiam in qua RVIGOMES apud Regem erat, aлегatus est, sed & ipse ad scopum collimare non potuit, postquam enim ex Hispania soluisset, & venisset in fluuium MARAGNON siue AMAZONES, ita ab incolis istius loci exceptus est, vt tantum septem viui remanerent, ex quibus vero duo tantum domum reuersi sunt.

Don Pedro de Sylva.

Pedro Hernandez de Serpa.

Post hunc venit PEDRVS HERNANDEZ de SERPA; qui cum in CYMANA Occidentalis Indiæ appulisset, perrexit ad ORENOQUE in terra, 120. LEGVAS à CYMANA distantem, sed in itinere ab Indianis, qui vocantur VIKIRI, oppressus est, ita quidem vt de 300. militibus ne 18. quidem cuaserint. Cum Dux PRESTON, S. IAGO de LEON, ciuitatem magnam, & procul in terra ista sitam, cepisset, habebat in naui sua nobilem quendam captiuum, qui vnus ex illis 18. fuit, qui de militibus PETRI HERNANDEZ de SERPA, remanserant. Hic exponebat nobis, qualem opinionē & sententiam Hispani de hoc Regno GVIANÆ & EL DORADO, metropoli Regis Inga, conceperint. Et alius quidam Hispanus, qui captiuus ad nauem nostram delatus erat, commemorabat, quod apud BERREVM, cum ex finibus regni GVIANÆ discederet, vidisset circiter 40. patinas ex puro auro, & gladios ex GVIANA auro distinctos, cristas etiam & calamos ex auro quam artificiosissime extructos, quæ omnia ipse ad Regem Hispanum misisset.

Don Gonzalo Cemenes, de Casada.

Postea ad hoc negotium electus est à VICEREGE ADELANTADO, DON GONZALVS CEMENES de CASADA, qui ex præcipuis vnus fuit, qui terram EL NVEVO REYNO de GRANADA, expugnant, cuius unica filia DON ANTONIO de BERREO, matrimonio iuncta erat. Hic GONZALVS transitum quærebat in fluuium PAMPAMENE, qui ex QVITO in PERV ad 200. LEGVAS prolabitur, in fluuium AMAZONVM sese exonerans. Sed cum nullum ingressum reperire posset, coactus est non sine maxima iactura suorum militum reueri. Dicitur GONZA-

LES filiam suam BERREO in matrimonium dederat, accepto ab eò iuramento, quod negotium hoc continuare & ad finem perducere, omni etiam vitæ suæ discrimine atq; periculo posthabito, vellet. Nam & iuramento mihi postea à BERREO confirmatum est, dictum GONZALES ultra 300000. coronatos in hoc itinere insumpsisse, & tamen eo vsq; peruenire nunquā potuisse, quò ego cum exiguis meis copiis, quæ vix 100. virorū erant, iam perueneram. Nec vero quisquā antè hæc tempora BERREO hanc regionem monstrare & aperire potuit, nisi quod antè paucos annos ex relatione Regis CARAPANA, aliquid perceperat. Et BERREVS quidē 1500. Anglica miliaria confecerat, antequā vllum accessum ad regnum istud sciret, nec potuit etiam ad illud pertingere. Secutus est n. fluuiū CASSANAR, qui sese exonerat in fluuium maiorem PATO dictum; PATO autem, labitur in META, META in BARAQUAN, quem & ORENOQUE vocant.

BERREVS iter ingressus est, ex NVEVO REYNO de GRANADA, vbi habitauerat, & hæreditatem ab GONZALO, socero suo acceperat. Habebat sc̄cum 705. equos, & magnam copiam Indicarum mulierum atque mancipiorum. Cæterum quis sit fluuiorum omnium ductus, quis situs huius regionis respectu finitimarum, quem introitū CEMENES quæsierit, & quem ego cum BERREO accessum inuenerim, Regiæ Maiestati, ex tabula quadam, quam quidem nondum ad finem perduxī, clarissime patebit. Quam quidem tabulam, in gratiam Regiæ Maiestatis confectam, ego vnice & submisisse peto cū aliis non communicari, sed probe asseruari, ne mihi consilia aliarum quoque nationum noceant. Exploratum enim habeo, Gallos hoc anno aliquid molituros, sed ipsi eiusmodi cursum habent, vt mihi parum ab eis sit metuendum. Significatum mihi quidem est à viris fide dignis, antequam ex Anglia soluerem, quod Gallorum ADMIRALIS VILLIERS, aliquot naues ad fluuium AMAZONVM adornaret, ad quem fluuium Galliæ pissime excurrunt, & multo auro onusti reuertuntur, quod ipsum quidem confirmabat Dux quidam siue Gubernator nauius alicuius Gallicanæ, quæ ab isto flumine AMAZONES reuerterebatur, cum ex VIRGINIA ego domum redirem. Quin & hoc ipso anno quidam in HELFORD fuit, quinque uenerat, & 14. mensibus in flumine AMAZONES hæserat.

Quamquam autē GVIANA hoc itinere & ductu non possit aperiri, tamen aurum ex GVIANA in minoribus fluuiis qui ex GVIANA in fluuium AMAZONES labuntur, co-

*Descriptio
itineris &
navigatio-
nis Berreo.*

*Quomodo
aurum ex
Guiana
ad fluuiū
Amazonis
perducatur.*

desertur.

defertur. Nam & Indiani in TRINIDATIS Insula aureas accipiunt patinas ex GVIANA, & CANIBALES ex DOMINICA, qui in Insulis illis habitant, quas quotannis nostrae naues Indiam occidentalem petentes praeruehuntur. Quemadmodum etiam Indi ex PARIA, TVRCARIS, CHOCHI, APOTOMIOS, CYMANAGOTOS. Et omnes incolae montium PARIÆ, in regionibus VENESVELA, MARICAPANA, praeterca etiam CANIBALES vel Anthropophagi ex GVANIÆ, ASSAWAI, COACA, AIA, vna cum omnibus finitimis nationibus, quas in supra dicta tabula designavi: Omnes in quâ hæ nationes, aurum suum ex GVIANA accipiunt. Gallicus quidam scriptor THEVENTVS scribit, incolae regionis, circa fluuium AMAZONES, aureas gestare planulas, & à DOMINICA vsque ad populum AMAZONES, quæ loca distant inuicem vltra 250. LEVVAS, potentissimos quosque aureas patinas gestare, quas ex GVIANA habeant. Qui in fluuium AMAZONES mercaturam exercent, semper nauibus auro onustis domum reuertuntur, quod aurum per flumina alia ex GVIANA in fluuium AMAZONES labentia, eo transfertur, ex quibus fluminibus vnum circa regionem TISNADOS vel CARRÉVNA fluit.

De bellicosis mulieribus AMAZONES.

Ego sane diligentissime ex senibus & illis qui multum experti erant, quæ sui de omnibus aquis fluminibusque, quæ circa ORENOQUE & AMAZONES reperiuntur, & admodum cupidus eram veritatem de hisce bellicosis mulieribus AMAZONES cognoscendi, cum quæ de illis dicuntur, à quibusdam credantur, ab aliis vero pro figmentis habeantur. Et obiter quidem hic, licet à proposito paulatim discedam, commemorare volui, quid mihi pro certo & vero de hisce mulieribus narratum sit, à CASSIQVO siue Duce aliquo istius regionis. Mulieres hæ in australi plaga prouinciæ siue regionis TOPAGO habitant, & dominium suum habent in Insulis australibus, 60. miliaribus ab ostio fluminis distantibus. In anno semel tantum viros suos admittunt, & per vnum saltem mensem cum illis viuunt, idque vt ex narratione eius colligere potui, Aprilem.

Continuatio itineris Berrei.

Vt autem ad BERREI propositum reuertamur: Ipse iter suum ingressus in NVEVO REYNO cum 700. equis, & comœatu necessario, in latere fluuii CASSANAR vectus est, qui in NVEVO REYNO ex montibus apud ciuitatem TENVIA oritur. Ex hisce montibus oritur etiam fluuius PATA, qui ambo, in fluuium META sese exonerant, qui prouenit ex illis montibus, qui circa ciuitatem PAMPOLONAM in NVEVO REYNO de

GRANADA cõspiciuntur. Hi omnes quemadmodum etiam fluuius GVIARE, qui ex montibus TIMAVA descendit, cõgrediuntur atque miscentur in fluuium BARAQVAN, vbi etiam nomina sua amittunt. Fluuius BARAQVAN, vbi paulatim descendit, vocatur ORENOQUE. Ex altero latere montis TIMAVA profilit fluuius RIOGRANDE, qui sese ad S. MARTHAM in mare exonerat. BERREVS itaque superato flumine CASSANAR, venit in fluuium METAM, equis tamen in littore semper sequentibus, nisi quando eos transuehere necesse erat, ad quem vsu ipse peculiaries naues parauerat. Itaque & META in fluuium cum superassent, consequenter in BARAQVAN fluuium venerunt. Sed cum in hunc fluuium rapidissimum essent ingressi, incepti numerus tam populi quam eorum indies decrecere, velocissimus enim iste fluuius est, & multis tumulis arenariis, saxis item & scopulis admodum infestus. In hoc fluuii superandorum iam annum confecerat, & tamen de nullo adhuc ingressu in GVIANAM audierat, donec ad vltimos terminos regionis AMAPAIÆ veniret, quam regionem cum milite suo peragrauerat. Inde ad fluuium CAROLI supererat adhuc iter octo dierum, sed vltius quidem ipse non est progressus.

Apud incolae regionis AMAPAIÆ admodum celebris est GVIANA regio, sed incolae mapaiæ.

isti totis tribus mensibus (ex illis sex mensibus, quibus BERREVS apud eos commoratus est,) cum eo cõmercia nulla exercebant. Hæc regio AMAPAIÆ etiam aurifera est, vt ex PERREI, & aliorum ex GVIANA, cum quibus mihi commercia erant, relatione percepi, & adiacet fluuii ORENOQUE. In hac regione amisit BERREO, 60. praestantissimos milites, & maximam partem suorum equorum, qui ipsi adhuc superauerant. Tandem autem mutuis congressibus populorum, pax inter eos firmata est, in cuius confirmationem ipsi BERREO, 5. imagines ex auro puro factas, & clinodia alia afferebant, quæ, vt ipse iuramento mihi confirmauit, tam artificiose & eleganter facta fuerunt, vt simile quid in Gallia, Hispania & Belgio non viderit, imo vt Rex Hispaniæ eas videns non posset non mirari, ab istiusmodi barbaris hominibus, qui omnibus idoneis instrumentis, quolibus quidem nostri aurifabri vsi solent, carent, tam pulchrum quid & artificiosum potuisse produci. Populi in AMAPAIÆ, qui ipsum hisce muneribus donarant, vocantur ANABES, & fluuius quidem ORENOQUE ab illis abest 12. miliarib. Anglicis, sed ad istud locum vbi sese fluuius iste in mare exonerat, 800. miliaria Anglica adhuc numerabantur.

Regio

Amapaiæ
ni Berreo
munera
largiuntur.

luis ve-
enatim
Amapaia.

Regio AMAPAIA admodum est humilis & depressa, & propter aquarum copiam valde palustris, & propterea multi ibi passim rivuli conspiciuntur rubei coloris, qui venenatis vermibus serpentibusque admodum scarent, unde Hispani, qui hac de re non erant admoniti, variis morbis correpti sunt, & equi plurimi extincti, ita ut post spacium 6. mensium, quos ibi BERREVS commoratus est ex Hispanis tantum 120. milites superstites remanserint, pecoribus fumentisq; quæ habuerant, omnibus extinctis.

Nam BERREVS constituerat longe minori via in GVIANAM peruenire, & ad minimum 1000. Anglicorum miliarium itinere super sedere, sed incidebat cum suis in hoc itinere, in periculum non minima, ita ut inopia, fame, morbis & aliis molestiis quam plurimis affligerentur. Ego ex omnibus, qui per AMAPAIA, in GVIANAM proficiscebantur, quærebam, quomodo ista aqua rubicunda vteretur, qui respondebant, se circa meridiem lagenas & vasa sua, ista aqua replere cum Sol in medio cælo esset; reliquo vero, ante vel post meridiem tempore aquas istas pestiferas admodum & noxias esse, circa medium autem noctis, in merum venenum mutari, intelligebam etiam ex ipsorum relatione, multas ibi aquas natura sua venenatas & noxias esse.

Ex hac regione dictus BERREVS primò vere ingruente discessit, & conatus est ab australi fluminis ORENOQUE latere ingressum perfacere, sed nulla id ratione perficere potuit. Nam in isto latere summæ altitudinis montes, ab ortu fluminis ORENOQUE ad QUITO vsque in PERV continua serie pertingebant, ut nec comæeatum nec arma secum per montes istos portare possent, quin & sylvis densissimis montes isti adeo obscurati erant atque circumdati, ut eos perreptare superare & transcendere impossibile prorsus esset. Præterea nullam amicitiam contraxerat cum incolis regionis AMAPAIA, nec ullum interpretem secum habebat, qui cum illis loqui posset, quih & CASSIOVI siue Ducis regionis AMAPAIE, GVIANIS propositum & mentem BERREI iam exposuerant, quod nimirum regnum GVIANA insidiaretur, & illud in suam potestatem redigere, propter maximam vim auri conaretur, unde ipsi non exigua obiciebantur pericula & damna; ita ut cogeretur per exundationes multorum fluminum, iter rursus ad ORENOQUE fluvium recipere, quæ quidem flumina omnia hic persequi & describere, nimis longum foret. Dicebat enim mihi BERREVS vel 100. flumina in ORENOQUE fluvium tam ex australi quam septen-

trionali parte influere, quorum quæ minima essent, RIOGRANDE fluvium sua magnitudine & velocitate æquare, qui RIOGRANDE, inter POPAYAN & NVEVO REYNO de GRANADA labitur; & vltus ex maximis mundi fluvius habetur. Sed BERREVS horum fluvium nullum nominare poterat, excepto vnicò CAROLI, ignorabat etiam ex quibus regionibus ortum suum haberent, & quo laberentur, propterea quod nullam habuisset occasionem cum Incolis ea de re conferendi, neque etiam multum de hac re sollicitus erat, utpote homo rudis, qui vix inter ortum atque occasum discernere poterat. Sed ego tamèn de his fluminibus non patum, diligenti investigatione & inquisitione cognovi; quod enim ex vno percipere non poteram; id ex altero discibam, cum etiam interpretem mecum haberem, qui ex GVIANA oriundus, & fere omnium istarum linguarum peritus erat.

Ego accersitis senioribus; & his qui vñquā peregrinati fuerant; diligenter quæsi de omnibus, ut conditionem omnium fluviorum & regionum, à mari orientali, vsque ad fines PERV, & à flumine ORENOQUE austrum versus; vsque ad fluvium AMAZONVM & MARAGNONE cum regione MARIATAMBAL, probe perdiscerem, perscrutabar etiam omnia quæ de Regibus & gubernatoribus, itemque de civitatibus & pagis scitu necessaria erant, quæ esset vel pacis vel bellorum tempore forma rerum publicarum, & maxime qualia in ista terra bella intestina essent, sine quibus ego quidè hanc regionem insuperabilem & inexpugnabilem fore iudicabam. Nam & PIZARRVS per discordiam fratrum GASCARIS & ATABALIPÆ regno PERV positus est, & propter inimicitias TLAXCALANORVM cum MOTEZUMA; CORTESIUS regnum MEXICI sibi subiecit, quorum uterque ab intestinis bellis si fuisset, à proposito suo recedere tandem coactus fuisset.

Cæterum cum ista omnia BERREO accidissent, ipse omnem sperem abiiciens, expectare aliud vix poterat, quam quod suis quoque antecessoribus acciderat; donec tandem in regionem EMERITA veniret, quæ circa ostium fluminis istius sita est, ubi populum admodum humanum & benignum reperit. Rex istius loci vocatur CARAFANA, vir prudens & probe exercitatus, ætatis suæ fere 100. annorum: Hic in iuventute sua, à parente in Insulam TRINIDATIS missus erat, propter bellum quod tum temporis cum ipsis gerebatur, & initium suum ex Insula PATRICO traxerat. Ibi in iuventute multos Christianos, Hispanos & Gallos viderat,

Gualthe-
rus Ralegh
seniores
interrogat
de omnibus.

Causa, ius
Pizarri
& Cortes-
is, visio-
riam obti-
nuerunt.

Regio Emé-
rita.

Rex Carafana.
pana.
Æta.

Educatio.

viderat, & cum incolis istius Insulae TRINIDATIS saepe in MARGARITAM & CYMANAM provincias occidentalis Indiae profectus fuerat, ex qua exercitatione sibi insignē prudentiam & experientiam comparauerat. Hic igitur peritus erat regionē vnā ab alia discernere, vires & potentiam suam ad vires Christianorum examinare; inter discordes pacem & concordiam suadere & conciliare, pacem in terra sua conseruare, per quam regnum suum tutum fore, & commercia cum vicinis regionibus exerceri posset, nouerat.

*Forma Rei
publica
salutaria.*

Cum igitur BERREVS ad ciuitatem Regis CARAPANAE appulisset, commoratus est ibi cum populo suo, qui itineris molestia ferme iam confectus erat totis, 6. septimanis, explorans omnes ingressus regni GVIANAE; de cuius opibus diuitiisque indies plura audiebat. Verum cum huic negotio sese iam imparem videret, cogitabat expectare annum sequentem, & sese interea omnibus rebus necessariis instruere; sperabat enim auxilium ex Hispania, & Capitaneum suum DON ANTHONIVM XIMENES, cum hoc mandato, in NVEVO REYNO reliquerat, vt e vestigio sese sequeretur; cum nuncium acciperet, ingressum aliquem & transitum in regnum GVIANAE a sese esse repperit. Itaque rursus per riuulos fluminis ORENOQUE in Insulam TRINIDATIS reuersus est, vnde ad fines regionis PARIAE & ita consequenter in MARGARITAM rediit, vbi cum vicario regio DON IVAN SARMIENTO, propositum suum aperuisset, & de amplissimis regni GVIANAE diuitiis dixisset, impetrauit ab eo 50. milites, vt sese quamprimum rursus ad Regem CARAPANAM reciperet, & recta in GVIANAM proficisceretur. Sed BERREVS tum temporis nihil minus quam GVIANAM occupare cogitabat, quod imparem sese sciret tantis rebus. Itaque rursus ex MARGARITA in TRINIDATIS Insulam reuersus, praefectum suorum militum emisit ad ambiendum amicitiam finitimum populorum, sine quorum auxilio ipsi vel fame pereundum fuisset. Hos BERREI legatos remisit dictus Rex CARAPANAE, ad regem alium MOREQVITO vocatum, pro certo assermans, neminem esse ex quo plus de regno GVIANAE cognoscere possent, cum etiam ciuitas dicti Regis tantum quinque dierum itinere abesset, a MACVREGVARIA prima ciuitate regni GVIANAE.

Legati Berrei ad Regē Morequito remittuntur.

Hic notandum est, hunc MOREQVITO vnum ex potentissimis Regibus, qui in finibus GVIANAE habitabant, fuisse, qui ante tres annos in occidentalis Indiae CYMANA & MARGARITA ciuitatibus, cum multis patinis auriferat, vt is permutatis res alias quibus indigeret sibi compareret, vbi, cum a gubernatoribus quotidie ad prandium & cenam vocaretur, duos menses commoratus fuerat. Ereo quidem tempore Gubernator ciuitatis CYMANAE, VIDES dictus, aliquem a MOREQVITO impetrauerat, qui secum in regnum GVIANAE iret, inuitatus preciosissimis & artificiosissimis aureis statuis, & aliis clinodiis, quae dictus MOREQVITO secum attulerat, quemadmodum etiam assiduis laudibus regni GVIANAE & EL DORADO. Hic igitur VIDES statim in Hispaniam pro milite impetrando scripsit, vt regnum hoc GVIANAE in suam potestatem redigeret, ignorans tamen propositum & mentem BERREI, qui hoc prior a Rege impetrauerat. Cum autem VIDES a BERREO hoc intelligeret, audiretque eum etiam transitum aditumve in istud regnum reperisse, conatus est propositum BERREI, quantum in ipso erat, impedire, prohibebat enim ipsum transitu per territorium suum, & commeatum resque necessarias omnes ei denegabat. Vnde capitales postmodum inter ipsos extiterunt inimicitiae, praesertim cum BERREVS etiam Insulam TRINIDATIS in suam potestatem redegerat. Ceterum MOREQVITO se admodum humanum exhibebat, legatos BERREI facile admittebat, Monachum, qui missus erat vt regionem Guianae exploraret, per regnum suum ire non prohibuit, quin etiam legatos BERREI comitabatur vsque ad ciuitatem GVIANAE MACVREGVARIAE. Vnde postmodum spacio 11. dierum ad regiam ciuitatem MANOA peruenerunt.

Quis Morequito fuerit.

Vides, gubernator ciuitatis Cymanae.

Capitales inimicitiae inter Villatis in suam potestatem redegerat. Ceterum Morequito comitatur legatos Berrei.

Sed postea Monachus ille, cum assumptis preciosissimis rebus ex ciuitate MANOA & regno GVIANAE reuersus esset, & iam regionem AROMAIA transire rursus vellet, a populo huius MOREQVITI oppressus, & cum omnibus suis sociis, quorum 10. erant, interfectus est, ad vnum vsque, qui natando aquam superauit, atque ita vitam suam conseruauit. Spolia vero quae ab ipsis tum acceperant excedebant fere 40000. PESOS auri.

Legati a Morequito trucidati.

Cum

Berreio ne-
cem lega-
torum vi-
discentur.

Morequito
capitis su-
plici asse-
ctus.

Topia
Vvaripa-
ter More-
quito.

Cum BERREIO hoc audiisset, supra mo-
dum iratus, misit exercitum suum in regio-
nem AROMAIAE, qui hoc facinus in MORE-
QVITO & suis ciuibus vlciscerentur, quod
MOREQVITO animaduertens, fugit trans
fluvium ORENOQVEN, & per regionem
SAYMA & VVIKIRI venit in ciuitatem
CVMANAM ad gubernatorem VIDES, vbi
se se plane tutum fore purabat, sed cum BER-
REVS cum nomine Regis Hispanorum po-
stularer, & ipse etiam in aedibus alicuius
FASHARDI, a ministris BERREI visus esset,
non audebat eum VIDES detinere, praeser-
tim cum etiam ex Clericis vnus in legatione
ista trucidatus fuisset, MOREQVITO pro-
mittebat FASHARDO ingentem auri sum-
mam, vt se dimitteret, sed miser effugere non
poterat, quin tandem Capiteo BERREI
traderetur, a quo capite multatus est.

Post mortem MOREQVITI, diripiebant
milites BERREI totum eius regnum, & mul-
tos comprehenderunt, inter quos etiam TO-
PIA VVARIHUIUS MOREQVITO cognatus
erat, cuius ego filium mecum in Angliam
abduxi; Hic TOPIAWARI, iam Rex est in
AROMAIA, vir & prudentia & consiliis mul-
tum valens, qui centesimum aetatis annum
iam egressus, bona adhuc vitur valetudine.
Hispani eum 13. diebus catenis vincum cir-

cum duxerunt, vt ipsis iter monstraret in sua
& dicti CARAPANAE regione, sed redemptus
postea est 100. patinis aureis & quibusdam
gemis seu lapidib. preciosis, quos PIEDRAS
HYADAS vocant. Verum BERREVS propter
interfectum hunc MOREQVITO, & crudelita-
tem quam in AROMAIA exercuit, omnem
fauorem & gratiam populorum ORENOQVEPO-
NI, & finitimarum nationum amisit, ita vt iam non
amplius audeat milites suos in CARAPA-
NAM mittere, quae quidem portus regni GVI-
ANAE habetur. Hispani tum temporis nepotem
MOREQVITO cum aliis comprehenderunt
cumque baptizatum DON IVAN vocarunt, de
quo magnam spem conceperunt, & admodum
laborant, vt in regnum aui sui rursus introdu-
catur. Hispani in vicinia solent CANOIS flu-
mina, BAREMIA, PAVVROMA, & DISSE-
QVEBO, traicere, quae ad austrum fluminis
ORENOQVE labuntur, vbi mulieres & in-
fantes a CANIBALIBUS siue Anthropophagis
redimunt, tanta est enim ibi hominum inrequie-
tia, vt et tribus vel quatuor securibus, fratrum
& sororum corpora, imo proprios suos liberos
vendant, ex quibus Hispani multum lucrantur,
siquidem eos in India occidentali postmo-
dum aliquot coronatis rursus diuendunt.

Morequito ba-
ptizatus.

Supremus in naui mea naucerus IOAN-
NES DOUGLAS, comprehendit in flumine
vnam

Commer-
cia Hispa-
notum.

ynam nauculā CANOAM, quæ repleta erat hominib. ad vendendum destinatis, quorum maxima tamen pars enasit. Sed in eorū, quos secū adducebat numero, erat foemina quædam formæ tam præstantis & elegantis, vt pulchriorem tota Anglia ego non viderim. Aderant etiam alix, quæ si non nigricantes fuissent, vel cum totius Europæ mulieribus, quoad constitutionem & habitum corporis, certare potuissent. Hispani etiam mercaturam panum ex CASSAVI in littorib. exercent, vbi 100. libras vnico cultello redimūt, & postmodum in ciuitate MARGARITAE multis PESTIS auri reuendunt. Magnam etiam mercaturam, gossypio, ligno Brasiliensi, & lectis, quos HAMACAS, hoc est, lectos Brasilienses vocant exercent, quibus Hispani in istis calidis locis noctu vtuntur, vt etiam nos, dum ibi viueremus.

300. Libras panis pro vno cultello.

BERREVS igitur cum hisce mercimoniis, ingentē thesaurum & auri copiam acquisiuisset, misit suum Capitaneum cum hisce opibus in Hispaniam, vt exercitum cōscriberet, & monstratis hisce thesauris omnium animos inflammaret, ad expeditionē istam eo libentius & auidius suscipiendam. Misit autem et Regi Hispano multas pulcherrimas imagines hominum, ferarū, piscium, auium aliarumque rerum summa arte elaboratas, nec quicquā dubitabat, quin Rex hisce thesauris incitatus commeatum & populum missurus esset satis multum, præsertim cum hæc regio hæctenus à nullo cognita vel direpta esset, aurum vero quod ex India occidentali in Hispaniam perfertur, ex aurifodinis multo labore & sumptibus erui necesse esset. Præterea etiam ad filium suum in NUYVO REYNO scribens, iussit eum exercitum conscribere quantum maxime posset, & per fluuium ORENOQUEN in EMERIAM regionis CARAPANA ad se venire. Quin et quosdam ad S. IAGO de LEON, & ad litus CARACAS emisit, qui equos & mulos ad hanc rem necessarios ibi emerent.

Postquam iam satis ex BERREO audiuissem, quæ ratione ipse ceptam rem ad finem perducere constituiisset, exponebam ego ipsi meam quoque mentem, nempe quod & ego mihi proposuissem, cognū GVIANÆ videre, & quod cam ob causam præcipue in Insulam TRINIDATIS venissem, quemadmodum et aliud consilium tum non habebam, nam in hunc finem ablegaueram præcedenti anno Capitaneum meum IACOBVM VVHIDDON, vt terram istam exploraret, cum quo tum temporis BERREVS etiam locutus fuerat. Hoc audiens, dici non potest, quam perterrefactus sit & sedulo laborauerit, mihi hoc propositum dissuadere, persuadebat et-

iam populo & maxime nobilib. meis, quod multum laboris & miseriæ ipsi immicaret, si in suo proposito perseueraturi essent. Et principio quidem vere affirmabat, me nauibus quas habebam, aquas istas percurrere non posse, propter arenarum in eis copiam, siquidē ipse suis CANOIS quæ tamen vix ad 12. digitos aquis inhærebant, semper arenas attigisset. Deinde et incolæ meo aduentu perterrefactos, fugā statim daturos, & si eos persequeremur, ciuitates suas igne deleturos, præterea longum nobis adhuc iter cōficiendum, instare vero iam hyemē, & in fluminib. per inundationem effusis, impossibile esse verum iter tenere, cæterum et victu & rebus aliis necessariis non esse nos ad dimidiū saltem tempus satis instructos. Tandem vero, quod omnium maxime nos mouebat, addidit, reges & principes in vicinis regionibus initis foederibus, decreuisse, nullo modo cū Christianis amplius cōuersari, siquidem istæ conuersationes extremum ipsis attrahere exitium possent, vt à Christianis tandem auri desiderio vel in seruitutem redigerentur, vel ex terra plane exturbarentur.

Animaduertebam quidē ego, quæ à BERREO prolata erant, à veritate aliena non esse, sed tamen, vt expertus ipsemet et de his rebus loqui possem, mittebam primo Capitaneum GEORGIVM GIFFORD, VICEADMIRALIVM meum, cum naui quæ erat gubernatoris CALFIDES, versus ortum, ad ostiū fluminis CAPVRI inquirendum, ad cuius ortum explorandum antea quoque Capitaneum VVHIDDON & IOHANNEM DOVVGLAS ablegaueram. Ipsi igitur inueniunt profunditatē istius fluminis cum fluxu maris 6. pedum, cum refluxu vero tantum 5. pedum esse, præceperam ipsis quidem, vt in litore anchoram emitterent, & viderent quousq; cum fluxu maris pertingere possent, sed frustra laboratū ab ipsis est. Nam aqua iam defluerat, antequam tumultum arenarium superare possent, quod ipsum quidem nobis semel atq; iterū accidit, vt cogeremur consiliū mutare, & nisi à proposito plane desistere vellemus, relictis ibi nauibus nostris cymba celoce, & nauculis duab. aliis, populum cōmeatumq; nostrum ad 400. Anglicana miliaria transportare, sed hoc quidem non libenter faciebā, cum BERREVS filius eo tempore cum vniuerso suo exercitu eo venturus esset. Emisi igitur adhuc vnum nomine KINCH, Gubernatorē nimirum nauis, quā iuniorē leanulam vocant, vt cymba sua aliū fluuium in portu GVANPA (qui etiā AMANACITUR) exploraret, & videret an possibile esset nostris nauib. fluuium istum percurrere. Qui cum ad ostiū fluminis AMANAVENISSET,

Fluxus & refluxus maris est, cum mare omnibus 6. horis crescit, & decrescit.

Berreus conatur propositum nostrum dissuadere.

venisset, reperit hunc fluuium reliquis omnibus similem, nec vero audebat vltcrius progredi, cum ipsi ab Indo itineris comite diceretur, CANIBALES ex GYANIPA cum multis CANOIS ipsum aggressuros, qui venenatis iaculari sagittis solent, & periculum esse, ne omnes ibi opprimeremur.

Interea cum pessima quæq; timerem, iussi statim nauem GALLIASSAM siue trirēm parari, humilem eam quidē quæ tantum quinque pedibus fluuium ingrederetur, iuxta profunditatem fluminis CAPVRI, transitis ab utraque parte alligatis. Cumque dubitarem de istius KINGI reditu, misi IOANNEM DOWGLAS cum cymba quadam, vt ipsi opem ferret, & profunditatem aquarum magis exploraret. Cōmunis nō erat opinio, nauem, quæ fluuium istum semel ingressa esset, non posse propter rapidissimum eius fluxum, ex eo rursus emergere, præsertim cum Euris etiam sua vehementia cursum nō parum promoueret. Ethoc quidem IOHANNES HAMPTON primus ante PLEYMOVTH animaduertit, qui plurimum inter Anglos expertus est, & in hac opinione multi sunt, qui isto itinere in Insulam TRINIDATIS profecti fuerunt. Itaque ego IOHANNI DOWGLAS senem quendam, qui ex CASSIQUES TRINIDATIS erat, adiunxi, qui nos etiam antea monuerat, ne reuenteremur per alueum istius fluuii, & nouerit riuum quendam alium, versus ortum labentem, quo, vt arbitrabatur, redire rursus in fluuium CAPVRI possemus. IOHANNES DOWGLAS, aquas istas explorans, inuenit quatuor aptissima ostia, quorum minimum eius erat magnitudinis, quæ TAMESIS est (fluuius nimirum qui Londini sese in mare exonerat) in VOLWICH, sed tractus, qui ad initium eius ducit, sex tantum pedes profundus erat, vt ita omnem fere spem abiiceremus, cum nauibus nostris istum fluuiū traiciendi, & propterea constitueremus, cum nostra GALLIASSE, quæ vehēbatur 60. personæ, cymba nauis leuicula, & expositoria quadā nauis, quæ duæ 20. viros caperent, cymba itē Capitanei CALFIELDS, & mea cymba, quæ similiter 20. caperent, flumini nos cōmittere, quod effecimus, quamuis omnino tantum 100. personæ essemus, & commeatum pro menie saltē vno nobiscum haberemus.

Et à BERREO quidem aliam cognoscere viam non potuimus, quam quæ ducit per influentes aquas, quæ quidē tam procul à nobis aberant, vt impossibile esset eas assequi, tantus enim maris tractus nobis erat conficiendus, qualis est inter CALES & DOVER, insuper & ventum & fluctus adeo nobis contrarios habebamus, vt nostris nauiculis in si-

num maris ad GYANIPA pelleremur. Ad erat nobis tum temporis Indus quidā Nauclerus, ex finibus BAREMIÆ, versus austrū à flumine ORENOQVE; inter ORENOQVE & AMAZONES, oriundus, cui paulo ante CANOAS eripueramus; quas panibus ex CASSAVI in BAROMA onustas; MARGARITAM perducere voluerant. Hic ARWACAN promittebat mihi, quod vellet me in magnum fluuium ORENOQVEN perducere, sed, vt verum fatear, ipsemet ignorabat, quo in loco tunc versaremur, abfuerat enim 12. annis ab istis finibus, & iuuenis adhuc imperitus erat. Itaque nisi Deus nobis alia ratione opem tulisset, vel totum annum in hoc labyrintho aquarum hærendum nobis fuisset; antequam vlla via nos inde explicare potuissemus, præsertim cum eo vsque progressi essemus, vt fluxus & refluxus maris nō amplius sentiremus. Et ego quidem mihi plane persuadeo, in toto orbe terrarum nullum reperiri fluuium; quem tot aquarum riuus & ductus ingrediantur; tot enim & tam varii nobis occurrebant riuus, vt incerti essemus; quem potissimum eligere & sequi deberemus.

Cum iter nostrum ad cursum solis vel astrolabium dirigeremus; ad copiosas peruenimus Insulas, quarum quælibet tam proceris erat arboribus cincta, vt eas visu superare non liceret. Huc delati eramus cum fluuium quendam essemus ingressi, cuius nomen inquirere non poteramus, itaq; eum nominauimus *theroad Croffe*, hoc est, Crux rubra, propterea, quod nulli hactenus Christiani copervenissent. Die 22. Maii, in itinere isto animaduertimus è longinquo, exiguā CANOAM cum tribus Indis, quam celocē nostra persecuti, in qua octo remiges erant, statim apprehendimus, antequam fluuium superare posset. Omnis vero populus, qui in ripa fluminis sub arboribus stabat, cupidus erat videndi, quid futurum esset, cumq; viderent, ipsis nullam fieri iniuriam, neminem etiam ex nostris in CANOAM istam descendere, aut aliquid inde eripere, accurrebant omnes ad ripam, nobiscum contrahere & conferre volentes, cumq; viderent nos magis magisque appropinquare, subsistebant. Nos vero per riuulum quendam, qui ex ciuitate eorum in fluuium istum labitur, ad terram appulimus.

Cumque ibi paululum moraremur, abiit noster Indicus nauclerus FERDINANDVS in pagum quendam, vt poma afferret, & de vino ipsorum biberet, simul vero etiam, vt terram istam contempleretur, & de Domino quæreret, habebat autem fratrem suum secum, sed cum pagum ingressus esset, volebat

Canoa cū tribus Indis.

Pilotra Ferdinandus pagum ingreditur.

lebat Dominus istius loci cum fratre in carcerem conicere, propterea, quod peregrinam nationem secum adduxissent in perniciem suae terrae. Sed hic Naclerus sua dexteritate & agilitate ex manibus eorum euasit, & ad nos perueniens, dixit fratrem suum ab Indis istis esse interfectum. Itaque nos quendam senem, qui nobis proximus erat, comprehendimus, mortem ei minantes, nisi noster *PILOTTA* nobis restitueretur.

Frater *Pilotta*.

Hic senex promptus erat damnum & amissionem prioris *PILOTTAE* compensare, cumque videret *PILOTTAM* ad naues nostras properare, alta voce clamans ab incolis petiit, ut ei parcerent, sed incolae tamen nihilominus ipsum insequentes, tantum strepitum & clamorem canibus suis excitant, ut sylva inde resonarent, tandem tamen apprehensis nauibus nostris, semimortuus ad nos reuersus est. Sed nos bono nostro fato senem istum Indum acceperamus, quia enim ibi natus & educatus fuerat, melius nos de fluminum & itineris istius conditionibus edocere quam peregrinus aliquis poterat. Et sane si sine hoc fuisset, regnum *GVIANAE* nunquam ingredi potuissemus, neque ad naues nostras reuerti.

Nam post paucos dies, ignorabat *FERDI-*

NANDVS quo in loco versaremur, quia imo ipse et senex saepe dubitabat quod flumen ingrediendum esset. Populum qui in hisce fractis & quodammodo submersis Insulis habitat, communiter *TINITIVAS* nominant, atque in duas partes distinguunt, quidam enim vocantur *CIAWANI*, quidam vero *VVARAWITE*.

Magnus fluuius *ORENOQUE* siue *BARAQUAN*, 9. habet riuos siue venas, ex ostio fluminis versus septentrionem labentes, & 16. sinus, multasque Insulas, quarum aliqua eiusdem sunt magnitudinis cum Insula *VVIGHT* siue *VECTIS*, quaedam maioris, quaedam minoris. Ab uno riuo siue ductu versus septentrionem, usque ad postremum, versus austrum, ad minimum numerantur 100. *LEGVAE*, & eo loco ubi in mare sese exonerat latitudine est 300. anglicorum miliarium. Et meo quidem iudicio longe maior est fluuius *AMAZONVM*. Populos vero omnes qui istis riuus siue ductibus adiacent, vocant *TINITIVAS*, quibus duo gubernatores siue Domini imperant, qui assidua inuicem bella gerunt. Insulas ad dextrum sitas vocant *PALAMOS*, ad sinistrum vero *HIROROTOMAKA*. Fluuius per quem *IOHANNES DOWGLAS* ab *AMANA CAPVRI* reuersus est, vocatur *MACVRI*.

Populi

Descriptio
populorum
Tinitivas.

Populi TINITIVAS, procero & pulchro sunt corpore, apti ad bellum, & tantæ eloquentiæ, quantæ nullum hucusq; populum audieram. In æstate ædificia sua in terra, quemadmodum etiam aliæ nationes habent, hyberno autem tempore in arboribus habitant, in quibus ædificia sua artificiosissime parare possunt, quemadmodum copiosius hac de re in Hispanica descriptione Indiæ occidentalis, legere quis poterit, ubi etiam alii populi humilis & depressæ regionis V-RALTA, idem facere dicuntur. Nam fluvius

Orenoque
20. pedibus supra terram eleuatur.

Orenoque à Maio vsq; ad Septembrem, ad 30. pedes eleuatur, ita vt 20. pedibus supra terram ascendat, exceptis aliquot montibus, in media regione sitis. Et hac de causa coguntur ædificia sua tum temporis mutare. Non student agriculturæ, sed contenti sunt eo quod terra ipsis sua sponte producit, ad panem cõficiendum vsurpant PALMITES, sed carnibus tamen & piscibus vescuntur. Abundant istæ Insulæ auiibus, & arboribus frugiferis. Et quidæ tam varias habet aues, vt similes nullibi locorū viderim. Populi CA-PYRI & MACVRI, qui ad litus ORENOQUE habitant fere omnes sunt fabri lignarii, qui CANOAS extruunt. Item pulcherrima ædificia, quæ in regno GYANÆ auro, & in Insula TRINDATIS, TABACCO vendunt. Et in hoc quidem officio, quoad celeritatem, omnes populos superant, breui enim tempore multa extruere ædificia possunt. Aërem habent humidum, & cibo vtuntur admodum duro. Pulcherrimus est & fortissimus populus, qualem vix vnquam in India & Europâ vidi. Bella gerunt cum finitimis populis, maxime vero cum Anthropophagis CANIBALES, ita vt omnibus aliis populis formidabiles sint, qui cum eis congregari non audent, iam autem facta cum vicinis populis pace, hostem præter Hispanos nullum agnoscunt. Cum Duces & Gubernatores ipsorum moriuntur, admodum eos lugent, & post sepulturam eorum cum existimant carnem iam absumptam esse, eos rursus effodiunt, atq; in ædibus, quas viui inhabitauerant, suspendunt, caput vel cranium plumulis varii coloris exornant, & ossibus reliqui corporis, omnia quæ habuerunt vasa aurea appendunt. Alii populi quos ARWACA-S vocant, & valde in ista regione celebres sunt, effossa & eruta dominorum, vxorū & cognatorum suorum ossa, in puluerem redigunt, atque in omnem suum potum inspergunt donec absumantur.

Vitus
quotidianus.
Aues.

Officia.

Bella cum vicinis.

Luctus
propter
Duces defunctos.

Arvaca:
populi ossa
suorum
dominorum
in potu absumunt.

Ex portu igitur CIWANORVM soluentes, quamdiu fluxus maris, durabar progressi sumus, mari autē defluente quieuius. Terti die postquam in fluvium venissemus, cõ-

sedit tiremis nostra tanta vehementia, vt aliter existimare non possemus, quam de ea & 60. istis armatis actū iam esse, sed sequenti die dominica faburra qua onusta erat, eam exonerauimus, quo facto postea Dei beneficio, ab aqua rursus eleuata est. Post quatuor dies in fluvium admodum elegantem delati sumus, qualem ego antea per omnem vitam non videram, quem vocant magnum AMANA, hic recto fluebat cursu, & sinus anfractusque nullos habebat, sed cum nos fluxus maris dereliquisset, occurrit nobis alueus fluvii tanta copia & velocitate, vt omnes remigare cogeremur, nisi cum dedecore & re infecta reuerti mallems. Rationem igitur aliam inuenire non potui, quam vt meos admonerē ad labores hosce viriliter perferendos, siquidem hæc calamitas diuturna non futura, sed propediem finem suum habitura esset, ad quam quidem admonitionem, tam nobiles quam alii inferioris conditionis homines ad remos sese applicarunt. Quotidie elegantes præteruehebamur riuos & fluvios ab ortu partim, partim ab occasu sese in fluvium hunc AMANAM exonerantes, quos quidem ego vna cum ortu suo, in mea tabula siue mappa diligentissime annotaui.

Fluvius
Amana
elegans.

Cum aliquot dies elapsi essent, cepit populus meus animum fere abicere, præsertim cum admodum ab æstu solis vrgeretur, & fluvius iste ab vtraque parte proceris confitus esset arboribus, quæ omnē fere auram à nobis prohibebant. Præterea & aquas, quo longius progredere, eo maiores & vehementiores experiebamur. Itaque licet quotidie PILOTA, meo iussu, populum ad constantiam hortaretur, tamen tandē cum omnes admodum essemus defatigati, & iam commeatu quoq; carere inciperemus, ego ipsemet dubitare sæpenumero incepi, an pergere vellem nec ne. Nam & æstum solis quo propius ad lineam, à qua 5. tantum gradibus aberamus, accessimus, eo vehementiorem experti sumus, ita vt quo magis viribus opus esset, eo languidiore fieremus. Sed nõ cessavi tamen populū consolari, & hortari, vt essent forti animo, nos enim tantum vnus diei itinere à quodam loco abesse, ubi rescire nos & rebus omnibus nobis rursus prospicere possemus, posito ipsis ante oculos periculo mortis, quam cum dedecore subire cogeremur, si cursum nostrum verteremus. In ripa istius fluminis magnus erat proutentus pomorum, boni saporis, & tanta copia arborum herbarumque, vt vel 10. herbarii librini non sufficiant nominibus istis annotandis. Et sane nisi pomis nos rescire & aues piscesq; capere potuissemus, actum de nobis iam pridem fuisset.

*Pilotta
proditiōe
mollitur.*

Senex noster PILOTTA, quem ex CI-
WANINOBIS cum acceperamus, persuade-
bat nobis, si te sequi, & riuium aliquem ad
dextram ex hoc flumine ducentem, ingredi
vellemus, relicta triremi in fluuio AMANA,
se nos in pagum quendam, qui ad ARVVA-
CAS pertineret, ducturum, vbi sat panum,
gallarum, piscium & vini essemus acce-
pturi, & istum quidem locum non procul
abesse, ita vt aliquot horis ad naues nostras
redire possemus. Hoc audientes ego & Ca-
pitaneus GIFFORD, nec non & CALFIELD,
nauculis nostris ostium istius fluminis in-
gressi sumus, paucis ad nos armatis assump-
tis. Et quia ipse dixerat non procul istum
pagum abesse, nihil cibi nobiscum sumpsi-
mus. Tribus autem horis progressi, mirati
sumus nullum nos vestigium vel signum æ-
dificiorum videre, & PILOTTAM interro-
gauimus, in qua fluminis parte pagus ille
situs esset, qui respondebat, parum nos ad-
huc abesse. Porro ad tres rursus horas pro-
gressi, sole iam ad occasum vergente, cum
pagum nullibi videremus, cepimus suspi-
cari, ipsum nos in perniciem abducere con-
stituisse, neque etiam multum nos isthæc
sefellit suspicio, nam vt postea ex ipso per-
cepimus, Hispani, qui ex TRINIDATE
fugerant, & in EMEREA apud CARAPA-
NAM manserant, in quodam pago ad hunc
fluuium sito, sese congregarant. Nocte igitur
iam ingruente, serio ipsum interrogauimus,
vbi nam locorum pagus iste situs esset,
sed ipse respondebat, paulo amplius adhuc
progrediendum esse. Cum igitur pagum
nullibi cerneremus, & tamen 40. iam fere
miliaria Britannica sine cibo confecissemus,
constituimus non semel PILOTTAM ab ar-
bore suspendere. Quod etiam factum fuis-
set, si, qua via reuertendum nobis esset, no-
ctu sciuissemus, sed nostrum periculum ipsi
vitam conseruabat. Erant enim den-
sissimæ tenebræ, & annis magis magisque
cœperat coarctari, ita vt etiam rami ab vtra-
que parte sese contingerent, & cursum no-
strum multis modis impedirent. Magno
fane desiderio pagi istius tenebamur, spera-
bamus enim ibi cœnam bonam reperire,

*Pilotta in
periculum
mortis in-
cidit.*

cum in nostra triremi ientaculum tantum
sumpsissemus, & vero iam hora octaua insta-
ret, qua adhuc de pago isto nihil nobis pol-
liceri possemus, quamuis PILOTTA nos
subinde erigeret & bonis verbis solare-
tur.

Tandem lumen aliquod è longinquo vi-
dimus, hora fere prima post mediam noctem, *Pagus tan-
dem in-
uentus.*
itaq; cursum nostrum eo statim direximus,
præsertim cum & canes ibi audiremus la-
trantes. Cum autem in locum istum venis-
semus, exiguum ibi populum offendimus.
Dominus enim istius loci ad ostium ORE-
NOQVE, quod 400. miliaribus Britannicis
ab isto loco aberat, profectus erat, vt aurum
commutaret mulieres à CANIBALIBVS
sive Anthropophagis redimendi gratia. In
ædibus eius multos panes, gallinas & pisces,
quin etiam vinum inuenimus, vt amillas vi-
res recolligere facile possemus. Sequenti
autem die accepto in naues commeatu ne-
cessario, ad socios & triremem redimus,
panes, gallinas & pisces eis afferentes.

Ab vtraque parte fluminis apparebat no-
bis ista regio longe pulcherrima, & cum an-
tea nihil nisi syluas & sentes vidissemus, iam
pulcherrimæ nobis valles apparebant, 20.
fere miliaria Anglica longas, gramine & ar-
boribus optimo ordine exornatas, non secus
ac si summa diligentia & studio confitæ fuis-
sent. Quin & feras syluestres in litore ob-
ambulantes conspeximus, & auium pul-
cherrimis pennis exornatarum maximam
côpiam. Aqua innumeris piscibus erat re-
ferta, mixtis simul serpentibus, quos LA-
GARTOS nominant. Habebam ego mecum
NĒGRVM aliquem elegantem, iuuenem.
Hic cum ex triremi proficiens ad ostium flu-
minis natare veller, torus ab huiusmodi ser-
pente LAGARTO, absumptus est, nobis om-
nibus videntibus. In absentia nostra existi-
marant nostri socii, quos in triremi relique-
ramus, nos omnes in flumine extinctos esse,
miseruntque Capitaneum WHIDDON
cum cymba nauis LEANVLÆ, nobis in oc-
cursum, vt nos inuestigaret, promiseramus
enim circa vesperam eiusdem diei ad eos
reuertri.

In itinere hoc 80. miliaria Britannica confecimus donec ad naues nostras & triremem reuerſi ſumus. Cum autem iam ad naues noſtras veniſſemus, & Capitaneus meus GIFFORD triremem iam aſcendiſſet, alii vero in littore ignem extruerent, vidimus magna cum lætitia quatuor CANOAS ſtumen iſtud deſcendere. Itaque Capitaneus meus GIFFORD populū ſuum eis in occurſum emiſit, ſed duæ ad littus declinabant, & homines in illis nobis viſis, omnes in ſylvas auſugerunt, dumq; nos in perfequendis iſtis duabus CANOIS & populo, qui fugam dederat, occupari eſſemus, eſſugerunt interea manus noſtras reliquæ duæ, ſed minores tamen CANOÆ, ignorabamus autem an panes quos vehebant MARGARITAM, quam Indi ARWACAM vocant, perducere voluerint nec ne. In duabus minoribus CANOIS erant tres Hiſpani, qui audierant, quid Gubernatori ſuo in Inſula TRINIDATIS accidiſſet, & quod conſtitiuiſſemus GVIANAM proficiſci, vnus erat CAVALLERO ſiue eques, alter gregarius miles, tertius excoctor ſiue auri explorator, quem admodum

poſtea ex relatione Capitanei, qui in ARWACA erat, cognouiſſimus.

Interea nihil æque deſiderabamus, quam aurum, & panem, quem tamen in hiſce CANOIS ſatis copioſum inueniſſimus. Poſtquam autem Capitaneus meus GIFFORD duas iſtas CANOAS adduxiſſet, ſtatim ego celoce noſtra cum aliquibus ſcolopetariis ad locum iſtum me contuli, vbi Hiſpani illi ex CANOIS eſſugerant, vt eos in ſylua inquirere-
mus, cumque ab vna quidem parte Capitaneus GIFFORD, ab altera Capitaneus CALFIELD, ſyluam ingreſſus eſſet, atque ita ego cum meis eos diligenter inueſtigare-
mus, inuenimus tandem indicum corbem, quem meo quidem iudicio excoctor ille ſiue auri explorator, inter fugiendum abiecerat, erat enim in eo argentum viuū, nitrum, & res aliæ, quæ ad exploranda metalla adhibentur, quin & aurum pulueriſarum, quod ex auro fortaiſſiſ illo remaſerat, quo reliquæ duæ CANOÆ, quæ eſſugerant, onuſtæ fuerunt. Aduocatis igitur pluribus ex triremi eos in ſyluam emiſi, propoſito ei, qui Hiſpanum aliquem adduceret, præmio, 500. librarum

brarum STERLINGS, hoc est, nostræ monetæ 2000. Joachimicorum. Sed labor omnis frustraneus erat. Nam Hispani isti duas illas CANOAS quæ effugerant assecuti erant. Inuenimus tamen quosdam ARWACAS qui sese in sylvis occultarant, & PILOTTÆ remigesque Hispanorum fuerant. Ex quibus ego optimum & qui maxime exercitatus erat, mihi in PILOTTAM assumpsi, & in regnum GVIANÆ perduxî, à quo postmodum etiam cognoui quibus in locis Hispani aurum maxime inquirerent, sed hoc non omnibus aperui.

Cum vero aquæ inciperent admodum crescere, & inundatione terram vndique implere, ita ut nobis impossibile esset canales & meatus auri aperire, quamvis quidem etiam instrumentis ad eam rem idoneis non essemus instructi, non existimaui cōsultum, nos ibi diutius commorari, ne cōsiliū nostrum aliis innotesceret, atque ita ab ipsis impediretur, præsertim cum & PILOTTA noster aufugisset, qui Indorum nobis fauentium animos statim commouere & in nos concitare potuisset. Quod si quis nobis hic obicere voluerit, quemadmodum etiam aliquando factum memini, quod tamdiu emanentes non plus auri nobiscum attulerimus, optarem ego quidē eum ibi adfuisse, & coram vidisse istas aquarum repentinas inundationes, veruntamen totum iam etiam mensem à nauibus nostris absueramus, nec interea temporis quicquam de illis audieramus, quas quidem non admodum inuitas, 400. miliaribus Britannicis à nobis reliqueramus. Et ut paucis dicam, tot nobis obiectæ sunt incommoditates, ut non credam quenquam esse, qui etiam si montes omnes auro & gemmis fuissent repleti, commorari ibi diutius potuisset. Omnia enim quæ in ORENÔQVEN fluiuium sese exonerant flumina, vno die in tantum creuerant, ut cum mane vix calceos superarent, circa vesperam ad brachia & humeros vsq; ascenderent, ut ita aurum eruere magis fuisset opus laboris quam ingenii. Et ut verum etiam fatear, plus auri afferre potuissem, nisi aliud mihi tum, quam ut lucro inuigilarem, propositum fuisset.

ARWACA ille quo ego PILOTTA utebar, verebatur, se à nobis deuoratum iri, Hispani enim Indianis persuaferant, nos Anglos Anthropophagos siue CANIBALES esse, vnde neminem ad nos inuitare potuimus qui nobiscum loqueretur, neque in itinere, neque in ipso GVIANÆ regno. Sed postquam nobiscum aliquandiu conuersati essent, nosq; ipsis de cibo nostro cōmunicassemus, quin etiam aliquid, quod ipsis nunquam visum

erat, muneris loco daremus, cœperunt tandem nobis omnia humanitatis officia exhibere, & dolum Hispanorum animaduertente, qui, ut ipsi referebant, ad libidinem & turpitudinem suam explendam filias & vxores ipsorū, minis verberibusq; adigebant. Verū ego hic sancte & in cōspectu Dei affirmo, me ignorare nec etiam credere, aliquem ex nostris vxores eorum vel per vim, vel per aliam rationem vnquam cognouisse, nihil omnino per libidinem cum ipsis commercii nobis fuit, quamuis eas magna sæpe copia hudas viderimus non solum, sed & in potestate nostra habuerimus. Aspeximus nobiscum conuersantes sine omni malo & turpi affectu, licet iuuenculæ essent & formæ satis elegantis.

Nihil erat quod nobis fauorem & gratiam apud eos maiorem conciliaret, quam quod mei homines ne quidam PIÑAM siue POTTAM radicem aliquam ab ipsis sine remuneratione & solutione precii, accipere, vxores vero & filias ipsorum ne attingere quidem auderent. Quo solum apud ipsos efficiebam, ut & nobis fauerent, & Reginam nostram mirarentur admodum & venerarentur. Quia tamen gregariis militibus furto abstinere impossibile erat, & ego non semper cauere satis poteram, quin vbi ad ædes Indorum ventum erat, furarentur, subinde per Indum meum interpretem incolas interrogavi, quidnam ipsis à militibus nostris ereptum ablatumque esset, ut illud diligenter quaesitum atque apud nostros repertum rursus reciperent. Mirabantur, cum audirent, Hispanos in Insula TRINIDATIS à nobis superatos atque interfectos esse, fuerant enim in ea opinione, eos omnibus Christianis superiores esse, & multo magis mirabantur cum ex mea relatione audirent, nos classe nostra in ipsam Hispaniam delatos, eos superasse & vicisse.

Cum igitur satis panum ex CANOIS ipsorum accepissemus, nec non & multis radicibus instructi essemus, tradidi ARVVACÆ alicui, vnā ex CANOIS quæ Hispani cuiusdam fuerat, & donata omnibus libertate, excepto vnico Capitaneo, quem Hispani MARTINVM in baptismo nominauerant, remisi cum ista CANOA primum meum PILOTTAM FERDINANDVM, & senem istum CIAVVAN, tradito ipsis commeatu quantum opus erat, scripsi etiam literas ad populum meum, quem in nauibus reliqueram, quas promiserunt se reddituros, quemadmodum etiam fideliter ab ipsis factum est. Postea progressi sumus cum nouo nostro nauclero, ARWACAN, sed post diem vnum atque alterum, consedit tiremis nostra in fundo,

Hispani
Indianis
persuadent
Anglos esse
Anthropo-
phagos.

fundo, & parum aberat, quin fracta illa, omnem commearum amissilem, cumque totam noctem in arena harentes, maris fluxum non animaduertemus, quo alleuata trirēmi pergere potuissēmus, eramus in maximo metu. Itaque sequenti die anchoris nostris in littore firmatis, summa vi trirēmem ab arena detraximus, atque ita rursus progressi sumus.

Post 15. dies vidimus magna cum exultatione & lætitia mōtes regni *GVIANÆ* è longinquo, & accepimus circa vesperam ventū bonum, qui ab ocafū vehementer prorumpens, nos ita impulit, vt eadem adhuc vespera, fluuium *ORENOQYEN* aspiceremur, ex quo fluuius iste prouenerat, in quo tū temporis hærebamus. Rursum autē ibi trēs *CANOE* oculis nostris obiectæ sunt, sed cum tanto interuallo à nobis abessent, quanto oculis pertingere potuissēmus, quamuis eas celoe nostra insequeremur, duas tamen statim ex conspectu amissimus, tertia versus ocafum in magnum fluuium delata est, atque ita oculis nostris etiam subtrahita, putabant enim nos versus ortum ad prouinciā siue regionem *CARAPANÆ* profecturos, vbi Hispani quidem subsistebant, non audientes regnum *GVIANÆ* contingere, propterea quod omnibus vicinis populis odio essent, qui quidem etiam arbitrabantur, nos Hispanos illos esse, qui ex Insula *TRINIDATIS* effugerant. Cum autem ad angulos istius fluminis venirem, in quibus ipsi sese occultarant, strenue nauem nostram propellentes, per interpretem nostrum ipsis denunciāuimus, qui & quales essemus. Itaque cum id audiissent, statim ad nos venerunt, communicantes nobis quicquid habebant, & inter alia etiam *TORTVGAS*, hoc est, oua testudinum, quæ collegerant. Quin & ad Dominum istius loci nos sequenti die se perducturos, & in omnibus nobis gratificaturos pollicebantur.

Hac nocte paululum progressi, anchoras postea firmāuimus in loco quodam vbi contingit diuortium trium pulcherrimorum fluminum, quorum vnum erat *AMANA*, in cuius littore nos à septentrione venēramus, eo versus meridiem fluctante, reliqua duo ex *ORENOQYEN* ab ocafū venerant, & per *AMANA* versus ortum in mare sese exonerabant. In arena vbi quieuimus, inuenimus vltra 1000. *TORTVGAS* siue testudinum oua, quæ ad comedendum aptissima non minus quam salutaria erant. Itaque miles meus iam pulchre acquiescebat, cum satis ciborū haberemus, & regnum etiam *GVIANÆ* tam prope adesset, vt contemplari & intueri illud rectissime possemus.

Altero die venit ad nos iuxta promissionē eorum qui in *CANOAS* fuerant, Dominus istius terræ *TOPARIMACA*, cum 40. fere ministris, afferens nobis poma, panes, vinū, carnes & pisces, hunc nos pro tempore etiā liberaliter tractauimus, propinato & donato ei vino Hispanico, quantum adhuc in lagenis nostris erat, quod quidem ipsi cupidissime bibērunt. Ex hoc *TOPARIMACA* quæsiuit de proxima viā, quæ in regionem *GVIANÆ* nos perduceret. Ipse vero trirēmem & nauculas nostras in portum suum deduci curabat, & inde nos secum sumpsit ad pagum suum qui miliare vnum cum dimidio ab isto loco abērat, vbi quosdam ex Capitaneis nostris vinō suo ita tractauit, vt inebriati ad nos reuerterentur. Erat enim istud vinum ex aromatibus & herbarum quarundam succo præparatum atque confectum. Asserunt illud in vasis testaceis quorum singula 12. fere congios capiunt, & largissime in conuiujs suis absumunt, sunt enim potatores, quales in vicinia non facile reperiuntur.

Cum ad ciuitatem hanc venissēmus, inuenimus ibi duos *CASSIQVOS*, quorum vnus peregrinus erat, qui propter mercaturam quam exercebat, fluuium ascenderat, & *CANOAS* suas cum vxore atq; familia domestica, in portu habebat, in quem nostræ quoq; nauticæ erant transmissæ. Alter erat huic *TOPARIMACÆ* subiectus. Noctū dormiebant in *HAMACA* gossypina, nos lectulos *BRASILIENSES* vocamus. Duæ mulieres mensæ ministrabant cum 6. poculis, & vase quodam alio, quo vinum haurientes, poculis infundebant, & quilibet simul tria exhaustire pocula cogebar, quæ causa erat ebrietatis ipsorum.

Pagus istius *TOPARIMACÆ*, in montē quodam situs erat & prospectum bonum habebat, hortis ad miliare Britanicum circumdatus erat, intermixtis multis aquis piscium multitudinē abundantibus. Et pago quidem nomen erat *ARWACAI*, incolæ autem vocabant *HEPERIOS*, parent vero dominio *CARAPANÆ*. Offendimus ibi multos decrepitos senes, tantæ ætatis, vt venas in toto corpore numerare possemus, carne enim exiccata, ossa tantum cutē siue pelle obducta apparebant. Dominus huius loci adiungebat mihi senem quendam *Nauclerum*, qui omnium viarum peritissimus erat, & ductus aquarum nocte dieq; discernere rectissime poterat. Et profectō qui peregrinari istis in locis voluerit, *PILOTTA* peritissimo admodum opus habet, tot enim ex arena tumuli, tot saxa & Insulæ ibi passim, vt aquarum velocitatem taceam, reperitū-

tur,

tur, ut in extremum sæpè numero periculum inciderimus, nauiculis certe nostris, excepta triremi, à littore recedere parum tutum erat, nisi cælo admodum sereno & quieto.

Sequenti die iter rursus ingressi sumus, & quia ventum ab ortu satis fortem commodumque habebamus, remos impellere necesse non erat. ORENOQVE enim fluuius ab ortu ad occasum labitur, vsque ad QVITO IN PERVI. In hoc fluuiio vel 1000. miliaria Britannica ascendendo conficere possumus, & ab isto loco, quo cum sumus ingressi, potest aliquis cum PINASSE ad præcipuas vsque ciuitates NVEVO REYNO de GRANADA & POPATANO peruenire, ita ut nulla commodiori via, quam hoc ipso fluuiio quis uti possit, ad occupandas & expugnandas Indorum ciuitates. Die isto riuulum quendam nauigando confecimus, ad cuius sinistram Insula ASSAPANA sita est quæ 25. miliaria Britannica in longitudine, & 6. in latitudine habet, ad dextram vero fluuius ORENOQVE labitur.

Hoc fluuiio superato alia rursus insula occurrit, nomine IUVANA, quæ magnitudine sua, bis superat Insulam WIGHT siue VECTIN in Anglia. Inter hanc Insulam & GVIANAM, alius adhuc fluuius labitur, qui ex ORENOQVE promanans, ARRAROPANA vocatur. Qui fluuii omnes tanta sunt magnitudine & profunditate, ut magnas etiam naues capiant. Hunc locum una cum Insulis, quibus varie diuiditur, iudico in latitudine tria miliaria Britannica habere. Cum ad arcem Insulæ ASSAPANÆ venissemus, aperuit sese versus occasum, ex altero latere alius quidam fluuius, cui nomen erat EROPA. Hic ex septentrione in fluuium ORENOQVE sese exonerabat. Quo superato, anchoras nostras firmauimus ad Insulam OCAYVYTÀ, 6. miliaribus Britannicis longam, & duobus latam, ubi duos GVIANOS emisimus, quos ex ciuitate TOPARIMACÆ nobiscum adduxeramus, ut de aduentu nostro Dominum regionis PVTYMA certiores facerent. Hic subiectus est TOPIAWARI regi ARROMAIA, qui in locum MOREQVITO successit, quem BERREVS, ut supra dixi, capitis supplicio affecerat. Sed cum ciuitas eius procul à littore abesset, non poterat isto die nos conuenire. Itaque progressi ad aliam Insulam, sequenti die anchoram nostram in ea firmauimus, quæ eiusdem fere magnitudinis erat cum priori, & PVTAPAYNA dicebatur, eratque è regione eius in terra continua excelsus mons situs, quem OCCAPA nominant. Et libentius quidem ad Insulas istas quam ad littus terræ continuæ appellere solebamus,

propter TORTVGAS seu oua testudinum, quorum multa copia in Insulis reperitur, deinde etiam propter commoditatem piscandi, quæ maior erat in Insulis quam in altero littore. In littoribus multa saxa cæruleo & metallico colore cernuntur, & ego quidem in ea sententia sum, ea non caruisse chalybe, colorem enim chalybis per omnia habebant, & scopuli isti in aliquibus locis altissimos montes constituunt.

Sequenti die versus occasum progressi ad dextram planam & apertam GVIANÆ terram conpleximus, cuius littus plane rubrum apparebat. Ibi iussu quosdam in littore scrutari & videre, qualis ab altero latere terra esset, qui reuersi nuntiarent mihi, regionem esse planam & vndique parentem quousque quidem ipsi è longinquo perspicere, & ab arboribus quas conscenderant videre potuissent. PILOTTA meus, vir arate & multo visu clarissimus, & frater Domini siue CASSIQVE TOPARIMACÆ, referebat mihi, Hanc regionem esse vallem SAYMA, quæ pertingeret in Indiam occidentalem vsque ad CYMANAM & CARCAS, & à quatuor diuersis populis habitari, quorum nomina essent, SAYMA, ASSAWAI, VVIKIRI qui populus potentissimus erat, & à quo PETRVS HERNÁNDEZ de SERPA, ut supra dictum, cum suis occisus est, ubi cum 300. equis à CYMANA ad fluuium ORENOQVE profectus regionem GVIANAM expugnare voluisset. Quartum populum ARORAS vocabat. Hi nigri sunt instar NEGRORYM siue ETHIOPUM, populus prudens, fortis, & audax, sagittis in bello vruntur efficacissimo veneno infectis, quam ob causam ego de optimo mihi antidoto & remedio contra venenum prospiciendum putavi. Nam sagittæ istæ venenatæ, non tantum lethalia vulnera infligebant, sed tantum etiam dolorem vulneratis afferebant, ut genus illud mortis merito pessimum & miserimum haberetur. Isti enim & vulnerati istiusmodi sagittis, in furorē aguntur, & ita distenduntur, ut tandem rupto ventre, omnia intestina effundant: colorem nigrum & piccum contrahunt, & tam grauiter olent, ut nemo apud eos durare & permanere possit.

Equidem sæpe miratus sum, neminem vnquam Hispanum, quamuis multi illorum huiusmodi sagittis vulnerati & interfecti fuerint, verum antidotum & curationem istius veneni inuenire potuisse. Sed & nemo ex Indis, etiam si vel mille eorum interrogares, eam nouit, præter sacerdotes & aruspices, qui curationem istam tam studiosè ce-

Nocentissimum venenum quo sagittæ illius inuntur.

Curatio huius veneni.

quibus

quibus hoc venenum pellitur, & vulnera rectissime sanantur, præparantur ex liquore radicis TAPARA, nec aliud efficacius inuenitur. Nam idem etiam remedium febres arcet, & ruptas in corpore venas, aliaque intrinseca vulnera sanat. Cum igitur GVIANI hoc remedium docuerint, agnosco utique me ipsis plus debere, quam omnes alii populi. BERREVS enim referebat, se ne auduisse quidem istud venenum posse curari, & vero ego tum optima ab ipsis remedia didici, non tantum quibus venenum pelleretur, sed etiam quibus vulnera rursus sanarentur. Quidam Hispani liquorem ex alio expressum ad hæc venenata vulnera adhibent, quæ quidem curatio vulgaris est; sed ego vnumquemque, qui hisce regionibus vitur, fideliter monitum volo, ut si forte sagitta aliqua petatur, omni potu abstinere, & sicim, quamdiu possit, toleret, si enim statim post acceptum vulnus biberit, certissima morte in ipso puncto ipsi moriendum erit.

Quomodo
in Guianâ
induerent

Iam ad iter nostrum reuertemur, quod quidem tertio die absoluius, anchoras nostras ad sinistram duorum montium firmantes, quorum vnus AROMA, alter vero AIO nominatur. Sed ibi tamen tantum ad medium noctis commorati sumus, metuebamus enim pluuiam, postquam progredi amplius non potuissimus, & præceperam quidem ego, ne quis ad explorandum terram GVIANAM ex nauibus descenderet, donec fluium rursus descendissemus. Sequenti die ingentem præteruecti sumus Insulam, quæ in medio fluminis, MANORIPANA, sita erat, ubi cum respexissem, vidinos insequentem CANOAM, in qua octo GVIANI erant, qui nos rogabant, ut in portu suo anchoras nostras firmarem, sed ego hoc ad reditum meum differebam. Aderat in CA-

NOA ista CASSIOVVS siue Duxille, ad quem nostri NÓPOIOS, qui nobiscum à TOPARIMATA venerant, meo instinctu & iussu profecti erant, ut de aduentu nostro ipsum edocerent.

Quinto post die venimus in Prouinciâ siue Regionem AROMAIA, in qua MOREQVITO regnauit, quem BERREVS interfici iusserat, & appulimus ad terram versus occasum, alicuius Insulæ MYRRECOTIMODI, quæ decem miliaria Britannica longa & 5. lata erat, eodem die CASSIOVVS de ARAMIARIOS præteruectus est, ad cuius ciuitatem siue pagum aliquando commeatum petentes appuleramus. Postero die peruenimus ad portum MOREQVITO, ubi firmatis anchoris, PILOTTAM ablegauimus qui Regem AROMAIAE, Regis MOREQVITO cognatum quæreret. Quisequenti die ab arce sua ante meridiem pedes ad nos venit, & eodem die domum rursus iuit, conficiens ita vno die iter 28. miliarium Britannicorum, cum tamen iam annum ætatis 110. attigisset. Adducebat finitimos populos, & magnum fœminarum, liberorumque numerum, ut nos viderent, afferebat etiam commeatum omnis generis, feras nempe syluestres, apros, gallinas, aues, pisces, poma & radices varias, quin etiam magnam copiam PINARVM, quæ omnia totius mundi poma longe exsuperant, nec vllibi meliora quam in GVIANA reperiuntur. Insuper etiam multum panis & vini afferebant, & quidam ex illis animal mihi quoddam donabat, quod ipsi CASSACAIN, Hispani vero ARMADILLA nominant, squamis oppletum est instar Rhinocerotis, & in extrema corporis parte caudam habet magnitudine & forma cornu venatorii. MANARDVS scribit ossa huius caudæ puluerizata, & auribus immissa surditati mederi.

Regis de
statu regni
Guianae
responsio.

Cum Rex iste in tabernaculo, quod in eum finem paraueram, confedisset, incepti per interpretem meum cum eo loqui de morte MOREQVITO & de Hispanis, exponens ipsi causam mei aduentus, & cuius imperio parerem, quodque hoc iter ingressus essem, ut eos à tyrannide Hispanorum liberarem atque defenderem. Cumque praemississem prolixam & bene longam orationem, (quemadmodum etiam in Insula T^{er} INIDATIS à me factum fuerat) de Regina nostrae potentia, virtute, candore & singulari affectione erga omnes in genere afflictos, & oppressos, interrogabam postea eum de statu GVIANAE, qualis regio esset, quae eius administratio, & constitutio, quae iura & statuta, quae potentia & vires essent, quam late dominium eius sese extenderet, ac tandem quos hostes, quosque socios & amicos haberet. Ad hæc respondebat ipse, vniuersam suam terram, quemadmodum etiam regiones alias omnes, quae versus mare usque ad fluuium EMERIA, & regionem CARAPANAE sitæ sunt, GVIANIS subiectas esse, vocari tamen ORENOQVEPONOS, propterea quod flumini ORENOQVE adiacerent, quod quidem nominis omnes populi

vsurparent, qui ab isto flumine usque ad montes VACARIMA habitant, cum ab altero montium latere, vallis esset, in qua veteres GVIANAE coloni habitarent, quam quidem vallem in reditu lustrauimus, nomen eius est AMAROCAPANA. Quarebam autem etiam ex eo, quis iste populus esset, qui ultra istam vallem, in termino montium habitaret. Ad hoc cum gemitu respondens, dixit: cum ego iuuenis adhuc essem, parens vero meus ætate & senio confectus, ascendit populus quidam ab occasu solis, & confedit in magnis istis vallibus GVIANAE. Venerunt tanta frequentia, ut numerari non possent, multo vero minus à nobis superari, induci erant vestitu oblongo, & pileos rubros gerebant, dicebantque se vocari ORETONES & EPVREMEOS. Hi populi tantum ex veteribus colonis numerum suis partim fedibus expulerunt, partim miserrime trucidarunt, quantus in sylvis foliorum numerus reperitur. Quo facto se ipsos Dominos fecerunt totius regionis, usque ad montes CVRAA, duabus tantum provinciis exceptis, quae vocantur IYVARAWAQVERI & CASSIPAGOTOS. Et quidem in postrema pugna inter EPVREMEOS & IYVARA-

Querela
& commo-
ratio
veteris
historia.

IWARAWAQVEROS habita, filius eius maior natus, qui IWARAWAQVERIS auxilio missus erat, cum uniuerso suo populo cæsus erat.

Inter alia referebat etiam, quod EPVREMEI magnam ciuitatem, ad radices montis (ubi initium est vallis GVIANÆ; quæ nullum fere finem habet) condiderint, & MARCVREGVARAI vocarint, & quod ædificia haberent multis contignationibus exornata & extructa, quod etiam potentissimus populorum OREIONVM & EPVREMEORVM Rex, ad fines regni sui, præsidium 3000. armorum cōstituisse, à quorum iniuriis nunquam ipsi tuti hæcenus fuissent, quamuis ab eo tempore, quo Christiani inceperint vires suas in istis regionibus experiri, pace meliore vsi sint, ipsi iam cum aliis vicinis gentibus (exceptis tamen IWARAWAQVERIS & CASSIPAGOTIS qui ad fluuium CAROLI habitant, quos postmodo etiam vidimus) mercaturam exercentibus, & ad resistendum Hispanis omnes vires & neruos conuertentibus.

Cum igitur ad interrogata mea abunde respondisset, veniam rogabat, domum suam repetendi, dicens satis longum iter sibi conficiendum restare, quod per ætatem & vires amissas non posset facile absolueret, præsertim quia etiam cum morte iam quotidie luctaretur. Rogavi quidem eum ut mecum pernoctaret, sed obtinere nihil potui, nisi quod polliceretur se ad nos rediturum, ubi reuersi, ad portum istum rursus appulissimus. Interea velle se comportare optimum quodque, quod in regione & terra sua habere posset. Atque ita eadem die ad ciuitatem suam OROCOTONAM reuersus est, conficiens nimirum ea die 28. miliaria Britannica, quamuis ad ætatis difficultatem etiam æstus vehementia accessisset, quæ non exigua est in regione eius intra 4. & 5. gradum Æquinoctialis sita. Hic TOPIAWARI prudentissimus & sapientissimus ex omnibus ORENOQVEPONIS habebatur. Quem admodum etiam ego, cum reuersi essemus, maiestatem, prudentiam & sapientiam eius mirari satis non potui, tam erudite enim & sapienter loquebatur, ut nunquam credidissem, tantam eloquentiam in eum qui literis operam non dedisset, cadere potuisse.

Sequenti die, relicto hoc portu, versus occasum progressi sumus, ut celeberrimum fluuium CAROLI viderem, cum audiuissem, quod ad omnes fere potentissimas nationes & populos extenderetur, qui Imperatori INGÆ subiecti sunt, & cum EPVREMEIS inimicitias fouent. Circa noctem anchoras firmauimus ad Insulam quandam

CATVMAM, cuius longitudo erat 5. vel 6. miliarium, & postero die ad ostium fluminis CAROLI peruenimus. Cum adhuc in portu MOREQVITO essemus, audiebamus strepitum quem fluctibus suis edebat, postquam autem alueum eius ingressi, ad 40. tantum miliaria ascendere vellemus, ut CASSIPAGOTOS videremus, qui in finibus istis habitant, deprehendimus hoc impossibile esse. Celoce enim nostra, quæ 8. remos habebat, non poteramus ad lapidis iactum progredi, in quacunque etiam parte periculum faceremus. Erat enim omnis noster conatus irritus, quamuis fluuius iste quoad latitudinem cum fluuiio THEMIS, siue THAMESIN WOLWICH, necnon cum fluuiio SCHELDT Antuerpiæ, comparari rectissime posset. Itaque ad ripam declinauimus, & ORENOQVEPONVM illum, qui nobiscum à MOREQVITO venerat, ablegauimus, ut incolis nostrum aduentum annunciat, & quod magno teneremur desiderio. videndi Dominum de CANVRIA, qui in ea regione circa fluuium regnabat, indicaret etiam simul ipsis, nos iuratos hostes Hispanorum esse. Nam in hac fluminis ripa, MOREQVITO quondam, 10. illos Hispanos, qui ex MANOA regia ciuitate regni GVIANA reuersi, 40000. PESOS auri attulerant, interfici, & auro isto spoliari iusserat.

Altero die CASSIQVE siue Dominus ^{VVannu-} ^{retona Do-} ^{minus re-} ^{gionis ad} ^{eos accedit.} quidam VVANNVRETONA dictus, cum multo populo ad nos venit, afferens similiter, ut & alii fecerant, omnia ad victum necessaria, idque non parce sed satis copiose & largiter. Significauimus etiam huic CASSIQVO per interpretem, causam mei itineris, eodem modo quo antea TOPIAWARI, quod nimirum à Regia Maestrate in eas terras missus essem, ut eos à seruitute liberarem. De regno GVIANÆ tantum ab eo percepi, quantum ipse exploratum habebat. Quin & hoc intellexi, quod qui circa flumen CAROLI habitant, non tantum Hispanorum, sed & EPVREMEORVM acerrimi hostes essent, & auro valde abundarent. Referebat etiam mihi quod circa initium istius fluminis, ad lacum quandam ex quo flumen deriuatur, tres potentissimi populi habitarent, qui vocantur CASSIPAGOTOS, EPARAGOTOS, AROWAGOTOS, qui omnes nobiscum pugnaturi essent contra Hispanos & EPVREMEOS, de auro nos non debere dubitare dicebat, reperturos n. esse magnam auri copiam, ubi superatis montibus CVRAA, in terram istam perueniremus. De IWARAWACARIS, quorum supra mentionem fecimus, dicebat, eos quotidie cum EPVREMEIS bella gerere, primam ciuitatem in GVIANA, nempe

MACVREGVARAY, inhabitare, & Imperatori *INGÆ* subiectos esse.

Eo tempore referebat mihi Capitaneus quidam *GEORGE*, quem cum *BERREO* captivum habebam, circa hoc flumen diuitem argentifodinam esse, sed fluvius *ORENOQVE*, *CAROLI*, & alii omnes, iam ad 5. pedes creuerant, vt impossibile esset in istis progredi. Itaq; ego aliquos Capitaneos & milites terra, in ciuitatem quandam 20. miliaribus Britannicis ab isto loco distantem ablegavi, ad quam cum per vallem *AMNATOPOTI* venissent, inueniunt ibi quosdā qui ad aliam ciuitatem *CAPVREPANA* ad fluvium montis sitam, ituri erant, quæ ciuitas dominum habet siue *CASSIQVVM*, *HABARACON* dictum, qui erat cognatus *TOPIAWARI* regis in *AROMATA* optimi nostri amici, & *CAPVREPANA* quidem ciuitati *MACVREGVARI* adhæret, quæ ciuitas est finitima imperii. Interea ego quoq; cum aliquibus in terra ad videndam fluminis *CAROLI* declinationē siue cataraclas iter feci, cuius strepitū nos magno intervallo audieramus, quin etiam inde ad contemplandam regionem *CAVARI*, progressi sumus, & Capitaneum *IOHANNEM VVHIDON* ablegavi, vt videret an in ripa fluminis istius lapides metallum habentes inuenire posset.

Ascendimus etiam in montes circa istum fluvium sitos, vnde totum fluvium *CAROLI* perlustrare poteramus, quomodo nimirum in tres partes diuideretur, vidimus etiam declinationes siue prolapsus & cataraclas eius, decem vel vndecim, quibus aqua quasi ab altissima turri delabitur, tanto strepitu & percussione, vt maximam vim imbrium descendisse, & quibusdam in locis flumem quasi ascendere putares. Itaque aliquāto propius ad valles accessimus, vt hanc rem rectissime perspiceremus. Pulchriorem ego regionem vel prospectum antea non vidi, montes enim non erant continui, sed ab inuicem pulcherrimis vallibus separati, tellus firma & arenosa, herba viridi vestita & ornata erat, tam ad equitandum quam ad ambulandum idonea. Færæ nobis vbique obuie fiebant, & auium in arboribus suauissime modulantium infinitus erat numerus, Lapidēs omnes aurei & argentei videbantur, ita vt non existimem hisce similes alibi reperiri. Sed cum instrumentis idoneis caceremus & tantum pugiones nobiscum haberemus, nō potuimus lapides digitis eruerē, vel aurum ex venis suis quæ in durissimis faxis absconditæ erant effodere. Ex lapidibus quos nobiscum sumpsimus, quosdam postea in Insula *TRINIDATIS* probauimus, & Hispano etiam cuidam de *CAROCAS*

monstrauimus, qui dicebat venas aliquanto profundius latere.

Quidam meorum militum conuasarunt sine discrimine quicquid colorem tantum auri referebat, sedprehenderunt postea, quod *MARCASITAM* loco auri plerique acceperant. Equidem ego hoc iter non tam facile ingressus fuisset, nisi certus fuisset hanc regionem auri ditissimam esse, neque enim volupe mihi fuit tot miseriis, morbis, curis & calamitatibus me subiicere, cibo & potu lautiori abstinere, foetoribus item & vigiliis corpus meum macerare, & commodum inde vel utilitatem nullam referre vel expectare. Capitaneus *VVHIDON* & chirurgus noster, afferebant mihi lapides quosdam, qui colore saphyros representabant, ignoro tamen adhuc quid de illis senire debeam. Monstrabam quidem eos *ORENONQVEPONIS*, sed illi valorem ignorabant, affirmabant autem quod me ad montem quandam perducere vellent, qui eiusmodi lapidibus esset refertissimus. Nescio quidem an pro crystallo, adamante, saphyro vel alio quodam precioso lapide eos habere debeam, sed hoc tamen scio, locum istum, vbi inueniuntur, tam procul à nobis abesse, quam ille, ex quo lapides preciosi alii ad nos asportantur.

Ad sinistram fluminis *CAROLI*, habitant *IWARAWAKERI*, quorum *EPVREMEITHO*stes sunt. Ab vna parte scaturiginis eius, circa stagnū *CASSIPA*, habitant populi *CASSIPAGOTOS*, *EPARAGOTOS* & *AROWACOTOS*, qui *EPVREMEIS* vna cum Rege *INGA* semper aduersantur. Hic lacus *CASSIPA* tam latus est, vt vix integro die eū *CANO*a aliqui traicere possit, nā fere 40. miliaria Britannica in latitudine habet. Multa etiā flumina cum ingrediuntur, & in æstate multa auri grana in eo reperiuntur, quæ per flumina illa in lacum istum exuberant.

Vltra fluvium *CAROLI*, adhuc alius conspicitur fluvius nomine *ARVI*, qui versus occasum per lacum *CASSIPA* in fluvium *ORENOQVE* labitur. Inter hosce duos fluuios admodum pulchra & frugifera Insula sita est, iuxta autem fluvium *ARVI* adhuc duo flumina labuntur, quæ *ATOICA* & *CAROA* dicuntur. In horum ripa homines habitare dicuntur, qui capita in humeris non habent, quod tamen si fictū & fabulosum videatur, verissimū tamen esse credo, cum in *AROMATA* & *CANVRI* vel infantes & pueri ea de re loquantur. Nominantur isti homines *EWATPANŌ*, capita in pectore, & os paulo infra pectus, crines vero circa humeros à tergo dependentes habent. Filius *TOPIAWARI* quē mecū in *ANGLIAM* adduxi, dicebat

Descriptio
pulcherrimæ
regionis.

dicebat mihi, eos terra præstantissimos esse milites & fortissimos. Arcus & sagittæ, quibus utuntur, triplo maiores sunt quam GVIANORVM vel eorum qui vocantur ORENOQVEPONI.

Quidam IWARAWAKERI ante annum, aliquem ex eis captum in suam patriam AROMATIAM adduxerat, cumque videret me hac de re dubitare, & vix ad credendum adduci posse, affirmabat eos ibi raros non esse, quin & validissimū potentissimūq; populū esse, dicebat, qui ante aliquot annos, multos ex parentis sui subditis & vicinis aliis, interfecissent. Sed nescio quo fato factum, quod ante meū discessum nihil de ipsis audierim, si enim vel vnicum de ipsis verbulum dixissem, cum ibi adhuc adessem, adiunctus mihi procul dubio aliquis fuisset, ut ita veritatem re ipsa potuissem confirmare.

De hisce hominibus etiam MANDEVILLE aliquid scripsit, quod tamen fictū & falsum semper habitū est, antequam perlustrata occidentali India, veritas manifestata fuit. Sed tamen, cum ego illos ipsemet non viderim, nihil attinet plura de eis scribere. Post reditum meum ex CYMANA in Indiam occidentalem; accidit, ut cum Hispano quodam, viro admodum exercitate & perito loquerer, qui cum audiisset me in GVIANA fuisse, interrogabat, an et quosdā EWAIPANOMAS, qui nulla capita haberent, vidissem, dicebatq; se multos eorum vidisse. Vir iste notæ erat fidei, sed parco ipsi nomini, ne ei hæc mea commemoratio vergat in ignominiam. Intercedit ipsi familiaritas cum filio MONSIEVR MOUCHERON Londinensi, & cum PETRO MOUCHERON Belgicarum navium inspectori, qui isthic loci mecum hæc omnia audierunt.

Quartus fluminis Caroli riuus, versus occidentem, nominatur CASNERO, exonerat se cis AMAPAIAM in fluviū ORENOQVEN, multo maior est Danubio, vel alio aliquo in Europa fluviū, oritur in ea parte Guianæ, quæ ad austrum sita est, vbi montes GVIANOS ab AMAZONIENSIS discernunt, & videtur aliquot centum miliaribus Britannicis conficiendis patere, nos tamen hyeme præuienti flumina ista omnia inquirere & perlustrare non potuimus. Quamuis enim nulla in istis regionibus inter hyemem & æstatē, quoad æstus & frigus sit differentia, & arbores semper virides folia nō modo non deponant, sed & fructus suos semper siue maturos siue non maturos habeant: Imo vno sæpe & eodem tempore folia, flores, fructusque maturos & immaturos in arboribus cernere possis, nihilominus tamen copiosa in hyeme pluuia descendit, & fluuiorum

maximæ contingunt inundationes, quin ad tempestates, maxima etiam & frequentissima fulgura & tonitrua accedunt, cum quibus in reditu nostro non parū luctati sumus.

Primus fluuius, qui versus occasum in fluuiū ORENOQVEN se exonerat, nominatur CARRI, iuxta hunc & alius fluuius LIMO dictus labitur. Inter hosce duos fluuios habitat copiosissimus potentissimūq; populus, qui CANTIBALES siue Anthropophagi dicuntur, quorū metropolis vocatur ACACACARI. In hac ciuitate forum est; in quo singulis diebus mulieres venum exponuntur, quæ duabus vel tribus securibus venduntur. Emuntur autem ab ARAWACIS, qui in India occidentali eas rursus permutant atque diuendunt.

Ab hoc fluuiū LIMO versus occasum, conspicitur fluuius PAO, post hunc, CATURI, post hunc VOEARI & CAPURI, qui ex magno flumine META profilit. Et in hoc flumine BERREVS ex NVEVO REYNO de GRANADA in Guianam perueniunt. In occidentali plaga istius CAPURI, sita est regio AMAPAIAM, in qua BERREVS ante hæc tempora hybernauerat, populo suo ab ANABIS aqua pluuiali extincto. Vltra AMAPAIAM versus NVEVO REYNO, exonerant se in fluuiū MEVAM duo flumina, PATO & CASSANA. Versus occasum circa prouinciam ASHAQVAS & CATEITOS, conspiciuntur flumina BETA, DAWAH, & VBARO, & in finib. istis, versus PERV, sitæ sunt regiones THOMOBAMBA & CAXIAMALCA. Ad QVITO versus occasum à PERV, conspiciuntur flumina GVIACVR & GOAVAR. In altero montiū latere, de quibus supra diximus, labitur fluuius PAPAMENE, qui se exonerat in MARAGNONEM siue AMAZONVM fluviū, & fluit iuxta regionē MYTILONYM, vbi DON PEDRO de OSVA, à suo ALFERREZ siue signifero nefarie & perfide occisus est, cuius rei supra mentionem fecimus, Inter DAVNATH & BETA, celebris Insula sita est, quæ hodie BARAQVAN vocatur. Nā vltra fluuiū METAM, nomē ORENOQVE ignotum est, & fluuius iste vocatur ATHVLE. Sed eousque nauibus onustis perueniri non potest, propter amnis velocitatem. Et hæc quidem de aquis fluminibusque his dixisse sufficiat.

In fluuiū ORENOQVE fere 1000. miliaria nauibus onustis absolucere possumus, paruis vero & non onustis nauiculis 2000. Hoc flumine possumus in PERV, NVEVO REYNO & POPAIAN peruenire, protenditur et ad regnum INGÆ, regiones AMAPAIAM & ANEBAS, quæ & ipsæ auro abundant. Amnes & riuiculi cum ingrediētes, ex vallibus proueniunt,

quæ inter *PERUVIAM* & *GVIANAM* cõspiciuntur, & tandem hic fluuius inter *MARAGNONEM* & *TRINIDATIS* ad duos gradus cum dimidio, in mare se exonerat. Eo tẽpore quo in ripa *CANVRI* cõmorati sumus, omnẽ operam nostram posuimus, in populis qui in istis finibus habitant cognoscendis, cumque populos istos discernere mediocriter possem, sciremq; qui *EPVREMEIORVM* hostes essent, qui hoc tempore regionẽ *GVIANAM* possiderent, non videbatur mihi consultum, plus ibi temporis perdere, præsertim cum et fluuius *O RENO QVE* magno cum sono & strepitu indies magis augetur, & ab imbribus assiduis magnæ inundationes fierent. Et sane necesse etiam erat, vt miles meus vestes mutaret, nemo n. præter eas, quibus indutus erat, alias secum portare vestes potuerat, quæ quidem vel decies vno die aqua perfundebantur, ita vt eas mutare perquam necessarium esset, taceo, quod à nauibus etiam nostris vltra definitum tempus menstruum iam abfueramus.

Itaq; cum hæcenus semper versus occasum progressi essemus, iam mutato cursu versus ortum nos conuertimus, vt fluuiũ istum, qui in mare sese exonerat, rectius perlustraremus, nam necessarium id omnino putavi, & ante hæc tẽpora eum nõ videramus. Postero die relicto flumine *CAROLI* reuersi sumus ad portum *MOREQVITO*, in quo ante etiam fueramus. Et quia secundo fluxu progrediebamur, vno die, etiam si ventos cõtrarios haberemus, 100. miliaria Britannica absolueri potuimus. Quamprimũ anchoras ibi nostras firmassemus, misi aliquos qui seni isti *TOPIAWARI* id nunciarent, cum eo n. colloqui & conuersari amplius decreueram, iussi et eum rogari, vt aliquem ex suis nobiscum in Angliã proficisci permitteret, qui linguã & mores nostros disceret. Postquam hæc ipsi nuntius significasset, & ad nos reuersus esset, ipse *TOPIAWARI*, eum post tres horas insectus est, & multi ex populis, qui in vicinia ista habitant, cum eo, singuli aliquid secum afferentes, vt quasi ex nundinis venire viderentur: quod quidem famelicis meis militibus gratissimum fuit spectaculum, quorum quilibet, quod sibi conuenire maxime videbatur, apprehendit.

Postquam autẽ Rex in tabernaculo paululum quieuisset, iussi omnes secedere, ita vt ego solus cum interprete meo apud ipsum maherem. Quo factõ, iussi ei significari, me non ignorare, quod tam *EPVREMEOS* quam Hispanos, iuratos hostes haberet, quorum illi quidem *GVIANA* in potestatem suam redegressi, hi vero iam terram istam vtrique parti eripere conarentur. Itaque me

summa animi, contentione peterẽ atque rogare, vt quantum sciret cognitumque haberet, non tantum de commodissimo transitu & via in terram *GVIANÆ*, sed etiam de ciuitate & vestito isto populo Imperatoris *INGÆ* mihi exponeret.

Ad hæc interrogata respondebat ipse, primo sibi non videri consultum, vt ad ciuitatẽ *MANO A* pergerem, propterea quod præsens tempus id non permetteret, neq; et ego populo satis instructus essem ad propositum istud exequendum, certissimum enim esse, si cum exiguo isto numero militum eo venire, me cum omnibus meis interfectum iri, tantam n. esse Imperatoris istius potentiam, vt nihil proficere possemus, etiã plures nobiscum essent. Porro id mihi consilii dedit, vt semper in id incumberem, (nam quod suam quidem personam attineret, certissimum esse, se tamdiu non victurũ, donec nos reuerteremur) vt vicinorum populorum fauorem & benevolentiam retinerem, & nihil tentarem nisi prius populos istos omnes quibus cum *GVIANTS* inimicitia intercedunt à meis partibus haberem. Sine n. ipsorum auxilio impossibile esse potentiam *GVIANÆ* infringere, propterea quod cõmeatũ nullũ habituri essemus, populo meo propter diurnitatem itineris, & æstus vehemẽtiã deficiente, nisi cõmeatũ & res alias necessarias à vicinis gentibus acciperemus. Se n. adhuc memoria tenere 300. aliquando Hispanos in valle ad *MARCVREQVARI* cæfos & trucidatos esse, cum confecti itinere, nullos ex vicinis populis amicos haberent, & hostes, à quibus ex omni parte cincti erant, gramina & herbas in agris accenderent, & fumo eos maxima ex parte suffocarent. Referebat præterea, ciuitatem *MARCVREQVARI* tantũ quatuor dierũ itinere à suo regno abesse, quæ proxima ciuitas vestitorũ & Imperatoris *INGÆ* subditorum esset, ex qua ciuitate omnia vasa aurea, quæ passim haberentur, prouenirent, cum quæ in aliis ciuitatibus pararentur, longe meliora & variis imaginibus hominum, ferarum & piscium exornata essent.

Postea interrogabam eum, an et existimaret, me cum populo isto, qui tum mecum erat, ciuitatem istam expugnare posse, cumque annuisset, quærebam, an etiam cũ suis subditis mihi adesse & suppetias ferre vellet, ad quod respondit, se cum vniuersis vicinis populis mecum iturum, & mecum fœdus facturum, modo aquæ iter istud non prohiberent, sed ea tamẽ lege, vt post meum discessum, 50. armatos ipsi in suo regno relinquerem. Verum ego affirmabam ipsi, me vltra 50. probatos milites mecum non habere, reliquos

reliquos remiges tantum suenauras & gregarios milites esse, præterea me non esse pro necessitate satis instructum puluere tormētorio, glandibus siue globis, vestibus & aliis rebus necessariis, quas ipsis post meum discessum relinquerem, quibus rebus deficientibus, ipsi sese ab Hispanis & aliis tueri & defendere non diu possent, qui vindicaturi essent cladem quam in Insula TRINIDATIS à me acceperant. Et quamuis Capitaneus CALFIELD & GREENVILLE cognatus meus, itemq; IOHANNES GILBERT, & alii, non recusarent tibi reditum meum expectare, ego tamen certus eram, quod mortem euitare nō potuissent. BERREVS enim quotidie nouum ex Hispania exercitum expectabat, & filius eius multis cum equitum pedumq; copiis, ex NOVO REYNO de GRANADA iam aduenturus erat, qui 200. iam equites in VALENTIA & CARACAS habebat. Ego vero etiam vix 40. militibus carere poteram, neque, vt antea dictum, instrumētis bellicis, lignonibus, aliisque necessariis rebus instructus eram.

Cum ego ipsi causas hæc, cur tot armatos ipsi relinquere nō possem, proposuissem, rogabat, vt sese hac quidem vice excusatum haberem, certum enim esse, EPVREMEOS, quamprimum ego ex portu suo discederem, se cum vniuerso suo populo interfecuturos, si nobis aduersus eos auxilio veniret. Affirmabat etiam Hispanos mortem sibi parasse, & iam pridem insidias struxisse, à quibus post interfectum suum cognatum MOREQVITVM, qui Dominus & Rex istius Regionis fuerat, in vincula coniectus, tredecim diebus instar canis per plateas tractus fuisset, donec 100. patinas auri, & aliquot catenulas preciosorum lapidum, lytron pro liberatione sua ipsis dedisset. Quin & interea temporis quo ipse regno potitus esset, sibi ab ipsis multas insidias structas dicebat, quas quidem maiores metuere necessum esset, si audirent, sibi cum Anglis fœdus & amicitiam intercedere. Commemorabat præterea, quod in omnes occasiones essent intenti, vt cum ex imperio & regno remouerent, captiuum enim (dicebat) meum cognatum APARACANO secum abduxerunt, eumque baptizatū DON IVAN, filium vero ipsius DON PEDRO nominarunt, hos ad vestes & arma affuclatos, in hoc regnum introducere vnicemoluntur. Præterea duxit sese vxorem dicebat magni nominis & familiæ ex vicinia LAVIANA, senio vero iam confectum, & morti vicinum nō posse itinera & peregrinationes eas sustinere, quas in iuuentute sua sustinuerat.

His de causis omnib. rogabat nos, vt hanc

rem in annum sequentem differremus, interea operam se daturum, vt omnium vicinorum populorū animos nobis conciliaret, quo et nauigatio & itinera melius commodiusque perfici possent, quam eo tempore, quo aquæ & flumina adeo creuissent, & etiamnum crescerent, vt ea traicere & superare impossibile esset. Porro admonebat me etiam, ne ciuitatē MACVREQVARI subito expugnarem, alias futurū, vt omnium prouinciæ GVIANÆ odium in me concitarem. Olim, inquit, cum ego bellum cum EPVREMEIS gererem, ipsi omnes vxores nostras cōstuprabant, filiabus plane secum abductis, ita vt postmodum pro vxoribus liberisque magis nobis, quam vt auro & opibus ipsorum potiremur, pugnandū esset. Quod cum dixisset, addidit grauē querelam, quasi de re admodum ardua, quod cum antea 10. vel 12. vxores ipsis habere licitum fuisset, coacti nunc essent ultra tres vel quatuor nō ducere, cum tamen Rex EPVREMEORVM 50. vel 100. semper haberet. Et vt verum facerem, magis ipsi inuicē propter vxores, quam propter regiones & imperia dimicabant. Reguli enim & principes istarum regionum in id vnice incumbabant, vt posteritatem suam augerent, & multos ex sese liberos procrearent, in quibus omnis ipsorum spes & fiducia posita erat. Multi etiam ex ministris ipsius petebant, vt quam primum redirem, quo EPVREMEOS superare & spoliare possent. Cumq; interrogarem, cur hoc exoptarent, respōdebant, vt nos ipsorum vxoribus, vos auro & argento potiamini. Magis enim propter vxores bellum gerunt, quam vt vel opes colligant, vel creptas sibi prouincias ab hostibus rursus vendicent, & omnes populi, qui inter Regem INGAM & Hispanos habitant, admodum debilitati sunt, ita vt subinde motu Hispanorum, loca magis remota petere cogantur.

His omnibus auditis & perceptis, deliberauimus an cōsultum esset, MACVREQVARI expugnata, belli aduersus Imperatorē INGAM initium facere: Sed dissuadebat id nobis incōmoditas temporis, & quod rebus ad hanc rem necessariis instructi non essemus. Impossibile enim erat flumina ista traicere, neque etiam satis virum habebamus, & præterea hyemem expectare amplius necesse non erat, quam præ foribus habebamus, nec diutius à nauibus nostris abesse poteramus. His de causis non videbatur mihi cōsultum eo quidem anno expeditionem istam suscipere, quantumvis auri cupiditas eam suadere maxime videretur, id enim nobis magis impedimento fuisset, quam adiuumento, si forte alio tempore Regia Ma-

*Qua dere
conquestus
Rex iste
maxime
fuerit.*

*Cur mini-
stri Regis
Epuremeos
spoliare
cupiant.*

icestas in istis regionibus aliquid tentare voluisset: si enim nos, qui Hispanorum hostes nos profitebamur, & à Maiestate Regia in ista loca missos esse dicebamus, vt ea ab Hispanis tuta redderemus; animaduertissent; regioni & opibus ipsorum æquæ ac Hispanos inhiare, ipsi proculdubio postmodò cum Hispanis vires suas aduersus nos coniuncturi fuissent. Iam autem ipsis de consilio & mente nostra cognitum nihil est; neque etiam de auri cupiditate, quæ sola nos eo perduxerat. Et dubium mihi nullum est, eos, si Maiestas Regia periculum facere aliquod voluerit, multo promptiores futuros ad imperium Regiæ Maiestatis; quam Hispanorum admittendum; cum crudelitatem Hispanorum vicini isti populi fere omnes iam experti sint.

Antequam igitur de voluntate Regiæ Maiestatis mihi constaret, intermittere potius volui direptionem vnus atque alterius ciuitatis, licet magnas nobis opes & diuitias afferre potuissent, quam futuram spem omnem conuellere & turbare, quæ multorum millium esse, & opulentissima Anglorum mercimonia augere mirum in modum poterit. Neque verò etiam dubitò; quin incolæ eius regionis nobis fidelissime adfuturi sint contra Hispanos; spe futuræ ab ipsorum iugo liberationis. Quod si autem vicinis locis deuastatis; dynastas & populum istum extirpassem; omnem simul spem vanam & irritam reddidissem. Et vt in præsentia TOPIAVARVM istum, Toparcham ARROMALÆ liberum dimitterem; in causa erat, quod non poteram ei præstare quod tum quidem temporis à me petierat. Itaque conclusi propositum meum in sequentem annum differre. Ipse quidem filium suum

mihi adiunxit; qui mecum in Angliam iret, sperans fore, vt siquidem morti vicinus esset, ipse filius nostra ope in regno sibi succederet & confirmaretur. Ego contra FRANCISCVM SPERRON; famulum CAPITANEI GIFFORDI, qui calamo regionem eleganter depingere poterat, vna cum meo puero HVGONE GOODWIN, apud eum reliqui, vt linguam interea addiscerent.

Postea interrogabam eum quis vasa ista aurea pararet, & quomodò aurum istud ex durissimis saxis eruerè possent. Ad hoc responderebat, aureas istas imagines non ex auro isto factas; quod in saxis hæreret, sed ex illo quod iam separatum ex stagno & aliis in ciuitate MANOA fluminibus colligerent, vbi instar arenæ reperiretur; esse tamen istud aurum intractabile, nisi cum ære permisceretur. Habere autem eos vas quoddam fictile multis foraminibus pertusum, in hoc aurum istud ære admixtum ponere, & postea adimoto ad foramina ista calamo, ignem ore inflare; donec metalla ista soluantur & liquefiant: Quo facto, fundere eos aurum istud liquefactum in omnis generis typos; quos ex lapidibus & saxis ad hanc rem paratos haberet. Ita sunt pulcherrimæ istæ imagines; quarum ego duas ad Maiestatem Regiam transmisi, vt artificium conspiceretur, non quod essent quantius precii. Summo autem studio eos celauimus, istum nobis finem propositum esse; vt auro potiremur; propterea quod tempus nos deficeret, & militem non essemus sufficienter instructi. Quin & ipsis fere plus auri à me donatum est, quam ego ab ipsis acceperam; suspendi enim à collo ipsorum imaginem Regiæ nostræ, cui perpetuam subiectionem promittebant.

Transmisi etiam ad Maieſtatem Regiam aurea quædam mineralia, quæ ſcio tantæ eſſe præſtantia, quantæ vllibi inueniri poſſint; multa autem eorum copia hic repetitur. Verum nos, præterquam quod ibi commorari diutius non poſſemus, nullis idoneis inſtrumentis inſtructi eramus, vt per ſoſſa terra, ea inquirere potuiſſemus. Vbiq; tamen aurum & argentum cernebatur, & nos deprehendimus non MARCASITAM eſſe, ſed illud quod Hiſpani *la madre del oro*, id eſt, matrem auri nominant.

Postquam igitur in CANVRI & AROMATA de omnibus probe inſtructus fuiſſem, & à præcipiis regionis gubernatoribus iuramento mihi confirmatum eſſet, quod vellet Regiæ Maieſtati ſubiectione eſſe, & Hiſpanis omnibus modis reſiſtere, ſi in noſtra abſentia ad loca iſta reuerterentur, quod præterea etiam ſibi coniungere vellent omnes vicinos populos, vt pote IWARAWAQVEROS, CASSIAGOTOS & alios, diſceſſi à ſenectiſſo TOLIAWARO aſſumpto necum in Angliam ſocios meos conſtituiſſe nunc reſcribere coepi. Minus autem imprius ſupra dicto SERRANO viciis hiſ mercibus, quæ eſſe ſolent, in MANAREQUIARI proſicere, vt quædam quæ ibi commoditatem & ſtationem quærent, & ſi fieri poſſet, in magnam ciuitatem MANOAM ſeſe

conferret. His ita conſectis ſoluiſſus paulatim in ripâ GVIANÆ progredientes, donec ad fines SAYMA & VVIKIRI veniſſemus.

Profectus eſt autem nobiſcum ex AROMATA, CASSIQVVS PATYMA, qui nouem illos Hiſpanos vnâ cum Monacho ad fluiuium CAROLI de voluntate & iuſſu MOREQVITO interfecerat. Hic rogabat nos, vt in portu regionis ſuæ pauliſper moraremur, velle ſenos in montem quendam non procul à ciuitate ſua ſitum; ſecum ducere, cuius lapides aurei coloris eſſent; quemadmodum etiam poſtea ab eo factum. Nam cum per noctem ibi quieuiſſemus, progreſſi ſumus ſequenti die ad montem iſtum ingredientes circa ripam fluminis MANA, relicta ad dextram ciuitate TYTERITONA in regione TARRACONIS ſita. Non procul ab iſta ciuitate verſus aſtrum in valle AMAROCAPANA alia ciuitas conſpicitur, eiſdem cum valle nominis; quæ vallis ad 60. miliaria verſus ortum ſeſe extendit, & pulcherrima eſt regio, labitur & fluiuius per eam, qui omnis generis piſcibus abundat, quin etiam ſyluis & arboribus exornata eſt, in quibus multæ feræ reperiuntur. Huic regioni præeſt quidam CASSIQVVS qui IAROPAROGATA vocatur.

Cassiqui quidam promittit ei, se montem aureum.

A flumine MANA peruenimus ad fluiui

H 4 OCAIA;

Discedunt à ſenectiſſo Rege.

OCAIA, qui etiam per vallem istam deriuatur, & quieuius paulisper ad lacum quendam, qui in medio vallis erat, ibi quidam ex illis, qui nobiscum ierant, ignem extruxit, ad quem indusia nostra ab æstu & sudore humida facta, rursus siccaremus, postea ad mortem ICONVRI perreximus, de cuius lapidibus PATYMA nobis dixerat. In lacu isto conspeximus piscem magnitudine ingentis doli, quem MANATVM nominant, boni & salutaris cibi, cum autem audirem, fere dimidium diem isto itinere adhuc consumendū, & ego deprehenderem, vires meas absumptas & debilitatas, ita ut æstum istum ferre diutius non possem, misi Capitaneum KEYMIS & 6. milites, qui ad montem istum progredere, addito ipsis mandato, ut non reuerterentur ad portum istius PVTYMAE, cuius nomen erat CHIPAREPARE, sed ad fluvium quendam CYMACAM, apud quem eos expectare vellem, PVTYMA autem promisit, se eos eo comitaturum.

Ipsi igitur progressi iter fecerunt in latere EMPAREPANA & CAPERE PANA, ab ædibus vero PVTYMAE per vallē AMARIOCAPANAM profecti sunt. Nos autem eo die adhuc ad portū peruenimus, & multa saxa scopulosque conspeximus, tantæ pulchritudinis, ac si merum aurum & argentumque fuissent, ad sinistram etiam ex eiuſmodi saxo totum montem vidimus. Soluentes igitur secundo flumine, in ripa PARINO nauigauimus vsque ad regionem ARIACÆ, vbi ORENOQVE intra pulcherrima flumina diuiditur, ibi Capitaneum HENRICVM THYN & Capitaneum GREENVILL, cum tirēmi via proxima pergere iussi. Ego autem assumpto Capitaneo CALFIELD, EDWARD PORTER, & Capitaneo EINOS, cum nauiculis nostris & celocæ, brachiū ORENOQVES, CARAROOPANA dictum ingressi sumus, cuius ductus pertingit in regionem EMEREIAM, vbi CARAPANA dominatur, & in mare versus ortum sese exonerat, partim ut Capitaneum KEYMIS ibi reciperem, quem terra eo proficisci iusseram, partim etiam ut amicitiam contraherem cum CARAPANA, qui ex præcipuis dominis inter ORENOQVEPONOS vnus est, cumque ad fluvium CYMACAM venissemus, ad quē PVTYMA promiserat Capitaneum KEYMIS deducere, relictis ibi Capitaneo EINOS & EDWARD PORTER, ut eum expectarent, nos cæteri, fluuio ad EMEREIAM progressi sumus.

In hoc fluuio CARAROOPANA multas pulcherrimas Insulas conspeximus, quarum quædam 6. quædam 10. quædā 20. miliaria Britannica longæ erant. Circa vesperā autē istius dici, ingressi sumus alium fluvium, qui

in ORENOQVEN sese exonerat, & VVINECAPARA vocatur, vbi nobis dicebatur de monte crystallino, ad quem tamen nobis propter longitudinem itineris, & assiduas pluuias, ire impossibile erat, conspeximus tamē eum è longinquo, instar altissimæ turris dealbatæ. In vertice siue cacumine montis istius maximus fluuius existit, qui ad nulum latum pertingit, sed postea tanto impetu montem istum descendit, ut sonum tam magnū, ac si 1000. campanæ pulsaretur, edat. Non credo in toto mundo eius similem reperiri. BERREVS dicebat mihi, montem istum etiam adamantinos, & alios preciosos lapides generare, qui à magno intervallo cernerentur. Sed tamen neque ipse, neque populus suus montem istum conscendere audebant, propter odium omnium vicinorum populorum erga eum.

In hoc flumine VVINECAPARA quieuius paululum, & in terram descendimus, ingredientiē ciuitatem à flumine isto denominatā, quam gubernabat TIMITVVARA, qui etiam studiū mihi suum deferebat, quod vellet me in montem VVACARIMAM perducere. Cum ædes huius TIMITVVARÆ ingrederemur, celebrabant ipsi solenne aliquod festū, & omnes probe inebriati erant, quin & nos multis poculis exceperunt, quod quidem nobis itinere defatigatis gratissimū erat, sed tamen paululo contenti eramus, propterea quod potus ipsorum admodum esset inebrians, qui statim capitibus nostris nocebat. Cum igitur satis potū isto nos recreassemus, reuersi sumus ad nauiculas nostras, quas in flumine reliqueramus.

Paulo post autē, antequam adhuc solueremus, veniebant ad nos omnes istorum populorum Toparchæ, afferentes secum cibos, quos terra ista produceret, omnis generis, nempe vinum ex PINIS factum, gallinas, & alia, itemque PIEDRAS HVADAS, hoc est, Epaticos lapides preciosos. Ex hoc Domino de VVINECAPARA audiebamus, Dominū CARAPANAM de EMEREIA, quæ iam nobis in conspectu erat, in CAIRAMO fugisse, quæ sita est in montibus GVIANÆ, ultra vallem AMAROCAPANA, decem enim Hispani, qui in ædibus ipsius erant, ipsi persuaserant, nos venisse, ut eum cum vniuerso suo populo perderemus.

Sed cum CASSIOYI ex VVINECAPARA & SAPOCATANA, dominio nimirum & potestati ipsius subiecti, viderent, nos in ista loca tanquam hostes Hispanorum venisse, & nemini ex omnibus populis vllam iniuriam, imo ne illis quidem, qui Hispanis erant additi, intulisse, pro certo promittebāt, CARAPANAM tam promptum & paratū futurum ad omnia

ad omnia humanitatis & benevolentiae officia nobis exhibenda, quam alii fuissent, per quorum regiones effemus profecti. Dicebant autē, hunc CARAPANAM in hodiernū vsq; diem non audere cum aliis populis amicitiam & societatem facere, quam cum Hispanis, quibus regio ista omnium proxima esset, per quam etiam ipsi iter in GVIANAM facere solent, tanquam per regionem vndiquaq; apertam. Quin & hoc dicebant, cum non propterea fugisse, quasi nostrū aduentum timeret, sed vt ab Hispanis liber esse posset. Regio enim CATROMA sita est ad radices montium, quibus valles GVIANÆ ab ORENOQVEPONIS separantur, vnde ipse sese, si quis ciuitatē suam expugnaret, statim trans montes in GVIANAM ad EPVREMEOS poterat conferre, quo ipsum Hispani sine maxima potentia sequi non possent.

Carapani astutia.
Sed ego existimo hunc CARAPANAM tanquam prudentissimū, & per acritatem (erat n. fere 100. annorum) exercitissimum virum, hanc potissimum ob causam ex suo regno secessisse, vt ab eis melius videret, qualis nostrarū rerum exitus futurus esset, & si viribus & robore pollentes reuertemur, ipse quoq; nobis sese dederet, sin vero minus, haberet tamen quod coram Hispanis prætenderet, & quo sese excusaret, quasi metui nostri aduentus fugisset.

Enumeratio aliquot fluminum ex Orenoque promensium.
Itaq; superuacaneum arbitrabamur, fluiuium istum rursus remeare, & vulpeculam hanc annosam quærere, sed recessimus à fluuiio VVINECAPARA, qui in EMEREIAM ducit, quatuor istis fluminibus quæ ex ORENOQVE promanant, & VVARACAPARI, COIRAMA, AKANIRI & IPARONIA vocantur, versus ortū relictis. Præter hæc quatuor flumina, et alia ex ORENOQVE in mare versus ortum sese exonerant, quæ vocantur, ARATVRI, AMACVRA, BARIMA, VVANA, MAROACA, PAROMA & VVINNI. Quin adhuc 14. flumina inter ORENOQVEN & AMAZONES conspiciuntur, quæ omnia etiam per istam terram in mare labuntur, & ab ARWACIS atque CANIBALIBVS, qui anthropophagitæ sunt, habitantur.

Quomodo ex portu Emeretæ aluerint.
Cum postea nauigarem versus septentrionem, arduum nobis obiciebatur iter, quo rursus ex portu EMEREIÆ ad caput fluminis CARARVPANÆ eundem erat, vbi nos à triremi prius separaueramus, quam proxima via ad portum TOPARIMACÆ dimiseram, in quo portu primum ingressum in regnum GVIANÆ didiceramus.

Nox ea illius & tenebricosa erat, præterea etiam magna tempestas exstitit, vt cogeremur in ripa fluminis cessare, vbi nō parum turbati sumus nimia velocitate fluminis.

Versus ortum assequēbamur tandē ostiū fluminis CYMACÆ; vbi Capitaneū EYNOS & EDWARD PORTER reliqueramus, vt Capitaneum KEYMIS ibi expectarent, qui terra eo venturus erat, cumque eo venissemus, nullum adhuc de eo nuntium acceperant, vt dubitarem de ipsius fortuna, progressi autem sumus in flumine LEVAM VNAM atq; alteram, & subinde sclopetis eiacularabamur, vt audiret nos ibi adesse. Sequenti igitur die ipsum eiaculantem rursus audiuius, cumq; aduenisset, recepto eo, valdidimus eius comiti POTYMÆ atq; ita discessimus, qui quidem nostrum discessum ægre admodum ferebat, & promittebat se mihi filium suum adiuncturum, si modo ibi expectare vellemus, donec ipse ex ciuitate adduceretur. Sed nobis propter subinde crescentem ORENOQVES strepitum, expectare ibi diutius integrum non erat. Itaq; versus occasū rursus perreximus, donec ad supradictā diuisionē ORENOQVENIREMUS, vbi secundo flumine nostram triremem petimus.

Postero die ad Insulam ASSIPANAM appulimus, quæ fluuiū ab alueo isto, quo EMEREIA mantea petimus, separat, ibi comedimus de ARMADILLO animali, quod in VVINECAPARA primo videramus. Et sequenti die inuenimus triremē nostrā in portu TOPARIMACÆ. Eodē die inter tonitrua & fulgura nobis erat nauigandum, siquidē hyems iam aderat, quamuis autē vno die, 100. Britannica miliaria conficere possemus, impossibile tamen erat isto itinere rursus reuerti, quod prius ingressi fueramus, fluuiū enim AMANA, qui circa GVIANAM in lacum sese exonerat, remeare omnino non poteramus, propterea quod fluxus maris eo in loco fortissimus erat & rapidissimus, quo versus ortū à nauibus nostris abducti sumus. Quin & ventum secundum habebamus quo tum etiam nobis opus erat, tanto namque intervallo in mari nauigandum nobis erat, quantum est inter GREVELINGAM & DOVERAM, idque cymbis vel nauculis nostris, vt antea dictum.

Cum ad littus maris venissemus, in maximo eramus periculo, periculosissimum enim iter adhuc restabat, vt ita in tristissimo & desperato quasi statu tum versatos nos esse, vere affirmare possim. Ea enim nocte, qua circa ostium, quo flumen CAPVRI in mare sese exonerat, quicuius, aquæ tam subito creuerunt, vt cogeremur cum nauculis nostris ad terram appellere, & triremem quoque ad littus adducere, multo eam labore retinentes & conseruantes; ne mergeretur.

Quod ad me attinet, dubitabam profecto quid

quid facerem, an triremem ingredi, quæ admodum onusta ad duas LE G V A S arenam cogeatur præternavigare; vbi aquæ profunditas non nisi sex pedum esset, an verò cum celo ce mea in tantâ tépestare; mari me credere deberem; & quò diutius iter differebamus, eo tempestates & procellæ maiores fiebant, itaque assumpto ad me Capitano CALFIELD, Gifford, & cognato meo GREENVILL, cum celocè circa noctis medium, quo tempestates paululum cessarant, mare ingressus sum, relicta post nos triremi, quæ propter aduenientem auroram hò audebat nos statim sequi, atque ita non sine mœrore in mari progressi sumus, donec circa horam nonam ante meridiem Insula TRINIDATIS nobis appareret. Qua visa, vt proxima via proficisceremur, progressi sumus in litore, & diligenter cauimus, ne à flumine aberrarem, tandem igitur in CVRIAPAN peruenimus, vbi nauem nostram, magna cum lætitia in portu conspeximus, & adhuc salutem Dei beneficio inuenimus.

Postquam nos igitur Deus saluos & incolumes ad naues nostras reduxit, necessarium iam fuerit, vt GVIANA, versus solem, quem adorant, relicta, nauigationem nostram versus septentrionem dirigamus. Quòd antequam fiat, breuib. descriptionem GVIANÆ hic concludam, facta enumeratione præcipuarum, quas in itinere isto vidimus perlustrauimusque regionum & prouinciarum.

*Sūmaria
enumeratio
omniū
regionum,
quas in
itinere vi-
derunt.*

Cum primum AMANAM fluiui effe-
mus ingressi, qui ab ORENOQVE in mare
labitur, reliquimus CANIBALES, homines
immanes, ad dextram, circa ostium maris, ex
opposito Insulæ TRINIDATIS situm, quod
habitatur à quibusdā ex GYANIPA & BER-
RESE. In hoc ostium alius adhuc fluiuius la-
bitur AROE dictus, qui ex PARIA versus
CYMANAM fluit, & habitatur à VVIKI-
RIS, quorum præcipua ciuitas fluiui SAY-
MA adiacet.

In hoc igitur ostio concurrunt tantū tres
isti fluiui quos dixi, qui tamen tempore hye-
mis tanto cum impetu & copia, in mare pro-
labuntur, vt ad 3. LE G V A S in mari aquam
dulcem haurire possis. In itinere versus GY-
IANAM, omnes Insulæ, quæ passim in fluiui
ORENOQVE dispersæ conspiciuntur, ha-
bitantur populis, quos TINITIVAS nomi-
nant, qui tamē in duas nationes diuisi sunt,
quarum vna CIAWARI, altera VVARA-
WETI nominantur, & perpetua inuicem
bella gerunt.

In superiori parte ORENOQVES, sita est
TOPARIMACA, & VVANICAPORA, vbi
habitant NAPIOS populi, subditi nimirū

CARAPANÆ, Domini in EMEREA. Inter
VVANICAPORA & portum MOREQVITO,
in regione AROMALA, qui habitant, quem-
admodū & illi qui in vallib. AMAROCAPA-
NA habitāt, omnes sunt ORENOQVEPONI,
qui ante hæc tépora MOREQVITO subiecti
fuerunt, iam autē subiecti sunt TOPIAWA-
RO. Ad fluiuium CAROLI habitant CANV-
RI, quibus scēmina imperat, quæ hæres est
istius regionis. Hæc scēmina ex longe dis-
sito loco ad me venit, vt populum meum vide-
ret, & multa me de Regia Maiest. inter-
rogans, admodum mirata est potentiam, di-
gnitatem & virtutes eius, quas ipsi enume-
rauimus.

Ad lacum CASSIPA, vbi fluiui CARO-
LI suam originem habet, habitant tres potē-
tissimi populi ex illis quos CASSIPAGOTOS
vocant; versus austrum habitant CAPVRE-
PANI & EMPATEPANI, & post illos nō pro-
cul à MACVREQVARAI qui Imperatoris
INGÆ primi subditi sunt, habitant IWARA-
WAKERI. Hi omnes iam pridem sese hostes
Hispanorum & EPVREMEORVM declara-
runt. Versus occasum à flumine CAROLI
habitant varii populi CANIBALVM, item
EWAI PANOMA, AMAPATAS & ANOBAS,
qui etiam auro abundant. Qui versus regio-
nem PERVANAM habitant, de illis in præ-
sentia nihil dicemus.

In plaga septentrionali fluiui ORENO-
QVES sunt VVIKIRI & SARMI, qui omnes
Hispanorum iurati hostes sunt.

Versus austrum, ad ostium ORENOQVE,
sunt ARWACAS, & aliquanto vtriusque ha-
bitant CANIBALES, & ab his austrum ver-
sus AMAZONES.

De variis animalibus, auiibus, piscibus,
frugibus, floribus, GVAMI, & Glycirrhiza,
quemadmodū etiam de religionib. & statu-
tis eorum variis, si exacte scribere vellem,
possem librum tantæ magnitudinis confice-
re, quantæ Gesneri opus est, & de residuo
adhuc multas Decadas complere.

EPVREME eandem habent religionem, quam habent populi quos INGÆ & Impera-
tores secum ex PERVA attulerunt, qua de re
legi potest copiose in CRIECA & aliis scri-
ptoribus Hispanis, credunt enim immorta-
litatem animarum, adorant solem, & vx-
ores, quas charissimas habuerunt viuas, quæ
admodum etiam thesauros suos secum se-
peliri iubent. Quæ omnia etiam in PERVA-
NA regione ita sunt in vsu.

ORENOQVEPONI post mortem non se-
peliunt cum vxoribus suis, sed volunt, vt
cum omnibus suis thesauris & clinodiis se-
peliuntur, sperant enim & credunt se post
hæc tempora illis rursus potituros. Contra
tra ve-

*Dereligi-
ne horum
populorū.*

*Sepultura
horum po-
pulorum.*

tra vero ARVVA CĀS in vsu habent; vt si aliquis ex magistratu suo, vel vxor, vel aliquis amicus moriatur, post eorum sepulturam, carne plane absumpta, ossa effodiant, eaque in puluerem contrita, potui suo admisceant, &que consumant.

In PERVVIANORVM sepulchris omnes fere eorum thesauri reperti sunt, idem etiam in hisce regionib. tentari poterit; multas ducunt vxores, ita tamen vt principes ipsorum quintuplo plures habeant quam ciues alii. Vxores nunquam cum viris vel in virorum societatibus cibum capiunt; sed mensæ ministrant, & peracto prandio vel cœna cibum seorsim in loco quodam separatim capiunt. Quæ annos iuuentutis egressæ sunt, pinsere panes, conficere potum, lectulos gossypinos parare, & alia opera domestica peragere solent. Viri vero quando à bellis liberi sunt, nihil aliud agunt; quam vt venationibus, piscationibusque operam dent; & poculis aliisq; voluptatibus sese oblectent, sed cessio iam de religionibus statutis & moribus eorum plura scribere.

De ciuitate autem MANOA nihil attinet ea scribere, quæ ex alioi^{us} relatione accepi, cum ipse ibi non fuero. Illud tamen transire non possum, quod Imperator INGA in ciuitate MANOA splendidissimam arcem extruxisse dicitur, ad eam formam, qualis in PERV olim à maiorib. suis extructa fuerat, qui quidem quoad opes & potentiam omnes in EVROPA principes longe superarunt; solis CHINENSIBVS exceptis. Hoc mihi pro certissimo ab Hispanis, quos mecum habebam, affirmatum est, qui et dicebant, omnes incolæ vicinarum regionum, qui respectu GVIANORVM meri SALVAIS, id est, barbari homines sint, thesauros secum et sepelire solere. Quemadmodum etiam ego postmodum in ista terra audiui, quandam CASSIQVVM siue Dominum in valle AMARACAPANAPaulo ante aduentum meum, in aurea sella sepultum fuisse, quæ pulcherrime & artificiosissime in ciuitate MACVREQVARRAY, vel in ciuitate MANOA facta fuerat. Sed ego eos in religione turbare, vel aliquid ex terra eruere nolui, priusquam cognoscerem, ratumne consilium & propositum meum, apud Maiestatem Regiam haberetur nec ne, ne animos eorum à nobis aliquo modo alienarem. Quod si autem in regno PERVANO tanta vis auri fuit reperta, cuius INGA Domini fuerunt, dubium mihi nullum est, modernum Imperatorem in ciuitate MANOA auro æque abundare, quin certus plane sum, plus auri in hac regione reperiri quam in PERV, & omni occidentali India.

Iam ad ea rursus reuertor, quæ corā vidi,

& vera esse noui. Qui cupiunt multas & varias regiones perlustrare, eorū desiderio hic fluuius abunde satisfacere poterit, si quidem multos adhuc riuos habet, qui aliq̃ in longe dissita loca, vltra 2000. miliaria Britannicaj ab ortu ad occasum, & 800. miliaria, à meridie versus septentrionem perducere possunt, quin & auro aliisq; preciosissimis mercibus repleti sunt. In hisce locis gregarii milites pro auro dimicaturi sunt; & stipendia inter sese maximis auri frustis distribui possunt, cū alii in bellis pro solo cibo corpore sua infinitis periculis exponere cogantur. Duces & gubernatores bellorū, qui honores & aurū sitiunt, hisce in regionibus plures ciuitates, ædificia & tēpla, preciosissimis pulcherimisq; ex auro ornata imaginibus, plura itē sepulchra amplissimis thesauris repleta, inuenient, quam CORTESIVS in MEXICO vel PIZARRVS in PERVVIA inueniunt, vt ita expugnatio harum regionum, omnes Hispanorum hactenus inuentas prouincias & regiones facile obscuratura sit.

Nulla est regio, quæ populos & habitatores suos oblectare magis possit, quā GVIANA. ^{Iam regionis GVIANÆ.} Tot habet valles & flumina, tot auiibus & animalibus aliis abundat, vt enumerari omnia non possint. Reperiuntur etiam ibi animalia, quæ CAMA siue AMA ipsi nominant, magnitudine bouis Anglicani. Quod si de omnibus rebus in specie & peculiariter scribere vellem, nimis id longum foret, itaq; illis omisissis, hoc saltē dicam, nullam esse diuiniorem, salubriorem & pulchriorem terram, quam hanc ipsam regionem GVIANAM, in qua homines centum annos viuere possunt. Nos profecto in ea regione sub dio semper dormiuimus, & tamen toto eo tempore nihil inter meos morbi animaduersum est. GVIANA non tantum auro sed & aliis preciosissimis mercibus abundat, versus austrum enim crescunt Brasilienses arbores, optimi & præstantissimi coloris, ita vt etiam femina ad fucandam faciem lignum istud adhibeant.

Gossypium in omnibus locis reperitur, vt & sericum & balsamum, quale in tota Europa non extat, gummi item, & piper Indicum, & aromata alia ibi inueniuntur, quorum nomina propter temporis angustiam inquirere omnia non potuimus. Terra passim riuiis & fontibus scaturit, vt meo quidem iudicio ad saccarum, gingiber, & alia aromata producenda non minus idonea esse possit, quam terra, quæ in India occidentali reperitur.

Nauigatio hæc breuis est, potest enim commune & vulgari vento absolui spacio sex mensium, ita vt eo tempore domum quis rursus

rursus reuertatur. Neque etiam tam multa faxa, scopuli, portus, hostes, regiones, tumuli arenarii siue puluini & alia id genus præternauiganda sunt, quemadmodum in India occidentali & alibi; vbi eiusmodi pericula non raro alicui obiciuntur; quemadmodum etiam in CANAL siue fluuio BAHAMA, qui ex India occidentali prouenit, in quo hyberno tempore omnino non nauigari, aliis vero temporibus non sine ingenti periculo potest.

Præterea etiam omnis India hæc terra excepta variis morbis est obnoxia, & BERMVDA S, plane infernalis locus propter tempestates, fulgura & tonitrua esse videtur. Hoc præsentī anno 17. Hispanorum naues in CANALI BAHAMA submersæ sunt, vbi parum abfuit, quin Philippus Magnus extingueretur, qui etiam, cum ad BERMVDA S venisset, retroactus est vsque ad S. IVAN DE PVERTO RICO. Et hoc quidem fere quotannis fieri solet, quod in hoc itinere extimescendum non est.

Optimum tempus ex Angliam Guianam nauigandi Optimum tempus ex Anglia soluendi, est mensis Iulius, sic enim circa æstatem in GVIANAM quis venire potest. Qui mensibus Octobri, Nouembri, Decembri, Ianuario, Febuario & Martio, ibi commoratur, & mense Aprili rursus inde soluit, is in Angliam circa mensem Iunium reuertetur. Et profecto hæc satis magna esse possunt ad excitandos & confirmandos eorum animos, qui hoc iter ingredientur, & alterum quoque iter in Indiam occidentalem, sicut ego, exploratum habet, quod maximis tempestatibus periculisque expositum est.

Sed ut paucis dicam, GVIANA adhuc pura & intemerata virgo est, nunquam enim adhuc spoliata, victa, superata fuit, terra ipsius nunquam adhuc perfossa & aperta est, sepulchra ipsorum nondum propter thesauros diruta sunt, imagines & aureæ statuae in templis ipsorum nunquam adhuc visæ, nedum ab aliquo Christiano principe deturbatæ & disiectæ sunt. Quin imo potentia & vires huius regni nondum tentatæ & exploratæ sunt. Et satis munita est aduersus omnem impetum, si duo saltem propugnacula in quadam prouincia, quam ego vidi, extruerentur, tum enim nulla naui fluuium istum percurrere posset, quin vnum ex istis propugnaculis transire cogeretur. Et sufficere possent hæc duo propugnacula, non solum ad defendendum Regnum GVIANÆ, sed etiam ad 100. alia, quæ passim circa istum fluuium reperiuntur.

Guiana tantum vnum habet accessum. GVIANA etiam vnum tantum in mari ingressum habet, quo onustis nauibus ad eam venire possimus. Quare qui regionem

istam aliquando occupabit, is deprehender, non possit ad eam nisi paruis cymbis, CANOIS & nauculis humilibus perueniri. Qui etiam imposterum eam sibi subicere conabitur, is deprehender, in fluminibus syluas esse 200. Britannica miliaria longas, tam densas, atque opacas, vt ne mus quidem pusillus in naui sese occultare possit; quin ramis arborum tangatur atque feriat. Terra vero ad eam accedere prorsus est impossibile: Nulla est enim regio sub cælo, quam natura adeo munitam reddiderit.

Ex omni parte altissimos montes habet, & in itinere commearum & victum accipere nemo potest, quod ipsum Hispani non semel sunt experti. Ipsi enim ab eo tempore, quo regno PERVANO potiti sunt, subinde conati sunt hoc quoque regnum sibi subicere, atque in omnes quidem occasiones hæcenus fuerunt intenti, vt aditum sibi ad illud pararent. Sed ex 23. ne vnum hoc admodum noui, qui castra sua ad regnum hoc admo- uere, multo minus introducere, & nauibus ex mari eo appellere potuerit. AVRELIANO qui AMAZONES flumini suum nomen imposuit, primus, & DON ANTHONIVS de BERREO postremus fuit. Et ego valde dubito, an vel ipse, vel aliquis ex suis commodum accessum & aditum ad istam terram hæcenus inuestigari. Vnicus enim tantum locus est, per quem magnis nauibus ad istam regionem perueniri possit, quem locum ego aliquando solus summa cum festinatione exploravi & perspexi, certusque sum neminem eum facile exploratum cogniturumque etiam si summo eum studio inquirat.

Totum regnum GVIANÆ vno firmo propugnaculo, siue probe munita ciuitate, tutum reddi potest, & populus, qui postmodum in istam terram introduendus est, etiam si 20. regionibus disiungatur, potest tamen facile congregari, siue mari siue terra, ita vt neque syluæ neque montes id impediant. Sed in India occidentali paucae sunt regiones & ciuitates, quæ inuicem suppetias sibi ferre possent, siue mari siue terra eos hostis aggrediatur. Terra enim multis montibus, syluis, & hostibus infesta est. Mari autem si quis eos versus ortum habitantes adoriatur, ab illis, qui versus occasum habitant, aliquot mensibus subleuari non possunt.

Hispani etiam ibi hinc inde dispersi habitant, & in nullo loco tam frequentes sunt quam in NVEVA ESPANNA. Maxima propugnacula regi GVIANÆ sunt altissimi montes, acutissima vepreta, & senticeta, arenosæ in vallibus viæ, maximus æstus, & aquæ penuria siue defectus: Vnde qui terra

Cur India orientalis comodior quam occidentalis.

cam

eam aggredi voluerint, victus & commeatus defectu inde facile desistere cogentur; quod ipsum eis muri ahenei loco esse potest.

India occidentalis principio Regis Hispania auo, à CHRISTOPHORO COLUMBO GENVENSÌ oblata est, de quo tanquã per egrino non immerito sinistri quid suspicari aliquis tum potuisset, præterea etiam incredibile videbatur, tot & tam magnas regiones adhuc inueniri, de quibus ne tota quidem esset perscriptum. Sed hoc regnum Regiæ Maiestati, à subdito & vasallo suo apertum offertur, à quo plura officia & seruitia Regiæ Maiestati debentur, quam à quocquã alio, vt religioni mihi maximæ futurum sit, Regiam Maiestatem circumuenire & fraudulenter decipere, à qua tot mihi & tam magna sæpenumero præstita sunt beneficia.

Aperta sane regio est & manifestata, multæ etiam provincie ad amorem & subiectionem Regiæ Maiestatis inuitatæ, Hispani, qui huic Regno aliquoties iam ante aliquot annos inhiarant, fugati sunt & eiecti, quin etiam, cum antea insuperabiles habiti sint, iam omnium risui exponuntur, & pro mulierosis atque euiratis habentur. Poterit autem Regia maiestas ad hoc institutum vti gregariis militibus, & nobilibus, qui ætate adhuc vegeta atque florente sunt, ipsique gubernatores & duces addere eos, qui in regno suo nulli sunt muneribus atque officiis astricti. Et sane potissimum sumptus prima navigatione impendendus erit, ad naues & milites rebus necessariis instruendos. Nam post primum vel secundum annum dubium mihi nullum est, quin LONDINI tanta ex GVIANA futura sint mercimonia, quanta SEVILLÆ ex occidentali India exercentur. Certus etiam sum, si medioctis tantum exercitus in GVIANA esset, qui ad ciuitatem Manoa duci posset, Imperatorem Ingam statim certis conditionibus sese imperio & potestati Reginæ nostræ subiecturum, & toties centena millia singulis annis soluturum, vt omnes sumptus abunde recõpensari possent. Quin & ipse facile permoueretur, vt exercitum 3000. vel 4000. militum aleret, & de stipendiis ipsi prospiceret, qui sese & suos ab omnibus aliis populis defenderent atque tuerentur, præsertim cum non ignoret, quomodo antecessores sui GVASCAR & ATTABALIPA filii GVAYNACAPÆ ex regno PERV eiecti sint & misere trucidati, & quod hostes ha-

denus non semel tentarint regnum GVIANÆ expugnare, quemadmodum etiam non exigua crudelitate in vicinos populos sæuierunt.

Quibus de causis ipsum facile nos admittendum iudico, vt subiectus nobis sit, & tributum annuum soluat, præsertim cum hullis armis & tormentis instructus sit, atque ita facile superari possit. Et Deum ego testor, mihi à DON ANTHONIO de BERRERO pro certo affirmatum, quemadmodum etiam ab aliis cognoui, quod in præcipuo ipsorum templo, inter alia vaticinia, quæ de amissione regni loquuntur, hoc etiam sit, quo dicitur fore, vt INGÆ siue imperatores & Reges PERVVIÆ ab aliquo populo, qui ex regione quadam, quæ INCLATIERRA vocetur, in regnum suum rursus introducantur, & à tyrannide atque seruitute omnium suorum hostium, qui eos ex sua terra ciecerunt, liberentur.

Quemadmodum igitur ego exiguis copiis primum Hispanorum præsidium superavi, & ex terra ista profligavi: Sic bonam spem concepi, si Regia Maiestas aliquid tentare voluerit, breui me Deo volente effecturum, vt regnum istud nobis tributarium fiat. Quicumque sane princeps hoc regnum primum debellauerit & sibi subiecerit, is potentissimus euadet, & si Regem Hispaniæ hoc regno potiri contigerit, tanta ipsius futura potentia est, vt postmodum nemo cum ipso certare audeat. Quod si Regia Maiestas aliquid conabitur, futurum utique est, vt splendidum eius nomen longe lateque apud externos innotescat, & ipsa propter egregia sua facta in toto mundo celebretur atque commenderetur.

Quin & AMAZONES fœminæ, quibus versus austrum GVIANA vicina est, virginem hanc supra modum mirabuntur atque prædicabunt, quæ sua potentia non proprium tantum regnum tueri, sed etiam longe à se remotum hoc imperium superare & retinere possit. Sed finem facio, ne plura loquendo, molestiam lectori creem, spero autem Regem regum & Dominum dominantium Regiam Maiestatem ita gubernaturum & gesturum, vt aliquid in hoc regno experiantur, sin minus: ego non inique facturos alios

Reges principesque existimauero, qui annuente quasi & tacente Maiestate Regia, id facturi sunt.

OCCIDENTALIS INDIAE
EXEMPLVM QVARVNDAM LITERARVM A
NOBIS IN MARI INTERCEPTARVM, IN QVIBVS DE REGNO
GVIANÆ & Infulis in fluuio ORENOQVE
fictis agitur.

LECTORI BENEVOLO.

Iteras has, ex quibus, quæ sequuntur, desumpta sunt, Capitaneus GEORGE PAPHAM, anno 1594. paulo ante, quam Dn. GVALTHERVS RALEGH GVIANAM aperuit, in mari, cum Hispaniam peteret, intercept, & statim post suum reditum, Regiæ Maiestati secreto communicauit, itaque opera precium facturum me putauit, si eas hic subijcerem. Sed tamen monendus est lector, ne existimet Hispanos istas regiones possidere. Nam quamuis Hispani de possessione gloriantur, (populus enim istius loci ante hæc tempora de mente & proposito ipsorum cognitum nihil habuit tamen quamprimum ipsi ex terra ista rursus migrarunt, animaduertunt Indi ipsorum mentem, & audiuerunt, quam crudeliter in alijs locis saeuerint. Cum itaque reuerterentur ita eos exceperunt, ut nemo euaserit, qui relationem de isto regno alijs facere potuisset, omnes enim interfectos sepeliuerunt in humo, quam quærebant, atque ita in plenariam possessionem istius terræ eos introducebant, cuius antea umbram tantum aspexerant.

Quin etiamnum hodie eadem hæc ipsis mens & constantissima voluntas est, omnes Hispanos, qui aliquid moliri impoſterum volent, eodem modo excipere atque tractare. Itaque Hispani ne pedem quidem in ea terra posthac figere facile poterunt, nedum, ut eam plene possideant.

Vnum adhuc in hisce literis notandum est, quod nimirum Hispani, GVIANAM & omnes pronincias ad ORENOQVEN sitas, NVEVO DORADO nominent, propter maximam auri copiam, quæ regiones istæ abundant. Quo nomine digitum etiam intendunt ad nomen EL DORADO, quo nomine MARTINES monachus, ciuitatem MANOA primo ornauit, ut supra dictum. Hoc ne lateret lectorem beneuolum, præmittere hic volui, quemadmodum ex CAYVORACO filio TOPIAVVARI, qui mecum in Anglia fuit, & iam Dominus in AROMATA est, percepi. Jam ad lectionem literarum lectorem amice remitto.

Gualtherus Ralegh.

LITERÆ ALLONSI EX MA-
GNA CANARIA, AD FRATREM
SVVM PRÆFECTVM AD S. LVCAM
scriptæ, EL DORADO concer-
nentes.

Ccepimus non ita pridem literas de nuper inuenta quadam regione, quam EL DORADO vocant, à quibusdam ciuium in hac ciuitate filiis, qui ipsi, cum terra ista inueniretur, præsentes ibi fuerunt. Hiscribunt maximas diuitias, & ingentem auri copiam in ciuitate EL DORADO esse, iter, quo ad istam terram peruenitur, fere 50. LEGVAS à MARGARITA distat.

ALLONSI LITERÆ, DE HOC
IPSO LOCO AD QVOSDAM MERCATO-
res ad S. LVCAM scriptæ, quatenus ciuitatem EL Do-
rado siue MANOA concernunt.

Omne noua hoc in loco scriptione digna fere nulla habemus, præterquam de inuen-
tione cuiusdam ciuitatis EL DORADO, quam nuperrime Hispani aperuerunt, &
distat itinere duorum dierum à MARGARITA. Tanta est ibi auri abundantia,
quantam ante hæc tempora nunquam audiuius. Relationem habemus hac de
re certissimam ab illis, qui ipsi præsentes ibi adsuerunt, & ad parentes suos ea de re scripserunt.
Ego quidem constitui, 10. vel 12. dies, itineri EL DORADO versus impendere, ubi iter CAR-
THAGENAM ingressus fuero. Spero enim me magnum ibi fructum facere posse. Communicaui
vobiscum, quæ ad Regiam Maiestatem scripta fuerunt, &c.

SVMMA LITERARVM AD RE-
GEM HISPANVM DE INVENTIONE
GVIANÆ perscriptarum.

In flumine PATO, quod alias ORENOQUE nominant, & in præcipua eius
parte, quæ vocatur VVARISMERO, conuocatis omnibus militibus, anno 1593.
die 23. Aprilis, DOMINGO de VERA, constitutus dux exercitus loco ANTHONII de
BERREO, gubernatoris siue Viceregis inter fluum PATO & PAPAMENI ALIAS
ORENOQUE siue MARAMNOS, quæ una est ex Insulis TRINIDATIS coram me RODRI-
GO de CARRANCA Registratore, aciem instruxit. Cumque in medio exercitus constitisset, mi-

*Peso valet
castilianū
coronati.* lites ita allocutus est: Optimi milites audiistis iam pridem, quomodo Dux noster ANTHONIVS de BERREO, iam II. annos, nulli labori pepercerit, & maximos sumptus ultra nimirum 100000. PESOS auri impenderit, ut nobis auriferam GVIANAM aperiret, & patefaceret, sed cum & populo & rebus ad bellum necessariis tandem destitueretur, ex GVIANA ad Insulam MARGARITAM, & consequenter ad Insulam TRINIDATIS reuersus est. Hic igitur me iam ablegauit, ut terram illam plenarie aperirem, & iter patefacerem, quo populus commodissime in eam traduci possit. Itaque decreui vocationi meae satisfacere, idque nomine Regie Maiestatis, & dicti ANTHONII de BERREO. In testimonium veritatis, peto à te FRANC. CARILLO, ut me iuues hanc crucem erigere, quam in terra positam vides, ut collocetur versus ortum. Quo facto, procidentes in genua Dux ipse cum vniuerso exercitu eam adorarunt. Postea Dux exercitus poculum aquae ebibit, & haustam rursum aquam in terram effudit, euaginato insuper gladio herbam à terra & ramos ab arboribus abscidit, dixitque. Hanc ego regionem expugnaturus sum, nomine Regis DON PHILIPPI, & praesidis ipsius ANTHONII de BERREO. Quod si quis hanc possessionem in dubium vocare voluerit, huic respondeo: Quod non ita pridem nobis hac de re deliberantibus adfuerit supremus CASSIQVVS, DON ANTHONIO, alias MOREQVITO dictus, in cuius terra congregati eramus, ipse nobis potestatem huius rei fecit, & simul promissit perpetuam obedientiam & subiectionem Regi nostro, & eius praesidi ANTHONIO de BERREO prestare, de cuius etiam nomine postmodum vocari voluit. Hæc cum dixisset procidens in genua cum vniuerso exercitu, iurauit se vitam suam pro hac possessione daturum, & eam aduersus omnes contradicentes defensurum. Postea Dux ille exercitus, euaginato gladium in manu habens, dixit ad me: Cupio eorum omnium, qui hic praesentes sunt, fieri consignationem, & mihi copiam testimoniumque communicari, ut notum fiat omnibus, me terram hanc pro Gubernatore DON ANTHONIO de BERREO occupasse, & si necessarium sit, de nouo adhuc semel occupare velle. Cupio etiam ab vniuersis & singulis qui hic praesentes sunt, hoc ratum haberi, quod ita velim strenue pergere, & possessionem mihi usurpare omnium regionum, quas armata manu posthac occupaturus sum. Subscriptum & signatum, &c.

DOMINGO de VERA coram me RODRIGO
de CARRANCA Registratore.

Cum igitur Dux ille ita pergeret in occupatione & manifestatione itinerum huius Regionis 27. Aprilis, venit cum vniuerso suo exercitu ad 2. LEGVAS in terram istam, ac tandem in ciuitatem alicuius Ducis, cui per interpretem dictus ANTHONIVS BISANTE indicauit: Regiam Maiestatem ex Hispania ANTHONIVM de BERREO in ista loca misisse, ut terram istam Regis nomine occuparet, & monachus FRANCISCVS CARILLVS communicauit ei quædam ad fidem Catholicam pertinentia, aperta ei per interpretem significatione, cui respondit: se rem istam intelligere, nec recusare Christianam fidem amplecti, quin imo libenter se etiam permissurum, ut crux Christi erigeretur eo in loco ciuitatis, quem ipsi aptissimum iudicarent, promissitque obedientiam ANTHONIO de BERREO. Itaque Dux exercitus crucem non exiguae magnitudinis versus ortum collocari iussit, & testimonium ab exercitu suo rogauit, DON vero DOMINICVS subscripsit in hanc sententiam.

Ita & non aliter factum est coram me RODRIGO CARRANCA Registratore.

Die 1. Maii in occupatione pergentes, venerunt in civitatem CARAPANAM & hinc in civitatem TORACAM admodum populosam & 5. LEGVAS ulterius sitam, cui TOPIAVVARS dominatur. Huic TOPIAVVARO itidem significari per interpretem suum iussit, accepisse se à Maiestate Regia & Gubernatore BERREO, mandatum, de terra ista occupanda, & in potestatem Regis redigenda, velle igitur se crucem in media ipsius civitatis erigere. Cui CASSIQVVS respondit, integrum ipsis esse, crucem istam collocare in loco, quem maxime aptum iudicarent, se enim paratum esse imperium Maiestatis Regia admittere, & BERREI tributarium fieri.

Quarto huius mensis die, pervenimus in regionem quandam ultra 5. LEGVAS à TORACA distantem, hominibus refertissimam, quorum Dux RENATVS dictus nobis cum universa sua familia obuiam venit, nosque secum in splendidam domum abduxit, ubi nos liberaliter excepit, & magna auri copia donavit. Inter alia autem quae fuit ex eo interpres meus, unde aurum istud haberet, cui respondit; Illud ex regione quadam, quae tantum unius diei itinere abesset, transportari, in qua tot Indi essent, ut terram operirent, & tanta auri copia, quantam omnes capere valles possent. In hac terra qui à rege suo ad cenam vel prandium inuitantur auro in pulverem tenuissimū redactō, corpora sua aspergunt, ut pulchrioris appareant, atque ut aurum illud eo facilius adhareat, corpora prius liquore & succo quarundam herbarum inungunt, perpetuum etiam cum aliis populis bellum gerunt. Hæc cum dixisset promisit se nobis quosdam additurum qui nos eo comitarentur, si iter illud ingredi vellemus, sed certum se esse, nos in praesentissimam mortem profecturos, cum maxima ipsorum multitudo sit, ceterum cum interrogarentur, quomodo aurum illud ex terra acciperent, respondebant, eos in vallibus herbam cum radicibus eruere, & terram postmodum radicibus adhaerentem, vasti inclusam soli exponere solere, atque exsiccata aqua eluere, quo factō granula illa quidem in pulverem redigant, frustra vero maiora ad imagines faciendas referrent.

Octavo Maii progressi sumus ad 5. LEGVAS, & circa radices montis cuiusdam, offendimus Ducem quendam cum 3000. Indis, qui nobis pacifice de omnibus rebus ad comeatum necessariis, ut sunt gallinae, fere sylvestres, vinum & alia prospexerunt. Dux ille rogabat nos ut in civitatem suam in qua 500. adificia essent, veniremus, & ibi paululum quiesceremus, interpres noster interrogabat eum, unde gallinas haberent, qui respondit, eas de monte quodam afferri, qui vix quadrante LEGVA abesset, & vero tot Indis habitaretur, quot flores & gramina in terris essent, quorum humeri supra cranium eleuati essent. Hos affirmabat tot gallinis abundare, ut pro vno crembulo duas nobis gallinas daturi essent. Hoc audito dedimus Indo cuidam 500. crembula, qui nobis pro istis statim tot gallinas attulit, ut eas vix numerare possemus, postea diximus nos velle ad eos proficisci, sed ipsi contra respondebant, eos iam in quadam BORACHERA, hoc est conuiuiū congregatos esse, & nos interfecturos si veniremus, interrogauimus igitur eum, qui gallinas illas attulerat, an res ita sese haberet, cumque id confirmasset, interrogauimus eum quæ esset conuiuandi apud ipsos ratio, qui respondit, eos multas aquilas aureas & margaritas in auribus habere, ebrios vero corpora auro exornare & choreas ducere. Interrogabat autem an eos videre vellemus, & promittebat se nobis aliquot aureas aquilas allaturum, si aliquot secures sibi donaremus. Itaque Dux noster vnam ipsi securim dari precepit, neque enim plures ipsi dare voluit, ne animadverterent nos aurum sive, statim igitur aquilam nobis attulit ex puro auro 27. libras habentem. Quam Dux noster cum militibus monstret, abiicit, simulans se aurum illud nihili facere. Ex septentrione Indus quidam me accessit, dixitque se mihi dicturum, quid monstri Indi cum elatis humeris alerent, se hastam sibi dare vellem. Hoc cum interpres Duci significasset, mandauit

Dux noster hastam ei dari, qua accepta dicebat, Indos illos in itinere esse ut nos interficerent, mandauit igitur Dux noster, ut instructa acie progredere-mur.

Undecimo Maii peruenimus in regionem ad 7. LEGVAS hinc distantem, in qua multos vestitos Indianos inuenimus, qui nobis significarunt, se pugnandi animo venissemus, velle sese totam vallem Indis replere, qui nobiscum essent pugnaturi: Sin vero pacifice veniremus, nos gratos & acceptos futuros, siquidem & ipsi iam pridem Christianos videre admodum desiderassent. Enumerabant vero etiam nobis diuitias & opes suas, qua de re hic quidem verba facere nolo, praesertim cum omnia prolixè descripta sint, in informatione siue relatione ad Maiestatem Regiam transmissa, & si hic repetere omnia vellem, aliquot mibi volumina complenda essent.

EPISTOLA GEORGII BARIONIS, GALLI CV-
iusdam ex BRETAGNIA, ex Insulis nimirum CANARIIS ad cognatum
suum in S. L. V. e a habitantem de EL DORADO
scripta.

Domine cognate, non ita pridem literas accepimus, quibus de nuper inuenta qua-
dam regione perscriptum erat, non procul à TRINIDATE sita, qua (ut literæ ha-
bent) maxima auri copia abundat. Noua ista verissima sunt, & à principibus
huius ciuitatis confirmantur. Copia siue commemoratio inuentionis literis inclu-
sa & obsequata, ad Regiam Maiestatem transmissa, est lectu dignissima.

RELATIO DOMINICI MARTINES DE IAMAICA, QVA-
tenus ciuitatem EL DORADO concernit.

Scribit ipse, quod, cum in CARTHAGENA esset, rumor quidem sparsus sit de NVEVO
DORADO, & quod aliquot diebus ante suum aduentum FREGATA nauis aliqua
de DORADO aduenerit, in qua magna statua fuerit ex purissimo auro facta, cuius
pondus fuerit 47. QUINTALIA. Hanc statuam dicebant quondam ab Indis pro
Deo habitam fuisse, iam vero cum ad fidem Christianam & imperium Regis perducti essent,
missam esse in testimonium fidei & subiectionis. Qui ex ista FREGATA venerunt, omnes af-
firmabant, aurum ibi magna copia inueniri, ut & preciosos lapides & margaritas.

RELATIO CUIVSDAM GALLI BOVNTILLIER, ex SAR-
BROVK, de ciuitate TRINIDATIS & EL DORADO.

Icrefert, se, cum anno 91. in TRINIDATIS insula fuerit, à quodam Indo frustum
auri pro cultro accepisse, cuius pondus quarta pars librae fuerit, & Indum dixisse, se
aurum illud accepisse in ostio fluminis, quod circa TRINIDATEM in PARACOA
labitur, in flumine vero ORENOQVE illud magna copia inueniri. Sequenti autem
anno 1593. ciuitatem ad flumen istud sitam, ab Hispanis expugnatam, & incolas captiuos
versus MADERAM abductos esse. Quo loci paulo post nauis ingentis capacitatis, ex nuper in-
uenta regione, 2. MILLION auri onusta aduenit, quæ affirmabat, auri eo in loco magnam esse
copiam, locum autem nominari NVEVO DORADO. Hic Gallus nauis quadam ex Hispania ad-
uenit, nobilem & splendidam vitam egit, multumque versatus est cum alio quodam, qui in
eadem nauierat. Hic in terra ista fuerat & multum loquebatur de maxima auri copia in EL
DORADO, quæ regio sita est, ut ipse dicebant, ad flumen ORENOQVEN.

RELATIO QVORVNDAM MERCATORVM EX
RIO de la HAGA, de NVEVO DORADO.

Nter alia, cum thesauros regios in India predicarent, dicebant, NVEVO REYNO de GRANADA multo auro abundare, sed nuper, adhuc aliam regionem inuentam esse, qua auro ita abundet, ut fidem fere omnem excedat. Nominatur regio ista NVEVO DORADO, & inuenta est a DON ANTHONIO de BERREO.

RELATIO CVIVSDAM CAPITANEI HISPANI, QVI
cum BERREO in NVEVO DORADO fuit.

Nformatio siue relatio, ad Maiestatem regiam transmissa, in omnibus verissima est. Fluvius ORENOQUE septem locis in mare se exonerat, qua omnia uno nomine LAS SIETE BOCAS de DRAGO vocantur. Fluvius iste in medio regionis, maxime latitudinis est. ANTHONIVS BERREVS in Insula TRINIDATIS adhuc moratur, & de EL DORADO commodissime occupanda expugnandaque deliberat.

F I N I S.

Præfatio ad Lectorem secundi itineris in

GVIANAM suscepti.

UN rebus, quas vnicè desideramus, licet certissima sint, dubitare tamen solemus, & rationi nostræ tantum fidere, vt authores & promotores istarum rerum infidelitatis & perfidiæ accusare non vereamur, cum tamen interim vitam nostram in otio & desidia transigamus, & quicquid deliberato consilio proponitur, iam pro effecto & absoluto habeamus. Ego autem cum maxime flagrem hoc regnum GVIANÆ occupare, non existimo quidem istam occupationem inchoatam esse, siquidem absoluta & ad finem perducta non sit. Quod autem hæcæ pagellas tibi legendas exhibere volui, ideo factum est, vt aliquando abiecta incredulitate, veritatem penitus introspiceres & admitteres, vel certe, si in incredulitate perseverare tibi libeat, ego aliquo modo excusatus essem.

Quod si autem quispiam hoc meum studium ita calumniari & interpretari voluerit, quasi ego Hispanos docere, monere, & instigare siue excitare vellem: Huic aperte respondeo, non opus esse vanissimis istis cogitationibus, cum Hispani naues nostras subinde in ista terra videant & intueantur, quæ eos de nostro consilio erudire & monere facile possunt, & possunt quidem melius quam ullus proditor, mercede ad mentem nostram explorandam conductus. Præterea si res hæc Regiæ Maiestatis sumptibus ageretur, esset fortassis, cur celaretur & quam optime occultaretur, donec vel de mandato Regiæ Maiestatis manifestari eam necesse esset, vel superata & expugnata regione, occultari non amplius posset.

Jam autem cum periculū in hac terra faciendi libero quorumlibet arbitrio & voluntati relicta facultas sit, quotus quisque reperietur, qui vitam & facultates suas non maioris faciat, quam vt inuestigationi & inquisitioni istarum rerum eas impendat, de quibus nihil sibi hæcenus auditum cognitumque fuit. Nemo igitur me iure reprehendet, si auxilium hac in re expetens, causas omnium oculis exponam, quibus ad amorem istius rei, de qua potissimum agitur, aliquo modo allici & excitari homines possint. Rex Hispanus non adeo imprudens est, aut incertus in consiliis suis, vt nostra instructione indigeat, vel ad admonitionem nostram exercitiū conscribat, propositum n. & consilium eius suo proprio populo satis est confirmatum, qui iam ultra 60. annos saltum de hac sponsa inanem saltarunt. Quin imo studiū & cupiditatē suam hanc regionem occupandi vel præterito Februario satis manifestarunt, quo naues suas eo miserunt, vt & Imperatorē cum subditis suis ex isto regno extirparent, & nos simul et profligarent. Taceo Hispanos auri cupidissimos, suo nos indefesso studio & labore pigritiæ & negligentie in rebus maximis peragendis accusare, & non obscure insimulare, totis n. iam 12. mensib. nihil à nobis memoratu dignū fastū gestumque est, cum tamē maiores nostri in eo toti fuerint, vt laudē & gloriā consequerentur. Et hoc quidem nuper et mense Iunio consiliū suum Hispanus in actū producere vnicè conatus est, cum integras familias 600. personarum, huic itineri destinavit, nec frustra et laborasset, nisi naues istæ in direptione CALIS igne perissent. Quid quæso sibi hoc indefessum Hispanorū studiū vult? Nihil certe inde aliud colligi potest, quam quod sermones qui inter ipsos de opibus EL DORADO sunt, verissimi & certissimi habeantur. Quod nos quidē arguere debebat atque reprehendere, qui de statu regni GVIANÆ oblique inquirentes, quicquid de eo dicitur negligimus, ac si aliud nihileffet, quam vel iucundissimum de aureo freno somnium. Quod si nos ipsos inuicem interrogemus, quæ causa negligentie istius nostræ sit, ma-

xime cum palmam iam obtinuerimus, BERREO superiori anno profligato, & captiuato, & terram iam explorauerimus, Regieque Maestati aliquò modo subiecerimus, quin & promptos ad obedientiam Regine declarandam fecerimus. Quid quaeso causæ allegabimus? PERVLERI quando ex Hispaniâ nullis rebus instructi in regnum PERV proficiscuntur, tertio quolibet anno diuites admodum reuertuntur, quod ipsum de eorum mente & studio abunde testatur. Sed dicemus ne Hispanos militibus magis abundare, & carere etiam iis melius hoc tempore posse, quam nos? Non equidem existimo, cum nemo sit qui nesciat contrarium potius verum esse. At fortassis inopia ipsi magis quam nos laborant? Vbi pecunia est, de inopia, & paupertate haberi querele non solent. Neque tamen dormiendum est semper etiam si nobis nihil desit, nisi tantum præsentia spectare & in diem viuere libeat, cum is nobis blandiatur periculosa & fraudulenta quiete, scilicet securitas in quam præsens hoc sæculum plane est immersum, nobis plus iusto arridet facitque ut mutationibus temporum nihil cogitemus. Quare nisi Deus opt. Max. sua nobis gratia adsit, & corda nostra regat moueatque ad perpendendum & apprehendendum, quod ad pacem nostram facere potest, parum aberit, quin in misérias & pericula, quæ ceruicibus quidem nostris iam pridem imminere visa sunt, tandem incidamus atque prolabamur maxima.

VERISSIMA DESCRIPTIO SE- CVNDÆ NAVIGATIONIS BRITAN- NICÆ IN REGIONEM GVIANAM: IN QVA OMNIA MA-

RIA, LITTORA, INSVLÆ, PROMONTORIA, OSTIA MARIS, POR-
tus, stationes navium, freta, scopuli, &c. Cum constitutione ventorum, aeris, fluminum, partium
anni, aliarumque scitu necessariorum rerum explicatione, perspicue & manifeste
ante oculos ponuntur, per Dominum GVALTHERVM RA-
LEGH, Equitem Anglum.

1596.
Iannuar.
26.

Februar.
13.

Febr. 28.

Mart. 12.

NNO 1596. die 26. Ianua-
rii, solvimus ex portu
PORTLANDIÆ, naui
quæ vocatur *the lustie mayd*
of London, hoc est, hilaris
& iucunda virgo Londi-
nensis, assumpta parua
PINASSE, (hoc enim

vocabulo imposterum utemur, quia notum
fatis est) siue celoce, quam postea in mari
per tempestatem amisimus. Die Veneris, 13.
Februarii venimus ad Insulas canarias, vbi
7. vel 8. diebus, iuxta promissionem, PINAS-
SÆ expectauimus. Hic cepimus duas naui-
culas, & versus austrum progressi sumus, ad
Insulas PROMONTORII VIRIDIS vel CA-
BO VERDE. Hinc soluentes 28. Februarii,
versus occasum progressi sumus, quo cursu
semper mare placidum & tempestatem bo-
nam habuimus, vento maxima ex parte sub-
solano spirante, postea ad 300. LEGVAS ab
his Insulis progressi, venimus in apertum &
plenum mare, in quo tantum fluctus strepi-
tum excitabant, ac si duo flumina sibi con-
traria ad scopulum allisa fuissent.

Duodecimo Martii fundum habuimus
arenosum ad 47. fila in aqua, versus septen-
trionem ad 12. fila in aqua & fundo isto are-
noso anchoram nostram firmavimus.

Decimoquarto circa vesperam, ad 6. LE-
GVAS à terra vidimus humilem aliquam re-
gionem. Anono Martii, vsque ad 14. fere,
semper cursum australem tenuimus, aqua
co in loco plana & quieta erat, turbulenta
item & nigricantis siue fulci coloris. Littus
PILOTTIS nostris aliquo modo demissum
& humile videbatur, aquam enim ad 7. tan-
tum fila habebamus, & cum non semper al-
ueus circa littus tam vehemens sit, sub no-

ctem subinde quæsiuimus locum aliquem
vbi ad 3. vel 4. fila anchoram firmare posse-
mus. Et quid ego hic bonitatem Dei prædi-
cem? Est vtique Deus mirabilis in operibus
suis & misericors in prouidentia sua. Nam-
que quo littus erat humilius, eo Euros habe-
bamus ab ortu plures atque maiores, à qui-
bus nauibus periculi minus imminet, & mi-
nus etiam flumina commouentur. Cum
autem hic ventus desisset, discessimus ex
hoc tractu, & primus quidem locus vbi an-
choram firmavimus, erat ostium fluminis
AROWARIA, flumen pulcherrimū distans
ad vnum gradum & 40. minuta. Namque
ex imperio Regiæ Maiestatis tam longe ver-
sus austrum progressi eramus. Achitce qui-
dem in locis incolas nullos inuenimus. Cæ-
terum quod ad regiones, ciuitates, atque
Gubernatores quos in hac vicinia vidimus
attinet, quemadmodum etiam fruges &
alia, nolo ego lectori eorum commemora-
tione hoc in loco molestus esse, cum consti-
tuerim eorum nomina ad finem in tabella
quasi quadam consignata lectori exhibere.
Littus profecto ex conspectu nostro non di-
missimus donec isto in loco versaremur, &
semper nocturno tempore ad 3. vel 4. fila
profunditatis anchoram firmavimus.

Cumque ad terram nonnihil eleuatam
alicuius proiecturæ, (quod CAPO CECIL-
LI nominabamus) versus septentrionem
progredieremur, vidimus duo cacumina in-
star Insularum, sed regioni tamen conter-
mina. In hac regione circiter 60. LE-
GVAS versus septentrionem, sequentia hæc
in mare sese exonerant flumina, AROWA-
RI, IWARIPOCO, MAYPARI, CAANA-
WIM, & CAIPVROGH, circa montes hos-
ce ad duo fila in mari anchoras nostras fir-
mauimus,

A Lord
VVilhelm
Cecill, su-
premo in
Anglia
thesaurario.

matimus, & vasa nostra aqua dulci repleui-
mus, quam aliis quidem in locis ad 30. milia-
ria habere non potuimus, alterum orificium
seu ostium maris ad 30. LEÇVAS versus oc-
casum sese extendit, & ingredientia hæc
habet flumina, ARCOOA, VVIACOPPO,
VVANARI, CAPARVVACKA, CAVO, CA-
IANE, VVIA, MACVRIA, CAVVRON,
CERRASSAIWIMI.

Hoc in loco relicta naui, assumpsit in cyta-
bam meam IOHANNEM PROVOST, Indicū
in eum interpretem, & IOHANNEM LYN-
SEY, cum 8. vel 9. personis aliis, ut fluvium
istum explorarem, & cum Indis si quos
forte offenderemus, loqueremur. Circa flu-
vium VVIACOPPO ad radices montis versus
ortum invenimus 20. vel 40. ædificia, nullis
inhabitata hominibus. Hoc autem in loco
vnam tantū noctē cōmorati sumus, & postea
VVANARI fluvio relicto, cuius ingressus
saxis & scōpulis erat admodum formidabi-
lis, CAPERVVACKA fluvium ingressi su-
mus, vbi circiter 40. miliaria Britannica cō-
fecimus, sed toto itinere Indos non vidimus.
In portu quodam huius fluvii, qui in angulo
montis cuiusdam situs erat, tantam Brasi-
liensis ligni copiam assumpsimus, quantam
nauculæ nostræ capere poterant. Succidi-
mus verò & arborem quandam quæ iter no-
bis alio tempore reuerentibus monstraret,
quam ego vere cinnamomi speciem fuisse
existimo, quales in MAGELLONICO freto
inveniuntur.

Ex CAPERVVACKA peruenimus in flu-
vium CAVVO, vbi nobis obuiam venit
CANOA quædam qua duo Indi erant. Hos
neque assequi statim neque notis & indicis per-
movere potuimus, ut ad nos venirent, pro-
pterea quod nos Hispanos esse putarent. Sed
cum eos interpres noster in clamaret, nosque
non Hispanos, sed Anglos esse affirmaret;
qui nuperrime ex Angliā in ea loca venisse-
mus, non tantum nos expectarunt, sed etiam
ad Ducem & Gubernatorem istius loci ad nos
adduxerunt sine vlla ulteriori deliberatio-
ne. Dux autem ipso forum, postquam nos ami-
ce excepisset, narrabat, se ab Hispanis nuper
ex MORVCA eiectionem esse, quod flumen est
ad Orelianam siue ORENOQVEN situm,
qui Hispani regionem suam igne partim vas-
tassent, partim AWAÇIS habitandam de-
didissent, quæ natio sine certis fere sedibus
passim vagabatur, Hispanis tamen maxima
ex parte subiecta erat. Addebat præterea
se IASO esse, quæ potentissima natio fuerat,
& in littore maris vsque ad TRINIDATIS,
habitauerat, & populum istum, licet adhuc
in ista terra habitaret, communi tamen con-
silio decreuisse locum mutare, & ad fluvium

AMAZONVM commigrare, propter Hispano-
rum crudelitatem, qui vxoribus suis sub-
inde insidiarentur. Præcipua vero causa
huius mutationis erat; quod ante 20. annos,
20. Hispani in ciuitatem suam venissent, &
præstantissimam charissimamque suam con-
iugem sibi eripuissent, itaque licet eam ex
manibus Hispanorum rursus eripuisset, &
plerosque Hispanorum trucidasset, consti-
tuisse tamen sese; ut impofterum tutior ab
eorum iniuriis esset; procul ab ipsis sedem
figerent.

Indicus noster PILOTTA, FERDINANDVS
qui nos in fluvium AMANAM deduxer-
at; & iam ad ostium fluminis DISSEKEBE ha-
bitat, eius erat subditus, ex quo hic Topar-
cha, meo quidem iudicio, satis de Regiæ Ma-
iestatis animo cognouerat, quærebat n. in
specie & expresse de potentia nostra; quantā
nimirum copia aduenissemus, pro certo af-
firmans, Hispanos rursus in Insula TRINI-
DATIS esse, & Indos iam, vel sex mensibus
intra spem metumque fuisse, & nostrum ad-
uentum anxie expectasse. Cumque ipsi re-
spondissem, nos quidem Hispanos, à quibus
periculum ipsis esse poterat; nuper omnes
exterminasse, iam vero hoc saltem sine ad-
uenisse, ut terram magis explorarem, &
cum Indis amicitiam contraheremus, pro-
pterea quod si à Maestare Regia copiosus
in ea loca exercitus hoc tempore missus fu-
isset, in quibus hostes quidem nulli essent,
metuendum fuisset ne Indi cogitent, nos
venisse magis, ut regiones istas expugnare-
mus & in nostram potestatem redigeremus,
quam ut ab hostibus eas tueremur & defen-
deremus, dicebat ille, hunc meum sermo-
nem optime conuenire, cum rumore vul-
gi, quo potentia & beneficentia Regiæ no-
stræ passim apud omnes prædicaretur, quod
nimirum ea non potens saltem ad extermi-
nandos Hispanos, sed etiam tam benefica &
misericors esset, ut Indorum misera, eos ab
hostium impressione liberare decreuerit. Et
hunc quidem rumorem ad omnes undique
populos peruasisse, qui iam nihil magis in
votis haberent, quam fœdus nobiscum fa-
cere, & Hispanos summa vi, ex omnib. locis
quæ occupant, extirpare. Errare vero nos
etiam toto cœlo, si cogitaremus, terram &
regionem istam non satis amplam esse, ut
nos quoque in ea sine detrimento Indorum
habitare possemus. Non enim deesse
Indis commoda ad habitandum loca, & to-
tam nobis regionem parere, ut vbiuncque
liberet locum nostris habitationibus con-
uenientem eligeremus, siquidem Indi no-
stram præsentiam non solum vnice exopta-
rent, sed etiam admodum nostra opera ad
tuendam

Cur Iaos
populi scdā
mutarē.

Duo In-
diani.

Ducuntur
ad Guber-
natorem.

Iaos popu-
li.

tuendam libertatem suam, quæ ipsi omni hæreditate & terra sua charior esset, indigerent.

Hæc cum dixisset, rogabat ut benevolentiam & auxilium nostrum contra ARWACAS sibi non denegaremus, qui non contenti fuerant suis domibus & agris, sed insuper etiam uxores & liberos suos captiuos adduxerant; quamvis alias præter captiuitatem ab Hispanis nihil sperare & expectare aliud potuissent. Hisce auditis iussi ipsum esse bono animo, cumque discedere vellemus, adiunxit nobis PILOTTAM, qui nos ad fluuium Orelianam comitaretur. Sub discessum interrogabat nunquid VRAPPO expeteremus, quod plerunque ab istis locis in Insulam TRINIDATIS transfuehitur; & à Gallis magna copia emitur. Quærebat similiter etiam an nauës in portum suum traducere vellemus, & VRAPPO implere, sed cum dolia & vasa nostra circulos ferreos non haberet, tam moueri sine iactura potus nostri non posset, respondebam me hoc quidem tempore nauiculas onerare amplius non posse, sed cula nostræ adeo onustæ erant, ut aliquando sub noctem exorta subito tempestate, totam supellectilem in mare proicere necesse esset.

Totis 7. diebus donec ad naues nostras reuërteremur, ad terram applicare non potuimus, sed semper in nauiculis nostris permansimus; quæ sane non raro in periculo erant maximo. Tot enim in hoc itinere tempestates, ventos & fluctus experti sumus, ut Socii mei non parum debilitati, de reditu ad naues desperaret. Et referebat mihi PILOTTA meus, hanc tempestatē toto anno, circa Insulam istam ONEARIO vlitatam esse, incolæ etiam in ea opinione esse, à malo quodam genio istam Insulam inhabitari, & hominem sibi dormiat perire, nisi ebrius & bene potus sit. Optimum tempus quo paucissima ibi pluuiæ conspiciuntur, est circa solstitium nostrum hyemale, cum dies apud nos breuissimi existunt. Ventis hisce in locis maxime sunt septentrionales, nisi sol in altera parte æquinoctialis constitutus sit, tum enim plerunque australes esse solent, maxime tamen sub noctem.

Hic PILOTTA erat etiam natione IAVS, hienim ut ab aliis dignoscerentur sese ita signant, ut accepto dente animalis cuiusdam, quod magnitudinē glirem repræsentat, vel faciem, vel partes corporis alias fecerint lacerantque, ut cutis aculacerata videatur, & cicatrices quidē renasci nunquam possunt. Postquam autem cum quibusdam Indis, qui nobiscum ex Anglia venerant, locutus esset, expetebat sua sponte, regionem nostram vi-

dere. Et quidem prudentiam fidem & experientiam eius tantam esse iudico, ut si iter GVIANAM versus ingrediendum aliquando esset, Regia Maiestas ipsum, meo quidem iudicio, ad omnia paratissimum habitura sit. Præter n. exactam omnium riparum, ciuitatum & regionum Indiæ, cognitionem intelligere etiam & loqui omnium sermonem potest, utpote ex GVIANA oriundus, & frater PVTYMÆ, istius qui Hispanos ex MANOA reuerfos interfecerat. Taceo quod venas aurinoucrit quamplurimas, ut non dubitandum sit de eius conatu & fidelitate.

Circa hoc maris ostium multi portus reperiuntur, præter Insulas quâ plurimas, quarum maxima GOWATERI nominatur, & à SCHEBAIO habitat, in hac Insula omnis generis pisces, aues, poma & alia reperiuntur, apri etiam & feræ syluestres plurimæ, copiosissimum in loco, ubi fluuius CATANÆ in mare se exonerat, qui locus circa ostiū WIA & CATANÆ situs, ad 4. vel 5. fila aquam habet, ita ut et naues saburra onustæ ibi applicare possint. Et profecto meliorem portum nondum habueram, itaque cum hoc nomine donauim, ut impofterum portus HAWARTI diceretur. Tres ibi angulosæ Insulæ versus occasum post alias omnes sitæ sunt, quæ aubus, piscibus, feris syluestribus & IUVANAS abundant, tanta copia, ut naues etiam à tempestate defendere possint. Montes hanc regionem ab aliis discernunt, nam versus ortum ab hoc loco pagi nulli inueniuntur, quemadmodum etiam versus occasum, ultra montem HOBBEIGH.

Superatis istis montibus sylux inueniuntur lignum Bresiliensē ferentes, oleum itidē, piper, sericum & balsamum magna copia. Herba VVIAPASSA quæ hisce in locis abunde crescit, radicē habet gingiberi quoad saporem nondissimilem, vtilem etiam ad sedandam Diarrhæam, & dolores capitis leniendos. Flumina ista omnia, quorum hætenus mentio facta est, quemadmodum etiam ea, quæ Orelianæ fluuii viciniora sunt, ex vallibus Imperii deriuantur, quemadmodum fluuius CAROLI in Orelianam sese exonerat. Valles vero istæ plurimis in locis nullas habent arbores, sed gramine tantum ornatae sunt veluti regio ARROMAIA. Cætera quæ ad fluuii istum conspiciuntur hæc sunt flumina: CINIMIAMMA, VRACCO, NAVVARI, MAVVARPARO, AMONNA, MARAVVINI, ONCOVVI, VVIADVVIAMI, ARANATAPPO, CAMAIVVINI, SCHVINAMA, CVPANAMMA, INANA, CVRITINI, VVINITYVARI, BERBECE. VVAPARI, MAICAININI, MAHAWAICA, VVAPARI, LEMERARE, DISSEKEBE, CAO-

A Lord
Thomas
Havvard
Anglico
admirali.

Ita nominatus est à
fir Edovvard
Habbeigh.

Nomina
fluuiorum
vsque ad
Raltana.

PVI, PAVVROOMA, MONICA, VVAMI, BARIMA, AMACVR, ARATOORI.

A CABO siue promontorio CECILLI, flumina ista ad 200. miliaria Britannica versus occasum excurrunt, vsq; ad fluuium Orelianam. Inter ea autē, solus AMONNA, fluuius tanta profunditate & cursu velocitate sese in mare exonerat, vt quascunq; maiores naues saburra onustas admittat, habet etiā portum BYRLEY à nobis dictū nauibus recipiendis accommodatissimum. Incolæ versus ortū habitantes, nō versantur vltra fluuium BERBECE. In superiore parte fluminis CVRITINI multa mella colliguntur. Vltra fluuium DISSEKEBE versus ortum, Hispanus nemo peruenit, cuius rei argumentum est, quod nullam adhuc tabulā viderim, in qua flumina ista cū suis ripis recte essent depicta, itaque placuit quædam loca quorundam ex Anglia nobilium nominibus insignire, quod quidē nobis permissum esse merito debuit, qui in exploratione harum regionum, tantum operæ & laboris insumpsimus, iustum enim est, vt suo afficiantur honore, qui hoc animo sunt, vt nullis hac in re laboribus sumptibusque parcant.

Indi vt dignitatem fluuii DISSEKEBE aliquo modo exprimerent, nominabāt cum fratrem ORENOQVES, est enim non exiguæ magnitudinis, & multas etiam Insulas complectitur. Ab ostio vsque ad scaturiginem seu initium eius, 20. diebus Indi perueniunt, vbi acceptum comæatum & cibum necessarium, itinere vnius diei secum terra auehant, postea reuerſi CANOAS suas ad lacum quendam deducunt, quem Iaos populi, EAPANOWINI, CHARIBES vero PARIME nomināt, & trax est magnitudinis, vt nesciāt quid inter ipsum & mare sit discriminis, & sane meo iudicio, ipse hic est fluuius ad quē ciuitas MANOA sita est. In hoc fluuio quem nos DEVORITIA nominamus, decreuerunt Hispani ciuitatem condere. Non procul abest à fluuio MORVGA in quo Indi à BERREO ante dimidium annum fugati fuerant. ARROMATARIE, isto in loco magna cum laude TINITIVAS ab AMANA separauit, & iter à latronibus tutum reddidit, sed fauorē iam amisit, postquam CHARIBES maximam suorum subditorum partem trucidarunt, & ciuitatibus igne subuersis, filias & vxores quā plurimas abduxerunt. Et quidem ipsemet tum temporis ibi præsens fuit, vna cum alio quodam Indo ARACVRRINOMINE, qui ARWACANVS erat, ex illis qui BARREMAM inhabitant, & Hispanos ad omnes Indorum habitationes perduxerat, ipsi quidem non erant ex isto populo, quem ANTHONIO de BERREO se-

cum habuerat, federant Hispani ex MARGARITA & CARACAAS, quibus SANTIAGO sese adiungens Ducem suum BERREO deseruerat, quam ob causam ipse iam in Insula TRINIDATIS. catenis alligatus seruatur, iudicium mortis quotidie expectans. Res hæc ita sese habet.

Postquam BERREVS cæsis omnibus suis militibus, solus cum FASSHARDO, in CVMANA mansisset, & iam omni auxilio destitutus propositum suum de regno GVIANÆ superando, in actum producere non posset, Capitanei & gubernatores in MARGARITA & CARACAS communi consilio decreuerunt ad Regem Hispaniæ sequentem in modū scribere: Quod BERREVS cum rebus hisce gerendis & perficiendis longe sese minorem esse, cognouisset, domi suæ in omnibus voluptatibus & deliciis se iam oblectaret. Quin & rem istam nimis arduam esse, propterea quod Nobilis quidā Anglus, magnæ autoritatis (sic enim gratiam vestram descripserunt) in regno GVIANA fuisset, & exploratis rebus omnibus, amicitiam cum vicinis populis omnibus contraxisset, maxime autem cum TOPIAWARO, qui prudentia & ætate plurimum valeret, & in certissimum fœderis signum, vnicū suū filium in Angliam misisset, qui post mortem patris, in regno succederet. Itaque facili coniectura quemlibet assequi posse, eū qui tam difficile & periculosum iter ingressus fuisset, saltem vt terram istam videret, & aliquid certi de ea cognosceret, non quieturum postmodum, sed diligenter aduigilaturum, & operam daturum, vt eam sibi subiiceret.

Dubium sane nullum esse, quin is breui affuturus sit, qui vitæ TOPIAWARI pepercisset, vt ipse interea conatibus Hispanorum resisteret, sed tamen, personam eius nequam sufficere, vt potentia Regis resistat, cuius etiā intuitu & nudo aspectu in fugam conuerti facile posset. Summe igitur necessarium esse, vt Regia Maiestas, reiecto BERREO, eorum ministerio & opera vtatur, qui ad omnem euentum promptissimi paratissimi que futuri essent.

His ita ad Regem perscriptis, venit paulo post DOMINICVS de VERA Dux exercitus à BERREO constitutus, (qui 5. mensibus ante nostrum in Insulam TRINIDAD aduentum, in Hispaniam missus fuerat, cum ingenti summa auri, quam ex GVIANA attulerat, vt 500. milites ibi conficeret.) Hic cum Capitaneorum & gubernatorum sententiam cognouisset, tanta autoritate causam BERREI egit, vt statim decerneretur, 10. naues probe instructas BERREO mittere.

Quin imo aurum istud tantum

K

opera-

operabatur, vt Rex missis 18. nauibus præciperet, eas ex Insula TRINIDATIS non debere discedere, donec omnes hostes vndique superati & exterminati essent.

BERREVS hac legatione in Hispaniam aliquo modo offensus, cepit cogitare Capitaneus & Duces aliquid sinistre alere, quamuis constantiam suam ab ipsis laudari audiret, quod fortunæ qua premeretur, cedere nollet, & tam strenue rebus agendis inuigilaret, vt vix respirare posset. Itaque ad portum CARAPANÆ fugit cum 15. tantum viris, qui ipsum sequebantur, & ex Insula TRINIDATIS iam pridem fugati erant. Hunc igitur Capitaneus & gubernatores persecuti sunt, certo sibi persuadentes fore vt BERREO mandato regio remoto, ipsi in eius locum surrogentur. Non expectabant autem donec legati ex Hispania redirent, sed GVIANA statim occupata, BERREVM cum omnibus suis interficere statuebant, quem admodum etiam duos vel tres ex locis BERREIAM trucidarant, sed BERREVS tamen inanus ipsorum effugiens ad fluuium CAROLI sese recepit, expectans auxilium à filio suo ANTHONIO de CEMENES, ex NVEVO REYNO de GRANADA. Interim hi MARGARITANI admodum diligentes in opere erant, quidam enim regionem perlustrabant, quidam in fluminibus commeatum adducebant, ex quibus etiam erant qui 20. CANOIS in fluuium MORVGA venerant.

SANTIAGO progressus est in terram TOPIAVARIES, & ibi FRANCISCVM SPARRAW, seruum Domini GEORGII GIFFORDS captiuum secum abduxit, quita-
men magna auri copia, quam collegerat, vitam suam liberauit, & hoc quidem tempore in CYMANA est. His ita peractis in Insulam TRINIDATIS reuersi sunt, eo fine, vt ciuitatem ibi conderent, cumque in opere essent, aduenerunt 28. naues ex Hispania, magno ipsorum malo, statim enim SANTIAGO in vincula cōiectus est, reliquis clam sese subducentibus, qui cum suis CANOIS in MARGARITAM & CYMANAM sunt reuersi. Paulo post 18. naues ex Insula TRINIDATIS rursus soluerunt ad peragenda reliqua mandata, reliquæ 10. adhuc cōmorantur in CONQUERABIA, expectantes ibi nostrum aduentum, vt nos excipiant opprimantque. Hæc particularia ex quodam Indo percepi, quem in fluuiio MORVGA comprehendimus. Hic erat vnus ex IAOS populis, sed à BERREO educatus, cuius etiam seruus fuerat, & linguam Hispanicam optime callebat. Ego cum hæc audiuissem, dedi ei pecuniam, vt CANOAM sibi emeret, & do-

num reuenteretur, itaque ipse nobis grátias agens beatum sese prædicabat, quod nobis obuiam factus fuisset. Indi ad fluuium MORVGA habitantes, & sedibus suis eiekti, vicinos populos quibus possunt modis sibi conciliare student, vt ARWACAS ex sua terra & Insula TRINIDATIS eiciant, atque ita Hispanos cogant, vt propter inopiam, & panis defectum loca ista deserant, vel tandem confundantur & plane pereant.

Sexto Aprilis in ostio fluminis Oreliaæ anchoras firmauimus, postquam 23. dies inquirendis ripis consumpseramus. Canalis istius fluminis ad 6. vel 7. fila profundus est, vltcrius autem procedendo, profunditas ista magis decreuit, ita vt alicubi vltra tria fila non reperiantur. Sequenti die venerunt ad nos duæ CANOÆ, siue nauiculæ commeatu & rebus ad bellum necessariis onustæ, quarum gubernatores siue Duces erant ANAVRA & APARVVA. Hi duo CASSIOY occultarant sese apud IWAREWAKEROS, qui vltcrius in regione ista habitant, cum Hispani postremam in eas regiones facerent impressionem, in qua etiam aliquot vxores amiserant. (Nam inter Hispanos, quamuis omnes sese Christianos profiteantur, reperiuntur multi, qui 10. vel 12. vxores habent, & sese satis pios esse existimant, si ædes multis crucibus & imaginibus illustratas inhabitent, qualem qualem etiam vitam interim agant.) Itaque 30. CANOAS præparauerant, sperantes nostro reditu, quem magno desiderio expectabant, damnum acceptum compensare, & sese potissimum in ARWACIS vlcisci, à quibus in absentia sua irritati & læsi admodum fuerant.

Cum igitur ad nos venissent, aperuerunt nobis mærem suam & petierunt vt cum ipsis fœdus faceremus, aduersus hostes suos, cumque me de rebus omnibus quantum ipsis quidem cognitum erat, edocuisent, interrogabant, an nõ maioribus copiis instructus essem, & cur tantum vna nauis hoc tempore venisset: Quibus ego idem quod cæteris responsum dedi, nempe nos hac quidem vice, tantum eam ob causam venisse, vt cum ipsis cōtraheremus, ignorasse enim nos, Hispanos rursus in GVIANA esse, promissi vero ipsis, nos vniuersa classe nostra, quamprimū rediremus, ipsis subuenire, interea vero velle me amicos nostros inuisere, & quantum fieri posset, in periculis subleuare.

Tandem post multos sermones (præcipuus enim Dux ipsorum per noctem mecum manebat) iussit me in manum meam dextrā spueri, & alias quaidam adhibere ceremonias,

Pietas &
religio
Hispanica

nias, quibus fœdera cum aliis facturi, vtuntur. Postea ad ripam progressus ablegauit vnam ex CANOIS suis, quæ reliquas 20. adduceret: Quæ cum aduenissent, accenso igne, confederunt bini in vnam HAMMACAM, commemorantes fortia facta maiorum suorum, quos variis elogiis titulisq; ornabant, addita hostium suorum detestatione & execratione maxima. Ita sederunt ad duas ferme horas, cōfabulantes & TABACVM bibentes, donec omnia ipsorum vasa euacuata essent. Hoc enim ipsis surgendi tempus erat, cū nihil haberent amplius quod biberent, interea de rebus seriis cum ipsis agere & loqui nemo atdebat. Et hæc quidem ipsorum religio erat, exceptis feriis esurialibus, seu peculiari quodā die, quo omni cibo & potu abstinebāt in honorem magnæ principis versus occasum solis habitantis.

Peractis istis sacris cum CANOAS suas rursus adornassent, monstrabant mihi profunditatem fluminis. Ego vero ab isto CASSIO cognoui, regionē in qua prima GVIANÆ ciuitas, MACVREQVARI sita est, vocari MVCHIKERI: ciuitatē ipsam sitā esse in pulcherrima valle ad montes altissimos, qui versus septentrionem excurrunt, & itinere trium dierum à portu CARAPANÆ abesse. Ciuitatem item MANOAM ab hac ciuitate itinere 6 dierū abesse. Se in regionem IYVARAVAKERORVM profecturos, vti solere fluuiū AMACVR, quā viā (licet nō esset proxima) optimam tamen & commodissimam esse dicebant, ad MACVREQVARI quæ ducere, alteram enim per ciuitatē CARAPANAM, scopulis & montibus plane inuiam, asperā horridamq; esse. Populū prætereā vestitum & CASSANARI dictum, non procul ab isto loco habitare, vbi fluuius ORENOQVE suū nomen primo accipit, habitare autem longo tractu in ista terra vsque ad lacū aquæ salis PARIME dictum, magnū item fluuiū quem MACVRVINI vocabant, per mediā istam terram fluere & in ORENOQVE sese exonerare. Ciuitatem MANOAM itinere 20 dierum ab ostio fluminis WIAPOCO, 16 dierum à BARIMA, 13 dierum ab AMACVR, & 10. ab ARATOORI, abesse inter omnes populos, solos CHARIBES ad fluuiū ORENOQVE habitantes, incolas istius regni, rectissime nouisse. Viam non esse ingrediendam, quæ ducit ad MACVREQVARI propterea, quod scrupulosa admodum sit, & nō nisi multo sudore conficiatur. Incolas regni nulla alia lingua vti quam ea, quæ nostro interpreti familiaris erat. Inter cætera affirmabat etiam hic CASSIO vñ non esse fictum aut fabulosū, quod diceretur de hominibus capita nullā habent.

tibus, quorum oculus & ora in pectore conspiciantur, CHARIBES enim eos CHIPAREMAI, GVIANOS vero EYVIAPANOMOS vocare. Non referam hic quod de alio quodam populo cognoui, cum nōn facile haberi & capisti homines possint.

Tandem dicebat mihi de alio adhuc flumine CAVVIOONA, non procul ab ARATOORI fluente, addebat etiam montes CVERYN, in quibus CARAPANA habitat, transcendendū posse, AMAPAGOTOS itē statuas ex auro purō fusas quā plurimas, quæ incredibilis essent magnitudinis, habere, & magnā copiam equorum iuba earentium, posse autem ad eos perueniri in flumine CAROLI itinere 3. dierum. Cum autem non procul nostris CANOIS à portu CARAPANÆ abessemus, audiuius 10 Hispanos militis mercibus ad fluuiū BAKIMA profectos esse, vbi hi Indiani habitabant, ad persuadendos panes quos CASSA VINI nominat, audiuius etiam post duos dies, duas adhuc alias CANOAS ad portum CARAPANÆ per fluuiū AMANAM venturas.

Itaque Indi isti cum nobiscum de rebus omnibus locuti essent, petebant vt sibi liceret domū reueri, ne Hispani, cum eos domi non offenderent, suspicarentur, quod data opera abessent, & propterea direptis bonis omnibus, vxores suas secum abducerent. Ante discessum decreuerant Hispanos eos omnes, si possent, interficere, quod etiam postea ab ipsis factum est, cum enim hinc inde in ædibus suis vagaretur & CASSAVAM quæreret, facile, & nihil eiusmodi expedātes ab Indis trucidantur, ita vt ne vnus quidem euaserit, quod postmodum ex CARAPANA, cum in flumine isto reuerteremur, percepimus. Reliquæ duæ CANOÆ quæ per fluuiū AMANAM ex TRINIDATIS insula venerant, de nobis in itinere audierant, itaque visa nauis nostra, antequam à nobis cernerentur, statim ad BERREVM nauigarunt, vt de nostra præsentia eum edoceret, qui subito duos in Insulam TRINIDATIS nuncios ablegauit, quorum vnus cum suā CANOA exploratorem nostrum in itinere offendit, quē Indi ex BARIMA nobis dederāt, hunc suo cibo spoliatum rursus dimisit, datis ipsi aliquot cultellis.

Octo diebus secundo vento in portū TAPIAVVARI delati sumus, sed toto isto tempore Indum nullum inuenimus, cum quo nobis familiaritas intercederet, tempus enim quō nostrum reditum sperare iussi erant, iam pridem præterierat, atq; ipsi abiecta omni spe, aliis sese populis adiūxerāt. Hoc in loco Hispani 20 vel 30 ædificia extruxerāt, & propugnaculū habebāt eleua-

leuatam Insulam in medio fluminis sitā versus ostium CAROLI. In hanc Insulam confugiebant si hostes imminere audirent, & in sua ciuitate non satis turos sese fore metuerent. Iam autem ciuitate Insulaque deserta ad ostium fluminis CAROLI sese contulerant, ut aditum ad auri fodinas impedirent, ex quibus superiori anno lapides minerales accepimus, quos ad Regiam Maiestatem transmisimus.

Male igitur admodum nos habebat, quod spe nostra frustratos nos esse videremus. Cum autem prope ad ciuitatem ipsorum venissemus, venit ad nos Indus quidam facie strigosa, crine raro, & oculis luscis, qui nos admoneret de potentia & viribus Hispanorum, quod nimirum BERREVS filium suum secum haberet, & singulis horis duas PINASSAS ex TRINIDATIS Insula expectare. Sed finem Hispani propositum alium habuerunt, miserant enim hunc Indum, ut exploratis nauibus nostris cognosceret, an GVALTERVS filius TOPIAVVARINOBIS cum in nauis esset.

Apparebat autem ex omnibus huius viri verbis & gestibus, quod fraudulenter nobiscum ageret, itaque minis atque promissis eum adegimus, ut veritatem fateretur, quo facto, dicebat quod BERREVS tantum 55 viros secum haberet, quorum 20 non ita pridem ex Insula TRINIDAD aduenissent, 20 ex NVEVO REYNO, reliquos vero cum ipso venisse ante 6 menses, postquam ex portu CARAPANA fugisset, quod necessitate coactus in dicta Insula fluminis CAROLI cum suis exiguis copiis sese contineret, quod non aude-ret ex sylvis prodire, vel à propugnaculo suo ad dimidium saltē LEGVÆ discedere: Quod quidam ARVVACAS ipsi adhuc adhæreant, quod quotidie aduentum filij sui ex NVEVO REYNO, & Capitanei ex TRINIDATE cum quibusdā equis expectaret, quod Topiavvari mortuus esset: Quod Indi in ista vicina omnes aufugissent, & sese aliis populis immiscuissent, excepto filio CVRMATOI, & femina quadam illustri familiae, quos Hispani captiuos detineret, propterea quod in mortem 10 Hispanorum consentirent, inter quos etiam sacerdos, siue monachus fuerat, qui tempore MOREQVITI interfecit sunt. Hic CVRMATOI in GVANIPAM fugerat, & magni erat apud Hispanos nominis. Quod IUVIAK CONANE, consanguineus GVALTHERI gubernationem terræ seu regionis istius accepisset, per traditionem patris sui, dum nos adhuc in fluuio moraremur. Quod multæ naues & Hispani in Insula TRINIDATIS essent: Quod Indi amici nostri metuerent, nos omnes esse tru-

cidatos, & naues nostras in CYMANA esse submersas. Sic enim Hispani affirmarant. Quod quidā ex GVALTHERI amicis apud PVTIMAM, & ad montem ARO sese detinerent: Quod BERREVS aliquos misisset, qui 6 tormenta ænea adducerent, eum in locum collocanda, ubi se fluuium rectissime superaturum speraret. Cū autem duos dies hoc in loco fuisset, & videremus nullam spem superesse aliquid proficiendi, imo periculū esse plus damni quā cōmodi nos consecuturos, decreui PVTIMAM in montibus inquirere, atque ita 20 miliaria Britannica 6 horis confeci.

Sequenti die cum 10 scopetariis ad ripā appuli, ut viderem, an Indi inferiores essent ad resistendum Hispanis, & peterem ut mihi aliquot grana auri pro securibus & culttris darent, & albicantes lapides eruerent, quos ipsis monstraturi eramus. Cū autem ad istum locum venissemus, ubi plerumque versari solebant, vidimus quidem eos ibi fuisse, sed offendere tamen neminem potuimus, existimo quod nos Hispanos esse putantes, metu sese occultarint, PILÔTRA meus GHILBERT obtulit mihi suam operam, & promisit se nos ducturum ad locum ubi lapides albicantes reperiretur, in vicinia VVANICAPORA, vel ad montem quendā auriferū, sibi quōdāmodo ad PVTYMA monstratum, non procul ab isto loco ubi anchoras nostras firmaueramus, situm. Ego quidē eminus montem istum videre poteram, & cum præterito anno passus diligenter obseruasssem, videbatur non ultra 15 miliaria Britannica à nobis abesse. Tenebam adhuc memoria, quod cum anno præterito, hoc in loco cum PVTYMA iter facerem, ipse nutu & gestibus indicārit, ut cum eo in montem istum ascenderem. Ac nutus ego quidem facile tum intellexi, & locum diligenter notavi, quid autem significare voluerit, eo quidem tempore intelligere non poteram, erat autem hæc ipse mens quod mihi cataractas fluminis CVRVVARA monstrare vellet. Indus meus dicebat mihi, eos nullo negotio aurum ex arena fluminis MACCAVINI colligere, cuius scaturigo erat in faxis iuxta aurifodinam. Addebat etiam se apud PVTIMAM fuisse, cū MOREQVITVS ab Hispanis capite mulceretur, atque ibi deliberatū fuisse, inter cōsanguineos & amicos MOREQVITI, quomodo eum liberare & vitium conservare possent, nempe si Hispani aurifodinam hanc reuelarent atque aperirent, verū cum ab altera parte demonstratū esset, Hispanos tāquā auri cupidissimos non fore contentos hac reuelatione, ut propterea vitæ MOREQVITI parcerent, sed metuedum potius esse, ne Regem

Regem non tantum, sed & totum suum regnum regionemque per hanc reuelationem amitterent, decreuerunt illud suppressum, & Hispanos studiose celare; quemadmodum in hanc ipsam usque horam Hispani ignorant, tantis hosce Indos præ aliis opibus abundare.

Seniores & regni proceres, ne res hæc vulgo innotesceret, atque ita facile ad Hispanorum aures perueniret, excogitarunt eiusmodi fabulam, quod nimirum ingens & terribilis Draco ista loca inhabitet, qui omnes eo proficiscentes sine discrimine deglutiat deuoretque. Sed Indus noster per hoc cum adiciebat, se Draconem istum donec reuerteremur adeo cicurare velle, ut periculum nullum ab eo metuere necesse esset, modo generosa vna, quam ipsi auidiissime bibere solent, nobiscum afferremus. Ego sane libenter istum montem perlustrassem, cum hoc itinere multum laboris sustinuissem & parum tamen proficissem. Sed cum viderem ne vnum quidem Indum ex omnibus nostris amicis ad me venire; audiremque quod DONIVAN, GVALTHERI cognatus ad Hispanos accessisset, & iam per electionem expectaret supremum Gubernator & præses omnium istarum regionum fieri, quam ob causam nobis etiam fauere non posset, cum in eo totus esset, ut GVALTHERVM suo regno spoliaret, scirem etiam 10 Hispanos in VVANICAPARA esse, qui antequam ex monte isto reuerteremur, facile acceritis aliquibus ex BERREI copiis, nos interuerrere & anauibus prohibere potuissent.

Cogitabam vero etiam nulla superesse media, quibus propositum nostrum in actum produceretur, quam nostram ipsorum præsentiam, & nobis in isto itinere sublati, frustra tot ab Anglis hucusque labores insumptos fore: nec me etiam latebat Hispanos suos habere speculatores & proditores, qui omnes actiones nostras diligenter obseruarent, quod scirent nos, si in tres vel quatuor partes diuideremur, facile superari & opprimi posse. Optimum igitur iudicavi sepositis & abiectis omnibus aliis cogitationibus me presentissimo periculo quamprimum liberare, & ab omnibus periculosis machinationibus, quibus incolis suspicionem aliquam mouere potuissem, abstinere.

Dum nos in terra Indos inquireremus, comprehenderunt reliqui, qui in naui relictæ erant, CANOAM aliquam cum tribus personis, quarum vnus erat famulus BERREI, reliqui duo ad panes CASSAVAS emedos proficiscebantur. Literas ipsi habebant à Gubernatore in Insulam TRINIDATIS perfe-

rendas, quas ego intercepti; vna cum magna securi & 20 cultris, pro quibus Indus ille seruus aliquam CANOAM mutare debebat, quæ in NUYVO REYNON nauigaret. CANOÀ hæc vna ex illis quinque erat, quibus BERREI filius cum vniuersis suis copiis adducendus erat, quæ iam ante triennium, quod memini, præparatæ fuerunt. Quod si autem vniuersus iste exercitus cum omni comineatu & rebus aliis necessariis, hæc & cymbis siue CANOIS adduci poterit; ego quidem non existimo eum alicuius momenti, & satis copiosum fore.

Hic seruus quemadmodum BERREO in omnibus rebus fidelis; sic etiam meo quidem iudicio admodum prudens & circumspectus erat. Dicebat quod Indi qui cultris istis essent asciscendi, tanto itinere deberent adduci, quanto abessemus à CASSANARIS qui in exiguis pagis habitant. Et quod BERREVS decreuisset, eos ubi aduenirent ibi relinquere, & gubernatores reliquorum Indorum constituere, contra vero tot CASSANAROS debere in eorum loca proficisci, quos BERREVS duces & gubernatores GVIANORVM esset facturus. Quod ite decreuisset maximam partem veterum Insulæ TRINIDATIS colonorum alio transferre, & CASSANARIOS GVIANIS permiscere. Quod ARWACÆ totam Insulam TRINIDATIS inhabitare deberet, vna cum fluuio Oreliana. Quod 60 NEGROS iam haberet, ad opus in aurifodinis faciendum. Quodque hac ratione existimaret populos istos diuersos ita implicare, & inuicem exacerbare, ut sibi seruientes nunquam coalescerent, vel aduersus BERREVM seditionem excitarent. Porro dicebat etiam quod TOPIAVVARVS post nostrum discessum in montes fugisset accepto secum HVGONE GOODYVINO, & relicto post se vicario, ut supra dictum, sed primum nuncium quod de eo acceperamus erat: TOPIAVVARVM mortuum, & puerum Anglicanum à tigride deuoratum esse. Verum Hispani neutrum credebant. Affirmabat præterea quod circa finem IYNNI quando influuine nauigationes fieri non possunt, 10 istæ naues quæ in Insula TRINIDATIS erant, rursus deberent discedere. Et quod BERREVS toto isto tempore quo post reditum suum in GVIANA fuisset, nihil egisset, aliud, quam quod de cibo & comineatu sibi prospexisset: Indi enim relictis pagis domibusque suis toto anno sementem non fecerant, vnde Hispani cogerentur panem suum alibi quaerere & paruo contenti esse.

Cum fluuium nauigando ascenderemus, prætergressi sumus portum TOPARIMACCO, qui ab vna parte nullius fere est profun-

ditatis, & canalem habet non procul à terra distantem. Quo viso aliam viam ingressi sumus in australi parte fluminis, ubi alueum inuenimus aptissimum & omnis periculi expertem. Cum ad portum CARAPANÆ venissemus, misit ipse ad nos, vel CANOAS promisitque se ipsum eodem adhuc vel sequenti die ad nos venturum, & coram nobiscum de quibusdam rebus locuturum, expectauimus igitur aduentum eius sex vel septem diebus sed frustra, tandem autem aliquē ex senioribus & præcipuis suis ministris misit qui nobis significaret, se aduersa valetudine vti, & propter itineris etiam incommoditatem non posse iam ad nos in propria persona venire.

Hic legatus cum petiisset vt CARAPANAM excusatum hac quidem vice habereimus, narrabat eum spem nostri reditus, toto co tempore in montibus sese detinuisse, quo abfueramus, & vixisse in quodam loco, quo pertingere Hispani non facile possent, qui tamen interea plurimas vxores suis subditis eripuissent propterea quod omnem ipsis comineatum & cibum subditi denegassent, dicebat etiā quod DON IVAN (alias EPAROCOÑO dictus) magistratum gereret, & imperium obtineret in omnes suos subditos, exceptis aliquot veteranis & spectatæ fidei militibus, qui in præsidio circa habitationem suam essent.

Addebat præterea quod eum valde iam pœniteret, suæ arrogantiae, quod nimirum cum Hispanis societatem inisset & quasiuisset potentiam regnumque suum amplificare. Verum enim est, eum ante hæc tempora non nisi vulgarem Dominum fuisse, donec cum BERREO amicitiam contraxisset, eo enim tempore multi Indi, & Dynastæ etiam relictis suis sedibus, eius imperio accesserunt, eam saltem ob causam, vt libere cum Hispanis contrahere, & secures cultrosque permutare ipsis concederetur, quæ pro preciosissimis thesauris & clinodiis ipsi habebat. Postremo nihil aliud superesse dicebat, quam vt Indi nobiscum amicitiam contraherent, & in extrema sua necessitate nostrum auxilium implorarent, vel quātum possent, Hispanos acerrimos suos hostes fugerent atque vitarent, innotuerat enim iam omnibus regionem istam auro refertissimam esse, & impossibile erat eam rem diutius impofterum occultare. Dicebat igitur ab vna quidem parte ipsis certissimum periculum iam & exitium imminere, quod euitare nullo modo possent, si ab Hispanis opprimerentur, à quibus ad vilissima quæque seruitia, ad currendum, remigandum, sarcinas gestandum, & id genus alia peragenda, adigeren-

tur, & quod vnice dolendum esset, ita vrgerentur, vt ipsis vxores suas denegare non auderent, si vitam retinere vellent. Ex altera autem parte non posse Indos meliorem statum & conditionem expectare, quam Regiæ in Anglia Maiestatis, illustriissimæ virtutes & beatissima gubernatio ipsis promitterent atque pollicerentur.

Nam cum ante paucos annos (dicebat) in montes fugissemus, vt ibi facta Hispanorū cū vestris virtutibus expenderemus, nihil cogitare aliud poteramus, quam quod Dux vester, qui viribus proculdubio satis erat instructus, nos extreme persecuturus esset propterea, quod Hispanis, hostibus vestris, cibum & res necessarias dedissemus, vel ad minimum si nos assequi non posset, ciuitates saltem nostras occupaturus, & omnibus bonis spoliaturus esset. Verum contrarium tum deprehendimus, quod nimirum nemo ex castissimis vestris militibus vllum nobis damnum dederit. Quin imo ne furari quidem ipsis Dux ille permittebat, cum tamen furta sua rectissime celare & occultare potuissent. Itaque iam non dubitabamus amplius de omnibus, quæ Dux ille nobis de Regiæ suæ clementia & virtutibus aliis affirmabat, & certissimam notam summæ potentiae & maiestatis esse statuimus, quod Regina ista subditos suos in tam longe distitis regionibus frenare & cohercere posset.

Hic CARAPANA, cum beneuolum nostrum animum, & sedatos quietosque mores probe considerasset, summa deuotione & animi subiectione fauorē Regiæ Maiestatis expetebat, nec aliud quicquam in votis habebat, quā vt patrociniū & protectione Regiæ Maiestatis frui posset, cum ea decreuisset Indos à seruitutis iugo liberare. Et sane non expetebat CARAPANA iste hæc opem, tanquam ab omnibus desertus, & ab Hispanis etiam reiectus, sed eam potissimum ob causam quod iniusticiam Hispanorū cognitam haberet, & crudelitatem eorum ex animo detestaretur, quam ob causam etiam odium & inimicitiam tam periculoso & turpi Hispanorum fauori, præferebat. Iucundum auditu erat, quomodo senex ille, virtutes & continentiam Regiæ Maiestatis prædicaret, quā adeo venerari omnes incolae affirmabat, vt cordibus plane ab Hispanis retractis, nos vero motū & affectu colebant. Bonum enim & sedatum imperium, vinculum est vniuersalis concordiae. Qui vero sine certa legum norma viuunt, sibi iniuriæ per discordiā aduersantur, & omnes hoc iure molesti, quo fortes. Hoc in eos dictū volo, qui in perpetua seditione timore, dubitatione

PARS OCTAVA

tionem, inconstantiam animi, & ethnica crudelitate viuunt, qui nunquam placide dormire & quiescere possunt, sed perpetuis motibus agitantur, & vitæ aliorum insidiantur.

In isto populo, qui legibus cæcis adstricti non sunt, certa pax esse non potest, & quamuis pacem inquirant atque sectentur, inuenire tamen eam & apprehendere nequeunt. Nam Indi passim intra & extra *GVIANAM* sua nobis offerunt beneuolentiæ officia, promittuntq; se de comætu & rebus necessariis nobis abunde prospecturos, modo quoddam sibi militè adiuuamus, quorum præsidio ab Hispanorum immani crudelitate & tyrannide liberentur & tuti reddantur. Quin etiam decreuerunt ab Hispanorum impostero commercio plane abstinere, & mercaturam cum eis nullam exercere, etiâ si securibus & cultis opus habeant. Præterea demonstrabat mihi senex iste locum, ubi maximus esset auri prouentus, ubi *Epatites* & alii preciosi lapides magna copia reperirentur, ubi aurum ex arena in ripis fluminum colligeretur, & ubi Hispani suis mercibus & aliis rationibus tantam auri copiam accepissent.

Hæc omnia, ut ego quidem existimo, retulabat nobis ex mandato & iussu ipsius *CARAPANÆ*, sperabant enim nos ita flectere & permouere, ut reuerteremur. Alias n. legem habent, qua qui arcana eiusmodi retulænt tanquam proditores patriæ ad mortem condemnantur, præterea in hoc viro nullum dolum deprehendi, sed quod ea, quæ ipsi mandata erant, candide & absque vlla tergiversatione proloqueretur atque proferret.

Ut autem etiam sciremus nullo nos auxilio & comætu opus habere, si ad caput vel scaturiginem istius fluminis ascendere vellemus, demonstrabat nobis, quod Hispani nullos Indos à suis partibus haberent, quibus tuto fidere possent, præter solos *ARWACAS*, quorum tamen pauci admodum essent numero, quod *CHARIBES* ex *GVANIPA*, *CYAWANNAS*, *TINITIVAS*, *SCHEBATOS*, *AMATPAGOTOS*, *PYTPAGOTOS*, *SAMTPAGOTOS*, *SEROWOS*, *ETAIGVINAMI*, *CASSAMARI*, cum aliis populis lōge lateq; dispersis, contra Hispanos pugnaturi essent, in quacunque etiam parte ipsi impressionem facturi essent. Quod *PARIAGOTOS*, quorū regionem percurrere primo cogentur, satis fortes essent, ut ipsis resisterent, idque propter regionis amplitudinem & incolarū virtutem. In montibus, quos populus hic inhabitat, reperiuntur albicantes lapides tanta duritie, ut nulla arte frangi possint, & communis est opinio hos *PARIAGOTOS* vulnerari non posse, propterea quod lapides hos-

ce in cibum assumant. Postea dicebat, quod *IWARAWAKERI* fere ante tres annos gramen in omnibus viis seuisissent, quod in tantam iam altitudinem excreuisset, ut vel syluam repræsentet; quod igne accendere vellent, quamprimum Hispani in regionem suam venirent. Postremo affirmabat *VVAKIARIMAGATVM*, qui Dux exercitus ab Imperatore constitutus erat, in vicinia ista aliquot millia *EPVREMEORVM* congregatos habere, in præsidium imperii, qui quidē iam in parte montium australi castrametati essent, & tantum itinere vnus dies ab Hispanis abessent. Dicebat autem hunc exercitum decreuisse, se Hispanos lacessere & aggredi nolle, propterea quod tormenta ipsorum admodum perhorrescerent, velle autem eos nostrum aduentum expectare, & patriam interea defendere, quamuis non intermitterent omnes obseruare occasiones, si forte numerum Hispanorum minuire possent.

Locus ubi firmatis anchoris tum temporis commorati sumus, vnus tantum diei itinere distabat à *CARAPANA*, itaque petii ab hoc legato, ut cum duobus vel tribus ex suis in naui nostra paululum moraretur, reliquis vero mandaret, ut me ad habitationē *CARAPANÆ* ducerent, sed ipse consultum hoc non esse respondit, constitutos enim esse ab Hispanis passim certos speculatores, & facile fieri posse, ut illud Hispanis nunciaretur, quo facto in maximum *CARAPANA* periculum incidere posset, cum Hispani sedulo studeant ipsum sibi reconciliare, & vero *CARAPANA* id de die in diem differens, neque apertum sese ipsorum hostem declararet, nec beneuolentiæ & humanitatis officia ipsis exhiberet. Et sane hæc verissima erat causa, cur *CARAPANA* ad nos ipsemet non venerit.

Diutius ibi subsistere & commorari, consultum mihi non videbatur, neque tamen pœnituisse me istius 7. dierum moræ, quam ibi fecimus, si cum ipso tantum loqui mihi licuisset. Itaque fidem ipsi dedimus, nos breui rursus adfuturos, & secures, cultros, corallia & alia, quibus delectarentur, magna copia allaturos, si ipsi nobis de panibus & auro prospicere interea vellent.

Petii etiam ab eo, ut amicos nostros, qui in *TRINIDATE* erant, de nostra præsentia edoceret, & quod ipsis primo quoque tempore subuenire vellemus, quod sese fideliter facturum nomine *CARAPANÆ* mihi promisit. Quidam ex Capitanis populorum *CYAWANNAS*, qui hoc tempore non procul ab Insula *TRINIDATIS* apud fluuium *ARAWANVM* habitat, idem etiam

in se recepit, & promisit, se daturum operā, ut de nostra praesentia quamprimum edocerentur. Laborandum autem mihi eo magis in hac causa putavi, quo plures ibi naues adesse audirem, & vereretur Hispanos prohibuituros ne Indi nobiscum loquerentur, quemadmodum etiam postea factum est.

Hic Dux populorum CYAWANNAS venerat, ut nobiscum foedus faceret, & in hunc finem 15 CANOAS secum adduxerat. Habuerant non ita pridem hi populi suas sedes apud fluvium MACVREO, ubi ab Hispanis nocturno tempore oppressi, 20 interfecti, & aedes ipsorum iniectione igne vastatae sunt, propterea quod statuas aureas multorum capitum haberent, & a commerciis Hispanorum plane abhorreret. His ita gestis transmissi CARAPANAE munus aliquod ex ferro, & postea discessimus.

Consumpsimus autem octo dies traiectione fluminis, cuius profunditas multis in locis erat 20. filorum, minima autem profunditas erat filorum duorum cum dimidio, id tamen non nisi duobus vel tribus in locis. Nominavimus hunc fluvium RALEANA, cum primi ex nostra natione fuimus, qui eum traiecit. Et meo quidem iudicio non multo minor est fluvio AMAZONES, qui sub nomine ORELEANA primi inventoris iam innouit. Ego sane hunc fluvium propter latitudinem, profunditatem aliaque commoda aptissimum nostro proposito fore omnino certus sum, breui enim tempore satis magnum iter sine remis etiam ad uento sine contrario vento absolui. Cum ostium fluminis egressi essemus, vidimus PINASSAM siue celocem nostram nobis obviam venire, quam non procul ab Anglia auissemus. Appulerat autem ad terram versus austrum a CABO CECILL, & tres septimanas cum aliquot diebus in isto tractu oberrauerat. Cum igitur ad eam appropinquarem, dicebat mihi eius gubernator GVILELMVS DOWN, quod flumina ea omnia explorassent, nec tamen fluvium RALEANA inuenire potuissent, donec PILOTTAM assumpsissent, quem statim remittere volebam data ei mercede, verum is discedere a nobis recusabat.

Nostri Angli fortassis iam sese accingent itinere, ut primitias nuper inuenta regionis afferant, sed ut mihi gratias habeant propter has admonitiones, necessum est, cum de omnibus rebus eos edocerim, antequam ipsi in eas terras veniant. In eo mihi fidem haberi velim, quod homines hi nobis nocere nunquam cogitauerint, sed potius summa nos humanitate exceptos liberalissime ha-

buerint. Veruntamen iniuriarum admodum memores & impatientes sunt, & si quid ipsis per vim eripiat, illud nunquam vindicare cessant. Cuius rei exemplum in littore GVIANAE anno 1566 vidimus, quemadmodum etiam in DOMINICA, ubi senator quidam Londinensis nomine WATS, cum sua naui fere submersus & oppressus fuit, quod nobis admonitioni esse potest, ne nobis impunitatem & securitatem promittamus, donec pro dato ipsis damno satisfactum sit.

Cum commeatum & omnia alia quae in PINASSA siue celoce adhuc superfuerant in nauem nostram recepissemus, igne eam combussimus, quia nobis prodesse amplius non poterat. Quando aduerso fluctu progrediendum erat, ventum probe norantes a littore non recessimus, donec 16 LEGVAS versus ortu absoluissemus. Post navigationem 24 horarum incidimus in PVNTA de la GALLEA, a TRINIDATE versus septentrionem. Sed cum nobis tandem Insula TOBACCO appareret, recta eam petimus. Insula haec omnibus rebus necessariis abundat, solum enim secundum habet & fertile. Hoc quidem tempore non inhabitatur, propterea quod CHARIBES & DOMINICA malivini sint. Indi qui Insulam TRINIDATIS inhabitant decreuerunt eo commigrare, si ipsis in TRINIDATE permanere diutius non cederetur. Gubernator civitatis MARGARITA non ita pridem celoce siue PINASS, eo profectus fuerat, ut Insulam istam contempleretur. PILOTTA meus GHILBERT, qui ante haec tempora ibi habitauerat, dicebat mihi, Insulam istam optimam fertilissimamque esse, & abundare omnibus, quae longe lateque inueniri possent, fructibus. Inde rursus in PVNTA de la GALLERA profecti sumus, & anchoras nostras firmavimus ad rofila in parte Insulae septentrionali circiter 5 vel 6 miliaria Britannica a dicta PVNTA. Et postquam tormentum emisimus, ad terram cymba nostra appulimus, sed ex Indis nemo nos accedebat. Decreueram igitur IOHANNEM de TRINIDATE ad eos mittere, qui eos ad nos inuitaret, sed ipse recusabat hoc itineris suscipere, quod populus iste procul a littore in montibus habitaret, ipse vero iter istud cognitum & exploratum satis non haberet.

Solumus igitur inde, S. LVCAM petaturi, sed delati sumus ad GRANADAS, quas inuenimus hominibus vacuas, & aegre potuimus S. VINCENT. assequi, propter vortices ad istam Insulam crebriores. TOBACCO hoc in loco optimum est. Et Indi eius loci, qui CANIBALES erant, promittebant, quod vel-

Punta de la Gallera.

vellent magham eius copiam, nobis afferre, sed tamen de die in diem id differebāt, quā rētes interim occasionem nos comprehendendi & deuorandi, eodem modo, quo non ita pridem comprehensa naui Gallica, populum omnem absumpserant. Cum autem hæ ipsorum molitiones & machinationes nefariæ per quendam ipsorum seruum manifestatæ fuissent, conspectum postmodo nostrum summo studio vitārent.

Moris apud ipsos est, vt peregrinos & aduentantes hospites, sellis quibusdam imponant, quasi summo honore eos affecturi, sed vā ipsis, qui fidem huic honori habent. In Matalmo, incolas nullos inuenimus. Tandem ad DOMINICAN Insulam peruenimus, sed cum ibi TABACVM bonum accipere non possemus, & vero audissemus, nauē quandam Hispanicam in plaga Insulæ septentrionali, sibi de recenti & dulci aqua prospicere, constituimus eam inquirere, verum Hispani nostrum aduentum metuentes, noctu discesserant. Indi huius loci decreuerunt mutatis sedibus, cum iis ex GVANIPPA aduersus Hispanos sese coniungere, quemadmodum etiam nuperrime, ex alia quadam Insula populum alio traduxerant. Cum ibi adhuc essemus, venit CANOA quædam ex GVANIPA, quæ narrabat, naues quæ in Insula TRINIDATIS erant, breui omnes discessuras, & partem CONQUERARIAM, partim minores Insulas, petituras esse. Nos vero naui versus septentrionem directa, proximo cursu Angliam repetimus.

Sicigitur suppeditatam à vestra gratia pecuniam consumpsi, & nullis laboribus pereci, vt mandato vestro satisfaceret, & vera atq; exacta haberetur cognitio fluuiorum & riparum omnium. Quod ad ipsum iter attinet, non quidem iudico illud pro itinere habendum, cum nihil in eo consecutus sim, quo possem vestræ gratiæ & Maiestati regiæ gratificari. Sed me quod attinet, Deum ego restor, quod, nisi consideratio publicæ utilitatis me prohibuisset, potius summo cum periculo rem ipsam aggredi voluissem, quā re infecta ex terra ista discedere.

Quamuis autem meum testimonium in re per se manifesta, & verissima, superuacaneum sit, præstantia tamen præsentis causæ, & expectatio aliarum rerum, necessario efflagitare videtur, vt de generalibus quibusdam dicam, quæ à regia etiam Maiestate approbata & publicari permissa sunt. Quod autem ad particularia quædā attinet, ea Regiæ Maiestati reseruata sunt, quæ ea ad utilitatem publicam dirigere rectissime poterit. His autem quæ dicta partim sunt & partim iam dicuntur, cum omnes in genere ho-

mines concernant, ita quidem mihi persuadeo, fore vt desiderium aliquod in eorum maxime animis, qui huius nostri cōsiliij participes sunt, excitent, non cessandi donec, quæ maximis curis & sumptibus explorata & cœpta sunt, absoluantur atq; perficiantur. Neq; mihi dubium est multos aliquando, vbi viderint diuitias harum regionum, quæ respectu aliarum omnium, pro Gazophylacio quodam haberi merito possunt, dicturos, GVALTHERVS RALEGH suo equidem tēpore prudētissimus omnium mortalium fuit, qui cōmunē vtilitatem promouere studens, tantis Rempubicam nostram opibus bea-

uit. In secundo hoc itinere non tantum aper-
tissimus & manifestissimus inuentus est ingressus in fluuium RALEANAM, quem Indiani ORENOQUE vocant, sed electio etiam proposita est, inter 40 diuersa & non exigua flumina, quæ omnia mediocribus nauigari nauibus possunt, & mercatoribus cognitu perquam necessaria sunt, qui mercaturam hisce in locis exercere studebūt. Et possum ego his qui inquirēdo auro operā dare volēt, certissimam spem facere de aurifodinis, & lapidibus preciosis quam plurimis ibi inueniendis. Quamuis autem non omnia in omnibus locis & regionibus Indorum inueniantur, non tamen poterit conatus iste irritus plane esse & inutilis. Quod enim hisce meis oculis aliquoties vidi, affirmare salua conscientia possum, passim in littore horum fluuiorum, ligni Bresiliani, mellis, Gossipij & Balsami maximam copiam reperiri. Quæ quidem sumptus, si qui in hoc itinere insulantur, compensare abunde poterunt. Cum autem sine certa relatione, in peregrinis locis parum proficere aliquis possit, ego sane lubenti animo cum omnibus communicare volui, quicquid mihi ab Indis hac in parte relatum fuit.

Ego breui tempore fluuiū RALEANAM aperui, & omnes meas cogitationes ad promouendam hanc rem direxi, cum iustam eam esse, vtilem & necessariam viderem. Iusta est enim, cum ad defensionem miserrimum hominum faciat, qui multis iniuriis crudelissime oppressi, patrocinium & defensionem Regiæ Maiestatis vltro appetunt efflagitantque. Vtilitas vero maxima, manifeste ex plurimis Hispanorum literis, quæ in mari interceptæ sunt, quemadmodum etiam ex conatu nostro, cuius in descriptione primi itineris mentio facta est, patet. vt taceam confessiones Indorum, & sumptus Hispanorum, quos quotidie faciunt vt nos ab isto regno excludant. Necessarium vero esse, nemo negauerit, quicquid suscipitur ad

in-

infringendam potentiam Hispanorum, & frenum ipsorum ferociae perulantiaeque iniciendum. Vnica enim haec via est ad opes Hispanorum, quas ex PERV & NVEVO REYN o habent, peruerterendas. Vnica etiam ratio est, afflictos Indos erigendi, & aduersus Hispanos armandi, vt acceptam iniuriam vlciscantur, & omnes ciuitates, quas sanguine & sudore suorum antecessorum Hispani in India passim condiderunt, diripiant rursus, & solo adaequent.

Præsidium Hispanorum, quod in TRINIDATE, à rege, ad defendendam istam Insulam, & transitum in flumine isto prohibendum, collocatū est, argumento utiq; est certissimo, Regem incertum esse, & metuere ne quid post nostram harum regionum explorationem accidat. Quomodo igitur parui facere hoc regnum videbitur? Quis quæso tam absurdus est, qui cogitet, Hispanum non posse nauibus suis melius vri, quam si multis sumptibus, 28. naues in insulam TRINIDATIS mittat, quæ à collectione TOBACCINOS tantum excludant? Nam in ea quidem insula nihil fere aliud reperitur: Quin potius manifestum est, omnes istos sumptus iam pridem à BERRERO compensatos esse; plurimo auro quod ex GVIANA Regi transmissum est, manifestum est & hoc, quod Hispani hoc tempore magis laborent, & solliciti sint de hac regione obtinenda, quam de aliis quas possident retinendis & conseruandis. Ad hæc facile etiā existimari poterit, Capitaneos ex MARGARITÁ & CARACAS tam amentes non fuisse, vt summum vitæ discrimen subire, & contra expressum Regis mandatum GVIANAM expugnare, BERRERVMQVE cum suis trucidare cohati fuerint; nisi sciuisent preciosas margaritas in MARGARITA Insula, & aurifodinas apud CARACAS, cum ditissima GVIANA satis fore sufficientes; ad expianda omnia apud Regem quamuis maxima sua delicta.

Varij & multiplices Hispanorum qui in magna fuerunt autoritate, conatus, hisce 63. annis, satis testantur, de ipsorum ingenti cupiditate & desiderio, potentiam & maiestatem imperij sui, hoc regno augendi & amplificandi. Sed cum nos in ea versetur opinione, quasi facillime & sine omni labore aut periculo hoc imperio potiri possimus, frigent nostra consilia & conatus. Certum est autem, Hispanos, si successus habuerint feliciores, postmodum summa crudelitate & tyrannide conseruatuos, quod gladio & armata manu semel obtinuerunt atque expugnarunt, quod ipsum quidem Indis ignotum non est, qui propterea maximo cum desiderio nostrum reditum expectant.

Multi hic reperti sunt Nasutuli, qui vt conatum nostrum impedirent & retardarent, partim hæc omnia pro fabulis & figmentis habuerunt, quasi eiusmodi regiones in rerum natura non essent; partim fidem nobis in eo derogarunt, quod maximis hæc regiones opibus & diuitiis abundare diximus. Non enim hoc ipsis verisimile videri potuit quod existimarent, ab Hispano iam pridem has Regiones superatas & expugnatas fuisse, si tanta vis auri & argenti in eis reperiretur. Verum si considerabimus quomodo Hispanus MEXICO, PERV & alias prouincias subegerit, facile respondere poterimus, cum ratione temporis & potentiae, non parum hic quoq; effecisse, siquidem non pauci Hispanorum diuersis temporibus huic regno subinde infidas struxerunt, quorum nomina ad calcem huius libelli consignata videre poteris.

Non immerito igitur vel totus mundus eorum constantiam & alacritatem mirabitur, nostram vero supinam negligentiam detestabitur, qui videmus & patimur, homines nauici & famelicos maximam orbis terrarum partem possidere, disputantes interea & contententes, vires nostras non esse satis sufficientes ad obtinendam vnicam saltem regionem, quæ aperta iam & manifestata est, cum tamen de incolarum istius regionis erga nos amore & fauore certissime nobis constet, cum omnes duces & gubernatores debitam Regiæ Maiestati subiectionem deferant, & iter etiam breuissimum sine omni periculo morborum confici possit. Taceo quod expectatio auri & spes tanti commodi in cordibus nostris extinguere atq; suppressere periculi metum facile deberet. Sed quilibet prudens facile animaduertere poterit, has obiectiones & impedimenta, quæ nobis ab hominibus obiciuntur, non verge-re in nostram ignominiam, titulum enim prudentiæ, non rem ipsam sectamur. Indus quidam CALANVS nomine, aliquando corium aliquod ad pedes ALEXANDRI MAENTI abiicisse scribitur, & postea pede partem vnā depressisse ita vt altera pars nonnihil eleuaretur.

Hoc facto indicare qualitatem & conditionem regni Alexandri voluit, quod nimirum cum longe lateq; sese extenderet, non posset à tumultu & seditione diu liberum esse, excepto isto loco vbi Rex ipse regiam suam sedem haberet. Atque hoc ipsum euertus etiam satis confirmauit, cum potentissimum istud & amplissimum imperium, quod plurimas & diuersas nationes continebat, non posset amplius sine diuisione contineri. Quotus quæso qui que hisce nostris temporibus

ribus Rex est, qui tam fidos habeat consiliarios, quales superiorum seculorum historiarum nobis describunt, & ante oculos ad imitandum proponunt? Quid quæso de Ducibus & gubernatoribus Hispanis nobis pollicebitur aliud, quam quod incerto & infirmo fundamento innitantur, cum Rex ab omni parte vicinos habeat populos, æquæ potentes ac ipse est, quorum vires non ita distractæ sunt, & qui mercenarij non agnoscunt. Rex Hispanus facile intelligit, regna & imperia omnia, quæ ita distracta & diuisa sunt, formam fœdissimi monstri repræsentare, cuius membra funibus & catenis constricta atque ligata cohæreant. Si enim commercia Hispanorum ridicula tollantur, & merces, quas Hispani in ea loca vehere solent, ab alijs ad eos perferantur, dubium mihi nullum est, quin Indi, qui nec legibus nec religione vlla tenentur, & sine exteris nationibus viuere rectissime possunt, id potius operam daturi sint, vt Hispanos sibi subiiciant, quam vt iugum Hispanorum vltro subeant. Præterea non latet etiam Regem Hispanum, Hispaniam potentissimis & fortissimis vndique populis circumtam esse, qui videant, regnum istud opibus & diuitijs repletum, populo vacuum esse, sciant etiam Hispanos per arrogantiam, sciant etiam petulantiam omnia conari, etiamsi rebus necessarijs destituantur, vt ita facile aliquando à vicinis principibus in perniciem regni sui, fœdus & pactum fieri possit, quo ipse petulantia & arrogantia suæ iustissimas pœnas det, qui pacem subinde turbans, alios suis regnis eicere principes laborat, dummodo suam augeat potentiam & regnum subinde amplifcet. Et hoc quidem eo facilius fieri posset, cum non vltius quam in vicinam Hispaniam fuscipere expeditionem necesse sit, ad humiliandum fastum & dirimenda vincula istius regni, quibus tot Reges in seruitutem attrahere, & omnes in Europa Christianos sibi subiectos reddere conatur. Et reuocet ei in memoriam consiliarij, ista populi emissionem vires suas subinde debilitari & imminui, & GVIANAM tamen tam facile superari non posse, quæ regio firmissima & potentissima, nuper à naturalibus & veris possessoribus, Anglis oblata est. Sciat etiam dubia admodum & infirma esse media, ad defendendam auctoritatem & regendam nuditatem sui regni, dum conatur suis veteribus minis nos terrere, quasi Angliam aggredi & expugnare velit, sperans istis vocibus nos domi detinere, satius profecto esset & magis ex re sua, si regiones istas, quas iam occupauit, præsidio firmaret, quam si vires suas frustra in expugnationem

GVIANÆ conferat, quæ regio præcul ab alijs suis in India prouincijs abest, maximum ipsi hæcenus damni dedit, & incolas habet hostes suos acerrimos fortissimisque. Quod si autem Hispani maximo cum damno hæcenus huic regno eam solummodo ob causam imminet, quod norunt illud omnia alia regna & imperia multitudine & abundantia auri superare: an non dolendum est & deplorandum, quod nos tempora nostra tam inutiliter transigamus, cum multæ fertilissimæ regiones sint, quæ nostro sese imperio subiicere admodum desiderant. Qui vniciu **BERRIVM** considerabit, quomodo nimirum omnes eius conatus irriti facti sint, negare meo quidem iudicio nunquā poterit. Deum potenti dextra sua contra Hispanos pugnasce, qui opus suum quod in isto populo incipit, clementer perficere, eum à pontificio fermento custodire, & luce Euangelij sui ad suum regnum colligere atque inuitare constituit. Consummatio certe huius propositi, corona futura est & gemma preciosissima omnis laudis, quam Regina nostra apud externos, egregijs suis factis consecuta est, vbi audierint Deum tanta Regiam eius Maiestatem gratia beasse, & ad priora hoc etiam non exiguum addidisse.

Castiliani initio religionem semper prætulerunt, quasi tanto zelo ducerentur, Christianam istis in locis religionem propagandi, sed re ipsa nihil docuerunt & professi sunt aliud, quam auaritiam, furta, rapacitatem, cædes, & id genus alia, itemque quomodo imaginem Dei destruere, & homines pecudum instar trucidare, e contra autem idolatricas imagines, & trophæa sua de sanguine multorum milliū sine causa interfectorum, erigere & statuere deberent. Putamusne clamorē simplicis huius & innoxii sanguinis nubes non pertrumpere? An vero oblitus forsitan Deus est creaturarum suarum, vt misereri non possit eorum quos ipsemet ad suam imaginem creauit? Quin potius statuendum est, pœnam ipsis iam iam imminere, & hæc crudelia ipsorum facinora per Regiam nostram, diuinitus huic rei destinatum organum punitum iri. Aliquando enim manifesta, aliquando occulta, semper autem iusta sunt Dei iudicia.

Fluuius **RALEANA** liberū habet & apertum aditum, quo populum, equos, cōmeatū, & res alias necessarias cōmode in istas perferre terras possumus, ita vt nec Hispani hoc impedire possint, nec fluuius ipse, qui per eluuiōem quotannis effunditur.

Ego possum hoc fere & sancte affirmare, me in hoc secundo itinere, beneficio temporis, & aliarum commoditarum, omnia probe

probe perlustrasse & vidisse, nec quicquam meminisse, quod prohibere possit, quo minus auriferum hoc & ditissimum imperium à Regia Maestate superatum, huic nostro regno contra Iudæos & gentes adiciatur. Posset quidem etiam hæc regio per subitaneum & insperatum tumultum suo auro & copiosissimo thesauro spoliari, sed id communi utilitati minime consultum fore arbitror.

Quod si necessitas nos non vrget ad hanc rem perficiendam, ipsa quæso utilitas & commodum maximum nos aliquo modo excitet moueatque, præsertim cum tot nobiles sint adolescentes, qui cum promoueri ad officia alia non possint, sæpe ad media vel non satis digna suo genere, vel inhonesta & plane prohibita defleunt, & tandem in perniciem certissimam prolabantur. Tot etiam operarii & opifices valido corpore, in extrema inopia & paupertate viuunt. Vnde accidit quod multi filios suos *BELI* offerant, quorum sanguine terra postmodum misere fœdatur & coinquinatur, idque non immerito, cum lex *DEI* hoc ipsum iubeat, & iustitia iudiciumque in mundo vigere semper debeat. Quanto igitur utilius rectiusque filiis suis prospexerit, qui eos in regionem eiusmodi transferet, in qua abunde omnia habere, & in virtute indies magis magisque proficere poterunt. Erit profecto nomen & memoria eius ter benedicta qui rem hanc probe considerauerit, & ut in actum producat, nihil in sese desiderari passus fuerit.

Tandem ut ad vestram gratiam mea iam vertatur oratio, ea suis sumptibus hæc regiones aperuit & perlustrauit, principio quidem in propria persona, postmodo, & mea

opera, ut nihil amplius restet, quam, ut eas vindicemus, & ad plenariam possessionem progrediamur, modo inuidia & incogitantia nobis hanc fortunam ex manibus non eripiat, hoc enim si fiat, damnum haud exiguum, & calamitates quæ huic Regno iam iam, nisi advigilemus, imminet, breui experiamur, & contra felicem videbimus hostium nostrorum in rebus omnibus successum. Non equidem populo, non nauibus, non aliis mediis & rebus necessariis destitui-mur. Ecquid igitur cessamus? Rex quidem Hispanus tam gratum ex ista regione semel percepit odorem, ut etiam si plurimis regnis & prouinciis dominetur, plurima bella in Gallia & inferiori Germania gerat, & hoc ipso anno damnum proprio suo regno non leue acceperit, nihilominus tamen 28. ingentes naues in Insulam *TRINIDATIS* ablegare potuerit, ex quibus *GVIANAM* petierunt, ut nihil de classe dicam *CALETI* præparata, ubi plurimas naues congregauerat, quæ tamen igne sunt consumptæ?

Tempus hoc est (ut vno verbo dicam) opes & diuitias acquirendi. Tempus potentia hoc regnum stabiliendi & amplificandi. Tempus hostibus nostris præualendi, tempus optatissimum æterna nos pace beandi, & nomen nostrum toti mundo cum sempiterna posteritatis gloria commendandi. Excusamus igitur torporem & somnolentiam nostram, advigilemus rebus nostris, & non præbeamus aures calumniatoribus, qui tantam nobis laudem, potentiam, dignitatem & maiestatem inuidet, victoriam vero omnem nobis ereptam hostibus nostris

Hispanis deferunt atque pollicentur.

CATALOGVS FLVVIORVM, ET VRBIVM QVAE IN SE-
cundo hoc itinere manifestatae sunt & aperte, una cum populis, CASSIQVIS
& gubernatoribus siue Ducibus quibus habi-
tantur.

Fluvii.	Populi.	Vrbes.	Duces.	
1 Arrova- ri, <i>mag.</i>	Arvvaes. Parar- vveas. Charibes.			1. His inimicitiae intercedunt cum IAOS populis. Pecuniam habent lapides albos & virides. Loquuntur lingua ca- dem cum TINITIVIS populis, quemad- modum & ARRICARRI, qui eadem et- iam pecunia utuntur.
2 Ivvaripo- co, <i>Ma- ximus.</i>	Mapur- vvanas. Ioas.			2. Hoc in loco ut apparet, VINCENT PINSON Hispanus, preciosum suum la- pidem ESMARALDES dictum, inuenit.
3 Maipari, <i>magnum.</i>	Arricuri.			3. 4. 5. Hi fluvii cum praecedentibus videntur esse riui, ingentis fluminis A- MAZONVM. Nam ubi primo ad terram appulimus, tantum vnus diei itinere à magno isto flumine, ut Indi referebant, aberamus.
4 Caipuro- ogh, <i>mag.</i>	Marovvā- nas Char.			6. Primi montes, qui in ista regione videntur, siti sunt circa hunc fluvium versus ortum. Ab ostio huius fluminis Indiani 20. diebus ad stagnum salsum perueniunt, ubi fluvius MAÑO A prae- terlabitur. Fluvius ipse multas ha- bet catarractas siue praecipitia, quemad- modum etiam fluvius CAROLI, nisi quod longius ab inuicem distent. Vbi scite in mare exoneret, altissimis monti- bus cinctus est.
5 Arcoa, <i>mag.</i>				10. Fluvius hic dulcis aquae magno impetu in mare ruit, unde fluctus saepe adeo eleuantur, ut scopulos altissimos repraesentent, in ripa circa montes ligna Bresiliana crescunt, magna copia, quae coloris sunt aliquanto obscurioris quam alia, crescunt praeterea in hoc loco etiam alia praestantissima ligna.
6 VViapo- co <i>mag.</i>	Coonora- chi. Wacavv.			14. Utuntur lingua Indorum in DO- MINICA, pauci sunt numero sed fortes admodum & cordati. Hostes suos ligatis manibus pedibusque vivos deuorant, qui cruciatus maior est quam sagitta- rum, quae herba venenata MAROTOTO infecta sunt. Hi Indiani cum eos, quos interficiunt deuorent, veneno non utun- tur. Littus maris nullibi habitat, nam assiduis bellis quae inuicem gerunt, po- pulus admodum debilitatus est & im- minutus. Sed ad fluvium ORENOQUE hodie frequentes habitant in pace & concordia.
7 VVanari.	Waseavv.			
8 Capurvva- ca, <i>mag.</i>	Charib. Charibes.			
9 Cavvo. <i>mag.</i>	Ioas.	Jeomaha <i>magna.</i>	VVareo.	
10 VVia <i>mag.</i>	Mavvoria Charib.	Paramo- na, <i>mag.</i>	Mashvvi- po.	
11 Caiane, <i>mag.</i> Govvate- ria, <i>mag.</i> <i>Insula.</i>	VViara. C. Shieba- ios.	Canavvi. Orinike- ro.	Paravvar- reo.	
12 Macuria.	Piraos Cha.			
13 Cavvroo- ra.	Ipaos. Char.			
14 Mamna- nuri.	Shebaos.			
15 Curocy.	Shebaos.			
16 Curassa- vini.	Mufivva- ra, <i>mag.</i>		Ocapa- nio.	
17 Cunana- ma.	Ioas.	VVari- tappi.	Carma- nari.	

	Fluvii.	Populi.	Vrbes.	Duces.
		Arvvacas.		Curipo- toore.
18	Vracco.	Arvvacas.		Marvva- bo.
19	Meraga.	Arvvacas.		Eraimaoa
20	Mavvar- pari.	Arvvacas.	Avvarica- na.	Mahaho- nero.
21	Amonna- gar, mag. Caleppo, mag.	Charibes.	Iaremap- po, max.	
22	Maravvi ni, mag.	Paracut- tos.		
23	Ovvcovvi			
24	VViavvia- ni.			
25	Arama- tappo.			
26	VViapo.			
27	Macuru- ma.			
28	Carapi.			
29	Vracco.			
30	Charima- vvini, mag.	Curepini Ch.		
31	Eurovvto.	Vpotom- mas.		
32	Pavvro.	Arvvacas.	Maripom- ma.	Capona- iaric.
33	Shurina- ma, mag.	Carapini Char.		
34	Schurama mag.	Carapini Char.		
35	Northum bria, sine Cupana, max.	Arvvacas.		
36	VVioma.			
37	Custvvi- ni.	Neckeari.	Tauro- oromene.	Neper- vvari.
38	Inana.	Carapini.	Ovvaripo ore.	
39	Curitimi, mag.	Arvvacas.	Mavvroo- noma.	
		Paravvi- anni.	Maiapo- ore.	
			Carivvac- ca.	
40	VVinit- vvari, mag.		Ancta: Manaco- brece.	
			Eppora.	
			Parvvia.	
41	Berbice, mag.	Arvvacas.	annos.	VVara- vvaroco.
42	VVapari.	Sebaios.	Lupulec. Madavvi- ni.	Benmur- vvagh.
		Arvvacas.		

21. Circa ostium huius fluvii, CAPE-
LEPPO cum CVRITIMI ex vallibus in
mare sese exonerant. Et habitant ad
hunc fluvium aliqui GVIANORVM.

29. In hoc fluvio, quemadmodum
etiam fere in reliquis omnibus propter
scopulorum multitudinem, vltra sex
dies nauigare non possumus. Itinere 10.
dierum peruenitur ad originem, vbi
GVIANI habitant. Hic reperitur multa
copia mellis, gossypii, serici, balsami,
HAMACCARVM siue lignorum Bres-
liensium, quemadmodum etiam in toto
littore orientali. In vicinia & tractu hoc
habentur etiam statuæ aureæ, epatites,
& alia id genus, sed hæc pluris ibi æsti-
mantur quam alibi. Aurum suum per-
mutando acquirunt. Nam pro CANOA
mediocris magnitudinis, statuam trium
capitum accipiunt, CANOAS vero mi-
nores, minoribus etiam statuæ permu-
tant, vulgo autem precium vnus CA-
NOA securis est. Abundat ista regio
metallis, gummi, & radicibus variis, quæ
etiam ad medicamenta salutariter ad-
hiberi possunt.

Herba venenata.

Ourari.
Aparacpo.
Coraffi.
Parapara.

Herba venenum arcenses.

Turara.
VVape.
Curapama.
Macarro.

Flum.	Populi.	Vrbes.	Duces.
43 Maicavvi- ni.	Panapi.	Itevvee.	Caporaco, ma- gnus Dux.
44 Mahavvaica.	Arvvacas.	Maburefa,	
45 Lemerare, mag.	Aravvacas.	mag.	
46 Deuoritia, sue	Wacavvajos.	Maburefa,	
Piflekebe, max.	Iaos.	mag.	
Matooromi.	Schebaeos.		
Coovvini.	Arvvacas.		
Chipavvamā.	Charibes.		
Aravvahnā.	Maripai.	Caiaremāppo	
Itōrobece.	VVocovvayos	VVaroopana.	Nacapovva.
47 Pauoroama, mag.	Ivvarevvakeri.	Maripa.	Schuracoima.
Aripacoro.	Iaos.	Chipariparo.	
Ecavvini.	Panipi.		
Manueri VVi- ni.	Tocorvvifa- rinbugh.		
48 Moruga, mag.	VVarivvag.		
Piara.	Iaos.	Cooparoore,	Manarecovva.
Chaimcrago- ro.	Arvvacas.	mag.	Iarvvarema.
49 VVaini, mag.		Avvlapari	
50 Barima, mag.	Charibes.	Topoo.	
Caitoam.		Tocoopoima,	Parana.
Arooca.		mag.	
51 Amacur. mag.	Charibes.	Pecuua, mag.	Anavvra
Aratoori,			Aparvva.
mag.	Aruacas.	Arvvaki.	Aracurri.
Cavvrooma,			
mag.			
52 Raleana, sue			
Orenoque.			
Maipar,	Insulæ hæ sunt in ostio Raleana fluminis sitæ.		
Iracoponen.			
Ovvarecapa- ter.			
VVarucanaf- fo.			

Die 29. Iunii pervenimus in portum PORTLANDIÆ. Atque eorum iter
absolvimus spacio 5. mensium.

NOMINA CLARISSIMORVM
QVORVNDAM HISPANORVM, QVI
SVBINDE TENTARVNT GVIANAM OCCVPARE, EX
RELATIONE IVAN DE CASTELLANOS CLERICI DESVMPŢA, QVI
cos peculiari libro comprehendit, cuius titulus est PRIMA PARTE de las
ELEGIAS de VARONES ILLVSTRES
de las INDIAS.

1. Propositum hoc GVIANAM expugnandi, primus in actum producere voluit DIEGO de ORDAS ex regno Legionis oriundus, Anno 1531. Hic erat vnus ex capitaneis, qui cum CORTESIO in expugnatione MEXICO fuerunt. Ingressus est primo fluvium AMANA & 15. septimanas consumpsit, priusquam ad fluvium ORENOQVE perueniret. Quo nos 15. diebus peruenimus. Dedit huic fluvio nomen VIAPARI, quod in Hispanicis relationibus & descriptionibus adhuc retinetur. Abest ab Insula TRINIDAD, 5. LEGVAS versus austrum. Acceperat secum ex Hispania 1000. milites, & mortuus est cum in Hispaniam reuertere-
tur.

2. IVAN CORTESO, venit cum 30. viris in fluvium AMAZONVM, & ulterius in regionem progressus, nunquam reuersus est.

3. CASPAR de SILVA, & duo eius fratres cum 200. viris ex TENERIFFE profecti sunt, ut DIEGO auxilium ferrent. Querebant in flumine AMAZONES, EL DORADO, verum non diu ibi commorati, sed statim ad Insulam TRINIDATIS reuersi sunt, vbi etiam omnes sepulti sunt.

4. IVAN GONSALES, ex TRINIDATE profectus est, ut GVIANAM aperiret. Hic cum plus suis comitibus, quam exiguis copiis fideret, cognouit & inuenit terram, quo longius progrediretur eo maiori populo, diuitiis, opibus & auro abundare. Itaq; cum ipse copioso auro quod secum attulerat nomen suum admodum illustre reddiderit, conati sunt postmodo plures eius vestigiis insistere.

5. 6. FELIPPE de VREAS, & post eum, PEDRO de LIMPIAS, Duces nimirum & Gubernatores Germanici exercitus, simul hoc proposito & sine in GVIANAM venerunt, sed LIMPIAS ab Indo quodam CASSIOVO, cuius nomen erat PUTIMA, interfectus est.

7. IERONIMO de ORTALO, itinere apud MARECVPANA periculum fecit, cumq; post multas profectiones & varia itinera, sumptus & patrimonium omne consumpsisset, subitanea morte in SANCTO DOMINICO periit.

8. SALA Monachus assumpto tantum vnico socio, cum aliquot Indis qui iter sibi monstrarent, peruenit in GVIANAM, & explorata regione reuersus est, afferens secum aquilas & multas alias ex auro fusas statuas. Postea conatus est & alterum fluvium explorare, sed in itinere occisus est.

9. 10. XIMENES, frater XIMENES de QUESIDA de ADELANTADO, & PEDRO de OSVA, seorsim periculum fecerunt.

11. HERNANDEZ de Serpa, hoc iter etiam ingressus est, sed statim caesus est populo suo in fugam verso.

12. Post hunc secutus est DIEGO de VARGES, & filius eius IVAN, sed vterq; in itinere periit.

13. CACERES ex NVEVO REYNØ de GRANADA ad MATACHINES profectus est vbi praesidium sumpserunt.

14. Idem ab ALONZO de BERREO, duabus vicibus tentatum est, qui magnam expertus

peritus est miseriam, peruenit autem ad LEGVAM unam, in istam regionem, & potissimum VIAPARI siue AMANA fluium perlustrauit, sed tandem interfectus est à populo quodam, quem Indi LAGVAS nominant.

15. Aggressus hoc ipsum est etiam ANTONIVS SEDENVS, cui sese coniunxerunt HERERA & AVGVSTINVS DELGADO, in expugnatione Insule TRINIDAT, aduersus BABOVVNAR, potentissimum eius loci Regem. Iter fecit non procul à MARECVPAÑA, anno 1536. Una cum 500 fortissimis militibus, quarens ingressum in GVIANAM & ELDORADO. In hoc itinere plurimum auri lucratus est, & multos Indiarum in vincula coniecit. Hi tamen omnes in itinere mortui sunt, quorum postea cadaueribus tigrides ex syluis affectæ & prouocate sunt, tanta copia, ut Hispani sese vix sustinere & defendere ab earum sauitia & iniuria potuerint. Tandem SEDENVS iste in finibus istius imperij mortuus & sepultus est, circa initium fluminis TINADOS, ubi maxima etiam pars populi sui periit.

16. AVGVSTINVS DELGADO inquirebat regionem istam, versus austrum profectus cum 53. militibus & tribus equis, ex CYMANAVGOTO. Eo tempore bellum ortum est inter Indos, qui in plano, & eos, qui in montibus habitabant. Hoc bellum proposito ipsius admodum erat conueniens & accommodatum, ea enim occasione feliciter progressus est, donec ad quendam CASSIOQVM Indianum GARAMENTALL nominatum veniret, qui eum humanissime suscepit, & multa preciosissima clinodia aurea, sex pueros, & decem seruos donauit. Addidit ei etiam tres pulcherrimas virgines, quæ à tribus regionibus nomina sua habebant, ex quibus huic GARAMENTALLO dono misse fuerant, qui supremus istius regionis Dominus erat. Nomina erant GVAREBÀ, GOTGVANE & MAIARARE. Hæ regiones hoc præ cæteris habent, quod salutari aëre diuinius donata sunt, & fæminas nutriende forme admodum elegantis. Hispani autem ut gratitudinem suam declararent, & beneficia ista recompensarent, omne aurum quod inuenire poterant, ipsis eripuerunt, & insuper quotquot comprehendere Indos poterant, in vincula coniectos secum in CVBAGVAM abduxerunt, ubi pro mancipiis eos postea vendiderunt. Tandem autem hic DELGADO ab Indo quodam sagitta in oculo vulneratus, misere periit.

17. DIEGO de LOSADA, fratri suo successit, sed longe maioribus instructus copiis, quæ tamen postea per seditionem sese ipsos trucidarunt, paucissimis exceptis, qui ad CVBAGVAM reuersi sunt.

18. REYNESVS hoc iter quoque suscepit, sed cum infinitos deuorasset labores, & periculâ non minima susinisset, tandem cum indignatione abstinuit, & in ESPANNOLA sepultus est.

19. PIEDRO de OSVA, inquirebat hoc regnum anno 1560. cum 400. Hispanis, iuxta fluium ORELIANAM. Populus eius in regione MOTTIONES cum fluium descenderent, inuenerunt arbores cinnamomi. Hic propriam suam uxorem MADAMME ANES, quæ virum suum in omnibus itineribus nunquam deseruerat, capitis supplicio affecta, sed tandem à proprio populo interfectus est.

20. Monachus FRANCISCVS MONTEFINES erat in provincia MARECAPENÀ cum 100. militibus, qui ad inquirendam & occupandam GVIANAM sacramento adstricti erant. Tum temporis tyrannus quidam LOPEZ AGVIERRETZ seditionem in India excitauit, sed de istius monachi itinere, & eius exitu, in historiis nihil consignatum est.

In nostra hac regni huius perlustratione inueniet lector historiâ ORELIANI, qui fluium AMAZONES aperuit anno 1510. deinde etiam historiâ DON ANTONII de BERREO, & aliorum, qui superiorum vestigiis insistentes, dum terram hanc inuenire laborarunt, seipsos perdiderunt.

ADMONITIO AD LECTOREM.

In hoc catalogo, nomina tantum consignavi eorum, qui seducti fama & rumore de præstantia GVIANÆ summo studio terram istam inquirere & occupare statuerunt, historiarum enim prolixiores sunt, quam ut tam brevi tempore ex elegiis Hispanicis in hanc linguam transferantur.

Sed videbitur fortassis alicui incredibile, tot CAVALLEROS à scopo propositi aberrasse, cum tamen brevi tempore, exiguis copiis, in aliis India locis res maximas effecerint, & multa regna atque imperia sibi subiecerint. Itaque opera precium me facturum putavi, si causas aliquas, ex ipsis historiarum circumstantiis observatas atque desumptas hic annotarem, quæ Hispanorum in hac regione conatus irritos semper fecerunt.

Prima causa potest esse distantia regni Hispanici à ciuitate MANOA siue ELDORADO. Nam etiam proxima loca quæ Hispani inhabitant, longe à MANOA remota sunt, proxima autem loca sunt quatuor, NVEVO RETNO, ostium fluminis AMAZONES siue ORELIANO, CVBAGVA, siue litus populorum CARACCAS, & Insula TRINIDATIS.

A MOIOBANDA ubi fluvius ORELIANA siue AMAZONES originem suam habet, usque ad ostium eius, numerant Hispani 2000. LEGVAS. RALEANA etiam oritur ex montibus MOIOBANDA, & in mare sese exonerat non procul à priori flumine. GVIANA autem circumdata est & comprehensa quasi hisce duobus fluminibus, cum Hispani interim longissime ab eorum scaturigine absint, præterea etiam ab inuiis montibus quasi muro ab omni parte cincta est, excepta solum ea parte quæ regionem TOPIAVARI, respicit. Mirum igitur non est, tot Hispanos, & vires & vitam ibi amisisse, qui ex NVEVO RETNO tam longam, inuiam & desertam viam sunt ingressi.

Regionem CVBAGVA in mari magnis nauibus saburra oneratis inquirere infiniti est laboris. Rectè vero eam ex Hispania petere, & terræ eo proficisci, periculosissimum est, cum Indorum in litore CARACCAS & GVIANÆ habitantium patientia creberrimis Hispanorum irruptionibus lesa, in furorem non raro vertatur. Quin imo ipsi nullis amplius Hispanis transitum per terram suam concedere decreuerunt, idque propter Hispanorum crudelitatem, tyrannidem & petulantiam, quæ, aurum pro voto suo non inuenientes, eos variis iniuriis affecerunt, nulli ætati vel sexui parcentes. Quo ipso tandem hoc consecuti sunt, ut populi irritati, eorum conuersationi sese subtraxerint, & eorum commercia iam quantum possunt fugiant vitentque.

Ab ostio fluminis ORELIANÆ, cum multo populo aditum & ingressum in istam regionem querere, perinde est, ac si quis montem perrumpere velit. Nunquam etiam audiui eum, qui hoc iter ingressus est, de felici successu commodis ve & utilitatibus in eo perceptis, aliquid gloriari potuisse.

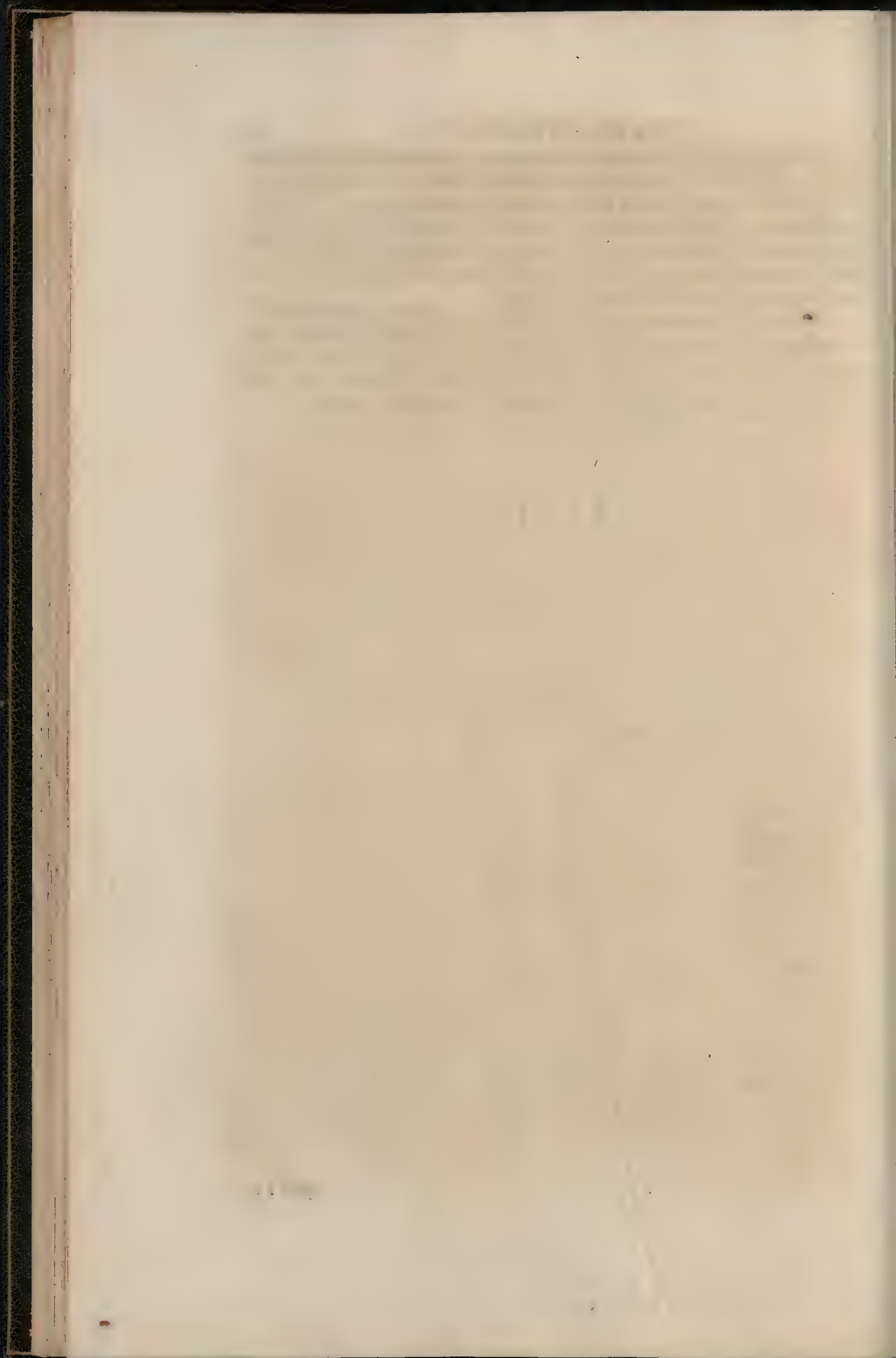
Solum iter quod ex insula TRINIDATIS suscipitur, ut breuissimum ita commodissimum & aptissimum videri poterit, sed impossibile tamen est ab ea etiam Insula oneratas naues in fluvium RALEANAM perducere.

Secunda causa est discordia & contentio Hispanorum, hi enim nunquam eo fuerunt animo, quod vellent coniunctis viribus hanc terram inquirere & occupare, quin imo à primo usque tempore, alter alteri istam gloriam inuidit, & socium in inquirendo admittere noluit. Nec unquam cognoscere aliud potui, quam quod odii, disidiis, rixis, contentionibus, seditionibus, & cadibus nefariis alter alterum impedierit & iam iam GVIANÆ imminentes, imperio seipsos excluderint.

Tertio Hispanis etiam omnes commoditates defuerunt, quas habuerunt in aliis Regnorum India expugnationibus. Nam Indi antea internis semper bellis distracti fuerunt, ut apparet ex exemplo ACAVVCANIA in PERU, iam autem ultra 30 annos cum Hispania bella gerunt, et terram suam ab ipsis defendunt. Et quamvis Hispani milium subinde de heroicis suis factis, et rebus in India fortissime gestis gloriantur, testantur tamen propria ipsorum scripta et confessiones, MEXICON et alias regiones India nunquam in potestatem Hispanorum devenisse, nisi Indi ipsimet bellis intestinis laborassent.

Postremo nullam inquirere causam aliam possum, quam diuinam et paternam Dei Omnipotentis providentiam, per eum enim Reges regnant, et principes imperia sua obtinent. Ac meo quidem iudicio, nisi peculiare aliquod e caelis signum expectare amplius velimus, satis ex hac nostra relatione certi esse possumus, Deo Opt. Max. visum fuisse et clementer placuisse, ex mera sua gratia, ineffabili bonitate et misericordia, hoc imperium nobis reservare.

F I N I S.

HISTORIÆ ANTIPODV M

S I V E

NOVI ORBIS

PARTIS NONÆ

LIBER TERTIVS,

QVO CONTINETVR VERA ET PERSPICVA NARRATIO,
EXPEDITIONIS ET CVRSVS MARINI, RERVMOVE GESTARVM VALIDISSI-
mæ classis, quæ providentia & sumptibus Illustrium Belgii fœderati Ordinum Oceanum
ingressa, Occidentalem Indiã petiit, expugnatisque velut in transitu Insulis,
Canaria Magna & Gomera, ingentique parta præda, diuersa littora
adiuit, magnisque rebus feliciter gestis, ex parte
domum rediit.

NARRANTVR AUTEM HIC CUM PRIMIS EA, VELVT
*in diario, quæ à vigesimo quinto die Maij, ad decimum vsque Decembris
diem anni 1599. acciderunt.*

ANNVS
1599.

NEVNTË à partu
virgineo anno mil-
lesimo quingen-
tesimo, nonagesi-
mo nono, visum
est, certis de cau-
sis, Illustribus &
Præpotentib. fœ-
deratarum pro-
uinciarum Infe-
rioris Germaniæ Ordinibus, miti exactione
omnes, qui imperium ipsorum agnoscerent,
quotquot erant cum re lautiori, splendido-
risque fortunæ censere, ita vt omnium fa-
cultatum possessionumque suarum quarum
iam erat inita ratio, ducentiesimum numum
in fiscum conferrent: nec fere quicquam
fuit, quin hilari mente, calcata morositate,
daret quod petebatur, adeoque erant in
perfoluendo hoc censu alacres plerique ci-
uium, vt breui tempore non exigua argenti
vis coacta fuerit.

Collata hunc in modum ingenti pecunia,
deliberatum est, vt cum in alios vsus, tum in
CLASSËM præualidam ea impenderetur,
vt ea classe Occidentalis Indiæ portus, &
Emporia, quorum Hispanus sibi vendicat

dominium, tentarent, quod ante paucos an-
nos Anglis feliciter successerat.

Appetente igitur vere illius anni serio o-
peri manus admota est, comportataque ma-
teria, in omnibus prope ciuitatibus mariti-
mis ac portibus celebrioribus, præcipue
autem apud Barauos & Zelandos magna vis
nauigiorum omnis generis fabricari cæpta
est, quorum pleraque ad vim & armâ instru-
ctâ, ab officio Naues militares siue bellicæ
vulgo vocantur, neve hæc epibatis & milite
destituerentur, præter naturarum vulgus co-
piæ militares conscriptæ sunt non conte-
mnendo numero, suntque iuramento ad-
acti in fidem ac seruitutem Ordinum vni-
uersi.

Porro nauium harum non erat eadem o-
mnium ratio, quædam enim duplicato ro-
bore combinatæ, longiori se itineri destinari
fatebantur: aliæ autem vñtato more fabri-
catæ erant, quædam etiam vilioris structu-
ræ, ad vicina littora legenda, & vñtatum
mare sulcandum destinatæ.

Qui duplicatas naues conscenderant, de-
creta Ordinum in remotioribus Americæ
regionibus in effectum mittere iussi erant,
cæteri vero longius non progredi, quam ad

M

Cana-

Canarias Insulas, quibus insuper iniunctum, ut omisissis illis, alia consilia perfequerentur. In vniuersum tamen naues istae omnes mira elegantia & firmitate exaedificatae, spectatorem in stuporem rapiebant, adeo erant malis, velis, antennis omnique instrumento nautico, tormentis insuper maioribus & minoribus, aliisque rebus necessariis liberaliter instructae: quarum quae erat maxima & velut Praetoria, ob magnitudinem suam, loci quoque ubi extructa fuerat, nomen sortita est, ut Magna Amsterodamensis vocaretur, erat enim capax Lastarum quasi quingentarum, mirae elegantiae, nec minoris ad vim hostilem perferendam roboris.

Huius autem vniuersae classis summum imperium consensu ordinum delatum est, PETRO DOVSAE, Viro nobilitate generis non magis quam prudentia, fortitudine, scientia rei militaris conspicuo: qui & superiori tempore, cum laboretur annus octuagesimus octauus, interfuerat famoso illi praelionautali, quo Hispanorum classis victa, disturbata, pars etiam submersa perijt, ubi praecipua eius virtus eluxit.

Qui cum minori erant imperio, ductores ordinum, tribuni militares, ut & naucleri, gubernatores, ministeria nautica, &que scientia & prudentia, ac fortitudine & robore animi commendabantur, suo quisque modo locoque.

Maui
mensis.
Diei 24.

Vniuersa igitur classe ita instructa & adornata, ut quod vlla ex parte desideraretur, non esset, imposito milite & armis, partim vigesimo quarto Maii, partim sequenti die solutis anchoris vela facere coeperunt, desertoque portu altum petere, in primis illae, quae haecenus ante Briclam in anchoris steterant, vigesimo quinto die Maii summo diluculo soluerunt, vtero vbi Euroaquilone, pauloque post Sole diem inclinante, prope Zelandiae oppidum Vlissingam appulere; erant autem naues omnino viginti, quibus subductis, prope Cleyburgum anchoras iecere, praestolantes ibi summi Praefecti Doufae, aduentum. is enim certior factus fuerat, quicquid nauigiorum in Hollandia Septentrionali ac Zelandia fabricatum fuerat, eo loci coactum iri. stetitque fama sua fides: nam profunda iam vespere omnes illae naues eo appulere, fuitque classis ista omnino nauium Septuaginta-duarum, quarum omnium is erat splendor ac pulchritudo, id robur, ea instrumentorum omne genus militarium copia ac bonitas, ut satis dici scribi que non possit.

Naues 72.

Harum nauium omnium caput, & quasi castrum praetorium erat ea, quae ab Aurangis siue aureis malis, quorum colorem in labaro praeferebat, nomen acquisiuerat. Proxima ab hac, quae & vice-praetoria vel propaetoria audiebat, erat Magna Amsterodamensis, quae secundum, non ut ante primum locum obtinere erat iussa. Caeterum haec erat mala fortuna huius molis. necdum enim elaborata fuerat, aut ad colophonem perducta, cum caeterae soluerent rudentes, substitit igitur in portu, usque ad trigessimum Maii diem, quo profecta, celeritate moram compensauit, paucis enim interiectis diebus classem ad Coronam, Gallaecorum in Hispania oppidum haerentem, est afsecuta, ut post diceretur.

Maui die vigesimo sexto, & septimo, clas-
sis quierat in anchoris ante Vlissingam ste-
tit, ubi diribitione facta naues vniuersae in
tres ordines & velut acies distinctae sunt.
Primi ordinis ductor peculiariter erat Pe-
trus Doufa, his omnibus color, qualis est
Aurati pomi, signa ac vexilla pingebat.

Erantque in hac acie nonnullae naues Zelandiae ut & Hollandiae australis siue citerioris, nauigia pleraque omnia. Alteram aciem ducebat cum imperio Iohannes Heerbrandus, color vexillorum eius albus, huius aciei potissima pars constabat ex caeteris nauibus Zelandicis, quibus iunctae erant, quae in ostio Mosae fluminis erant extructae. Tercium agmen parebat Cornelio Gelenio Vlissingensi, qui in suo caeterisque figeis caeruleum colorem, qualis caeli esse solet olim cum sudum est, praeferebat: constabatque vniuersa prope haec acies ex nauibus quas Northollandi misce-
rant.

Sicque trifariam dispersita classe, naues separatae sunt, iussique praefecti, in suo quisque curare ordine, suaeque rite praefecti aciei. Causa autem huius separationis tunc quidem alto premebatur silentio.

Die Veneris, qui vigesimus octauus erat
Maui mensis, Venti, ab septemtrionibus spirantes, nos ad progrediendum inuitabant, quod beneficium non aspernati, ab Vlissinga omnes in vniuersum soluimus, proras in Austrum oblique vertentes, eratque mira caeli serenitas.

Sequenti die promontorium cum portu
tu Icio, quem hodie Caletum vocant, se nobis aperuit, ubi quae praecurrerant naues, iactis anchoris, sequentes praestolabantur,

bantur, quæ ubi adfuere; Imperator classis dato signo ex tormento maiori, proposuit vexillum principale, quo innuebat, vocari centuriones ordinumque ductores ac tribunos ad nauim prætoriam, senatus habendi gratia. Hi igitur sine mora lembos aut scaphas ingressi, duci præsto fuerunt.

Vbi cum aliquantum temporis triuissent, celoces dux exploratorie emissæ, incertos nos reddiderunt, quid rerum gereretur. Post paullum temporis cum tribuni ductoresque quisque suum repertiisset nauigium, multiscaulmi lembique ad naues onerarias, quæ commeatum & arma ferebant, dimissæ sunt, ut quæ ad maiora minoraque tormenta requirebantur inde asportarent.

Interiectis aliquot horis Dux denuo è maiori tormento tonuit: propositoque vexillo principali, præfectos militum ad se vocauit: ut eos scilicet edoceret, quæ hætenus de industria celauerat, quænam futura esset totius huius nauigationis series ac ratio. Paruerunt illi cum dicto, ducemque suum conuenere, ac mandata accipere. & meus quidem centurio, cum reuerteretur in nauem nostram, manibus tenere visus est paruam schedulam, sed ob signatam, quam ab Imperatore classis acceperat, interpretem haud dubie voluntatis illius, quo pacto milites curari haberique vellet.

His actis denuo omnes soluimus, iunctimque progressi usque ad Caput Svartenense, mirati sumus, quod subsistere classis in anchoris iuberetur, sed causam postmodum intelleximus. Erat enim expectanda Magna Amsterodamensis quæ hætenus à nobis abfuerat, & ratio moræ erat, quod milites qui eius præsidio nuncupati fuerant, in nostris veherentur nauibus.

30 Qui sequebatur dies Dominicus, erat, Maii autem mensis trigessimus, cum ad superius commemoratum promontorium totam noctem expectassemus, nec vero Amsterodamensis ullibi se offerret conspectui, summo mane vela fecimus, vento usque propitio, prorisque in Cæciam versis, sereno cælo prospere nauigauimus. ibi centurio noster leges militares, quæ iam antea nobis proposita ac commendata fuerant, repetiit, ipseque prælegit, in cuius præcæntis verba iurati sacramentum militare diximus.

Circa meridiem cum ad locum qui Beaufvieser dicitur, hæreremus, etesizæ veluti

quædam ab Euroaquilone nobis elementer adspirabant. complicatis igitur nonnullis velis, anteriores naues, quæ præiueant, cursus celeritatem ex parte inhibuerunt, ut eas quæ in vltima acie sublequebantur, expectarent.

Expirabat iam mensis Maius, vltimumque diem velut animam agebat, cum nobis circa auroram Vectis Insula Britanniz se ostendit: ibi nos usque secundo Euro, in Zephyros naues direximus. Postro sole iam ad austrum nobis versante (quod sit circa meridiem) repente tempesta turbida nebulis mixta visum prope nobis ademit, ut ad terram propius accedere tutum non esset. mutato igitur consilio apertum mare repetiimus.

Iunii mensis die primo illius anni, qui erat ^{Iunius mensis.} ^{Dies 1.} nato bono publico supra sesquimillesimum nonagesimus nonus, illucescente iam die aperuit se quidam Angliæ portus, quem ipsi Goutstert appellant, quo fastidito, cursum Pleymuthum versus intendimus: ad quem cum appulsemus anchoras iecimus, eo fine, ut quid noui ferrent Celoces dux illæ emissitiæ, ibi disceremus, quas Dux noster speculatum ire iusserat.

Quibus opportune aduenientibus, & ad nauem prætoriam iam delatis, emissio tonitruo, ut moris est, Dux conuocauit centuriones. Conuenere omnes, inque commune consuluerunt, super rebus bellicis, ut patuit postea.

Cæterum nemo mortalis ex vniuersa classe ad eam diem nauim exscenderat, aut terram pede calcauerat. Sole autem iam meridiano Dux noster communis, nosque omnes vna cum eo iterum vela in occidentem vertimus. circa vesperam densa nebula nos obtegebat, noctem vero placidam & quietam, si vnquam alias, egimus.

Altero die Iunii mensis, ventus flabat a partim ab Euro partim ab aquilone, progressi autem aliquantum, non nisi septem aut octo naues, cernere poteramus, quarum in numero erat Iohannes Heerbrandus, cum sua nauis sub prætoria.

Sed circiter meridiem octo & viginti naues comparuerunt, nebulis adhuc obtinentibus, Vespere omnia erant tranquilla, cælumque sudum, ibi demum omnes naues classis nostræ se conspectui nostro obtulerunt, nobis autem semper hætenus adfuérat summus Dux classis.

Tertio Iunii die, flante Euro dux peregrinæ naues à nobis conspectæ sunt: Gallicana vna, Germanica altera. Nos Gallicanam

nam sine mora persecuti, affecti tandem sumus: quam ad Imperatorem classis adduximus, quem cursu confectata naus illa Gallicana fere per spaciū haræ vnus, tandem habito colloquio dimissa est incolūmis. quid autem responsi illius naus præfectus retulerit, in secreto adhuc est. Germanica autem naus, & ipsa à nostris comprehensa, pro amica habita abiuit.

4 Quarta Iunii, quæ dies veneris erat, iterum dux noster senatum militari more habuit, in naui Prætoria: dimissis autem ordinum ductoribus & tribunis protinus ratio inita est omnis rei tormentariæ, factaque consignatio, vbi & numerus & pondus illarum machinarum in rationum libros regulere, pariter, quis esset modus pulueris pyrii, & quantæ copię militares.

5 Die Sabbathi ante meridiem Austro nobis adspirabat, nos proras in Fauonium obuerrimus, sed à meridie vt & per totam noctem mira erat tranquillitas & ventorum silentium.

6.7. Dies Solis aderat, mensisque Iunii sextus, Euro noto flante nauigauimus, cum autem continuæ pluuiæ totum diem obtinerent, cursum omittēte coacti vela contraximus. Appetente vespere alia naus Gallicana à nostris intercepta ad classem adducta est, cuius Nauarchus, postquam duci nostro locutus fuisset, dimissus cursum suum est persecutus.

8 Octauo die Iunii mensis sex naues militariter instructæ & ex omni classe lectæ, emissæ sunt, quæ cursum in Fauonium tenuerunt, adspiranteleni & iucundo ventulo. quæ sequebatur nox continuis imbribus maduit. Obseruauimus tunc nos acriter quadraginta quinque gradibus à Polo nostro abesse.

9 Sequenti die, postquam totam noctem præcedentem nauigassimus, orto sole, vniuersa classis nostra portum quendam Gallicorum tenuit, qui haud procul à Viuero aberat, venti à meridie potissimum & occasu flabant, nos deserto portu in aquilonem eursum intendimus. Circa vespēram autemprehendimus; nos Caput Ortegaliense iam præteruectos, quod quidem vndecim milliariibus Germanicis à Corona vrbe distat. Cum autem venti secundi spirarent, in Boream obuerris proras, celeriter progressi sumus, adeo vt gradibus quadraginta quatuor ab Æquatore nos abesse animaduertēremus. Nocte ingruente dictum promontorium non nisi quinque mil-

liaribus versus occidentem à nobis distabat.

Altero die, qui Iouis erat, ventus Caurus 10 spirabat, nos rostra nauium in littus obuerrimus, vt regionem nosceremus: deprehensio igitur errore, nam terra Ortegaliensis erat, cursum in euro notum defleximus; legentesque quantum fieri poterat, vicinum litus, recta ciuitatem Coronam petimus, vbi expeditis armis ac instrumentis militaribus quisque se parauit ad hostem excipiendum, nō a liter ac si ē vestigio committendum foret prælium.

Paucis horis interuenientibus aperuit se nobis territorium Coronense, & Turrus, siue Pharos, in litore illo constituta.

Corona autem est Emporium, & ciuitas maritima Gallicia, (sic hodie vocant eam veteris Lusitaniæ partem, cuius incolæ Gallici dicti gradibus quadraginta tribus duodecimque sexulis ab Æquatore versus Actum distans, Angliæ partem & Iberniam aduersam habens, centum & quindecim milliariibus Germanicis à Pleymutho Angliæ portu remota, estque ea ciuitas extructa forma prope trigonali, mari vicino admodum profundo, & quantumuis magnis nauibus aditum indulgente; adeo vt cum pulcherrimis ac capacissimis totius orbis Christiani, portus iste comparari queat. Quæ commoditate animaduersa, Rex Hispanus nuper iussit, vt portus ille manu & opere redderetur quam munitissimus extructis in circuitu fortalicis & propugnaculis. Eo loco, vt & Ferolæ pleræque classes, quas Hispani hactenus ad Angliam, Iberniam & fœderatam Belgicam infestandas emisere, extructæ fuerunt, adeoque superioris anni potissimam partem infabricandis nauibus consumserant. Noster igitur Dux, vt conatus illos noxios impediret & naues exitio Christianæ reipublicæ factas disturberet, ac, si pote, perderet, statuit oppidum hostiliter aggredi.

Vndecima dies Iunii erat, cum mane Boreas Euro iunctus flaret, ibi nos sex nauibus assumtis, prægressi sumus classem, vt celerius ad oppidum perueniremus, simulque disceremus, quid Hispani contranos molirentur. Ibi se in conspectum dedit Promontorium Prioris, quod vocant, in orientem vergens.

Progressi aliquantum versus Austrum, duas Celoces obuias habuimus, quas Ferolenses conspicati nostras naues emisere, vt quid nauium quid virorum adestet, specularentur. Aueris igitur à vento velis, substi-

substitimus, expectaturi celoces illas. Cæterum altera ex his duabus, cum lassis nautis & remigibus accedere ad nos propius non posset, altera autem dubitaret, adeundumne foret an secus, nos Hispanos inclamauimus ultro, dicentes, nos Saxones esse; venire Hamburgo, instructos copia panni præstantioris notæ, aliisque mercimoniis, petere igitur, ut nobis ducem darent, qui sub fide publica nos Coronam deduceret. Ibi assumpta fiducia altera è nauigiis istis accessit propius, nos autem magna celeritate apprehensum Hispanum, in nauem nostram subtraximus. quam rem conspicati reliqui, qui in celoce erant, summa ope adnixi sunt, ut quam primum euaderent, quod & fecerunt. Raptus ad hunc modum Hispanus protinus ad Imperatorem Classis deductus est: qui narrauit, quatuor militum centurias naper oppido præsidio missas, aliquemque insuper equitum numerum. Præterea eò aduenisse currus triginta sex, signato argento oneratos, & trecenta vini dolia, quæ omnia in vñs classis Hispanicæ conuertenda forent, ut ea celerius expediretur. Cuius rei ut fidem faceret pleniorẽ, affirmabat se superiore noctem Coronam egisse, esseque in seruitio regis sui.

A meridie, cum sol iam inclinaret cursum, vniuersa classis nostra coronam oppidum adiuit, quo nos aduentu suo iam præuerterat. Magna illa naus Amsterodamensis, quam ibi in statione offendimus.

Porto ipsum oppidum Corohense cum omnibus propugnaculis & fortalijs, propugnatoribus abundabat; non solum ex veteri præsidio, sed etiam copiis aduenticiis: aderat tormentorum ac pulueris nitrati in-

gens copia, erantque plane parati ad excipiendum hostem: nec potuerat nostrum propositum clam haberi, cum Hispanorum clientes, qui passim per Galliam & Belgium degunt, multo ante suos certiores fecerint.

Viso igitur Imperator noster, muros ciuitatis scatere propugnatoribus, ubi primum ad urbem accessit, naues, quam proximè fieri poterat, subter ipsa mœnia subduxit, iactisque Anchoris ibi substitit.

Militès Hispani, qui castella & propugnacula in præsidio habebant, ut nec minus illi, qui in mœnibus oppidierant dispositi, sine fine in nos fulminabant; præcipue è machinis grandioribus, adeo ut paucarum horarum spacio ducentos globos ferreos in hostros emiserint. Quamquam autem ictus illi non fuerint nugatorii, sed plerique naues nostras attingerent, nemo tamẽ ex omni militari aut nautica manu desideratus fuit, nec quicquam fere damni à nobis acceptum est.

Aliud insuper propugnaculum ad Castellispeciem extra urbem adortum extructum erat; à quo non minus appetebamur ferreis globis, ita ut ab omni parte nihil nobis tutum appareret. Ex omni nauium numero, nulla grauius vulnerata est ea, quam Bellum Lambertum appellabant; quæ res admiratione non carebat, cum tam densis ordinibus constitissent, & in tanta arcis Urbis vicinia, sub cuius trepidine duodecim prælongæ triremes cum nonnullis nauibus Gallicanis latebant, unde non pauci globi igniti in nostram classem coniciebantur.

Dux noster, cum oppidum tam valide defendi intelligeret, ne quid temere aut precipitanter faceret, conuocato senatu bellico, in medium consulere iussit, qua potissimum ratione oppidum tentandum, & hostis coercendus foret. Nemini ex omni ductorum numero placuit, ut ibi in terram exponeretur miles; cum hostilium copiarum non exiguum esset robur, & in omnibus prope locis opportunis eximia vigilantia, cum ante mensem & ultra de nostro aduentu per emissarios suos facti fuissent certiores, non igitur ulteriores ibi terendas moras, sed receptui canendum.

Quapropter, cum nihil ibi affulgeret spei, & perpetuus globorum imber in nos quasi deplueret ac detonaret, summo silentio inde discessimus, deferentes inimicum oppidum.

Circa tempus Vespertinum cursu in Cæciam ventum conuerso Caput S. Vincentii petere institimus, uti S. Luca oppidum, si facta adspirarent, ex improviso adorti opprimeremus. Est autem id oppidum in Andalusia, quæ est pars Bætica, situm, ad ripam Bætis fluminis (qui hodie Mauro-hispanorum

lingua Guádalquevir dicitur, id est fluminis magnus) infra Hispalim, portum habens valde commodum, triginta sex gradibus & quadraginta minutalibus ab Æquatore distans.

Saturni die, qui duodecimus Iunii erat, ¹² Ventum frigidiusculum nacti, lictus Gallæcorum præteruecti, circa meridiem Cæsaream Insulam attigimus, qua omissa Extremum Hispaniæ promontorium, quod ipsi Caput finis terræ appellant, petere institimus.

Sequenti die proposito edito, Dux noster graui constituta pœna, omnem alea, aut chartis lusoriis, aut quacunque tandem ratione id fieret, ludædi abrogauit licentiam, eratque ea editi seueritas, ut ne illis quidæ, qui animi gratia aut fallendi temporis ergo id facerent, indulgeret quidquam, nedum illis qui de pecuniis lucrandis certarent.

Die lunæ sequenti Sæuior Boreas velis ¹⁴ nostris illapsus fecit, ut in Austrum nauigarem, Sole igitur meridiano, Portum de Portu, (ita appellatur locus) conspiciabamur gradibus vno & quadraginta ab æquatore.

Decimo

15 Decimo quinto huius mensis die, circa solis exortum vidimus promontorium Roxentinum, complicatisque plerisque velis lento admodum gradu progressi sumus, idque eo, ut quæ moratæ fuerant naues, assequi nos possent, atque ita classis adunata vno agmine ingrederetur, toto autem hoc postremo itinere venti miris modis nobis secundæ erant, existentibus tunc sub trigésimo sexto gradu æquatōris.

16 Die Mercurii qui sequebatur duo peregrina navigia vidimus, quæ in orientem à nostra classe nauigabant. Missæ igitur è vestigio è nostris naues aliquot expeditiores, afflictae sunt nauigia illa, & apprehenderunt. Spectabant autem ad Piratam quendam Anglum, qui pone suam trahebat Hispanicam naucm captiuam, tribus velis instructam.

Narrabat hic Pirata, bis se iam prædas in Angliam misisse, iamque in patriam cogitare, utique cum destitueretur necessatio comæatu, collocutus ergo aliquantisper cum Duce nostro, cum nihil impacati præ se ferret, cum utroque nauigio dimissus est.

17 Decimo septimo Iunii die perpetua malacia mare tenuit.

18 Sequentem diem perpetui Euroaquilonis status obtinere, qui nos in fauonium ventum egerunt, ubi animaduerso Imperator classis nostræ, Oppidum S. Lucæ se iam præteruectum, quod longe nobis à tergo relictum fuerat, Venti autem qui ad Insulas Canarias ferunt, mirifice adspirarent, cum insuper tempus sensim laberetur, constituit Insulas illas summavi aggredi, cui rei se omni modo accinxit.

Numerantur autem Insulæ illæ Canariæ omnino septem. Grandis Canaria, Palma, Teneriffa, Forteventura, Ferro, Gomera, Lancerota. Non magnis hæc inter se differunt spaciis, vnoque nomine omnes dicuntur Canariæ, ab illa quæ est præcipui nominis & fertilitatis. ea olim simpliciter Canaria, hodie Canaria grandis dicitur.

Sunt autem hæc ipsæ insulæ illæ quæ à veteribus Fortunatæ indigerantur, sine dubio ob felicem prouentum omnium rerum, abundantiamque cum admirabilis sit soli fecunditas, quod sua prope sponte & indole profert omnia, quæ vñibus humanis necessaria sunt.

Et profecto tres illæ, Grandis Canaria, Palma, & Teneriffa optimo Iure Fortunatæ dici possunt, cum omnibus vitæ deliciis affluant exundanter, gignentes præter res necessarias Vinum, Oleum & saccharum ingentitopia, tantaque præstantia, ut in ple-

rasque Europæ regiones, magno negotiatorum emolumento, deferantur.

Parent autem omnes hæc Insulæ iam à multis retro annis Hispanorum Regi, nec alium nouerunt dominum, cum ab origine & primi earum incolæ ab Hispanis radicatus fuerint extirpatæ aut eiecæ.

Quis autem primus incolarum libertatem infregerit, eosque Hispanico iugo subiecerit, inter res incertas habetur. Non æque incertum de hoc, quod Insulæ, Forteventura, Ferro, & Lancerota primo occupatæ fuerint, tres autem, quæ supererant, Gran Canaria, Palma, Teneriffa longo tempore post ab errore Ethnici auelli, sed hæc expugnari potuerint, cum incolæ ius ac libertatem suam armis strenue defenderent, accedente insuper littore plane importuoso, procurrentibus in mare scopulis, & celsis montibus interiora protegentibus. Quibus de causis omnibus factum est, ut Hispanorum dominium auersati, sæpe eos ingenti cum clade à terris suis profligauerint.

Has igitur Insulas Canarias petere iussit Dux noster, omisiss aliis cogitationibus, interque eas præcipue grandem Canariam & Gomeram aggredi.

Eo itaque directo cursu, Dux noster non solum centuriones & tribunos, sed & peritiores nautas, & qui ad clauum sedebant, in consilium adhibuit, ut sententiam quique suam dicerent, qua ratione quam commodissime inuadi possent, quoque loco milites in terram forent exponendi. igitur circa meridiem eiusdem diei Capitanei noui creati fuerunt, qui copiis iam terrestri itinere ingredientibus præessent. Signa quoque sive vexilla noua distributa ad nouem vel decem, ut vnaquæque nauis proprio suo vteretur vexillo. Præter illos honoris ergo noui centuriones creati sunt, & signiferi, & locum tenentes, cæterique qui cum potestate aliqua essent, constabatque signum centenis tricenis viris, partim militibus partim nautis: quibus omnibus imperatum erat, quid facto opus esset, donec terrestris duraret cum hoste militia.

Vnde vigesimo Iunii die, cum consideraret Dux noster, nos magis magisque ad Æquinoctialem circulum appropinquare, quæ pars à veteribus ob feruorem Solis Zona torrida dicta fuit, quo in loco cibis ventrem saburrare quauis lue nocentius est, vnde varii morbi ac peregrini generis nauigantium corpora affligere solent, morte fere sequente: huic igitur malo ut obuiaretur, legē 20. 21. tulit, ut cibis potuique is modus poneretur, 22. ut senis hominibus, quini canthari cere-

uisia, Roderodamenfis mensuræ, in singulos dies, & quinæ libræ panis nautici; caseus insuper felibris, & Butyri libræ singulæ hebdomadatim porrigerentur. Leguminum quoque cæta mensura in singulos dies erat constituta.

Sed cura belli potior fuit culinaria. Igitur ex omni numero delecti sunt Capitanei duo, Hartmannus & Picquius, qui velut duces Legionum cum imperio præessent exercitui, tam è milite quam nauticis ministeriis conscripto. quibus ita ordinatis, vigesimo tertio die Iunii, cum venti è septentrionibus spirarent, proposito vexillo cum conuenire ad prætoriam iussi essent omnes, qui cum auctoritate erant, collectis suffragiis quæsitum est, quæ potissimum ratione, egresso in terram milite, acies struenda foret. Ibi subductis rationibus Geometricis deprehendimus nos adhuc triginta sex milliariibus à Grande Canaria abesse.

24. Vigesimo quarto superioris mensis die, cursum nostrum pertinaciter tenuimus, vbi sole iam inclinato vidimus terram, quæ ab oriente in austru vergebatur, eratque vna ex Insulis Canariis, Lancerota dicta. Apparebat etiam parua quædam Insula inter reliquas maiores, Allagamea dicta, conuersis igitur prorsus in Caurum ventum iuxta insulam Forteventuram nauigauimus, quæ præaltis montibus conspicua est. Sole iam in occasum vergente, Forteventuram à tergo habuimus, nec post se obtulit visui nostro. Hora vero tertia vespertina Grandis Canaria se conspiciendam dedit, quam dissimulanter præteriuimus, vt à longè melius specularemur & insulæ naturam ac situm, & littoris opportunitates. Comperto igitur nos non errasse, sed vere littus Gran-Can-

ariæ legere, Dux noster imperauit, vt complicatis velis expectaremus postremum agmen nauium. quod cum se nobis coniunxisset, iterum vela ventis dedimus, & recta Insulam petiimus.

Igitur Grandis Canaria gradibus viginti octo à linea æquinoctiali abest, centum & quinquaginta milliariibus à promontorio famoso S. Vincentii in Lusitania, habetque in circumferentia sua ducenties sexagies mille passus, qui geometrica supputatione viginti sex milliaria Germanica constituunt.

Huius Insulæ Metropolis est Allagona, magni nominis oppidum in illis locis, plures quadringentis domus priuatas continens. Estque hoc oppidum non solum huius, sed in vniuersum omnium Canariarum insularum caput, vbi Tribunal & Dicastrium ex Ecclesiasticis & Politicis constans iudiciibus, vbi insuper Hispanus Inquisitor, & Prorex harum Insularum ius dicit. Hoc oppidum, Allagona, ab ea parte, qua mari alluitur, partim propugnaculo manu extructo, partim vero, in primis versus aquilonem, muro munitum est, quæ ad portum itur. Tertio lateri montes præalti & inaccesi, vt & vadosum mare securitatem præstant.

Ipsam oppidum riuo dulcis aquæ, quæ è vicinis montibus profilit, interluitur, in cuius riuus ostium nullæ tamen maiores naues ingredi possunt.

Ipsæ Portus Insulæ quadringentis fere passibus ab oppido abest, si in aquilonem abeas, ad cuius custodiam Iussu Regis Hispani extructum est castellum validum satis, quod castellum (vt & reliqua omnia per totam Insulam,) omni tormentorum genere, milite, puluere pyro cæterisque instrumentis bellicis erat instructissimum.

26. Vigésimo sexto Iunii, qui dies erat Satur-
ni, diluculo vniuersa classis flante Euro-
aquilone portum Magnæ Canariæ ingres-
sa est: quo facto ad ipsa Castellî Gratiôsæ
(id erat ei nomen) fundamenta Anchoras
proiecimus.

Eo intellecto Vicerex Hispanus septem
signa peditum Hispanorum trahens, ad lit-
tus accessit, portumque vicinum vndique
præsidio munivit, tria insuper tormenta ibi
constituit, in nostros obuersa, vt eos aditu
arceret.

Igitur ex Castello Gratiôsæ continuo in
nostros fulmina emissa sunt, quo illectus
Dux noster, qui quam proxime cum nauibus,
in quibus vastiores machinæ erant,
ipsam Castellum subiuerat, pari violentia
Castellum petiuit, ita vt multum tem-
poris vtrinque fulminando insumptum fue-
rit.

Haud procul inde in crepidine maris sta-
bant duæ naues Hispanicæ, & Actuaria vna.
ex his altera naus frequentibus nostrorum
globis perforata subsedit in profundo, alte-
ra vero cum actuaria ad nostrum ducem
perducta est.

Fulminante ad hunc modum è nauibus
Duce nostro, Castellum Gratiôsæ valide
conculsum rimas agere cœpit, quæ res præ-
fidiariis multum de audacia ademit, adeo

vt rariôres ferri globos in nostros emitte-
rent, etsi eos non latebat, non omnino fru-
straneos fuisse ictus suos. Nam aliquot
naues è nostratibus damnum perpeßæ fue-
rant; quin & ipsa naus prætorîa, in qua tum
versabatur Dux noster Generalis, mali rû-
ptura grauitè affecta erat, itemque sub-
prætorîa, quæ erat Magna Amsterodamen-
sis, quæ adeo malea cepta fuerat, vt cari-
na eius sex aut septem globis ferreis traie-
cta; aliquot ex militum & nautarum nume-
ro intèrierint. Cæterum qui Gratiôsam
præsidio obtinebant, nihilo magis ex his da-
mnis nostrorum alacriores effecti, tandem
remissius omnia agere cœperunt.

Qua animorum inclinatione cognita,
milites ingenti alacritate scalmis lembis-
que illaplî eceleriter ad littus se egerunt,
quibus vt præsidio essent, naues, quæ pro-
pter auersum situm, castellum petere non
poterant, machinas suas in littus direxere,
vt incommodarent hosti, qui magna manu
ibi in acie stabat, vbinostris in terram erat
excendendum.

Imperator classis nostræ, cum cæteris
minoribus nauigiis, terram petere firmiter
institit, pugnatum est contra hostes in lit-
tore è longinquo aliquandiu acriter. Vi-
dens autem hostem ab statione amoueri
non posse, & aquam magis magisque mi-
nuî,

nui, audax facinus commisit. profiliens enim in mare, vmbilico tenus, exipsis vndis contra hostem pugnavit, quem secuti plerique milites qui in scalmis erant, ærem iniungere cum hoste pugnam, qui stationem suam egregie defendens latum vnguem non cedebat, sed nostris iniquo loco pugnantibus facile par erat, vt quidam nostrorum militum caderent, traiectione glandibus, quanquam ex hostium numero plures oppetierint, ad instar virorum triginta sex. maxime autem hæc clades in Proregem incubuit, cui ex equo pugnam cienti globi grandioris ictu dextrum crus auulsum fuit.

Petrus igitur *Dovsa*, Imperator classis nostræ primus fuit, qui est navicula in mare desiliit, primusque qui hostilem terram tenuit, quamvis magno steterit ipsi hæc laus.

Præter enim vulnera, quatuor quæ in diversis corporis partibus acceperat, lancea femur traiectus, parum abfuit, quin occumberet, nisi miles quidam Hispanum occupasset ac trucidasset, qui iam feralem gla-

dium duci prolapsus intentabat.

Nee tamen vulnera illa, quæ Doufa acceperat, periculum mortis afferebant, cito enim convaluit. At vero signifer eius fortiter prælians occubuit: vt & Legatus eius, & capitaneus Crucquius, alter collum, alter caput traiectus.

Oppetierè insuper quatuor milites è promptioribus. Vulnerati fuerunt in navigiis, antequam in terram egrederentur omnino quindecim, partim navæ partim milites.

Nostris igitur iam pleno & æquo Marte præliantibus, hostes desertis stationibus sensim cessare primo, post effusa fuga Alagonam oppidum petiuerunt, tanta præcipitantia, vt machinas tres metallo fufas nobis in litore relinquerent. Traxere tamen secum Proregem suum, cui crus in feruore prælii auulsum fuerat, cæterum triginta sex cadauera suorum nobis sepelienda reliqua fecerè, quæ quidem velites nostri vestibus spoliata, nuda abiecerunt. Qui autem è nostris ceciderant, honesta dignaque viris fortibus sepultura sunt affecti.

Occupa-

Ocupato adhuc modum litore, hostibusque profligatis, Dux noster milites conuocatos in acie constituit, misitque naues Actuarias denuo ad classem. At vero praefidiarii in Castello Gratiōsa, animaduerso, nos litus tenere, animum plane abiecerunt, abstineruntque ab emittendis in nostros tormentis. Qui igitur adhuc in nauibus erant milites, hoc metu liberati, in acturias, scaphasque ingressi & ipsi in terram euaserunt.

Iam prima acies Insulae compos facta ingrediebatur, in septem cohortes diuisa, quae constabant signis viginti quatuor, inde aliquantum progressi sumus, viceni, seruantes ordines & aciei structuram.

Cum adhuc modum instructi mandata expectaremus, tres nauis concitato cursu ad Ducem aduolauere, nuntiantes, Hispanos velle & sese & Castellum dedere, easolum conditione, ut corpora & bona sua sibi seruantur incolumia. quo intellecto Dux noster cum quibusdam ordinum ductoribus propius ad Gratiōsam accessit. Viso eo milites praefidiarii ē vestigio deditionem fecere, nihil ulterius pacti, sed ipsius clementiae ac mansuetudini omnia deferentes. Ita munitissimum illud Castellum, cui Gratiōsa nomen fuisse, supra diximus, nostris cecidit.

Inuentae sunt in hoc castello machinae igniumque maiores quindecim. nouem metallo mixto erant fuae, sex ferro. Praefidiarii iussi sunt arma ponere, erant autem viri octoginta, sclopetarii omnes, partim ē milite conscripto partim ex indigenis lecti, ut defenderent castellum.

Pulueris insuper nitrati, plumbeorum ferratorumque globorum, ceteraque materiae is numerus qui facile sufficeret. reperimus insuper triginta sclopetos minores & manibus habiles. Octoginta quinque insuper captiuos ibi offendimus, reliqui inter crebra à nostris emissa fulmina perierant, aut effracto ergastulo fugerant. Omnia haec corpora viua simul iure belli captiua facta sunt, inque nauim Hispanicam, quam sub Castello nostri ceperant, compacta ac custodita sunt. Dux autem praefectos eorum tres, qui cum auctoritate esse videbantur, penes se detinuit, ut quae scitu opus erant, ex his disceret.

Gratiōsa igitur, potissimum Canariarum Insularum robur & refugium, quod inexpugnabile credebatur, Hollandorum iuris

hoc pacto factum est, sine singulari oppugnantium periculo aut labore, cuius custodiae protinus octoginta ē nostris militibus destinati sub vexillo ingressi sunt, qui sublato signo Hispanicensi, aliud substituerunt triumphabundi, quod pomorum auratorum colorem referebat.

Duo insuper Aethiopes à nostris nautis deprehensi, adque Ducem deducti fuerunt, sed cum peierarent, se in montibus id temporis dormiuisse, nec quidquam nosse rerum praetitarum, nihil ex ipsis cognosci potuit.

Igitur sub crepusculum vniuersae copiae, quae, ut dictum, viginti quatuor signis constabant, aliquantum progressae versus Allagonam oppidum, in quatuor cohortes distributae sunt. Prima cohors pone ipsam urbem confedit, altera in insidiis collocata est. Tertia, quae ex accolis Mosae conscripta fuerat, adiunctis sibi Amstrodamenfibus, longius paulo ab oppido montes insedit, quarta est cohors ex Zelandis & Northollandis constans litus tenuit. ita omnes milites seruatis ordinibus in acie steterunt, intenti in omnes occasiones per integram noctem.

Die dominico; qui vigesimus septimus erat Iunii mensis, summo mane, vniuersae copiae, in septem cohortes distributae ipsam urbem Allagonam intrepide accessimus, ubi conseruatis ordinibus hostem sumus praestolari.

Hispanis autem sine intermissione in nos ferro plumboque detonantibus, nostrisque militibus ex eo castello, quod aquilonem versus prominebat, non parum damni inferentibus, visum est duci, duas illas cohortes, quae propius ad propugnaculum illud accesserat, reuocare, ut montis vicini praedio tuti, se ipsos melioribus seruarent occasionebus. nec enim ferendum erat, cum nostri densius constitissent, ut Hispani ab alto loco ita in eos debaccharentur, cum nunquam quaterni quinque vno ictu ab iis impune prosternerentur.

Animaduertentes autem hostes, nostros iam aliquo modo muniuisse se, alia via adossi, in summitate vicini collis ex aut septem minoris generis machinas collocauerunt, quas Falconettas vocant, mittuntque globum ferream vnius librae, quin & globos ligneos in nos emifere, fuitque initio multum damni inter nostros datum, cum & machinae artificiose ab iis essent directae, & castra nostra ab ea parte nuda vallo, nec munita.

Cepit

Cepit ibi temeritas quosdam è nostris, vt ad decem aut duodecim numero aduersum montem succederent, profligaturi scilicet armis noxios illos homines. Sed repulsi sunt, vnus etiam inter eos tarditatis suæ atroces pœnas dedit, correptus ab Hispanis, & in quatuor frustra dissectus.

Capto hoc crudelitatis Ibericæ experimento, nostri milites, cum circa vesperam Hispanum exploratorem interceptissent, eodem loco habuerunt, quo illi Batauum. ita miser & ipse diuulso quadrifariam corpore alienæ scuitiæ pœnas luit.

Tandem Dux noster cum non paucos nostrorum militum interire subinde cognosceret, quinque machinas fusiles è castro Gratiola afferri iussit, quod superioribus diebus deditione nostrum factum fuerat; quò facto circa vesperam vallum agere, locumque collocandis machinis moliri cœperunt, plantatisque, vt loquuntur, tribus tormentis fulminari cœptum est, tam in arcem quam in montem, nostris adeo noxium, adeoque celeriter in opere hoc perfectum est, vt ante noctem sexies exonerarentur machinæ.

Interea dum nostri in munitione peragēda satagunt, inque collocandis tormentis occupantur, hostes quoque & ipsi suas machinas in eos conuertere, vt non pauci è nostris partim vulnerati fuerint, partim trucidati, inter quos tribuno cuidam, Petro Eindio crux violentia globi auulsum, ipsum intra triduum mori coegit. Nocte autem iam densius ingruente, pari modo ac antea, copias ad signa vocatæ, inque acie collocatæ sunt, quindenis in vnaquaque serie constitutis: eamque totam noctem viginti quatuor signa in acie consistere seruatis ordinibus.

28 Altero die, iam manefacto, soluti ordines vnumquenque vel ad rectum suum vel ad stationem dimisere, pauloque post adhuc duæ machinæ maiores in munitionem nostram perductæ, ibique collocatæ sunt. Cœptum inde quatuor tormentis castellum concuti, quinto mons vicinus ab hoste infestus: quod cum vidissent hostes ingentes sacco lana repletos, & dolia lapidibus plena in fummitate propugnaculi collocauerunt: sed hic astus non solum illis nihil profuit, sed magnopere obfuit. Quoties enim globi nostri ferrei in eorum dolia lapidibus opplata violenter impingerent, facile cogitatu est, quam fortiter lapides illi non solum integri, sed & comminuti obiectus vehementiam, non solum in corpora propinquorum, sed & longius diffitorum ferrentur. non parum cladis & impedimenti hæc ingeniosa

inuentio ipsis attulit, multis, qui in angusto loco cedere non poterant, trucidatis, pluribus foede vulneratis.

Cum igitur frequentibus fulminibus nostrorum, superius arcis defenfaculum prope deterfuit, & ad consistendum inutile redditum esset, vt inde parum admodum periculi esset pertimescendum, cohors nostrorum militum, è signis quatuor constans, montem vicinum vno agmine petiit, vt hostem, qui inde in nostros continuè debacchabatur, depelleret. Qui videns ab omni parte se hostiliter angī, quassato tam valide Castello, nostris montem serio aggredientibus, porta ciuitatis in incendio flagrante, desperatio illos cepit defendendi oppidi. Igitur circa meridiem & Castellum & montem illum infamem deseruerunt, omnesque in vniuersum ciues, Magistratus, clerici, inquilini cum præfidiariis, coniuges liberosque post se trahentes vrbe excessere, cum secū asportassent, quantum quisque ferre posset, & quantum præceps fuga permittebat.

Quod cum animaduertissemus, repente aciem struximus, denique in ordinibus constitimus. At Dux noster, intellecta hostium fuga, duas scalas è vicino delubro siue sacello afferri iussit, quarum illa quidem breuior quam vt ad rem faceret, conatum nostrum elusit, alteram autem applicantes murum eius beneficio conscendimus, fuitque Dux noster primus, qui superatis mœnibus oppidum ingressus est. Ita sub meridianum fere tempus oppido potiti sumus, nostris quibusdam incitato cursu arcem petentibus, cum nullum ibi propugnatorem animaduertent.

Dolose quoque hostis occultum ignem portæ ciuitatis subiecerat, vt nostris ingredientibus magna vi emicans eos in sublime ferret ambustos, vt solet, sed singulari Dei gratia factum est, vt ignis ille artificialis conflagraret, nimis celeriter, cum nostri milites adhuc circa mœnia oppidi satagerent, fuitque hæc fraus nobis innoxia. Præterea in plateis ac compitis magnam vim pyrii pulueris disperferant, qui concepto igne nostros ambustos inutiles bello redderet, sed hoc ludibrium Bataui milites contemfere, nam ipsi data opera incenderunt sine læsione cuiusquam.

Occupato castello, Regium vexillum direptum, locum dedit Nassouico siue Auringensi, & quinque machinæ igniuomæ, meliori metallo suæ, ibi repertæ nostri iuris factæ sunt.

Toto iam exercitu oppidum ingresso acies denuo structa fuit, quindenis viris feriem constituentibus, sufficiente ad explicandas

candas copias loco in oppido satis spaciōso. Qui autem in montanis partibus substiterant milites, oppidum ingressi, captiuum quendam virum, natione Zelandum, patria Vlissingensem ad Ducem deduxerunt, quē ē carcere Castelli exemerant, quem securus Dux noster ad carcerem perrexit, comitatus quibusdam Capitaneis & tribunis. Ibi offenderunt triginta sex captiuos, quos omnes p̄tore & illuvie carceris squalidos, libertati restituerunt, à quibus accepimus, Hispanos duos ex omni captiuorum numero secum in montes abstraxisse, quibus supplicium ignis iam iudicum consensu, decretum esset. Alter erat Anglus, alter vero Germanus, qui ambo captiui detenti fuissent in quodam sanctorum Larario, vel potius fœdo ergastulo.

Ita factum est, diuina cum primis opitulante clementia, vt tota Insula Gran Canaria, cum primaria ciuitate Allagonia, in qua Religionis, Iustitiæ, rei bellicæ sedes fuerat, nostri iuris facta sit, suis ipsius oppugnata tormentis, suisq; sibi occupata scalis. Nec multum moræ interuenit, celerius prope omnia peracta sunt quam deliberata.

Circa vespertinum tempus assignata fuerunt militi diuersoria in ciuitate, multæ tamen domus signo Ducis generalis notatæ, à direptione immunitate loquebantur. Postea quicquid nauticarum operarum aut feruitorum hæcenus adhuc in nauibus hæserat, in urbem hi quoque introducti direptioni initium fecerunt, suntque omnes domus sine discrimine dispositæ ac compilatæ, paucis exceptis, quæ Imperatoris classici nomen profitebantur. Nec fuit prosperata magnitudine opulenta, præda. Hispani enim præstantissimum ac preciosissimum quidque secum, fugientes in montes ac syluas abstulerant.

Postea singulis Capitaneis eorumque militibus peculiare vici assignati sunt, excubiarque quanta maxima fieri potuit diligentia dispositæ, nec id solum intra oppidū, sed etiam in vicino monte, cum hostes se conspexerint nostro ē montibus sæpius offerrent, non ergo erant superuacua: vigilie.

29 Die vigesimo nono Iunii, quidam ē nauticis nostris ministerijs petulantia quadam instigatus, in montana ab hostibus inleſa vsque excurrebat, hi ab hostibus inuasi, cum viarum essent ignari, viginti ē suis cæcos desiderarunt.

Appetente vespere cohors trecentorum nostrorum militum vicinum quoddam Castellum petiit, quod via in austrum ducente non longe ab oppido aberat, itinere non omninoq; vnius horæ. porro qui illi castello de-

fendendo aderant hostes, conspicati aduentum nostrorum hominum; deſerito castello montes & ipsi fuga petierunt. Nos igitur castello occupato tres machinas æneas ibi inuenimus, impositoque modico præsidio, vt excubias ibi ageret, cæteri milites in oppidum reducti sunt. Ea ipsa nocte digressi à latibulis suis Hispani, extremos nostros excubitores, quos militari vocabulo Vigiliam perditam vocant, inuaserunt, & iugulatis quibusdam recesserunt.

Moriēte Iunio & iam fere sepulto, cæ. 30 primus parte illa prædæ, quæ Duci nostro generali & centurionibus peculiariter obtigerat, naues implere, erat autem fere vinū & alia maiora mercimonia. Nostris autem in hoc opere occupatis, tres quidam Hispani cum vexillo albo in manibus ad nostros accesserunt, pacem præferentes. Deducti ad Ducem nostrum supremum, pauloque post quidam alii duo, cum diutiuscule cum Duce collocuti essent, ad suos redierunt. Circa vespertinū duo alii & à prioribus diuersi aderant, signum pacis & amicitie ostendentes, sed ne ad colloquium quidem admissi, celeriter ad suos se recipere iussi sunt.

Iulius mensis auspiciū suū capiebat, ^{Iulius mensis.} cuius primo die Duo sacerdotes cum quinque alii Hispanis aderant. Petebant hic cum Generali Duce nostro colloqui. deducti igitur in prætorium sunt. Sed Dux parum fidens Ibericæ fide, ad colloquium eos admittere recusauit, iussitque vt celeriter extra oppidum deducti in montes ablegarentur.

Oneratis igitur nauibus, concione per præconem diuini verbi habita in primario templo Allagonensi, Gratia ingentes Deo actæ sunt pro tam luculenta victoria, feliciq; rerum successu, quo hæcenus fueramus vsi: precesque additæ, vt gratiam suam DEVS porro ipsis, ad vltiores expeditiones largiri dignaretur, ad honorē nominis sui gloriosi, & recreationem ecclesiæ vbique satis affligeret. Huic & concioni & preconi intererat ipse Dux noster cum plerisque Capitaneis & tribunis, ē militum vero vulgo vltra quingenti.

Secundo Iulii die voce præconis & tympanorum sonitu edixit Dux: ne quis militū, neue nautarū adire montes ab hoste inſeſſos vellet, præter eos qui vigilie perditæ censebantur. ne quis Hispanus quamlibet pacis signum præferens, ad oppidum admitteretur, sed continuo ad montes remitteretur, cum nihil nisi fraudes dolosque agitent, vt hac ratione res nostras rationesq; speculati ad suos referrent, quod si quis armatus accedere ausus fuisset, sine mora interficeretur.

Superioribus diebus supremus Dux noster

ster quatuor naues è classe nostra selectas emiserat speculatum, si quas Hispanorum naues Mercatorias in illo Oceano deprehendere possent. Ex his nauibus nescio quæ lembum piscatorium nacla, sub ipsa Insula Forteuentura, septem Hispanos viros simul cepit, quos omnes ad Ducem nostrum Doufam, postquam stitisset illius nauis gubernator, continuo mancipati sunt carceri.

Die Iulii tertio campanas è turribus demtas, & areas machinas, quas hostis nobis in oppido reliquerat, nauibus imposuimus. Inde nostri milites magna manu, ad duo millia circiter Montana petere institerunt, vt hostem, qui se iis in locis cum preciosioribus

rebus, nec non liberis & vxoribus abdiderat inuestigarent. quo postquam venerunt, acris concertatio facta est, & vtrinq; valide pugnatum, donec hostes victi terga verterent, & interiora montium peterent, quo aditus erat difficilior. Fuit hæc expeditio parum felix nostris hominibus; quamuis enim vicissent, hostem tamen persecuti non sunt, ignari scilicet viarum, & metuentes, ne in insidias præcipitati peius etiã acciperentur, cum sic ad septuaginta viros perdidissent, inter quos Capitaneus Iacobus Theodoric & Hyponaarchus eius fortiter optetiere. Cæteri omnes in oppidum reuerſi, diuerſoria quisque sua repetiere.

4 Quarto Iulii die oppidum incendiuit; castellum vrbantum puluere pyrio, ac igne subiecto magna vi disiectum est. Sed & militaris perculantia crenobiis, claustris facellisque vulcanum immisit, qui ea pro pabulo habuit. Oppido autem iam flagrante igne, denuo in acie collocati ciuitate excessimus, castellum Gratiolam peticuri, quod primum omnium obtinueramus, non enim longe ab oppido distabat, vti superius quoque commemoratũ est: eo appulere aduariæ nostræ, quæ nos impositos ad classẽ deportarent. Vix oppido excesseramus, cum hostes mon-

tibus delapsi curriculo in urbẽ peruaserunt, vt, si fieri possent, Vulcanum furentẽ aliquo modo cohiberent. Sed & quini, sentiq; propius accedebant, vt viderent nostros naues repetentes, nec tamen adeo prope, vt, non extra teli iactum consisterent. Cum igitur omnes iam nauibus impositi essent, ad extremum Castellum Gratiola subiecta vi magna nitrati pulueris igneque admoto disiectum inque aerem dissipatum est.

Cum autem nauis illa, cui Capitaneus Ruidius hæctenus præfuerat, frequentibus globorum ictibus adeo lacerata esset, vt pa-

rum

rum spei ad reditum in ea collocaret, mutavit eam cum alia, quam in littore isto nostri interceperant: prior enim illam omni ex parte Neprunum admittebat.

5 Postero die, quinto nimirum Iulii mensis, mane cum omnes & singuli naues fuissetus ingressi, Imperator nostræ classis, è machina grandiore bis signum dedit, propositis duobus vexillis principalibus, quibus innuebatur, ut omnes, tam qui terra quam qui mari erant cum Imperio, simulque nauarchi, ad Prætoriam nauem accederent. Quod cum sine mora fecissent, deliberatum est quenam ex cæteris Insulis porro foret inuadenda; quoue loco populus militaris in terram esset exponendus. Circa vespèram timosa naus illa, quam Capitaneus Ruidius deferuerat, vacuata omni instrumento, cremata est.

6 Sexto Iulii die, cum adhuc in anchoris subsisteremus cum propter alias causas, tum ob ventos contrarios, cum insuper sex illæ naues, quas Dux noster emiserat in commodiore vento impeditæ, ad classem nondum rediissent, circa meridiem Hispani quatuor oppido egressi, vexilla pacis manibus præferentes ad litus accessere, ad vsque classem nostram, ubi duo ex iis scaphæ impositi ad duce nostrum deducti sunt, reliqui duo interim ad litus quieti constiterunt. Qui ad Ducem perduci fuerant, cum fere vsque ad vespèram ibi fuissent, eidem scaphæ impositi, terræque redditi, cum cæteris oppidum repetiere.

7 Septimo Iulii die, nostris adhuc in anchoris stantibus, alii quatuor Hispani, & ipsi album pacis Vexillum præferentes ex oppido ad litus accessere. Continuo igitur scaphis traiectioni ad nauem prætoriam deducti sunt. Afferebant hi lytrôn pro redimendis captivis Hispanis, qui in castello Gratiola arbitrio victoris sese dederant. Constituta igitur singulis sunt precia, vnicuique pro statu & conditione sua, quibus persolutis, tam quatuor illi caduceatores, quam qui redempti fuerant Hispani, in terram expositi, una oppidum petiere.

8 Octauo Iulii Die, duabus post solis ortum horis, vela ventis tota classis dedit, omnesque captivi Hispani, qui numerato precio redempti non fuerant simul abducti sunt. Legentibus igitur nobis littus Magnæ Cauriæ, obiit Iohannes Cornelius, cui crus in expugnatione Allagonæ oppidi, pila è machina emissa fuerat avulsam. Cumque vicinum promontorium, quod in Septentrione excurrerat, circumuecti essemus, conspicati sumus ibi nauem Capitanei Hartmāni cum aliis tribus & hæ erant illæ naues

quas Dux noster ante aliquot dies emiserat, in anchoris stantes, quæ omnes, visa classe sine mora leuatis anchoris nos comitatae sunt. Sic tota classis iunctim nauigauit; cumque ventus, qui suapte ipse parum secundus erat, magis magisque inualeceret, ut obliuisci iam non possemus, coacti sumus ad alteram littoris proiectionem, quæ in austru vergebat, cursum dirigere; ibique anchoris naues firmare: Vbi se quædam alia Canaria-rum Insularum conspectui nostro aperuit, Teneriffa dicta: in cuius insulæ medio præaltus mons eminet, Pica dictus; qui quamuis quatuordecim milliariis à nobis distaret, ob altitudinem tamen suam vix octo millibus passuum à nobis abesse videbatur; Sole tamen medium cælum obtinente, vix à nobis conspici poterat.

Nono Iulii die, hærente adhuc classe in 9 anchoris, cum sol illuxisset: actuarius scaphisque ad litus fere omnes egressi sumus aquatum, cum dulcis aquæ copia ibi esset, detulimus simul eo Capitanei defuncti, Iani Cornelii cadaver, cui iusta more militari honestissime persoluimus. Fuerat autem filius Connestabilis admiralitatis quæ est Roterodami: inuentaque ibi lignorum strue, succendimus ea, nullos tamen Hispanos animaduertimus.

Sequenti die, cum naues repetiissemus omnes, leuauimus Anchoras, summoque mane vela ventis dedimus vsu Euroaquilone valido: qui tamen nobis aliquotque prouectis repente conuerterit, ut secuta malacia, naues in salo fluctuarent, omni vento, secundo pariter & aduerso destituta:

Vndecimus oriebatur Iulii dies, cum v- 11 na cum oriente sole ventus spirabat, Thra-sciozephyrus dictus, nauigationi nostræ per commodus, progressi autem aliquantum viæ, cum Teneriffa Insula nobis iam esset propior, magnam Ventorum varietatem & inconstantiam deprehendimus, adeoque illæ sex naues cum primis, quæ vicinum littus radebant. Nam ventum modo flantem repentina sequebatur tranquillitas, ut naues velut saltabundæ iactarent in quieto mari, & vnde, cum ventus adspiraret nobis velle nullus, coacti sumus cursum plus duodecies aut intermittere, aut mutare.

Hanc ventorum tarditatem & penuriam 12 compensauit duodecimus Iulii dies, exorto Circio valido & violento, qui nos Teneriffæ Insulæ tantum non impegit: Sole autem orro, remisit aliquid de ferocia, ubi classem nostram hinc inde dispersam conspicati fuimus: quodque magis mirere, quædam naues nega-

bant se sensisse illam ventorum violentiam, aliæ, sensisse quidem, sed perexiguū motum, maxima classis pars in Subsolanum verterat proras, quo & nos, qui in cæteris nauibus eramus, cursum direximus.

Coniuncta igitur iam denuo classe, summa opemixi sumus omnes, vt primo quoque die GOMERAM Insulam adoriremur. Est autem GOMERA hæc minima omnium Canariarum, mediocri oppido ornata, ad cuius defensionem castellum firmum ac probe munitum iam olim extructum fuit.

Appetente vespera, quædam naues propius ad Insulam accessere, porissima tamen classis pars adhuc longe à vadoso mari aberat, atque ob profunditatem salī ab anchoris iaciendis prohibebatur: vnde cæteris turum non erat, ad oppidum propius accedere. Circa crepusculum autem Iacobus Heerbrandus, Admiralius earum nauium, quæ vexilla alba præferebant, oppido se in cōspēdum dedit, quem secutus Legatus eius cum celoce, eundem locū tenuit. Porro ciues oppidi, cū viderent Admiraliū tā prope iuxta sese cōsēdisse, cæperunt in naues eius globis ferreis detonare, quo factū est, vt Admiralius paulo longius ab oppido recederet, cumque se extra teli iactum animaduertaret, complicatis Velis in Anchoris quiesceret: præstolaturus scilicet cæteras naues, quæ adhuc inter Teneriffam & Gomeram, Insulas ferebantur, nec omni cura aut diligentia efficere poterant, vt ea nocte ad classem accederent.

33 Decimo tercio Iulii mensis die, cum, vti dictum est, Admiralius vexilli albi ad oppidum Gomeram in anchoris subsisteret, porissima pars classis adhuc intra Teneriffam & Gomeram hærebat, vt quædam naues supra oppidum, quædam infra ferrentur, non igitur sine magno labore factum est, vt omnes naues iungerentur ex disciplina nautica, quod tamen tādē effectum fuit. Superata iam extrema proiectura huius Insulæ, Dux noster Generalis ad se vocauit omnes capitaneos ductoresque militū, qui iunctim cursum suum tenere recta versus Gomerā op-

pidum, quorum ductum cæteræ naues prudenter secutæ, anchoris iactis ad conuallem quandam in Boream se extendentem ibi quieuerunt. Digressi inde Capitanei ab naue prætoria, suam quisque repetiit, scaphis ac lintribus deportati. Expositū itaq; in terram milite, quatuor signa acceperunt mandatum, vt præterito oppido ab altera parte confiderent, fugamque ex oppido versus montes in tercluderent. quibus profectis omnes naues leuatis anchoris ad muros vsque vicini oppidi Gomeræ appulerunt, ibique in anchoris subsistere.

Facto inde oppugnationis initio, aliquoties in oppidum maioribus tormentis iaculati, neminem qui responderet, animaduertimus. Erat iuxta littus castellum, quatuor machinis ære! Cyprio fusis instructum: tēd cū præsidium in fuga collocassent Hispani, ad nostrum aduentum machinas illas defoderant: quorum intellecta fuga Dux noster adhuc sex signa militum in terram exposuit, qui sine vilo impedimento littus tenuerunt, Hispani enim cum vxoribus ac liberis, perinde ac Allagonenses, fuga iam in vicinos montes se receperant, assumptis secum rebus preciosioribus, quantum præceps festinatio permittebat, campanas autem, machinas igniuomas, dolia generosiori vino plena, & quicquid erat maioris ponderis quam vt auferri posset, terra obruerant. Porro quatuor illa signa militum, quæ omnium prima in littus exposita fuerant, progrediebantur ad radices montium, urbem petiuri. Sed inter proficiscendum animaduertunt, hostem iā eum omni preciosiori supellectile in fuga esse, quem vt auerterent, aut ereptis fascibus leuiorem ad fugam redderent, omni ope annexi sunt, nec tamen omnes id consilii ceperunt, sed aliqui ex eorum numero, qui vt commodius hostem inuadere possent, à superiore loco paulatim descenderunt in conuallem, vbi magna pars Hispanorum consederat: qui cōspēctis nostris in proximas notasque speluncas se abdiderunt, ibique expectauere, donec Hollandi in vallem se demississent.

Ibi repente profluentes ex antris; ab omni parte nostros velut indagine cinxerunt; persuasi, neminem ex Hollandorum numero euasurum.

Hi autem prudenter seruatis ordinibus animose pugnautes, tam valide resistere; vt non pauci ex Hispanis caderent. Nec tamen dissimulanda clades est, à nostris accepta, cum ad octoginta viros fortes è suis desiderarent, pugna scilicet loco nostris iniquo commissa. Ex intersectorum numero ab nostra parte erant duo locumtenentes, viri fortes, qui instantiter ab hoste trucidati fuerant, vt in alterius corpore quinquaginta vulnera numerata fuerint. Qui supererant milites è quatuor illis signis circa vesperam, desertis montibus, in oppidum Gomeratii venerunt.

His ita gestis, opportuna loca ciuitatis militibus custodienda tradita sunt, qui excubias ibi summa cura egerè. Nonnulli alii tellurem subruere, inque abditis defossos thesauros scilicet, rimati ceperunt, sed labor prope fuit irritus, ea quide vicè, nec enim quicquam præter dolia quædam vino plena reperere.

Sole autem iam occidente; nostri milites comprehensum Hispanum ad ducem nostrum perduxerunt; qui eius iussu ex templo præfecto rerum capitalium traditus, ferroque coercitus est: nec enim verisimile erat, eum ignorare; quo loco Hispani bona sua defodissent. Cum autem densa tenebris nox opprimeret terras, nihil tum quidem cum illo actum est; traditus igitur est quibusdam excubitoribus, qui custodirent hominem, vsq; in diem crastinum; vt si opus foret quaestio- nibus veritas ab ipso eliceretur. Nocte autè concubia; cum vigiles aut supini steterent; aut aliud agerent, effractis Vaser Iberus vinctus erupit, & ad suos in montes aufugit.

Iulii die decimoquarto actuariis, minori-¹⁴ busque nauigiis ad littus accessimus, vt relicta ab Hispanis spolia recepta ad naues deferremus; quorum potissima pars in vino consistebat, cætera ferè omnia quæ alieuius momenti erant, secum in montium latebras asportauerant. A meridie diligentia fossorum nostrorum tres campanas, quas in arua defoderant fugitiui, terra extraxit, cum nescio quibus rebus aliis.

Decima quinta Iulii dies cum ortu solis¹⁵
N 3 oppido

damur, nec omnino curauit, ut Gomeram oppidum
poterant, ut ea nocte ad classem accede-
rent.

- 13 Decimo tertio Iulii mensis die, cum, uti
dictum est, Admiralius vexilli albi ad oppi-
dum Gomeram in anchoris subsisteret, po-
tissima pars classem adhuc intra Teneriffam
& Gomeram hærebat, ut quædam naues (u-
pra oppidum, quædam infra ferrentur, non
igitur sine magno labore factum est, ut om-
nes naues iungerentur ex disciplina nautica,
quod tamen tandem effectum fuit. Superata
iam extrema proiectura huius Insulæ, Dux
noster Generalis ad se vocauit omnes capi-
taneos ductoresque militum, qui iunctum cur-
sum suum tenuere recta versus Gomeram op-

tus exposita fuerant, progrediebantur ad ra-
dices montium, urbem petituri. Sed inter
proficiscendum animaduertunt, hostem iam
eum omni precioso suppellectile in fuga
esse, quem ut auerterent, aut ereptis fascibus
leuiorem ad fugam redderent, omni ope an-
nixa sunt, nec tamen omnes id consilii cepe-
runt, sed aliqui ex eorum numero. qui ut
commodius hostem inuadere possent, à su-
periore loco paulatim descenderunt in con-
uallem, ubi magna pars Hispanorum conse-
derat: qui conspectis nostris in proximas no-
tasque speluncas se abdidere, ibique expe-
ctauere, donec Hollandi in vallem se demi-
ssissent.

Ibi repente profluentes ex antris; ab omni parte nostros velut indagine cinxerunt; persuasi, neminem ex Hollandorum numero evasurum.

Hi autem prudenter servatis ordinibus animose pugnautes, tam valide restitere; ut non pauci ex Hispaniis cadescent. Nec tamen dissimulanda clades est, à nostris accepta, cum ad octoginta viros fortes è suis desiderarent, pugna scilicet loco nostris iniquo commissa. Ex interfectorum numero ab nostra parte erant duo locumtenentes, viri fortes, qui immaniter ab hoste trucidati fuerant, ut in alterius corpore quinquaginta vulnera numerata fuerint. Qui supererant milites è quatuor illis signis circa vesperam, desertis montibus, in oppidum Gomeratii venerunt.

His ita gestis, opportuna loca ciuitatis militibus custodienda tradita sunt, qui extubias sibi summa cura egerè. Nonnulli alii tellurem subruere, inque abditis defossos thesauros scilicet, rimari ceperunt, sed labor prope fuit irritus, ea quidè vicè, nec enim quicquam præter dolia quædam vino plena reperere.

Sole autem iam occidente, nostri milites comprehensum Hispanum ad ducem nostrum perduxerunt; qui eius iussu ex templo præfecto rerum capitalium traditus, ferroque coercitus est: nec enim verisimile erat, eum ignorare; quo loco Hispani bona sua defoderant. Cum autem densa tenebris nox opprimeret terras, nihil tum quidem cum illo actum est; traditus igitur est quibusdam excubitoribus, qui custodirent hominem, usque in diem crastinum, ut si opus foret quaestio- nibus veritas ab ipso eliceretur. Nocte autè concubia, cum vigiles aut supini sterterent, aut aliud agerent, effractis Vaser Iberus vinculis erupit, & ad suos in montes aufugit.

Iulii die decimoquarto actuariis, minoribusque nauiglis ad litus accessimus, ut reli- 14
cta ab Hispanis spolia recepta ad naues deferremus; quorum potissima pars in vino consistebat, cætera ferè omnia quæ alieuius momenti erant, secum in montium latebras asportauerant. A meridie diligentia fossorum nostrorum tres campas, quas in arua defoderant fugitiui; terra extraxit, cum nescio quibus rebus aliis.

Decima quinta Iulii dies cum ortu solis 15

N 3

oppido

oppido direptionē attulit, vbi miles omnia agēdo ferendoque antiquum obtinuit. eodem die decem aut duodecim ē nostris in montes vsque excurrerunt, sed crudeles temeritatis suā pēnas dedere; cōprehensi enim ab hoste, cum octo ē suis amisissent, ceteri trepida fuga se recepēre. Circa meridiem huius diei miles habito diribitorio, denuo recēnsitus est, vt ratio iniri posset, quantum superesset copiarum; quantum perditum his expeditionibus.

Nauium quoque lustratio facta est, ē quibus iis, quā duplicato robore erant structæ, eoque firmitores, de instrumentis bellicis ac commēatu largiore prospectum est, qui ceteris nauibus continuo in patriam reuersuris ademptus, duplicatis illis impositus est ad longioris itineris tolerantiam. Contra, quicquid ægrorum aut sauciorum, tam militum, quam nautarum in illis nauibus, quarum duplex robur, repertum fuit; facta versura infirmioribus nauibus impositum; eorum loco substitutis integris. & hæc quidem id vnice laborabant, vt prædam bello partam cum nuncio rerum feliciter gestarum in patriam deferrent.

Idem dies fossoribus nostris adhuc duo æneā tormenta detexit, quorum alterum fedecim, alterum quindecim pedes longum erat.

16 Sequenti die summus Dux noster senatū bellicum in prætoriam conuocauit, causa fuit, quod querela ad ipsum delata fuerat, reos quosdam Capitaneos malæ tractationis, quippe qui militibus parcē & maligne præberent commeatum; vnde primo fames inter eos, deinde querelæ publicæ.

His autem ita consultantibus, hostium cuneus montibus retro oppidum conscensis nostros in clamauerūt, venirent, si viri essent, & arma sua, quæ in prælio perdididerant, recuperarent. Hac fanna permoti nostri multos ē nautarum familia armatos in terram exposuere, omniaque ad non dubium futuri diei conflictum expediebantur: nec enim ferre poterant, arma suorum in potestate hostium esse, qui insuper insultarent velut victis.

Paratis autem iam ad congregiendum militibus ingens procella cum turbine ea nocte orta est, quæ subinde maiores acquisiuit vires, vt tandem in fœdam tempestatem degenerauerit, quæ consilium nostrorum de repetundis armis interuertit & conturbauit. Quin & illud quoque consecutum est, quamuis pleræque naues nostræ sub Insulæ protectione ad ipsum oppidum Gomeram in anchoris secure stare viderentur, multæ tamen coactæ sunt, leuatis anchoris

altum petere, ne propter nimiam vicinitatem vi tempestatis collisæ, se mutuo perderent, & ita nox illa varie acta esset.

Catērum cōspertum paulo post fuit, hanc tempestatem magno vsui nostris fuisse, DEVM QVÆ hac ratione magnam stragem anteuerrere voluisse. Hispani enim certi, nostros ignominia impatiētes, vltum iniurias omnino adfuturos, summa diligentia se præparauerant, ingentiq; numero in cæcas cauernas abdiderant; haud dubie ferocissime excepturi nostros, & iam eius rei specimina aliquot ediderant. quotquot enim ē nostris interceptere poterant crudelissime macabant, saeuientes instar canum, qui rabie correpti miris modis furunt; vnde non abs ratione his insulis Canariis à canibus nomen inditum; vt Plinius ait.

Decimo septimo Iulii die, cum horridam 17 illam noctem & tempestates eluctati essemus, Milites adhuc Martem spirabant, & erant in ore omniū arma perita, quæ quouis modo recuperata volebant; & tunc quidem mos ipsis gestus non fuit, ceterum paulo post trecēti armati missi sunt in vallem illam, vbi ante triduum nostri ex insidiis ab Hispanis cæsi fuerant. Et hi quidem vallem illam insidiosam ingressi, hostem non inueherunt, sed minoris generis machinā æneā, pedes circiter septem longam, cum duobus vasis puluere pyrio plenis. Igitur nostri, cum viderent, nihil insuper spei ibi affulgere, abducto tormento & assumpto puluere discesserunt; nec enim in mandatis habebant, remotiora loca cum euidenti periculo tentare, ita vacui in oppidum reuersi sunt.

Iam vesper appetebat, & Dux noster iussit, vt quicquid bonorum in oppido acquisitum, eque terra effossum fuerat, in naues imponeretur, cui imperio celeriter mos gestus est. in his spoliis præcipui nominis erant tres campanæ, cum aliquot tormentis æneis, & vini Canariensis præstantissimi non exigua copia, cuius magna pars duplicatis nauibus, vltiores regiones petentibus, ab Duce permissa fuit, vt longi itineris tædium huius liquoris beneficio ferrent & solarentur.

Diem Dominicū, qui erat decimus octa- 18 uus Iulii, adhuc in anchoris stantes sub ipso oppido Gomeræ quieti transegitimus.

Decimus nonus illius mensis oppido in- 19 cendium & fœdam ruinam attulit. Cum enim pars copiarum nostrarum, quæ adhuc in Insula morabatur, videret pertinaciam Hispanorum, qui identidem in speluncis & recessibus montium perseuerabant, de redemptione oppidi ab incendio parum solliciti: iracundia eos cepit, vt ignem teētis subicerent, vulcanum quantum poterant, adiuvantes,

uantes, vt vniuersum prope oppidum conflagrauerit, nec paruum in illo furore Templis, cenobiis, aut aliis magnificis ædibus, quin omnia feralis flamma absumeret: nos vero in vicino littore vsq; ad meridiem constitimus.

Cumque nihil superesset, in quod victor exercitus iram suam vltra euomeret, deseruimus flagrantis oppidi fœdâ faciem, summusque Dux noster nauem prætoriam conscendit, quem secuti ad vnum omnes, & milites & nautæ, nauigium quisque suum petiere.

Hispani autem, qui hæcenus in speluncis latuerant, animaduerso nostrorum discessu, pleno agmine de montibus dilapsi oppidum petebant, vt ignem aliquo modo cohiberēt, haud secus ac vicini eorum Allagonenses ante paucos dies fecerant.

20 Vigesimo Iulii, qui Martis dies erat, duo milites firma valetudine in nauem Capitanei Cloieri ex nostra impoſiti sunt, quorum loco nos duos saucios, duosque captiuos Hispanos recepimus, nobiscum in patriam deferendos.

Occupata ad hunc modum vtrique Insula, Gran Canaria & Gomera, captisque duobus oppidis, Allagona & Gomera, illo oppugnatione, hoc desertione hostium; deseruimus tamen vtrumque, grauiſſimis de causis, & vacuam vtramque Insulam Hispanis reliquimus.

Post hæc Imperator classis nostræ Magnū Senatum habuit, conuocatis in Prætoriam non tantum præfectis tribunisque militum, sed etiam inferioribus magistratibus, & quos aliqua dignitas commendabat, quibus congregatis DOVS A pro autoritate locutus, ingentes gratias egit pro fidei præstita opera, quod tortiter fecissent pugnando, labores tolerando, ciuitates expugnando, quæ res & ipsis honori, & patriæ emolumento, & Illustrissimo Principi Mauritio Nassouio gratissima futura sit.

Inde ab ipsis, conuerso ad DEVM sermone cum lacrymis precatus est, vt se porro cū suis ab omnibus periculis tutum præstaret & incolumem, dirigeret gressus suos, comitaretur sese in itineribus suis, ceu vnicus, summus ac verus Dux, viæ ac gubernator perpetuus, ad gloriam nominis sui, & incrementum federatorum inferioris Germaniæ populorum.

Postea commonescit eos verbis vsus elegantissimis, & oratione ad mansuetudinem composita, vt porro parem principi, comuni patriæ, adeoque sibi præstarent operam, egregiumque initium pulchriori fine condecorarent, vt possent rationem redde-

re cum primis DEO OPT. MAX. à quo vocatio eorum proficisceretur; deinde Illustribus ac Præpotentibus Ordinibus; à quibus stipendia perciperent: denique Illustrissimo Mauritio Nassouio, principi suo, cuius auspiciis militarent; quem sibi quisque velut præsentem ac virtutis suæ spectatorem proponere deberet. His & aliis verbis PETRVS DOVS A, vir notæ fortitudinis & eloquentiæ eos ad virtutem cohortatus est; vsus ad eam rem multis exemplis cum à vetustate, tum à recenti memoria arcessitis, vt bene affectos omnes à se dimitteret. Interque hæc dies illa expirauit.

Die vigesimo primo Iulii, iterum conuocauit ad se in Prætoriam Dux noster omnes centuriones, signiferos, ac ductores ordinis, supremum vallis illis dicturus.

Cumque de nouo in primis Deo; deinde ipsis quoque prolixè gratias egisset, Valedixit sigillatim omnibus ac singulis, summa cum comitate & frontis alacritate. Neue naues illæ quæ Batauiam repetituræ erant; capite ac Duce earent; constituit illis pro imperio, Admiraliumque dixit virum fortem, peccata fidei, prudentiæ, vigilantia, Iohannem Heerbrandum, Capitaneum, seuero proposito edicto, vt omnes ipsum debito honore prosequerentur & obsequerent, dictoque eius audientes essent, haud aliter, quam hæcenus sibi ipsi præstitissent fidem & obedientiam: addito mandato, vt hæc eadem absentibus per præſentes nunciarentur, ne quem excusaret ignorantia, cumque hæc singulari seruitate perſecutus fuisset, contulit.

His peractis, & vtrunque valè dicto, non sine intimis affectibus; notius Admiralius Iohannes Heerbrandus vexillum principale ab puppe nauis suæ proposuit. Idem fecit ab altera parte Douſa, vbi è vestigio leuata anchoræ; profectionis maturæ spem fecerunt. Paulo post etiam vela ventis data, & summo gaudio, triumphantiū instar, vtrinq; discessum est: Douſa quidem cum nauibus melioribus triginta sex cursum suum in austrum dirigente; Heerbrando vero cum residuis ac infirmioribus proras in Eurum obuertente; quarum numerus erat triginta quinque, quibus cum patriam repetere iussus erat.

Hic cogimur mutare historiæ nostræ cursum. cum enim vna classis in duas fuerit diuisa, quarum vtrique diuersissimum ab altera iter institit, fieri non potuit, vt vtrique adessemus; cum igitur fors seu DEVS ita tulerit, vt cum repetentibus patriam mihi fuerit nauigandum, hoc quaecunque iter à Canariis Insulis in patriam vsque porro prosequar, sinens Dominum Douſam cum

suis feliciter nauigare; cuius acta gesta que vel alius me comptius & elegantius profecerur.

- 22 Igitur, quod felix faustumque sit ductū noui Admiralii nauigantes, vigesimo secundo Iulii ventus nihilo melior effectus, errare nos inter Insulas Teneriffam & Gomeram coegit.

23. 24. Sequenti die perreximus aliquantulum, ut & vigesimo quarto, continuo inter septē illas Insulas errantes. Nocte autem quæ sequebatur, ingens procella exorta classem nostram hinc inde disiecit; fuitque adeo sua tempestas ut Prætoriam nostram cum quatuordecim aliis nauibus conspectui nostro eripuerit.

- 25 Vigesimo quinto Iulii ductum ventorum secuti quatuor ē Canariis Insulas simul conspicati sumus; erantque eæ; Teneriffa, palma, Ferro & Gomera. Ferebantur tunc vna tantum viginti duæ naues.

26 Die lunæ; qui erat vigesimus sextus dicti mensis; cum sol iam ad occasum inclinaret, vidimus sex naues, nobis ignotas, quas celeriter affecuti sumus. Sederant & ipsi Hollandi, nomina Capitaneorum hæc fere erant, Iohannes Remus; Eimermakerus, Boullarius, Kerkhovius & nescio qui præterea. Hi nobis referebant, se illo quidem itinere nihil hostile animaduertisse, nos quidem adhuc hærebamus sub Teneriffa insula, quærentes Admiralium nostrum Iohannem Heerbrandum, qui, ut dictum superius, vitæ pestis à nobis auulsus fuerat, sed irritus fuit noster conatus, irrita peruestigantium sedulitas.

- 27 Vigesimo septimo Iulii, adhuc vagabamur velut errones stellæ inter dictas quatuor Insulas ē Canariis, nec plures viginti duabus naues cernere poteramus, nec proinde destitimus ab inuestigando nostro Admirallio; quem cum Capiteano, Cornelio Nicolai amiseramus.

28 Duo de trigesimo die omnes Capitanei & Nauarchi conuētre in naui Capitanei Blocqui Vlissingensis, ibi Capitaneus Cno-perus cōiunctis suffragiis Admiralibus viginti duarum nauium, summusque rei præfectus creatus est, Fridericum autem Arentzium, Legatum eius dixerunt, quæ ratione prospectum est de capite viginti duabus nauibus, quæ solæ adhuc coniunctæ erant ē trīginta sex.

29. 30. Vigessimus nonus ut & trigesimus Iulii dies nos adhuc in eodem loco immotos continebat; nec sequenti die quicquam, nisi parum admodum promouimus, donec insulam Palmam in conspectu habebamus. ante quod oppidum trēs naues vidimus, ē societate Iohannis Remi.

Idem infortunium nos vrsit sequenti die Dominico, qui nouum mensem Augustum videlicet auspicabatur.

Altero die huius mensis ventus Euroa quilo flabat, qui nos ulterius detinuit inter has Insulas errabundos. Palma enim, Ferro & Gomera adhuc nostris obuersabantur oculis, vel nobis inuitis.

Cuius moræ tam ignauæ pertæse naues nostræ sub ipsam Insulam Palmam subiere; expectatur illic donec prosperi aliquid adspiraret; sed & hanc stationem tædio deseruimus.

Quarto die Augusti, cum omnia frustra moliri essemus, ut inde discederemus, nouum infortunium accidit; ea enim nocte nouum Admiralium Cno-perum, pari infelicitate cum superiore Heerbrando à nobis auulsus, ex oculis & conspectu amisimus.

Sequens biduum malacia perpetua obtinuit, nec quicquam notabile gestum.

Septimo Augusti die, cum naues nostræ adhuc iuxta ingrederentur, deprehendimus nos octodecim circiter, milliaribus à Palma insula abesse. eo die Fridericus Arentius, Admiralii Heerbrandi Legatus, edicto iussit, ut omnes, qui cum aliquo Imperio essent, ad nauem suam conuenirent.

Causa erat, ut sublati iam nescio quomodo duobus tertius crearetur Admiralibus. Collatis igitur suffragiis hunc honorem vnanimis detulerunt ipsi Arentio, qui Legatum suum dixit Capitaneum Blocquium, Prætorum vero Antoniū Leeuartum. Acta sunt hæc de nocte, cum adhuc vna & viginti naues vnum corpus constituerent.

Octauo Augusti, qui dies erat Dominicus, iterum numerus nauium diminutus, & ad viginti redactus est, sed sequens dies Marius nocumentum intulit; quatuor enim naues auulsæ à nobis sunt, ut tota classis nostra non nisi sedecim constaret nauibus in vniuersum. nos propositum cursum tenuimus, cum abessemus triginta duobus circiter gradibus ab Æquatore.

Sequentibus duobus diebus, Martis & Mercurii mira tranquillitas omnia tenuit, numerus sub Admiralio Arentio erat sexdecim.

Die Veneris, qui erat decimus tertius Augusti, oriente Sole Euroa quilo flare cœpit, nos eo vtcunque vsi aliquantum promouimus, quod tum patuit cum nos quasi triginta tribus gradibus ab Æquatore abesse sentiremus.

Duobus diebus sequentibus antiquum obtinuius.

Decimo septimo Augusti die tandem adspirauit nobis ventus iucundæ frigiditatis abocci-

Mensis Augustus. Dies. l.

2

3

4

5. 6.

7

8. 9.

10. 11.

13

14

15

16

17

ab occidente, quo percipide vsi in Euro aquilonem nobis tot modis inimicum proras obuerrimus habebamusque tum adhuc naues sexdecim, inter quas nouem erant bellicæ siue militariter instructæ, septem vero operariæ ad supportandum comeatum. Porro non omnes ab eodem loco profectæ fuerant, sed quatuor quidem ex Aquilonari Hollandia, quatuor ex Zelandia, nouem vero ex ostio Mosæ fluuii aliisque portubus soluerant.

18 Duo de vigesimo Augusti die tandem nos clementior fortuna respexit. cum enim sexdecim nostris nauibus sub trigesimo sexto gradu æquinoctialis nauigaremus, vsi austro sic satis secundo, obtulerunt se obtutu nostro ab Thrasciozephyro vela facientes naues duæ, quas conspicati celeriterque persecuti, circa meridiem intercepimus, erant autem duo nauigia Hispanica è genere minorum. Narrabant epibatæ se venire ab Capo Blanco, id est Albo Promontorio, quod vno & viginti gradibus ab æquatore abest. Voluisse autem in provinciam Cohдатensem proficisci, si licuisset, vbi in oppido Molui domicilia se habere asseuerabant. Sed mutare propositum iussi sunt. Dominus harum erat mercator Hispanus, cum comitatu quadraginta septem hominum ipse præfens, quisque erat instructus Bombarda, quas musquetas vocant, quatuor insuper machiniis mediocri magnitudinis nauibus prospexerat. Sed videntes se tot modis impares, pugnando se defendere vel se superuacaneum crediderunt. Præda quæ in nauigiis istis reperimus, hæc fere erat. Lucii pisces torrefacti & saliti ad sexagies mille, quorum precium, vti ipsi referebant hispani, ad sex ducatorum millia accedebat. Præterea duo sacci, argento signato factoque pleni, cuius pecuniæ tum fuit collecta summa, & in rationes relata. Duo insuper dolia adipe balænarum plena, & duo dolia, gummi Arabico repleta.

19 Die Iouis, Qui decimus nonus erat Augusti, creuerat numerus nauium nostrarum. erant enim omnino octodecim, connumeratis iis duabus, quas Hispano mercatori ademeramus. In his militariter exornatæ nouem, quatuor (vbi dictum) ex Northollandis, quatuor è Zelandis, una à Mosæ ostio profectæ.

Eo die cõuenere Capitanei & ductores in hui prætoria, vt quid de Captiuis Hispanis statuendum foret, in medium consulerent.

20 Die Veneris idem perflabat ventus qui hactenus nostræ naues octodecim numero cū duab. Hispanicis adhuc iunctim ferebatur,

aderatque nobis summa diligentia nouus Admiralus, Fridericus Arenidius. Conspe-ximus ibi duos Piratas Anglos cū suis Myoparonibus, quos celeriter affecutus Dux noster, cū aliquandiu sermonem cum Anglis illis miscuisset, circa vespertinam ab se dimisit, nos iter nostrum prosecuti sumus.

Die Sabbathi ac Dominico, indiuiso nauium agmine ingrediebamur, captoque Astrolabio altitudinem Poli explorauimus, vbi animaduertimus, nos triginta nouem gradibus versus Arctum ab æquatore abesse. eadem vespere vidimus Vlyssiponem, Lusitanæ caput, vel (vt hodie appellant) Lyf-bonam in Portugallia, eratque ea vrbis nobis plane orientalis.

Vigesimo tertio, & vigesimo quarto nihil memorabile accidit, nisi quod venti admodum inconstantes flarent, & variarent mirifice. Idem quoque sequenti die, vigesimo quinto Augusti accidit. Erat autem tunc numerus nostrarum octodecim nauium saluus & integer.

Eo qui sequebatur die Eurispirabant, quæ captata occasione Admiralus noster, conuocatis in Prætoriam suam consuetis signis ordinum ductoribus, valedixit, causatus a-quæ potabilis penuriam. Adiuncti igitur sibi tribus nauibus, quæ, vt & ipse, ex Northollandia profectæ fuerant, præcessit classem, vt quam primum terra potiretur. Quo digresso quindecim omnino naues habebamus, quæ viua ibant, nempe sex militares, septem onerariæ, & duas captiua Hispanicas. Denuo igitur ad Electionem res rediit, creatusque est Admiralus Capitaneus Bortto Verderius, qui Legatum suum dixit Iohannem SchalRium.

Veneris dies erat, Augusti autem mensis vigesimus septimus. Nostræ in Caurum ventum versis prorsus cum quindecim nauibus cursum tenuere, cum quadraginta & vno gradibus ab æquinoctiali abessent.

Die Saturni insequente plenus auster vela nostra impleuit, cuius beneficio nos vsi prorsus in Euroaquilonem obuerrimus, idemque ventus totum diem dominicum, mare perflauit, nos cursum nostrum prosequentes quadagesimum secundum æquatoris gradum superauimus.

Trigesimo Augusti mensis die, venti australiores præualebant, nos, vt ceperamus in Euroaquilonem pertendimus, instructi quindecim, vt supra nauibus, cæterum à meridie, tranquilla erant omnia, nos tamen, vt potueramus, quadagesimum tertium gradum attigimus.

Vltimi diei mensis Augusti est eadem quæ superioris historia.

Primo

Mensis
Septem-
ber. Dies. 1

1 Primo Septembris die, cum nouo mense nouus ventus exortus est, Fauonius parum fauens. hic enim cum frigidior insuper iusto esset, valide illapsus carbasis omnes prope naues disiecit, vt nullæ nobis adessent nisi quatuor ab ostio Mosæ. Accidit hoc incommodum sub quadagesimo quinto Equatoris gradu.

2 Secundus septembris dies. Huius eadem quæ superius narratio, nisi quod ad quadagesimum septimum vsque gradum peruenimus.

3 Tertius afferebat nobis Thrasciozephyrum prægelidum, vbi dimisso perpendiculari plumbo fundum explorare volebant nauæ, sed latebat profundius.

4 Diē sabbati, qui erat quartus Septembris dies, Euro notus flabat; nos in Euro aquilonem pertendimus. Circa meridiem altitudinem maris percontati, sexaginta octo Orgyias deprehendimus, voluebat autem ille Oceanus sabulum rubrum. Eleuatio poli erat graduum quadraginta nouem & vltra. Inclinate iam sole diem, vidimus & agnouimus nauim Anglicanam; quam nos cum nostra nauī persecuti, assequi tamen non potuimus; nec cum nauiclero illius colloqui. Circa vesp̄ram tres naues; quæ hætenus nobiscum nauigauerant nos deseruerunt, diuersum à nobis cursum sibi proponentes.

5 Quinto die septembris circa diluculum, dimisimus plumbum exploratoriū, & scrutati profunditatem maris deprehendimus quinquaginta orgyias. Eleuabaturque nobis Polus noster gradibus quadraginta nouem, & vltra. cæterum nulla etiam dum se nobis aperiebat tellus.

6 Sequenti die, flantibus austris, nos in ortum pertendimus, Sole autem meridionali locus quidam, Heissant dictus, se nobis aperuit.

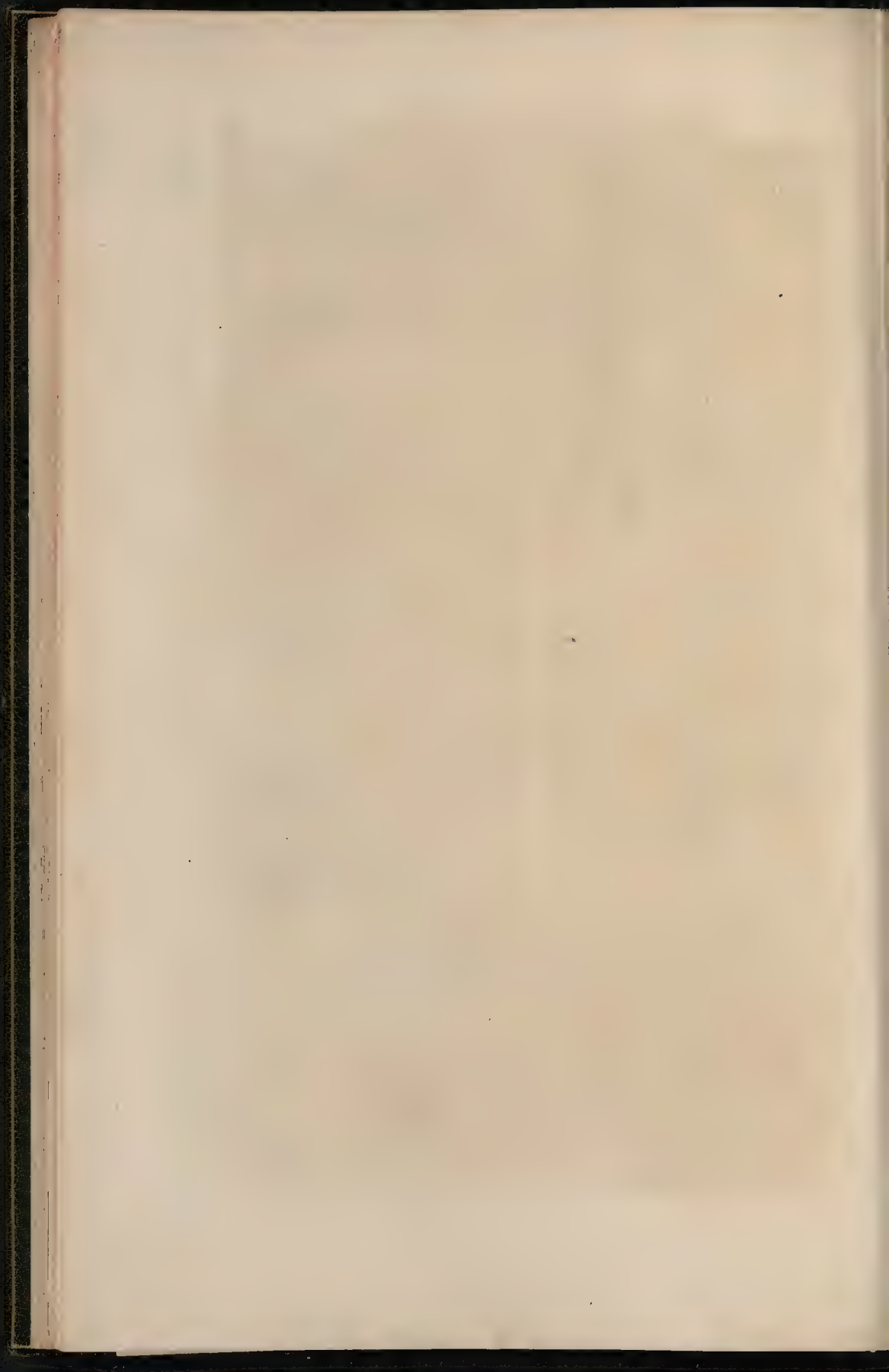
Diē Martis 7. septembris Angliam læti 7 conspeximus, ventus nobis erat valde propitius ab occidentis partibus prodiens, nos in Euro aquilonem Vetus iter pertinaciter tenuimus, cumq; Sol iam occasum meditaretur, ab loco quodam Angliæ Gouster, non longe aberamus. Sed cum parum placeret, vertimus proras in Euro austrum. Vesp̄re iam adulto, ventus tam valide ingruit, vt colligere nos maiora vela cogeret, eamque totam noctem duobus exiguis velis contenti nauigauimus.

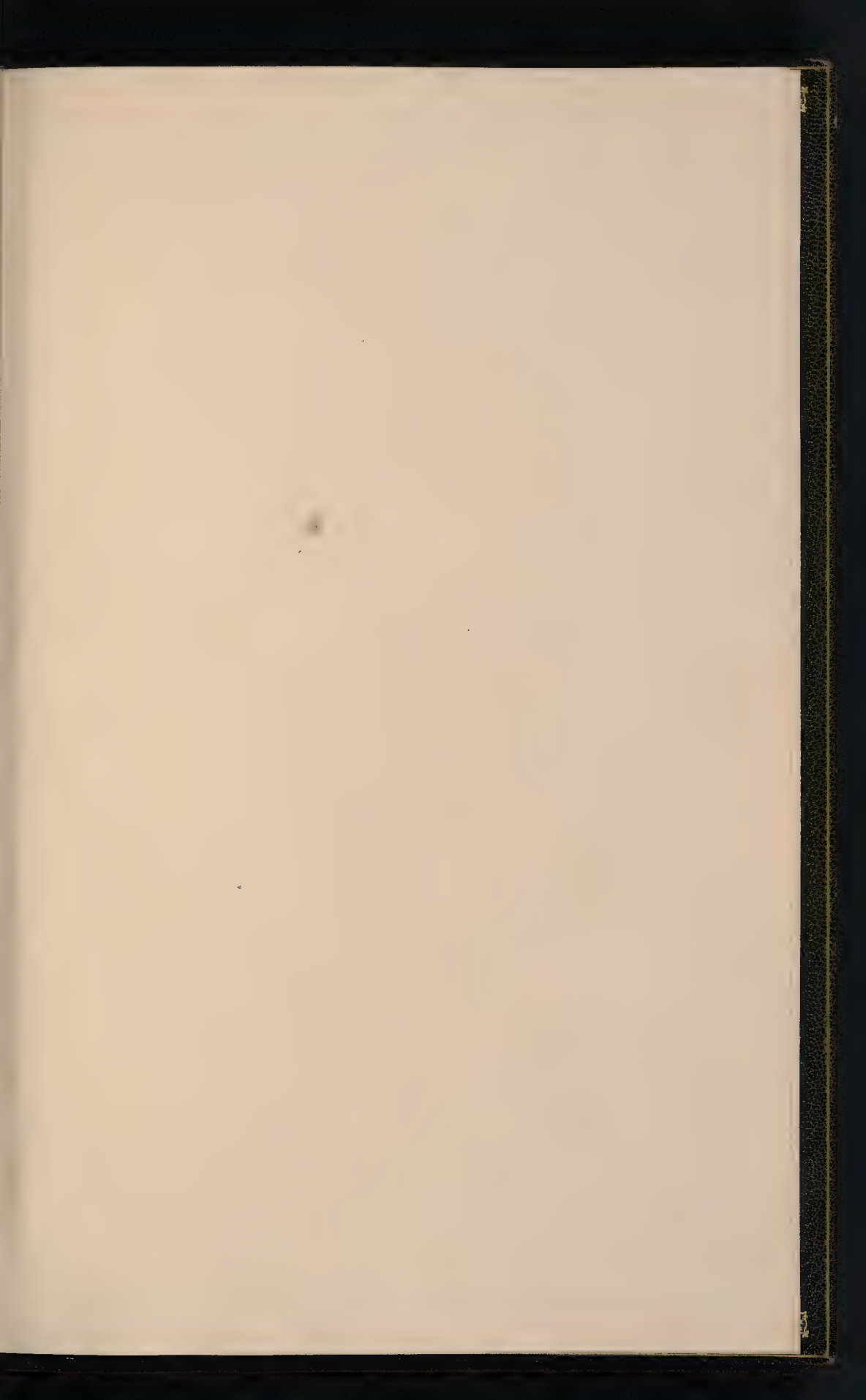
Eadem ventorum violentia sequenti die 8 perseuerauit; sole autem prope meridiano oculis nostris detecta est Insula Vectis, versus Euro notum à cursu nostro. Circa vesp̄ram conspicati sumus Beuerferium, eadem illa nocte ad portum vsque celeberrimum, Douerensē accessimus.

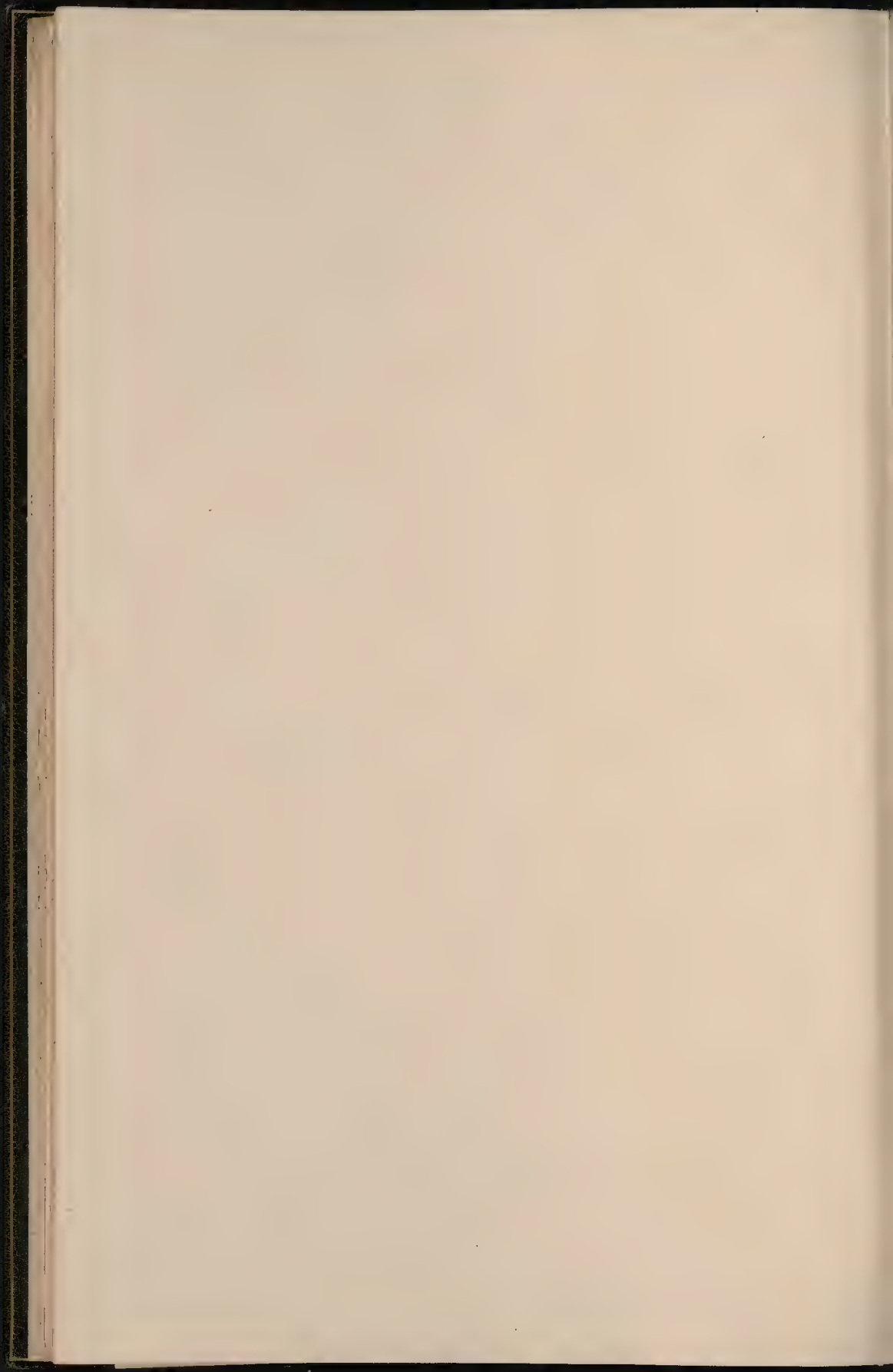
Nono decembris die, oriente sole tranquillitas summā erat, & aer nebulosus, venti ab Subsolano & Thrasciozephyro, quorum ope adiuti totam noctem nauigauimus.

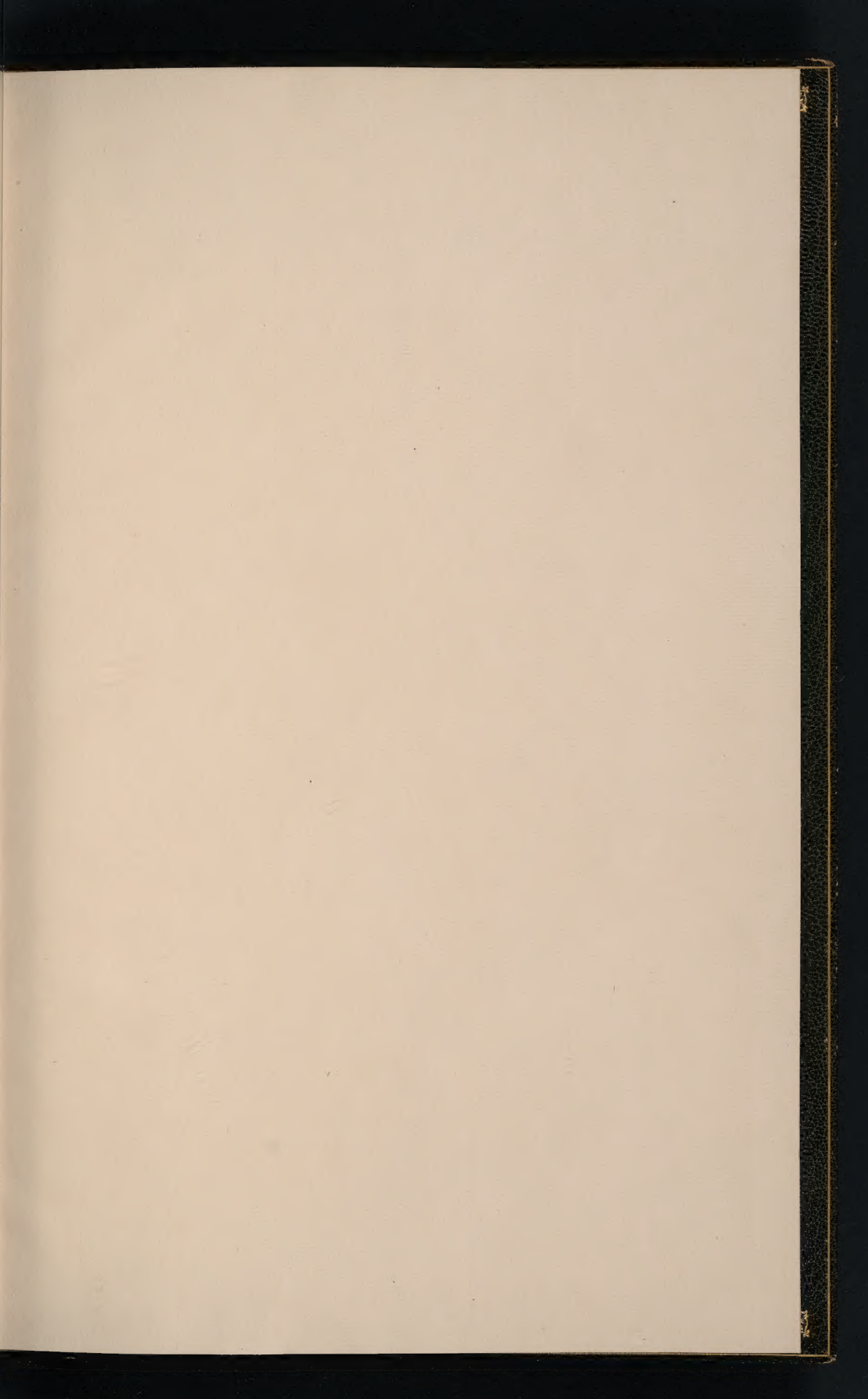
Qua diligentia effectum est, vt sequenti 10 die, qui erat decimus decembris cum iam vix illucesceret, in ostio Mosæ fluminis consistemus, circa autem meridiem altius ascendentē ad Brielam vsque peruenimus, quæ erat patria & portus desideratissimus. Et hac ratione triginta quinque illæ naues, quæ ab initio sub vnum caput & corpus redactæ fuerant bidui spacio, felicitate rara, in patria quæque sua; appulere, quanquam non in eodem sed diuersis federatę Inferioris Germaniæ portibus. Vbi lætitia publica exceptæ omnes, gratiæque DEO OPT. MAX. persolutæ sunt ingentes, solennibus indictis supplicationibus.

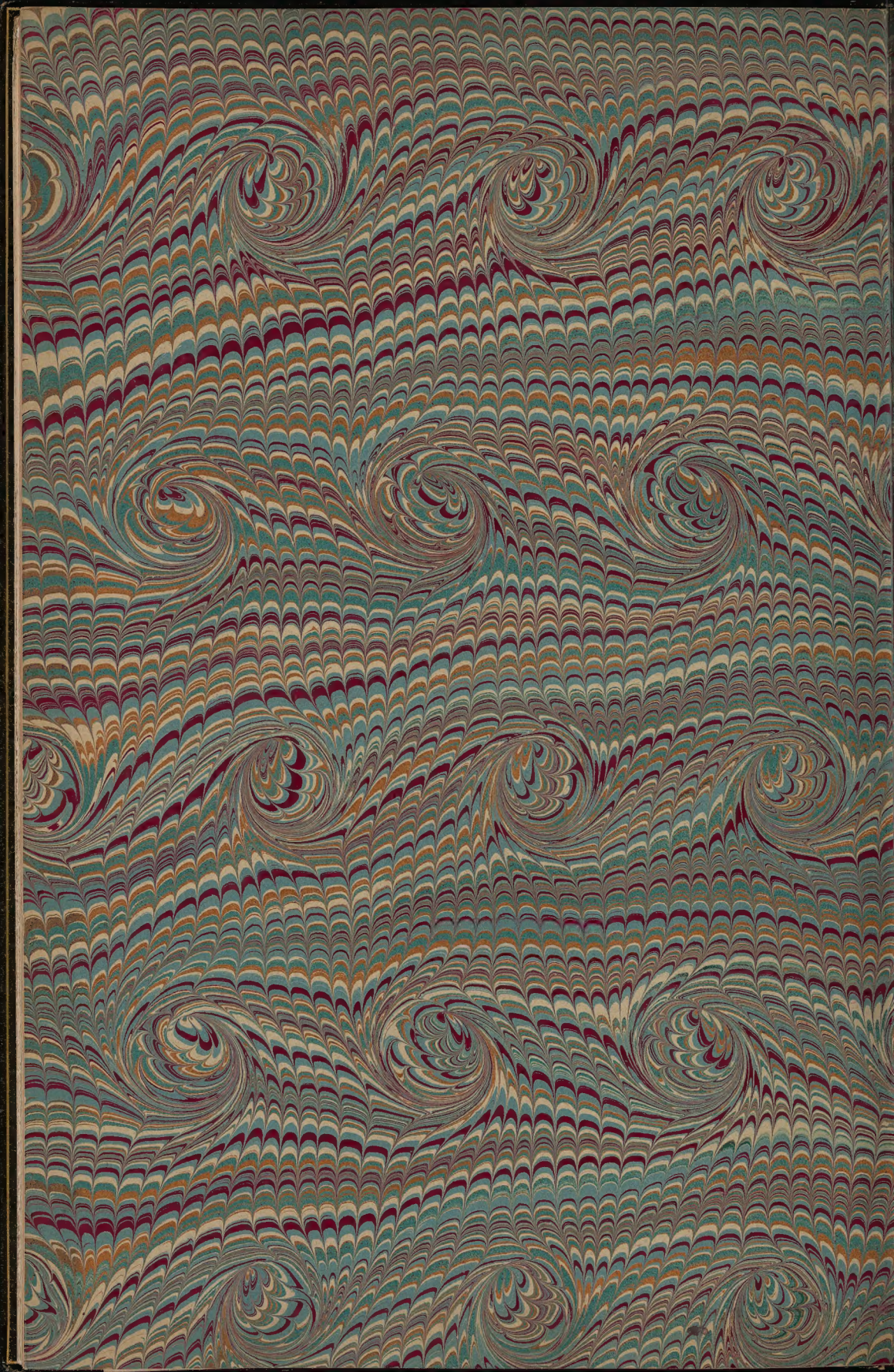
FINIS HVIVS NAVIGATIONIS.

SPECIAL 87-B
7d10 25808
G
159
A518
1625

THE GETTY CENTER
LIBRARY

